

АНОТАЦІЯ

Ярмолюк А. А. Охорона прав інтелектуальної власності в умовах використання концепції відкритих інновацій. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право». – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2022.

Дисертація є комплексним дослідженням, в якому сформовано теоретико-прикладні проблеми охорони прав інтелектуальної власності в умовах використання концепції відкритих інновацій і визначено шляхи їх вирішення.

У дисертації вперше проаналізовано поняття та особливості концепції відкритих інновацій за законодавством України з урахуванням досвіду та на підставі аналізу законодавства ЄС та країн-членів ЄС, США та країн Азії саме з позиції права інтелектуальної власності, а не з позиції економічних досліджень, що є поширеним у науковій літературі.

Особливу увагу приділено вивченню динаміки інноваційних процесів в Україні та інших країнах світу. Проведено ґрунтовний аналіз стану розвитку інноваційної екосистеми України з використанням показників «Global Innovation Index 2022» та інших авторитетних рейтингів у цій сфері. Детально сформульовані особливості інноваційної діяльності в умовах розвитку цифрової економіки, заснованої на знаннях, креативності та інноваціях. Визначено новітні тенденції, притаманні сучасному етапу розвитку інноваційної діяльності, що набуває сьогодні переважно циклічно-мережевого характеру. Доведено, що розвиток «Індустрії 4.0» спричиняє трансформацію інноваційного процесу на засадах відкритості та поширення співпраці із зовнішніми технологічними партнерами.

Автором розглянуто передумови для формування правових засад концепції відкритих інновацій, основні форми та правові інструменти провадження інноваційної діяльності в умовах використання парадигми «Відкриті інновації 2.0». Велику увагу приділено аналізу шляху інноваційної ідеї від виникнення до впровадження з проведенням порівняльного аналізу принципів і правових механізмів відкритих і закритих інновацій. Досліджено правові засади побудови відкритих і закритих інноваційних екосистем за такими критеріями, як характер взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності, особливості

інноваційного середовища, тривалість життєвого циклу інновацій, а також роль споживачів інновацій в інноваційному процесі. В роботі розглянуто правову сутність і пропонується вперше на законодавчому рівні України закріпити власне визначення поняття відкритих інновацій із позиції права інтелектуальної власності, а також вивчено значення охорони прав інтелектуальної власності в умовах використання даної концепції.

В дисертаційному дослідженні вказано особливості провадження інноваційної діяльності основними суб'єктами середовища відкритих інновацій, що сприяють формуванню відкритих інноваційних екосистем. Виявлено основні підходи до тлумачення поняття стартапу та розглянуто правове регулювання його діяльності в Україні та інших країнах світу. Охарактеризовано теоретичні засади та окреслено правову сутність поняття стартап-екосистеми з позиції права інтелектуальної власності. Автором визначено основні ознаки інноваційних технологічних стартапів, а також проведено їх порівняльний аналіз із малими інноваційними підприємствами. В дисертаційній роботі наведено новітні підходи до стадій розвитку стартапу, а також досліджено основні проблеми та ризики, які виникають перед розробниками інноваційних технологічних стартапів у сфері охорони прав інтелектуальної власності. Автором запропоновано вперше на законодавчому рівні України закріпити власні визначення понять: інноваційного технологічного стартапу, Стартап школи та стартап-екосистеми.

Розкрито основні тенденції трансформації закладів вищої освіти (ЗВО) в підприємницькі університети та визначено правові засади їх інноваційної діяльності з метою забезпечення партнерства освітнього та наукового секторів і суб'єктів господарювання, що зумовлено актуальними процесами прискорення глобалізації та інтеграції ЗВО до європейського освітнього співтовариства. Автором досліджено різні погляди вчених щодо правової природи та форм прояву підприємницьких університетів. Встановлено, що велика кількість науковців ототожнюють підприємницьку діяльність ЗВО з інноваційною, а також розглядають академічне підприємництво та підприємницький університет як тотожні поняття. Розкриваючи передумови виникнення підприємницьких університетів, критерії до них, автором зазначено перспективи формування моделі підприємницьких університетів для ЗВО України. На основі узагальнення основних підходів до визначення поняття підприємницького університету,

автором вперше запропоновано закріпити на законодавчому рівні України визначення поняття підприємницького університету як суб'єкта освітньої, наукової та інноваційної діяльності, суб'єкта права інтелектуальної власності, який розширює напрями своєї діяльності та послуг.

У дисертаційному дослідженні доводиться, що важливою є розбудова дослідницького середовища у формі створення та функціонування центрів розвитку, центрів досліджень, науково-дослідних лабораторій тощо. Аргументовано, що найчастіше інституційною основою при ЗВО є бізнес-інкубатори, технопарки та інші елементи інноваційної інфраструктури, які можуть входити до структури ЗВО або створюватись відокремлено, а також організаційні партнерства у сфері взаємодії ЗВО з інноваційними підприємствами та суб'єктами публічного адміністрування. Запропоновано вперше на законодавчому рівні України закріпити авторські визначення понять: спін-аут; модульного індустріального парку; центру трансферу технологій; інноваційного центру; академічного партнерства; публічно-приватного партнерства.

Досліджено значення відкритих науково-дослідницьких розробок, комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності та трансферу технологій у реалізації концепції відкритих інновацій. Розглянуто роль концепції відкритих інновацій у сприянні розвитку інституту патентування, що зумовлює, зокрема його функцію каталізатора технологічної співпраці на умовах ліцензійних договорів.

У дисертаційній роботі охарактеризовано перспективи та пропонується створення платформ відкритих інновацій, проаналізовано правові аспекти охорони прав інтелектуальної власності при їх функціонуванні, а також розглянуто правову сутність краудсорсингу відкритих інновацій в умовах цифрової трансформації. Автором запропоновано вперше на законодавчому рівні України закріпити власні визначення понять платформи відкритих інновацій і краудсорсингу відкритих інновацій.

Виявлено тенденцію в ЄС та окремих країнах-членах ЄС, США та країнах Азії до поступового переходу до нових відкритих інноваційних екосистем і пошуку інноваційної взаємодії у зовнішньому інноваційному середовищі. Зауважується, що концепція відкритих інновацій в Україні застосовується не повною мірою, що спричиняє сповільнення розвитку інноваційної діяльності та подальше технологічне відставання від

країн-лідерів. Тому, на підставі аналізу принципів і правових механізмів концепції відкритих інновацій порушено питання використання концепції відкритих інновацій українськими суб'єктами інноваційної діяльності при активізації процесів європейської інтеграції України.

На основі аналізу положень законодавства окреслено рекомендації щодо формування державної інноваційної політики та політики у сфері інтелектуальної власності з огляду на глобальні виклики та можливості, що визначають відкриті інновації. Виявлено напрями трансформації інституційного середовища в умовах скорочення життєвого циклу інновацій із метою реалізації парадигми «Відкриті інновації 2.0». У дисертаційній роботі обґрунтовано необхідність впровадження концепції відкритих інновацій із метою побудови сучасних відкритих інноваційних екосистем. Автором доведено, що розвиток інноваційної діяльності слід здійснювати на умовах створення ефективного за взаємодією середовища відкритих інновацій із обов'язковим дотриманням прав інтелектуальної власності в правовідносинах співтворчості між основними стейкхолдерами на договірній основі. Запропоновано вперше на законодавчому рівні України закріпити авторські визначення понять: національної та регіональної інноваційних екосистем; відкритої інноваційної екосистеми, що охоплює національну, регіональну, місцеву та міжнародну відкриті інноваційні екосистеми за територіальною ознакою, а також галузеву відкриту інноваційну екосистему залежно від сектору економіки, в якому стейкхолдери провадять відкриту інноваційну діяльність; міжрегіональної мережі трансферу технологій.

Автором звернуто увагу на дослідження міжнародного досвіду у формуванні окремої національної стратегії відкритих інновацій і запропоновано розробити та прийняти Національну стратегію відкритих інновацій України.

У дисертації сформульовані й інші теоретично обґрунтовані висновки та положення щодо забезпечення охорони прав інтелектуальної власності в умовах використання концепції відкритих інновацій із загальнотеоретичної та порівняльно-правової позицій.

Практичне значення дисертаційної роботи полягає в можливості використання висновків та пропозицій дисертації у правотворчій і правозастосовчій сферах, а також у навчальному процесі.

Ключові слова: концепція відкритих інновацій, охорона прав інтелектуальної власності, інтелектуальна власність, інноваційна діяльність, інноваційний процес, відкрита інноваційна екосистема, платформа відкритих інновацій.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Ярмолюк А. А. Впровадження моделі відкритих інновацій в умовах розвитку цифрової економіки. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. № 3 (113). С. 81–93.

2. Ярмолюк А. А. Відкриті інновації з точки зору правової охорони інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. № 5 (115). С. 105–120.

3. Ярмолюк А. А. Роль інтелектуальної власності як складової інноваційної діяльності: правові засади. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2021. № 6 (122). С. 120–131.

4. Ярмолюк А. А., Старовіт О. М. Правова охорона «зелених» технологій у межах концепції відкритих інновацій. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2021. Vol. 2, № 2 (38). С. 174–180. (Ярмолюк А. А. – 50 %, Старовіт О. М. – 50 %)

5. Ярмолюк А. А. Вплив концепції відкритих інновацій на законодавство у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2022. № 7 (53). С. 66–76.

6. Ярмолюк А. А. Розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності в умовах використання концепції відкритих інновацій. *Право і суспільство*. 2022. № 4. С. 114–122.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати:

7. Ярмолюк А. А. Роль інтелектуальної власності в межах впровадження концепції відкритих інновацій. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його*

правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри : матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності, 27 вересня 2019 року. Київ : КНУ імені Т. Шевченка, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2019. С. 364–372.

8. Ярмолук А. А. Особливості відкритих інновацій у взаємозв'язку з правовою охороною інтелектуальної власності. *Актуальні питання розвитку юридичної науки та практики* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції до Всесвітнього дня науки, 15 листопада 2019 року. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2019. С. 561–563.

9. Ярмолук А. А. Правова охорона інтелектуальної власності в межах концепції відкритих інновацій. *Інтелектуальна власність як складова системи забезпечення національної безпеки* : збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інтелектуальна власність в Україні: проблеми та перспективи розвитку в інформаційному суспільстві», секція 1, 28-29 листопада 2019 року. Дніпро-Київ : НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2019. С. 59–63.

10. Ярмолук А. А. Вплив моделі відкритих інновацій на правову охорону інтелектуальної власності в Україні. *Проблеми юридичної відповідальності за порушення прав у сфері інтелектуальної власності. Секція 2* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Інтернет-міст КИЇВ – ДНІПРО», Управління проектами. Ефективне використання результатів наукових досліджень та об'єктів інтелектуальної власності, 17 квітня 2020 року. Київ : НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2020. С. 333–341.

11. Ярмолук А. А. Циклічно-мережевий характер інноваційної діяльності: правові засади. *Методологія оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності та практичні аспекти її застосування* : збірник наукових праць III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Всеукраїнський семінар з проблем економіки інтелектуальної власності», 24 вересня 2020 року. Київ : НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2020. С. 187–191.

12. Ярмолук А. А. Правові засади впровадження концепції відкритих інновацій. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри* : матеріали VIII Всеукраїнської науково-

практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності, 25 вересня 2020 року. Київ : КНУ імені Т. Шевченка, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2020. С. 238–242.

13. Ярмолюк А. А. Інтелектуальна власність як складова інноваційної діяльності: правові засади. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування* : матеріали наук. семінару, 10 грудня 2020 року. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. С. 144–146.

14. Ярмолюк А. А. Правові засади ролі інтелектуальної власності як складової інноваційної діяльності. *Правова охорона інтелектуальної власності в умовах євроінтеграційних процесів. Том 2* : ел. збірн. матер. III Міжн. наук.-практ. конф. «Інтерн.-міст КИЇВ – ДНІПРО», Управл. проект. Ефектив. використ. результ. наук. досл. та об'єкт. інтел. власн., 17 березня 2021 року. Київ : Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2021. С. 234–239.

15. Ярмолюк А. А. Можливості та виклики для відкритих інновацій: правові засади. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики у XXI столітті* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 18-19 березня 2021 року. Рівне : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 81–84.

16. Ярмолюк А. А. Взаємозв'язок прав інтелектуальної власності та відкритих інновацій. *Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку* : зб. тез наук. доп. XVII Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених, 25 березня 2021 року. Луцьк : «Завжди поруч», 2021. С. 257–260.

17. Ярмолюк А. А. Модель відкритих інновацій: правові засади інтелектуальної власності. *Система права інтелектуальної власності у порівняльному контексті* : матеріали Міжнародної наукової конференції, 14 травня 2021 року. Київ, 2021. С. 167–173.

18. Ярмолюк А. А. Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності в межах концепції відкритих інновацій. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри* : матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності, 24 вересня 2021 року. Київ : КНУ імені Т. Шевченка, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2021. С. 389–400.

SUMMARY

Yarmoliuk A. A. Protection of intellectual property rights under the conditions of using the concept of Open Innovation. – Qualification research manuscript. The dissertation for the academic degree of PhD in Law with specialization 081 Law (08 Law). – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, 2022.

The dissertation is a complex research in which theoretical and practical issues related to protection of intellectual property rights under the conditions of using the concept of Open Innovation are formed and ways of their decision are defined.

The dissertation, for the first time, analyzes the concept and features of the concept of Open Innovation under the laws of Ukraine, taking into consideration experience and legislation of the EU and EU member states, the USA and Asian countries precisely from the point of view of Intellectual Property Law, and not from the point of view of economic research, which is common in scientific literature.

Particular attention is paid to the study of the dynamics of innovation processes in Ukraine and other countries of the world. A thorough analysis of the state of development of Ukraine's Innovation Ecosystem was conducted using the «Global Innovation Index 2022» and other authoritative ratings in this area. The specifics of innovative activity in the conditions of the development of the digital economy, based on knowledge, creativity and innovation, are formulated in detail. The latest trends inherent in the modern stage of the development of innovative activity, which today acquires mainly a cyclical and network character, have been identified. It has been proven that the development of «Industry 4.0» causes the transformation of the innovation process based on openness and the spread of cooperation with external technological partners.

The author considered the prerequisites for the formation of the legal basis of the concept of Open Innovation, the main forms and legal instruments of carrying out innovative activities in the conditions of using the «Open Innovation 2.0» paradigm. Particular attention was paid to the analysis of the path of an innovative idea from its origin to its implementation, with a comparative analysis of the principles and legal mechanisms of Open and Closed Innovation. The legal principles of construction of Open and Closed Innovation Ecosystems according to such criteria as the nature of the interaction of the subjects of innovation activity, the features of the innovation

environment, the duration of the Innovation Lifecycle, as well as the role of consumers of innovations in the innovation process. The dissertation examines the legal essence and proposes, for the first time, at the legislative level of Ukraine to establish own definition of the concept of Open Innovation from the point of view of Intellectual Property Law and defines the meaning of protection of intellectual property rights in the conditions of using this concept.

The dissertation indicates the peculiarities of the implementation of innovative activities by the main subjects of the Open Innovation Environment, which contribute to the formation of Open Innovation Ecosystems. The main approaches to the interpretation of the concept of a Startup are identified and its legal regulation in Ukraine and other countries of the world is considered. The theoretical foundations are characterized and the legal essence of the concept of a Startup Ecosystem from the point of view of Intellectual Property Law is outlined. The author identified the main characteristics of innovative tech startups and carried out a comparative analysis of them with Small Innovative Enterprises. The dissertation presents the latest approaches to the Stages of Startup Development and examines the main problems and risks that arise for the developers of innovative tech startups in the field of intellectual property rights protection. The author proposed, for the first time, at the legislative level of Ukraine to establish own definitions of the concepts: innovative tech startup, Startup School and Startup Ecosystem.

The main trends of the transformation of Higher Education Institutions into Entrepreneurial Universities are revealed and the legal foundations of their innovative activities are defined to ensure the partnership of the educational and scientific sectors and business entities, which is caused by the current processes of accelerating globalization and the integration of universities into European Education Area. The author researched different views of scientists regarding the legal nature and forms of manifestation of Entrepreneurial Universities. It was established that many scientists identify the entrepreneurial activity of Higher Education Institutions with innovation and consider Academic Entrepreneurship and an Entrepreneurial University as identical concepts. Revealing the prerequisites for the emergence of Entrepreneurial Universities, the criteria for them, the author indicated the prospects for the formation of a model of Entrepreneurial Universities for Higher Education Institutions of Ukraine. Based on the generalization of the main approaches to the definition of the concept of an Entrepreneurial University, the author proposed, for the first time, to establish at the legislative level of Ukraine the definition of the concept of an Entrepreneurial

University as a subject of educational, scientific and innovative activities, a subject of Intellectual Property Law, which expands the directions of its activities and services.

The dissertation proves that it is important to develop a research environment in the form of the creation and operation of Development Centers, Research Centers, Research Laboratories, etc. It is argued that Business Incubators, Technology parks and other elements of Innovative Infrastructure, which can be part of the university structure or be created separately, as well as various organizational partnerships in the field of interaction between universities and Innovative Enterprises and Public Administration Entities, are often the institutional basis of Higher Education Institutions. It is proposed, for the first time, at the legislative level of Ukraine to enshrine the author's definitions of the concepts: spin-out; Modular Industrial Park; Technology Transfer Center; Innovation Center; Academic Partnership; Public-private partnership.

The importance of open scientific and research developments, commercialization of intellectual property rights and technology transfer in the implementation of the concept of Open Innovation has been studied. The role of the concept of Open Innovation in promoting the development of the Patenting Institute, which determines its function as a catalyst for technological cooperation under the terms of License Agreements, is considered.

The dissertation describes the prospects and proposes the creation of Open Innovation Platforms, analyzes the legal aspects of protecting intellectual property rights during their operation, and considers the legal essence of crowdsourcing of open innovation in the context of digital transformation. The author proposed, for the first time, at the legislative level of Ukraine to establish own definitions of the concepts of Open Innovation Platform and crowdsourcing of open innovation.

A tendency in the EU and EU member states, the USA, and Asian countries toward a gradual transition to new Open Innovation Ecosystems and the search for innovative interactions in the external innovation environment has been revealed. It is noted that the concept of Open Innovation in Ukraine is not fully applied, which causes a slowdown in the development of innovative activity and further technological lag the leading countries. Therefore, based on the analysis of the principles and legal mechanisms of the concept of Open Innovation, the issue of using the concept of Open Innovation by Ukrainian subjects of innovative activity during the activation of the processes of European integration of Ukraine was raised.

Based on the analysis of legislative provisions, recommendations are outlined for the formation of the State Innovation Policy and the Intellectual Property Policy, considering the global challenges and opportunities that determine Open Innovation. The directions of the transformation of the institutional environment in the context of shortening the Innovation Lifecycle with the aim of implementing the «Open Innovation 2.0» paradigm have been identified. The dissertation substantiates the need to introduce the concept of Open Innovation to build modern Open Innovation Ecosystems. The author proved that the development of innovative activity should be carried out under the conditions of creating the Open Innovation Environment that is effective in terms of interaction with the mandatory observance of intellectual property rights in the legal relationship of co-creation between the main stakeholders on a contractual basis. It is proposed, for the first time, at the legislative level of Ukraine to enshrine the author's definitions of the following concepts: national and regional innovation ecosystems; Open Innovation Ecosystem, which includes national, regional, local and international Open Innovation Ecosystems by territorial feature, as well as sectoral Open Innovation Ecosystem depending on the sector of the economy in which stakeholders conduct open innovation activity; interregional technology transfer network.

The author drew attention to the study of international experience in the formation of a separate National Open Innovation Strategy and proposed to develop and adopt the National Open Innovation Strategy for Ukraine.

The dissertation formulates other theoretically substantiated conclusions and provisions for ensuring the protection of intellectual property rights under the conditions of using the concept of Open Innovation from a general theoretical and comparative legal point of view.

The practical significance of the work lies in the possibility of using the conclusions and proposals of the dissertation in law-making and law enforcement, as well as in the educational process.

Key words: concept of Open Innovation, protection of intellectual property rights, Intellectual Property, innovation activity, innovation process, Open Innovation Ecosystem, Open Innovation Platform.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	14
ВСТУП.....	15
РОЗДІЛ 1. СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ ОХОРОНИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ З ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ.....	37
1.1. Значення інтелектуальної власності за умови циклічно-мережевого характеру інноваційної діяльності: правові аспекти.....	37
1.2. Правові засади використання концепції відкритих інновацій в умовах розвитку цифрової економіки: можливості та виклики.....	52
Висновки до Розділу 1.....	94
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВІДКРИТИХ ІННОВАЦІЙ У ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ З ОХОРОНОЮ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	99
2.1. Роль інтелектуальної власності в умовах впровадження концепції відкритих інновацій.....	99
2.2. Розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності в умовах використання концепції відкритих інновацій.....	122
2.3. Перспективи створення платформ відкритих інновацій та охорона прав інтелектуальної власності при їх функціонуванні.....	131
Висновки до Розділу 2.....	143
РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ КОНЦЕПЦІЇ ВІДКРИТИХ ІННОВАЦІЙ НА ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	148
3.1. Відображення концепції відкритих інновацій у законодавстві у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності: міжнародний досвід.....	148
3.2. Реалізація концепції відкритих інновацій у законодавстві у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності України.....	171
Висновки до Розділу 3.....	201
Висновки.....	208
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	218
ДОДАТКИ.....	257

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

AI	Штучний інтелект
ВОІВ	Всесвітня організація інтелектуальної власності
ЄДП	Європейський дослідницький простір
ЄС	Європейський Союз
ЗВО	Заклад вищої освіти
ІКТ	Інформаційно-комунікаційні технології
ІТ	Інформаційні технології
МСП	Малі та середні підприємства
НДДКР	Науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи
НДІ	Науково-дослідний інститут
США	Сполучені Штати Америки
ТНК	Транснаціональна корпорація
ФОП	Фізична особа-підприємець
ЦК України	Цивільний кодекс України
ЮО	Юридична особа
WEF	Всесвітній економічний форум (World Economic Forum)

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. На сьогоднішній день економіка більшості країн світу спрямована на колективне відновлення, значною мірою зумовлене новим етапом промислової революції та стрибком інноваційних процесів, що надало потужний вектор глобальному економічному розвитку. Українська економіка перебуває на вирішальній стадії переходу від традиційних драйверів глобального зростання до нових, що має набути особливої актуальності в умовах післявоєнного відновлення економічних процесів. Нові технології та галузі набувають все більшого зростання, здійснюючи прорив у широкому діапазоні секторів. Тому, новітня промислова революція значно змінює світ, відкриваючи еру необмеженого простору для інновацій і безмежних можливостей для розвитку та процвітання економіки, керованої інноваціями.

Інновації, як рушій цифрової трансформації, є ключовим фактором сталого економічного зростання. Стратегічною метою більшості високорозвинутих країн ЄС, США та країн Азії є перехід до ефективного інноваційного розвитку на основі використання новітніх наукових відкриттів і технологічних розробок, що викликають глибокі зміни в інноваційній діяльності. У такий спосіб в епоху радикальних змін світ стоїть перед незрівнянними глобальними викликами, спричиненими технологічним прогресом, що вимагає від України здатності до своєчасного й ефективного впровадження передових досягнень у галузі науки, техніки і новітніх технологій. Ключем до вирішення цих проблем стають інновації, зокрема у секторах чистої відновлюваної енергії, біотехнологій, охорони здоров'я, інформаційних технологій тощо.

Актуальність обраної теми дослідження обґрунтовується тим, що з 23 червня 2022 року Україна набула статус кандидата на членство у ЄС, тому перед нашою країною стоїть нагальне завдання відповідно до успішного міжнародного досвіду за законодавством ЄС та окремих країн-членів ЄС сформувати та запровадити нову модель провадження інноваційної діяльності, що буде врегульовуватись за допомогою правових механізмів права інтелектуальної власності. Ефективна охорона прав інтелектуальної власності на новітні технологічні досягнення відіграє важливу роль в інноваційному розвитку. Для України, яка набуде перемоги у триваючій неокolonіальній війні, ініційованій росією,

інноваційний шлях є чи не єдиним способом швидкого досягнення результатів в економічному розвитку.

Для швидкого досягнення мети щодо переходу від трудомісткого виробництва до сталого економічного зростання, орієнтованого на інновації, потрібна виважена державна підтримка інноваційної діяльності, що є формою стимулювання інноваційної діяльності, для покращення технологічного прогресу, створення потенціалу для інновацій та їх стимулювання за допомогою законодавчих, зокрема з охорони прав інтелектуальної власності, фінансових, податкових та інших методів стимулювання інноваційної активності, наприклад, створення цілеспрямованих інновацій, які мають соціальне та комерційне значення.

Перед українськими суб'єктами інноваційної діяльності постає важливе завдання щодо створення трансформаційних технологій, які можуть зробити наше суспільство більше інклюзивним і стійким. Тому, їм необхідно розширювати здатність швидко адаптуватися до інноваційних тенденцій за допомогою вхідних відкритих інновацій із метою здобуття інноваційних технологій із зовнішнього інноваційного середовища, а не зосереджуватись лише на внутрішній розробці нових технологічних знань. Інновації все частіше створюються на перетині різних технологій, тому основні стейкхолдери вступають у правовідносини співтворчості в багатьох галузях предметних знань.

Зазначені фактори свідчать про важливість вивчення міжнародного досвіду правового регулювання правовідносин інтелектуальної власності у сфері інноваційної діяльності в умовах використання концепції відкритих інновацій із метою формування моделі забезпечення правової регламентації таких правовідносин, належного визнання, охорони та захисту прав їх сторін.

Формування та впровадження базису правового забезпечення інноваційної діяльності в умовах використання парадигми відкритих інновацій обумовлено тим, що концепція відкритих інновацій, фундаментом якої є співпраця між різними суб'єктами інноваційної діяльності (зокрема в таких сферах як штучний інтелект, нанотехнології, цифрові технології) відповідає стратегії зростання, яку переосмислюють нині ключові стейкхолдери. Це зумовлює необхідність розробки та формування ефективного правового механізму охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності, створених суб'єктами

інноваційної діяльності спільно.

Викладене свідчить про актуальність правового забезпечення охорони прав інтелектуальної власності в умовах використання концепції відкритих інновацій, оскільки за останніми світовими тенденціями розвитку права інтелектуальної власності суб'єкти інноваційної діяльності функціонують в умовах кардинальних змін, що відбуваються в більшості галузей права, оскільки з'являються нові проривні технології та суб'єкти інноваційної діяльності. За аналізом українських і міжнародних науковців у найближчий час з'явиться широке коло суб'єктів інноваційної діяльності, які будуть створювати цифрові двійники виробів, головною властивістю яких стане вирішення задач прогнозу аналітики. Ця перспектива передбачає майбутній перехід України на новий виробничий уклад, що потребує інституційних змін. На сьогодні також простежується тенденція скорочення життєвого циклу інновацій, збільшення швидкості створення, впровадження та розширення інноваційних технологій, а також посилення трендів цифрової трансформації. Тому, цифровізація впливає на забезпечення сталого розвитку в умовах глобалізації економіки та вимагає залучення нових форм співпраці з відкритими інноваціями, зокрема з новими моделями використання інтелектуальної власності. Водночас належна охорона прав інтелектуальної власності відіграє ключову роль у розвитку інноваційної діяльності, значення якої в умовах використання концепції відкритих інновацій змінюється з трансформацією економічних процесів у креативну економіку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах планів наукової роботи Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка відповідно до таких державних бюджетних науково-дослідних тем: «Розробка системного вчення про основні права людини з метою втілення в Україні європейських правових цінностей у контексті розбудови громадянського суспільства» (№ 19БФ 042-01, 2019–2021 рр.), «Правова модель соціально-екологічної безпекової доктрини України» (№ 2020.01/0266, 2020–2021 рр.), «Правове забезпечення соціальної безпеки в євроінтеграційних умовах» (№ 20БФ 042-01, 2020–2022 рр.); відповідно до вимог положень Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від

15.05.2013 р. № 386-р.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування новітнього підходу у праві інтелектуальної власності до використання концепції відкритих інновацій суб'єктами інноваційної діяльності у правовідносинах співтворчості із забезпеченням належної охорони прав інтелектуальної власності на договірних умовах.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі **завдання**:

– охарактеризувати вплив цифровізації на трансформацію інноваційного процесу, що спричиняє зміну від лінійного до циклічно-мережевого характеру інноваційної діяльності;

– дослідити правову природу, принципи, ознаки концепції відкритих інновацій із позиції права інтелектуальної власності, а також узагальнити існуючі науково-методологічні підходи до визначення поняття відкритих інновацій;

– розглянути інноваційний процес від генерації інноваційної ідеї до впровадження із дослідженням взаємозв'язку відкритих і закритих інновацій на основі співвідношення їх принципів і правових інструментів, вказати їх відмінності;

– визначити взаємозв'язок між правовими механізмами створення й впровадження інновацій із здійсненням порівняльного аналізу спільних і відкритих інновацій;

– проаналізувати сучасні тенденції розвитку концепції відкритих інновацій, визначені на рівні міжнародного та українського законодавства, зокрема розглянути досвід ЄС щодо формування та реалізації політики відкритих інновацій та кроки України у правовому полі щодо адаптації прогресивного міжнародного досвіду щодо реалізації парадигми відкритих інновацій до національних особливостей характеру інноваційної діяльності з метою інтеграції до Європейського дослідницького простору та Єдиного цифрового ринку ЄС;

– окреслити особливості екосистемного підходу до провадження інноваційної діяльності, розглянути фундаментальні засади створення та функціонування елементів інноваційної інфраструктури в умовах використання концепції відкритих інновацій;

– дослідити найбільш успішні приклади використання концепції відкритих інновацій міжнародними та українськими суб'єктами інноваційної діяльності, зокрема

приклади створення платформ відкритих інновацій, краудсорсингових платформ відкритих інновацій, інноваційних технологічних стартапів тощо та забезпечення належної охорони прав інтелектуальної власності при їх функціонуванні;

– визначити роль та охарактеризувати значення ефективної охорони прав інтелектуальної власності у правовідносинах співпраці між суб'єктами інноваційної діяльності в межах відкритої інноваційної екосистеми, обґрунтувати вплив належної охорони прав інтелектуальної власності на інститут патентування;

– вказати основні форми та правові інструменти впровадження відкритих інноваційних процесів різними суб'єктами інноваційної діяльності, зокрема малими та середніми інноваційними підприємствами, інноваційними технологічними стартапами, ЗВО, розглянути правові механізми реалізації концепції відкритих інновацій як оптимізаційної форми розвитку публічно-приватного партнерства;

– охарактеризувати правову сутність поняття підприємницького університету, а також можливості застосування моделі підприємницького університету в Україні в умовах глобалізації освітнього простору;

– розкрити особливості розпорядження майновими правами інтелектуальної власності в умовах використання концепції відкритих інновацій;

– систематизувати підходи до формування концепції відкритих інновацій, окреслити особливості її реалізації в ЄС та окремих країнах-членах ЄС, США та країнах Азії, а також напрямки інтеграції України до відкритого інноваційного простору з використанням правових механізмів цієї концепції.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку з охороною прав інтелектуальної власності в умовах використання концепції відкритих інновацій.

Предметом дослідження є міжнародні нормативно-правові акти, українське та зарубіжне законодавство, а також наукові роботи, присвячені охороні прав інтелектуальної власності та здійсненню співпраці між суб'єктами інноваційної діяльності у сфері досліджень, розробок і комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності.

Методи дослідження. Для досягнення мети і виконання поставлених завдань дисертаційного дослідження було використано відповідні загальнонаукові та спеціальні

методи наукового пізнання, які ґрунтуються на принципах об'єктивного, комплексного та всестороннього аналізу правовідносин в обраній сфері дослідження.

Діалектичний метод дозволив дослідити формування правових засад реалізації концепції відкритих інновацій (п.п. 1.1, 2.1, 2.2), визначити передумови, що вплинули на формування механізму правової охорони правовідносин співтворчості між суб'єктами інноваційної діяльності в умовах впровадження цієї парадигми (п.п. 1.2). Історико-правовий метод дозволив вивчити становлення законодавства окремих країн в частині надання правової охорони результатам інтелектуальної, творчої діяльності, створених спільно (п.п. 3.1, 3.2), дослідити реформування правового регулювання діяльності інноваційних технологічних стартапів і підприємницьких університетів в Україні (п.п. 1.2, 2.1). Метод системного аналізу дав змогу вивчити основні теоретико-методологічні підходи до співвідношення відкритих і закритих інновацій (п. 1.2), відкритих і спільних інновацій (п. 2.1) та парадигм «Відкриті інновації» та «Відкрита наука» (п. 3.1), всебічно дослідити теоретико-правові засади взаємозв'язку правової охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності з інститутом патентування в умовах використання концепції відкритих інновацій (п. 2.1), а також визначити взаємозв'язок між межами інноваційної відкритості та належною охороною прав інтелектуальної власності (п. 2.1). Застосування формально-логічного методу дозволило розробити пропозиції щодо вдосконалення норм чинного законодавства України в частині надання правової охорони та закріплення визначення поняття відкритих інновацій (п. 2.1) тощо.

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації становлять комплексні праці фахівців у галузі цивільного права та права інтелектуальної власності, інших галузевих правових та економічних наук. Слід наголосити, що питання, пов'язані з правовідносинами у сфері охорони прав інтелектуальної власності в умовах використання концепції відкритих інновацій, розглядалися в наукових роботах українських і зарубіжних учених. Науково-теоретичну основу дослідження становлять комплексні наукові праці таких провідних вітчизняних вчених, як Л. Л. Антонюк, Н. К. Болгарова, О. Б. Бутнік-Сіверський, В. М. Геєць, А. О. Кодинець, О. П. Орлюк, Є. Г. Панченко, П. Г. Перерва, В. П. Семиноженко, Л. І. Федулова, П. М. Цибульов, В. П. Чеботарьов, Д. М. Черваньов та інших науковців. Питання побудови національної інноваційної екосистеми в умовах цифровізації

інноваційної діяльності, впровадження нової парадигми «Відкрита наука» з метою швидкої інтеграції до Європейського дослідницького простору досліджувались наступними вченими: Г. О. Андрощук, К. О. Бояринова, К. О. Копішинська, Ю. О. Лазаренко, В. І. Ночвай, Н. В. Ревуцька, Н. М. Рилач; формування концепції державної інноваційної політики – Ю. М. Бажал; інноваційної діяльності ЗВО – О. І. Жилінська; трансферу технологій – В. Г. Рукас-Пасічнюк, Н. М. Столярчук; трансферу технологій ЗВО – О. Б. Мрихіна та іншими.

Теоретико-методичну основу дисертаційного дослідження також складають актуальні наукові праці з розгляду основних положень концепції відкритих інновацій таких зарубіжних дослідників, як М. Богерс; В. Ванхавербеке – аналіз особливостей застосування окремих механізмів відкритих інновацій малими та середніми інноваційними підприємствами; Дж. Вест – визначення бар'єрів на шляху використання концепції відкритих інновацій; С. Галлагер; О. Гасман – визначення показників ефективності відкритих інновацій; Т. Гросфелд; Е. Енкель; Георг фон Крог; Т. Роландт; А. Солтер – дослідження взаємозв'язків між суб'єктами інноваційної діяльності; М. Торкеллі; Ерік фон Хиппель; Г. Чесбро – аналіз ключових принципів відкритих інновацій та інших вчених.

Водночас залишаються ще недостатньо дослідженими й не одержали відповідного теоретичного розвитку питання, пов'язані з визначенням ролі інтелектуальної власності в умовах використання концепції відкритих інновацій в Україні. Тому, виникає необхідність ґрунтовного аналізу теоретичних і практичних проблем щодо передумов розвитку відкритих інновацій в Україні, особливостей імплементації правових засад концепції відкритих інновацій в українське законодавство у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності, механізмів співтворчості суб'єктів інноваційної діяльності із вектором на інтеграцію внутрішніх і зовнішніх знань саме з позиції права інтелектуальної власності, що комплексно здійснюється в цьому дисертаційному дослідженні на доктринальному рівні вперше.

Нормативною основою для написання даної дисертаційної роботи є такі нормативно-правові акти, як Плани роботи Міністерства освіти і науки України на 2020-2024 рр. [97]; Закон України «Про вищу освіту» [103]; Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [104]; Дорожня карта з інтеграції

науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 10.02.2021 р. № 167 [105]; План заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.12.2021 р. № 1687-р [106]; План невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та (або) є загроза бойових дій, на безпечну територію, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25.03.2022 р. № 246-р [108]; Положення про впровадження технологічного підходу «Індустрія 4.0», затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 р. № 750 [109]; Положення щодо конкурсного відбору проєктів для державного стимулювання створення і використання винаходів (корисних моделей) та промислових зразків, затверджене наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 12.12.2018 р. № 1879 [110]; Закон України «Про інноваційну діяльність» [111]; Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [112]; Дорожня карта інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA-UA), схвалена рішенням колегії Міністерства освіти і науки України від 22.03.2018 р. № 3/1-7 [117]; Програма діяльності Кабінету Міністрів України, схвалена Постановою Верховної Ради України від 04.10.2019 р. № 188-IX [119]; Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 р. № 504-р [121]; Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р [122]; Цивільний кодекс України [150]. Також наступні міжнародні акти: Дублінська декларація 2013 року [202]; Довгострокова стратегія національного розвитку «Польща 2030. Третя хвиля сучасності» [209]; Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth [222]; Entrepreneurship 2020 Action Plan [223]; рамкова програма ЄС «Горизонт Європа» на 2021-2027 pp. [255]; Japan's 6th Science, Technology and Innovation Basic Plan [266]; Open source software strategy 2020-2023 [314]; Strategy for National Research Infrastructures in Finland 2020–2030 [349]; The Innovation Platform: the Strategic Investment Direction for Innovation-Driven Growth (2019-2023) in Korea [356]; The Korean New Deal: National Strategy for a Great

Transformation, 2021 [357]; Лундська декларація 2015 року [358]; The National Roadmap for Research, Development and Innovation 2021–2024 in Finland [359]; The Science and Technology Future Strategy 2045 in Korea [361]; The 4th Science and Technology Master Plan in Korea [362] тощо.

Під час написання роботи було проаналізовано проекти: Крос-секторальної експортної стратегії на 2019-2023 рр. «Інновації для експорту» [59]; Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025 роки [70]; розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на 2019-2021 роки» від 2019 року [107]; Закону України «Про Національну систему охорони інтелектуальної власності в Україні» [113]; Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» від 2015 року [115]; Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» від 2021 року [116]; розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації» від 2016 року [120]; Стратегії розвитку цифрової економіки 2030 року [142]; Національної стратегії відкритих інновацій Австрії до 2025 року [310] тощо.

Емпіричною основою написання дисертаційної роботи є аналіз прикладів реалізації правових механізмів концепції відкритих інновацій із дослідженням досвіду розв'язання проблем забезпечення належної охорони прав інтелектуальної власності сторін правовідносин співпраці у провадженні відкритої інноваційної діяльності та розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності в ЄС, США, країнах Азії та Україні у цій сфері.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним дослідженням, у якому з урахуванням зарубіжного досвіду сформовано модель охорони прав інтелектуальної власності в умовах використання концепції відкритих інновацій в Україні та запропоновано шляхи вдосконалення чинного законодавства у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності, а також практики його правозастосування. В результаті дослідження окремі положення були сформульовані й обґрунтовані вперше, низку положень удосконалено, деякі положення набули подальший розвиток.

вперше:

– встановлено, що на доктринальному рівні необхідно розрізняти поняття спільних інновацій від відкритих інновацій, оскільки спільні інновації зосереджуються на створенні нової технології суб'єктами інноваційної діяльності, тоді як відкриті інновації виражаються у співпраці в дослідженнях і розробках, а також у комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності із зовнішніми партнерами, такими як дослідницькі організації або інші інноваційні підприємства, а також через набуття майнових прав інтелектуальної власності за допомогою укладання договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності або ліцензування майнових прав інтелектуальної власності на існуючі технології;

– наголошено, що необхідно розрізняти поняття відкритих інновацій від програмного забезпечення з відкритим кодом, не пов'язаного з обмеженнями на подальшу модифікацію, але зі збереженням інформації про первинне авторство й внесені зміни, оскільки зазвичай відкриті інновації не стосуються безкоштовного розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності, передбачаючи сплату ліцензійних платежів, тоді як відкритий вихідний код застосовує механізм безкоштовного ліцензування технологій;

– зазначено, що найчастіше процес «зовні-всередину» реалізується в формі: спільної розробки інноваційних продуктів і технологій і комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, ліцензування майнових прав інтелектуальної власності на зовнішні технології, участі в інноваційних технологічних стартапах за допомогою механізмів інкубації у відкритій інноваційній діяльності та формування стратегічних альянсів; процес «зсередини-назовні» – ліцензування майнових прав інтелектуальної власності, створення спін-оф на основі раніше розроблених інноваційних технологій і (або) продуктів; сполучний (подвійний) процес – створення спільних підприємств, формування стратегічних альянсів і мереж, до яких можуть бути залучені взаємодоповнюючі технологічні партнери;

– визначено договірні інструменти реалізації концепції «Відкриті інновації 2.0», серед яких виокремлюється укладання: 1) договору на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт; 2) ліцензійного договору; 3) договору

про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності; 4) договору про спільну діяльність; 5) договору надання інжинірингових послуг; 6) інвестиційного договору тощо;

– зроблено висновок, що концепція відкритих інновацій сприяє патентуванню об'єктів права інтелектуальної власності, оскільки в правовідносинах співпраці здійснюється спільна розробка, патентування та комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності. Наявність патенту або свідоцтва надає суб'єкту інноваційної діяльності удосконалену основу для співпраці в правовідносинах в умовах використання концепції відкритих інновацій із потенційними учасниками співпраці, оскільки вказує про охорону інновацій правом інтелектуальної власності;

– заперечено думку, висловлену на доктринальному рівні, що природа ліцензування майнових прав інтелектуальної власності має тенденцію до змагальності, а не до співпраці, а також, що відкриті інновації є реальною альтернативою ліцензуванню. Оскільки ліцензування майнових прав інтелектуальної власності є однією з форм використання концепції «Відкриті інновації 2.0» і в умовах розвитку відкритих інновацій зазвичай виступає як патентне ліцензування, особливо відповідно до провідного міжнародного досвіду для перехресного ліцензування, яке є найпоширенішим методом і найкращим рішенням у вирішенні проблеми перетину патентів і свідоцтв між різними суб'єктами інноваційної діяльності;

– підсумовано, що правові засади концепції відкритих інновацій не можна ототожнювати з передачею науково-дослідницьких робіт на аутсорсинг, оскільки відкритий інноваційний процес є більш складним. Було встановлено, що аутсорсинг у сфері інноваційної діяльності характеризує певний цілеспрямований перехід суб'єктів інноваційної діяльності до концепції відкритих інновацій;

– висловлено позицію, що за правовою природою слід відрізнити використання концепції відкритих інновацій від створення консорціумів, оскільки для консорціуму характерним є створення технологій такими партнерами, як спеціалізовані інноваційні підприємства та ЗВО без традиційного методу управління інноваційними проєктами, який поділяє інноваційний процес на серію послідовних етапів із чітким інноваційним рішенням між кожним етапом інноваційного процесу;

– запропоновано розробити та прийняти новий спеціальний Закон України «Про розвиток і державну інноваційну підтримку інноваційних технологічних стартапів і стартап-екосистеми»;

удосконалено:

– на підставі проведеного науково-методологічного та порівняльно-правового аналізу уточнено понятійний апарат, що пропонується закріпити на рівні національного законодавства України, зокрема:

1) підприємницького університету, а саме: «підприємницький університет – юридична особа приватного або публічного права, що має статус закладу вищої освіти, забезпечує інноваційний розвиток держави в певних галузях знань, має на меті сформувати підприємницьку екосистему в закладах вищої освіти, сприяє розвитку підприємницької культури та стартап-інфраструктури через проведення спільних із інноваційними підприємствами наукових досліджень і створення об’єктів права інтелектуальної власності та якому, у встановленому законом порядку, надано статус підприємницького»;

2) модульного індустріального парку, а саме: «модульний індустріальний парк – визначена ініціатором створення індустріального парку відповідно до містобудівної документації облаштована відповідною інфраструктурою територія, у межах якої учасники індустріального парку можуть здійснювати господарську діяльність у сфері переробної промисловості, переробки промислових та/або побутових відходів (крім захоронення відходів), а також науково-технічну діяльність, діяльність у сфері інформації і електронних комунікацій, що відповідає санітарним, технічним і технологічним нормам і правилам на умовах, визначених Законом України «Про індустріальні парки» від 21.06.2012 р. № 5018-VI (зі змінами) та договором про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку з метою підтримки суб’єктів господарювання відповідно до програми релокації підприємств. Може створюватись як стаціонарний – у вигляді модулів-контейнерів, які конструюються в різних конфігураціях залежно від технологічних особливостей інноваційної діяльності та обсягів виробництва інноваційної продукції, або як пересувний – модулі-контейнери можуть бути транспортованими за допомогою спеціальних платформ»;

3) центру трансферу технологій, а саме: «центр трансферу технологій – елемент інноваційної інфраструктури, утворений у формі юридичної особи або її відокремленого структурного підрозділу, діяльність якого спрямована на передачу технологій, впровадження результатів науково-технічної діяльності та отримання прибутку від використання об'єктів права інтелектуальної власності, що створюються в результаті наукових досліджень»;

4) інноваційного центру, а саме: «інноваційний центр – елемент інноваційної інфраструктури, який утворюється при закладі вищої освіти або інноваційному підприємстві з метою стимулювання дослідницьких університетів та інноваційних підприємств до розвитку відкритої інноваційної діяльності, а також надання можливості розвитку інноваційних громад і районів»;

5) відкритих інновацій саме з погляду права інтелектуальної власності, як «процес взаємодії та зворотного зв'язку на різних етапах розробки інноваційних продуктів і (або) продукції чи послуг, що характеризується спільними дослідженнями й використанням науково-технічних знань та об'єктів права інтелектуальної власності суб'єктами інноваційної діяльності з метою створення нових спільних об'єктів права інтелектуальної власності»;

6) стартап-екосистеми, а саме: «стартап-екосистема – відкрита динамічна мережа, що спрямована на створення інноваційних продуктів і (або) послуг інноваційних технологічних стартапів на різних стадіях розвитку, що підтримується активною взаємодією суб'єктів, які впливають на створення інноваційних технологічних стартапів за напрямками публічного адміністрування, фінансування, навчання, інформаційної та інфраструктурної підтримки, об'єднаних розгалуженою мережею внутрішніх зв'язків, між собою та з середовищем стартап-екосистеми, що складається з економічних, матеріально-технічних і соціально-культурних факторів»;

7) інноваційного технологічного стартапу, а саме: «інноваційний технологічний стартап – новостворений суб'єкт господарювання, який знаходиться на початкових стадіях інноваційної діяльності з розробки інноваційного продукту та (або) послуги (до п'яти/семи років залежно від галузі) на основі інноваційних технологій або стартап-проект, пов'язаний із створенням і (або) використанням об'єктів права інтелектуальної власності»;

8) Стартап школи, а саме: «Стартап школа – суб'єкт господарювання, який надає теоретичні знання та практичні навички у сфері створення та діяльності інноваційних технологічних стартапів, ефективну допомогу в пошуку інвесторів, бізнес-ангелів і створенні прототипів інноваційних продуктів»;

9) платформи відкритих інновацій, а саме: «платформа відкритих інновацій – відкрита мережева структура, де здійснюється комплексне використання технологічних можливостей і ресурсів суб'єктів інноваційної діяльності для створення спільних інноваційних продуктів і (або) надання послуг через реалізацію інноваційних проєктів»;

10) краудсорсинг відкритих інновацій, а саме: «краудсорсинг відкритих інновацій – правова форма співпраці у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності поєднаних мережею невизначеного кола інноваторів, що спрямовується на сумісне створення об'єктів права інтелектуальної власності»;

11) академічного партнерства, а саме: «академічне партнерство – сукупність правовідносин співпраці суб'єктів господарювання з закладами вищої освіти та (або) науковими установами з метою спільного створення та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0»»;

12) публічно-приватного партнерства, що реалізується саме у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності в умовах використання концепції відкритих інновацій, як «сукупність правовідносин співпраці суб'єктів публічного адміністрування з приватними суб'єктами інноваційної діяльності з метою створення та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, що використовують майнові права інтелектуальної власності як механізм для стимулювання приватних суб'єктів інноваційної діяльності до співпраці з публічними дослідницькими структурами з метою реалізації соціально важливих інноваційних проєктів, які сприяють розвитку різних секторів економіки на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0»»;

13) спін-аут, а саме: «спін-аут – перехід інноваційної технології або стартап-команди в материнську компанію в формі придбання, злиття або спільного підприємства»;

14) національної інноваційної екосистеми, а саме: «національна інноваційна екосистема – мережеве інституційне середовище, що складається з об'єднаних стійкими взаємозв'язками організаційних, структурних і функціональних інституцій, що задіяні в

процесі створення інноваційних технологій із метою трансформації в інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги та забезпеченні розвитку інноваційної діяльності з використанням організаційних, нормативних і фінансових ресурсів на загальнодержавному рівні»;

15) регіональної інноваційної екосистеми, а саме: «регіональна інноваційна екосистема – мережеве інституційне середовище, що складається з об'єднаних стійкими взаємозв'язками організаційних, структурних і функціональних інституцій, що задіяні в процесі створення інноваційних технологій із метою трансформації в інноваційні продукти та (або) продукцію чи послуги та забезпеченні розвитку інноваційної діяльності з використанням організаційних, нормативних і фінансових ресурсів, метою якого є прискорення інноваційної діяльності в певному географічно обмеженому регіоні»;

16) відкритої інноваційної екосистеми, а саме: «відкрита інноваційна екосистема – відкрита мережа, в якій здійснюється співпраця суб'єктів публічного адміністрування, суб'єктів господарювання, сектору генерації знань і громадян із різними компетенціями, об'єднаних стійкими взаємозв'язками та задіяних в розподілі зобов'язань, ризиків і винагороди у процесі створення відкритих інновацій, у яких зацікавлені споживачі інновацій, що потребує об'єднання технологічних ресурсів і постійного обміну знаннями, науково-технічною інформацією та об'єктами права інтелектуальної власності»;

17) національної відкритої інноваційної екосистеми, а саме: «національна відкрита інноваційна екосистема – мережеве інституційне середовище, метою створення та функціонування якого є прискорення відкритої інноваційної діяльності суб'єктів інноваційної діяльності на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0» на національному рівні»;

18) регіональної відкритої інноваційної екосистеми, а саме: «регіональна відкрита інноваційна екосистема – мережеве інституційне середовище, метою створення та функціонування якого є прискорення відкритої інноваційної діяльності суб'єктів інноваційної діяльності на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0» у певному географічно обмеженому регіоні»;

19) місцевої відкритої інноваційної екосистеми, а саме: «місцева відкрита інноваційна екосистема – мережеве інституційне середовище, метою створення та

функціонування якого є прискорення відкритої інноваційної діяльності суб'єктів інноваційної діяльності на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0» у певній географічній місцевості»;

20) міжнародної відкритої інноваційної екосистеми, а саме: «міжнародна відкрита інноваційна екосистема – мережеве інституційне середовище, метою створення та функціонування якого є прискорення відкритої інноваційної діяльності суб'єктів інноваційної діяльності на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0» на міжнародному рівні»;

21) галузевої відкритої інноваційної екосистеми, а саме: «галузева відкрита інноваційна екосистема – секторальна інноваційна екосистема, що представляє певне мережеве інституційне середовище, метою створення та функціонування якого є прискорення відкритої інноваційної діяльності суб'єктів інноваційної діяльності на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0» у певному секторі економіки»;

22) міжрегіональної мережі трансферу технологій, а саме: «міжрегіональна мережа трансферу технологій – відкрита динамічна мережа в межах регіональної відкритої інноваційної екосистеми, що охоплює створення та провадження відкритої інноваційної діяльності Міжрегіональним офісом трансферу знань і технологій, регіональними центрами трансферу технологій, міжрегіональною інформаційно-технологічною платформою трансферу технологій колективного використання на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0»»;

– класифікацію еталонних типів моделі відкритих інновацій (Л. С. Шевченко) шляхом зазначення думки, що сучасна модель відкритих інновацій за правовою природою є мережевою з елементами патентно-ліцензійних механізмів правового регулювання, коли суб'єкт інноваційної діяльності набуває від розробника інноваційної технології майнове право на використання об'єкта права інтелектуальної власності в певній обмеженій сфері («ліцензійна» складова) або набуває майнові права інтелектуальної власності за допомогою укладання договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності («патентна» складова); а також із елементами механізмів правового регулювання інтеграційної моделі, коли стейкхолдери в правовідносинах реалізують спільну

інноваційну діяльність із розроблення та використання інноваційних технологій і укладають договір про співробітництво;

– класифікацію основних форм використання моделі відкритих інновацій (Т. Гросфелд і Т. Дж. А. Роландт, К. О. Копішинська) шляхом визначення недоліку зазначеної класифікації, який полягає в тому, що така форма використання моделі відкритих інновацій, як «партнерство» є характерною для кооперації в дослідницькій діяльності, упускаючи важливий момент, що партнерство у відкритій інноваційній діяльності також може здійснюватися між суб'єктами публічного адміністрування та приватними суб'єктами інноваційної діяльності, що визначається як публічно-приватне партнерство;

– перелік основних етапів процесу відкритих інновацій через додавання останнього етапу «впровадження»;

– перелік ключових елементів парадигми «Відкриті інновації 2.0», серед яких також було виокремлено сприяння більш ефективному проведенню трансферу знань і технологій, державне стимулювання та підтримку розвитку відкритої інноваційної діяльності;

– класифікацію розподілу екосистем, в яких може бути застосована модель відкритих інновацій (С. В. Коверга) шляхом зазначення позиції, що концепція «Відкриті інновації 2.0» може бути застосована в національній відкритій інноваційній екосистемі, регіональній відкритій інноваційній екосистемі, місцевій відкритій інноваційній екосистемі та міжнародній відкритій інноваційній екосистемі за територіальною ознакою, а також у галузевій відкритій інноваційній екосистемі залежно від сектору економіки, в якому стейкхолдери в умовах використання концепції відкритих інновацій провадять інноваційну діяльність;

– формулювання правової норми у Плані заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.12.2021 р. № 1687-р (зі змінами) з пропозицією її викладення в наступній редакції: «... очікуваний результат – визначено засади державної інноваційної політики, що спрямована на формування сприятливих умов суб'єктам інноваційної діяльності та стимулювання інноваційної діяльності підприємств,

установ та організацій з метою розбудови відкритої інноваційної екосистеми», що сприяє врахуванню тенденцій розвитку відкритих інноваційних екосистем;

– суб'єктний склад відкритої інноваційної екосистеми, до якого запропоновано також віднести фінансовий сектор;

– ст. 6 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами) з пропозицією внести нову частину цієї статті, яка буде визначати основні завдання державної підтримки інноваційної діяльності, а також закріплення їх у статті нового Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» з метою вдосконалення ч. 2 ст. 28 проекту цього Закону України, а саме: перелік основних завдань державної підтримки інноваційної діяльності викласти в наступній редакції: «Основними завданнями державної підтримки інноваційної діяльності є: 1) формування та розвиток національної відкритої інноваційної екосистеми, забезпечення її інтеграції до міжнародної відкритої інноваційної екосистеми; формування та розвиток регіональних відкритих інноваційних екосистем, місцевих відкритих інноваційних екосистем і галузевих відкритих інноваційних екосистем; 2) забезпечення інноваційного розвитку економіки на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0»; 3) інтеграція України до Європейського дослідницького простору та Єдиного цифрового ринку ЄС; 4) забезпечення взаємодії органів державної влади та суб'єктів інноваційної діяльності в межах відкритої інноваційної екосистеми; 5) створення сприятливих умов для підвищення продуктивності та конкурентоспроможності суб'єктів інноваційної діяльності, зокрема завдяки впровадженню інноваційної продукції; 6) сприяння збільшенню частки інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції; 7) сприяння розвитку академічного та публічно-приватного партнерств на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0»; 8) підтримка малого та середнього інноваційного підприємництва в науково-виробничій сфері, інноваційних технологічних стартапів, спін-оф і спін-аут моделей; формування та розвиток стартап-екосистеми; 9) сприяння розвитку інноваційної інфраструктури, зокрема інформаційних мереж з питань трансферу технологій; 10) підвищення інвестиційної привабливості та експортного потенціалу суб'єктів інноваційної діяльності; 11) забезпечення створення та розвитку інноваційної інфраструктури за пріоритетними напрямками розвитку інноваційної діяльності та її інтеграції з виробництвом

на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0»; 12) сприяння суб'єктам інноваційної діяльності у введенні у господарський обіг інноваційної продукції; 13) фінансова підтримка розвитку венчурного фінансування інноваційної діяльності; 14) сприяння взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0»; 15) забезпечення інноваційного розвитку на засадах створення та функціонування платформ відкритих інновацій; розвитку краудсорсингу відкритих інновацій; 16) стимулювання інноваційної діяльності на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0»»;

набули подальшого розвитку:

– рекомендації щодо необхідності прийняття:

1) нового Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності», проєкт якого вже розроблено в 2021 році;

2) розробленого проєкту Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025 роки;

3) нового Закону України «Про Національну систему охорони інтелектуальної власності в Україні», проєкт якого було підготовлено ще від 28.11.2016 р.;

– позиція, що державна політика у сфері інтелектуальної власності має бути невід'ємною складовою державної інноваційної політики, а також думка, що необхідною умовою є взаємоузгодження національних стратегій в сфері інтелектуальної власності та інноваційної діяльності, як це наразі знайшло відображення в проєкті Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025 роки;

– пропозиція щодо внесення змін до законодавства України в частині використання державними установами надходжень від передачі майнових прав інтелектуальної власності або використання об'єктів права інтелектуальної власності, створених за рахунок коштів державного бюджету, а також прибутку від створених ними інноваційних підприємств;

– рекомендація щодо необхідності затвердження Порядку передачі технологій, створених або придбаних за бюджетні кошти, які передаються юридичним особам, що зареєстровані в інших країнах, або фізичним особам-іноземцям або особам без

громадянства, а також розробки та впровадження системи оцінки та моніторингу трансферу знань і відкритих інновацій в Україні;

- позиція щодо необхідності забезпечення для наукових колективів ЗВО можливості створення інноваційних підприємств у спрощеному порядку для комерціалізації результатів наукової діяльності з урахуванням інтересів держави, відповідних навчальних або наукових установ;

- рекомендація щодо необхідності формування та реалізації політики у сфері інтелектуальної власності та трансферу технологій у кожному ЗВО та наукових установах України через розробку та затвердження відповідних Положень;

- пропозиція щодо створення в Україні центрів цифрових інновацій у довгострокових інноваційних проєктах, охоплюючи цифрові технології;

- позиція щодо необхідності розробки та реалізації Національної стратегії розвитку публічно-приватного партнерства в Україні в складі Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р (зі змінами);

- рекомендація щодо необхідності розробки та прийняття Стратегій регіонального інноваційного розвитку, що буде сприяти унормуванню процедури створення та функціонування регіональних центрів трансферу технологій, а також міжрегіональної мережі трансферу технологій;

- пропозиція щодо необхідності створення офісу міжнародного трансферу знань;

- позиція щодо необхідності на законодавчому рівні в положеннях Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами) та нового Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» детально визначити виключення щодо деяких видів інноваційної діяльності майбутніх сторін угоди про спільні дослідження.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості застосування окремих положень у:

- науково-дослідній діяльності – як основа для подальшого наукового дослідження проблем забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності в правовідносинах

співпраці в умовах використання концепції відкритих інновацій, а також подальшої теоретичної розробки правової термінології;

правотворчій діяльності – для вдосконалення чинного законодавства у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності в частині удосконалення правового регулювання правовідносин, пов'язаних із охороною прав інтелектуальної власності в умовах використання концепції відкритих інновацій;

правозастосовній діяльності – запропоновані практичні рекомендації можуть бути використані в інноваційній діяльності суб'єктів національної відкритої інноваційної екосистеми та елементів інноваційної інфраструктури при впровадженні ними правових засад і використанні правових інструментів концепції відкритих інновацій;

навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Право інтелектуальної власності», «Інтелектуальна власність в інноваційній діяльності», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій із зазначених дисциплін.

Особистий внесок дисертанта. Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно, усі сформульовані в ньому положення і висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень здобувача. Наукова стаття (Правова охорона «зелених» технологій у межах концепції відкритих інновацій. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2021. Vol. 2, № 2 (38). С. 174–180) виконана у співавторстві з Старовіт О. М. Внесок автора складає 50 % і стосується визначення сутності відкритих інновацій.

Апробація результатів дисертації. Положення і висновки дисертації доповідалися і обговорювалися на засіданні кафедри права інтелектуальної власності та інформаційного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Основні положення та висновки, що отримані в процесі дослідження, обговорювалися на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, круглих столах, а саме: Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри (м. Київ, 27 вересня 2019 р.), Актуальні питання розвитку юридичної науки та практики (м. Київ, 15 листопада 2019 р.), Інтелектуальна власність як складова системи забезпечення національної безпеки

(м. Дніпро-Київ, 28-29 листопада 2019 р.), Проблеми юридичної відповідальності за порушення прав у сфері інтелектуальної власності (м. Київ, 17 квітня 2020 р.), Методологія оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності та практичні аспекти її застосування (м. Київ, 24 вересня 2020 р.), Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри (м. Київ, 25 вересня 2020 р.), Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування (м. Дніпро, 10 грудня 2020 р.), Правова охорона інтелектуальної власності в умовах євроінтеграційних процесів (м. Київ, 17 березня 2021 р.), Актуальні проблеми юридичної науки та практики у XXI столітті (м. Рівне, 18-19 березня 2021 р.), Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку (м. Луцьк, 25 березня 2021 р.), Система права інтелектуальної власності у порівняльному контексті (м. Київ, 14 травня 2021 р.), Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри (м. Київ, 24 вересня 2021 р.).

Публікації. Основні положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертаційному дослідженні, викладено у 6 наукових статтях, 5 з яких розміщено у фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному періодичному науковому виданні, 12 доповідях на наукових і науково-практичних конференціях та інших наукових заходах.

Структура й обсяг дисертації. Відповідно до обраної мети, визначених завдань і предмета дослідження праця складається з анотацій, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що об'єднують сім підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків дисертації, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 261 сторінку, з яких основного тексту – 217 сторінок. Список використаних джерел – 39 сторінок (379 найменувань). Додатки налічують 5 сторінок.

РОЗДІЛ 1. СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ ОХОРОНИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ З ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

1.1. Значення інтелектуальної власності за умови циклічно-мережевого характеру інноваційної діяльності: правові аспекти

У сучасному інноваційному просторі в різних країнах світу спостерігається тенденція до зростання рівня технологічного розвитку, що свідчить про цифрову трансформацію. Таке виробництво передових інноваційних технологій, що формують можливості для економічного зростання країни, є ознакою нового технологічного підходу «Індустрія 4.0», що значно скорочує життєві цикли інновацій і відіграє вирішальну роль у просуванні програми сталого інноваційного розвитку. Згідно з ч. 2 Положення про впровадження технологічного підходу «Індустрія 4.0», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України «Щодо сприяння впровадженню технологічного підходу «Індустрія 4.0» в Україні» від 21.07.2021 р. № 750 (зі змінами) «Індустрія 4.0» передбачає комплексну цифровізацію виробничих процесів і управління у реальному секторі економіки [109]. Отже, четверта промислова революція охоплює технологічні зміни, які дають змогу використати конвергентні технології для створення інклюзивного майбутнього, орієнтованого на людину.

Через використання інновацій як посередника для впровадження цифрових технологій у провідних країнах світу, конкурентоспроможність цих країн співпадає з інноваціями, оскільки розвиток потужної інноваційної інфраструктури та висока технологічна підготовленість є основою конкурентоспроможності та інновацій. Однак, найвпливовішим важелем підтримки високого рівня конкурентоспроможності національних економік, незважаючи на інноваційні досягнення окремих суб'єктів господарювання, є формування сприятливого інноваційного середовища. Під впливом розвитку створення техніко-технологічних інновацій «Індустрії 4.0» цифровізація економіки сприяє сьогодні докорінній трансформації та зміні моделей інноваційної

діяльності, а формування цифрових інноваційних екосистем є головною характеристикою сучасних глобальних соціально-економічних перетворень.

В умовах розвитку цифрової економіки для країн, що розвиваються, до яких за останніми світовими дослідженнями належить і Україна [323], інновації, основою яких є створені об'єкти права інтелектуальної власності, набувають особливого значення. Тому, одним із шляхів технологічної модернізації України є створення власної національної інноваційної моделі розвитку, а також покращення стану науково-технічного потенціалу за допомогою підвищення результативності наукової та науково-технічної діяльності. Для довгострокової підтримки економічного зростання, переходу України до стійкої економіки та досягнення більш інклюзивного режиму охорони прав інтелектуальної власності технологічні дослідження та інновації мають бути орієнтовані на вирішення соціальних та екологічних проблем, а також породжувати економічну цінність.

Відповідно до показників «Bloomberg Innovation Index у 2021 році» перше місце серед найбільш інноваційних країн світу посіла Південна Корея, ставши країною з найбільш технологічно розвинутою економікою. Найефективнішим показником Південної Кореї є патентна діяльність. Наша країна за версією Bloomberg за 2021 рік досягла 58 позиції, спустившись на дві позиції (у 2020 році Україна посідала 56 місце) [172]. У щорічному Звіті Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) «Global Innovation Index 2022» Україна посіла 57 місце, спустившись на 8 позицій (у 2021 році Україна посідала 49 місце). У 2022 році Україна посіла 75 місце за обсягом інноваційного внеску, вище, чим минулого року (76 місце), але нижче, чим у 2020 році (71 місце). За результатами інновацій Україна в 2022 році посіла 48 місце. Ця позиція нижча за минулий рік (37 місце) та за 2020 рік (37 місце) [237]. Відповідно до аналізу показників «Європейського інноваційного табло за 2021 рік» можна стверджувати, що інноваційний потенціал ЄС продовжує зростати [28]. Перелік країн «Європейського інноваційного табло за 2021 рік» замкнула Україна, отримавши 33,6 із 180 балів. Відносно показників 2014 року позиції нашої країни значно погіршились. Наприклад, за показником «діджиталізація» Україна отримала майже 100 балів, проте, витрати на НДДКР у бізнес-секторі є вкрай низькими [224]. Аналіз результатів України відповідно до актуальних показників цих авторитетних рейтингів свідчить про проблеми як у провадженні інноваційної діяльності

суб'єктами господарювання, так і при забезпеченні реалізації державної політики у сфері інноваційної діяльності, а також здійсненні заходів щодо реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та сприянні створенню ефективної інфраструктури у сфері інноваційної діяльності.

Можна дійти висновку, що інновації є основою довгострокової продуктивності та основним фактором визначення найбільш технологічно розвинених країн світу. В світовому рейтингу конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму (WEF) у 2021 році Україна посіла 54 місце з 64, піднявшись на одну позицію (у 2020 році Україна посідала 55 місце). За показником інфраструктури, який охоплює такий критерій, як наукова інфраструктура, що включає забезпечення прав інтелектуальної власності та технологічну інфраструктуру, Україна у 2021 році посіла 51 місце, піднявшись на три позиції (у 2020 році Україна посідала 54 місце). У такий спосіб конкурентоспроможність економіки не може бути пов'язана лише з ВВП та продуктивністю, тому урядам усіх країн світу необхідно створити інноваційне середовище, що характеризується ефективним розвитком інноваційної інфраструктури та реалізацією дієвої державної інноваційної політики [377]. Водночас у світовому рейтингу конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму (WEF) у 2022 році, в якому вперше в історії існування цього рейтингу лідирує Данія, показники України не висвітлюються в зв'язку з воєнним часом в Україні.

Так, 8 червня 2022 року Президент України В. О. Зеленський під час виступу на «Ukraine Virtual Investor Conference» заявив про необхідність довгострокової співпраці та розвитку інвесторами інноваційних проєктів в Україні, визначивши «зелену» енергетику, IT-індустрію, агропромисловість і локалізацію виробництва, як пріоритетні напрямки для інвестицій [32]. Таку ж позицію висловив під час виступу в Давосі 25 травня 2022 року Прем'єр-міністр Д. А. Шмигаль, який підкреслив, що основою відновлення України стануть національна безпека, євроінтеграція та економічна трансформація. Прем'єр-міністр України наголосив, що метою України є досягнення проривного економічного зростання з врахуванням таких світових трендів, як сталий розвиток, «зелена» трансформація та цифровізація, що стануть потужними драйверами економічного зростання України [85].

В процесі євроінтеграції результатом трансформації економіки України має стати інтенсифікація інноваційної діяльності, зокрема в організації та розвитку технологій НДДКР, їх трансферу в інноваційних процесах. Глобалізація та швидкий розвиток нових інформаційно-комунікаційних можливостей викликають структурні зміни економіки, неврахування яких призведе до значного зниження рівня ефективності інноваційної діяльності. Для підвищення ефективності інноваційної діяльності українських суб'єктів права інтелектуальної власності вирішальне значення набувають використання нових підходів і методів управління інноваціями [51, с. 74; 249; 269; 322], а також ефективна охорона прав інтелектуальної власності.

Забезпечення надання державної підтримки інноваційної діяльності, що є формою стимулювання інноваційної діяльності, визначено як один із заходів відповідно до положень Плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.12.2021 р. № 1687-р (зі змінами) [106].

Проаналізувавши міжнародний досвід державного регулювання інноваційної діяльності, можна дійти висновку, що стимулювання інноваційної діяльності в країнах-лідерах має наступні однотипні ознаки: інтеграція й розвиток НДДКР, проектування та навчання, проведення спільних досліджень, державна підтримка нових технологій [43; 159]. Щоб здійснити швидкий технологічний стрибок, в Україні мають бути застосовані правові механізми державної підтримки інноваційної діяльності, трансферу технологій, що довели свою ефективність у провідних країнах світу: застосування спеціального пільгового режиму оподаткування для суб'єктів господарювання, що створюють та використовують об'єкти права інтелектуальної власності з метою стимулювання інноваційних проєктів (IP Box Regime); підтримка комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема трансферу технологій; ефективний розвиток інноваційної інфраструктури; дієва підтримка інноваційної діяльності інноваційних підприємств, зокрема публічно-приватне партнерство у цій сфері [6; 43], а також запровадження інноваційних ваучерів на фінансування робіт, спрямованих на трансфер технологій або їх складових.

Також вважаємо необхідним прийняття нового Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності», проєкт якого вже розроблено в 2021 році [116], оскільки

діючий Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами) не повною мірою визначає мету, завдання, засади та принципи державної підтримки інноваційної діяльності та враховує сучасні тенденції розвитку інноваційної діяльності, спричинені, зокрема глобальними викликами використання концепції відкритих інновацій.

Новелою проекту цього Закону України є зазначення в ч. 1 ст. 1 визначення поняття надавача державної підтримки інноваційної діяльності, яке розглядається як уповноважені державні органи у сфері інноваційної діяльності, інші органи влади, органи місцевого самоврядування, органи адміністративно-господарського управління, а також юридичні особи (ЮО), що діють від їх імені, уповноважені розпоряджатися ресурсами держави чи місцевими ресурсами, які надають державну допомогу на підтримку інноваційної діяльності відповідно до проекту цього Закону України та з урахуванням Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [116].

Системно правовідносини в інноваційній сфері виникають при реалізації інноваційного циклу, при взаємодії з інноваційною інфраструктурою та, які складаються в межах інноваційного ринку [37, с. 7]. Водночас, як було розглянуто на парламентських слуханнях на тему: «Побудова ефективної системи охорони інтелектуальної власності в Україні» від 16.12.2019 р., за оцінюванням інноваційного розвитку національної економіки в ЄС, Україна все ще перебуває в групі країн «інноваторів, що формуються» [93]. Незважаючи на наявні досягнення у сфері інтелектуальної власності, в Україні продовжують виникати нові гострі проблеми, що полягають у недостатньому освоєнні результатів інтелектуальної, творчої та інноваційної діяльності.

Так, у сфері інтелектуальної власності протягом останнього часу спостерігалась така негативна тенденція, коли через часові розриви між стадіями інноваційного процесу об'єкти права інтелектуальної власності втрачали новизну, що є однією з умов патентоспроможності [76, с. 106; 276]. Це вказує на те, що сучасний стан науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні характеризується зникненням стійких напрацьованих коопераційних зв'язків суб'єктів господарювання із ЗВО та науковими установами.

Упродовж січня-лютого 2020 року Міністерство освіти і науки України спільно з Міністерством економіки України та Міністерством цифрової трансформації України

зробили аналіз та опитали представників суб'єктів господарювання щодо інноваційної діяльності та актуальних потреб в українських дослідженнях і розробках, у фінальному Звіті якого визначено, що до головних причин відсутності співпраці суб'єктів господарювання із ЗВО та (або) науковими установами респонденти, серед іншого, віднесли: ЗВО та (або) наукові установи не створюють необхідний інноваційний продукт; відсутність інформації від ЗВО та (або) наукових установ про їх технологічні розробки; відсутність комунікації з боку ЗВО та (або) наукових установ. Також відзначалась відсутність: прозорості щодо співпраці; окремого департаменту в ЗВО, який надає інформацію та визначає умови співробітництва, зокрема щодо розподілу майнових прав інтелектуальної власності; тривалість інноваційного процесу; відсутність єдиного галузевого підходу до роботи з об'єктами права інтелектуальної власності та інноваціями тощо.

Тому, для інтенсифікації активної співпраці з інноваційними підприємствами, ЗВО та науковим установам слід уважно підійти до перегляду підходів у провадженні інноваційної діяльності з метою підсилення інформування суб'єктів господарювання щодо наявних результатів НДДКР, стадії їх розробки та налагодження комунікацій, а також співставлення результатів НДДКР із світовими трендами у сфері інноваційної діяльності у відповідній галузі [82]¹.

Як справедливо зазначено в проєкті Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025 роки, поняття інфраструктури комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності слід розглядати як синонім інфраструктури інноваційної діяльності, в якій використовуються об'єкти права інтелектуальної власності. Зазначений підхід відображає сучасний етап інноваційної діяльності, яка в переважній більшості має не лінійний характер (створення об'єкта права інтелектуальної власності та його наступна комерціалізація), а циклічно-мережевий

¹ Отже, одним із важливих аспектів успішного розвитку інноваційної діяльності, окрім достатніх прямих інвестицій в академічні або приватні дослідження та розробки, є ступінь співпраці між університетами та інноваційними підприємствами через трансфер технологій (наприклад, партнерства з досліджень та розробок, ліцензії на використання об'єкта права інтелектуальної власності та відокремлені підприємства (спін-оф модель)) [208, с. 34]. Спільні науково-дослідні роботи, такі як розробка проєктів співпраці між інноваційними підприємствами, що є характерним для сполучного (подвійного) відкритого інноваційного процесу (inter-firm partnership), або створення науково-дослідного центру в ЗВО для співпраці між суб'єктами господарювання та університетом, є основним шляхом для інноваційних підприємств набути майнові права інтелектуальної власності у відкритій інноваційній діяльності.

характер (нові продукти та послуги створюються за спільної участі науки, суб'єктів господарювання та споживачів, де механізми створення, захисту та використання об'єктів права інтелектуальної власності мають набагато складнішу природу, чим за лінійного характеру цих процесів) [70]. Отже, сьогодні значно змінюються етапи розвитку інноваційної ідеї від лінійної, замкненої в межах одного суб'єкта інноваційної діяльності («інноваційна ідея» – «інновація» – «інноваційний продукт») до більш розгалуженої (інтерактивної), де втілення інноваційної ідеї в кінцевий інноваційний продукт і (або) послугу може проводитися паралельно на кількох інноваційних підприємствах, а побічні продукти інноваційної діяльності (спін-оф) можуть реалізовуватися окремо від основного напрямку інноваційної діяльності [90, с. 114]. Цікавим, із погляду сфери інтелектуальної власності, є те, що лінійна модель інноваційної діяльності розглядає процеси розробки нововведень відокремлено від процесів їх комерціалізації та освоєння [99, с. 83]. Водночас за умови циклічно-мережевого характеру інноваційної діяльності інноваційний процес проходить, наприклад, від винаходу до комерціалізації об'єкта права інтелектуальної власності через щонайменше два різні інноваційних підприємства, поділяючи діяльність із створення інновацій.

У правовідносинах у межах інтерактивної моделі інноваційної діяльності приділяється увага важливості встановлення співпраці між різними суб'єктами інноваційної екосистеми, що здатне забезпечити обмін об'єктами права інтелектуальної власності, допомогти диверсифікувати джерела науково-технічних знань та одержати доступ до нової науково-технічної інформації. Мережева взаємодія суб'єктів інноваційної екосистеми в межах інтерактивних моделей інновацій, що сприяє залученню зовнішніх об'єктів права інтелектуальної власності, є однією з визначальних передумов ефективного провадження інноваційної діяльності [33; 99, с. 83]. Отже, ключовою ознакою інноваційної діяльності на сьогоднішній день в Україні є значне скорочення циклів розробки інноваційних продуктів і (або) продукції чи послуг, а також заснування інноваційного процесу на складній системі взаємозв'язків між суб'єктами інноваційної екосистеми з різними компетенціями [39; 287]. Оскільки залучення зовнішніх технологічних партнерів до інноваційного процесу сприяє проходженню новими технологіями життєвого циклу інновацій набагато скоріше по часу. Наприклад, більшість великих інноваційних

підприємств мають модель гібридного технологічного інкубатора для залучення до правовідносин співпраці перспективних інноваційних технологічних стартапів.

У такий спосіб ознаками глобального інноваційного середовища є розширення науково-технічного співробітництва та розвиток взаємозв'язків між державним і приватним секторами, науково-дослідними інститутами (НДІ) та міжнародними організаціями для сприяння швидкому освоєнню досягнень науково-технічного прогресу [18; 143]. Водночас при створенні організаційної структури національної інноваційної екосистеми України, ключовою ланкою мають стати організації, які забезпечують взаємозв'язок урядових структур із науково-дослідними організаціями і взаємозв'язок науково-дослідних організацій із інноваційними підприємствами, які впроваджують нововведення [123].

В зв'язку з тим, що останнім часом із поглибленням інноваційних процесів в умовах переходу від ресурсної до цифрової економіки значення належної охорони прав інтелектуальної власності для створення більш сприятливого середовища для досліджень і науково-технічних розробок істотно зростає, особливої актуальності набувають питання найбільш ефективного використання та реалізації науково-технічних досягнень у формі об'єктів права інтелектуальної власності.

Слід зазначити, що сьогодні в Україні разом із ВОІВ здійснюється прийняття розробленого проекту Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності на період 2020-2025 роки. Повністю погоджуємось із справедливою позицією О. П. Орлюк, що «мають бути швидко реалізовані послідовні кроки щодо прийняття та впровадження Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності з урахуванням викликів, обумовлених діями, пов'язаними з реалізацією Україною кроків щодо входження до ЄС» [84, с. 168]. Подібні стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності затверджені урядами різних країн, наприклад, у США, Великій Британії та Японії.

Основними проблемами, які виникають у розвитку Національної системи охорони інтелектуальної власності та обумовлюють дії Уряду України з реалізації проекту цієї Стратегії є: незавершеність інституційної реформи; низький рівень ефективності правових механізмів стимулювання інтелектуальної, творчої та інноваційної діяльності в освітньому та науковому секторах і правових інструментів підтримки патентування вітчизняних

об'єктів патентного права за кордоном; відсутність послідовної політики із ціноутворення в державній системі правової охорони інтелектуальної власності, внаслідок чого при істотному підвищенні зборів виникає загроза для створення та патентування об'єктів права інтелектуальної власності національним освітнім і науковим секторами [43] тощо.

Питання щодо ряду актуальних проблем, які виникають у сфері генерації та використання об'єктів права інтелектуальної власності, підіймалось ще на парламентських слуханнях на тему: «Побудова ефективної системи охорони інтелектуальної власності в Україні» від 16.12.2019 р., серед яких виокремлюються: вкрай низьке використання малими та середніми підприємствами (МСП) потенціалу охорони прав інтелектуальної власності; низький рівень взаємодії державних, професійних і громадських інституцій у сфері охорони прав інтелектуальної власності [43; 82]. Також в умовах розвитку цифрової економіки виникають наступні вагомні перешкоди при реалізації правових заходів із забезпечення ефективної охорони прав інтелектуальної власності в Україні: відсутність необхідних стимулів, що сприяють безпосередній участі державних дослідницьких організацій у інноваційній діяльності; незначна інноваційна активність суб'єктів інноваційної діяльності, зокрема ЗВО щодо комерціалізації результатів проведених ними наукових досліджень; нерівномірний розподіл за регіонами елементів інноваційної інфраструктури тощо.

В проєкті Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025 роки також визначено актуальну проблему щодо вкрай низького використання МСП потенціалу охорони прав інтелектуальної власності [70]. З метою вирішення цього питання слід врегулювати проблему відсутності достатніх правових механізмів сприяння співпраці в правовідносинах університетів і наукових установ із МСП [125]. В проєкті цієї Стратегії визначається необхідність реалізації ефективної державної політики, спрямованої на стимулювання МСП до створення, охорони, використання та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності [70]. Це є прикладом створення організаційно-правових умов для належної охорони інтересів національного інноваційного підприємництва.

Аналогічно з положеннями Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019

р. № 526-р (зі змінами), в проєкті цієї Стратегії наголошується, що на сьогодні Національна система охорони інтелектуальної власності розвивається без включення до життєвого циклу інновацій. Україна втрачає потенціал створення об'єктів права інтелектуальної власності за відсутності послідовної державної політики та стратегії у сфері охорони прав інтелектуальної власності. Тому, державна політика у сфері інтелектуальної власності має бути невід'ємною складовою державної інноваційної політики, що дозволить застосовувати глобальний підхід до стимулювання інновацій на вищому рівні національної економіки, а також стане каталізатором створення та використання об'єктів права промислової власності в процесах структурних перетворень [70]. Необхідною умовою, на думку експертів ВОІВ, є «взаємоузгодження стратегії у сфері інтелектуальної власності з іншими стратегіями економічної політики, передусім державної інноваційної стратегії» [38]. Зі свого боку, розбудова національної інноваційної екосистеми сприяє перетворенню інституту інтелектуальної власності на складний багатогранний важіль державної інноваційної політики, дієвий інструмент державного регулювання напрямів, швидкості та ефективності розвитку інноваційних процесів. Водночас інститут інтелектуальної власності: формує передумови розвитку національної інноваційної екосистеми на основі обміну інноваційними рішеннями та полегшення передачі результатів інтелектуальної, творчої діяльності між творцями, посередниками, кінцевими споживачами інновацій; сприяє формуванню інноваційної інфраструктури [71].

Отже, для України ключовим напрямом є формування та реалізація вираженої державної політики, яку спрямовано на створення необхідних стимулів для розвитку НДДКР та інноваційної діяльності. Національна система охорони інтелектуальної власності, яка функціонує в Україні сьогодні, орієнтована на інтелектуальну, творчу та інноваційну діяльність творців і спрямована на стимулювання розвитку інноваційних технологій, що забезпечують комерціалізацію об'єктів права інтелектуальної власності та перехід до інноваційних продуктів і (або) послуг. Водночас виникає проблема, що в момент формування цієї системи швидкість інтелектуальної, творчої та інноваційної діяльності була набагато нижче, чим сьогодні. Тому, в умовах розвитку цифрової економіки, заснованої на знаннях, креативності та інноваціях, необхідно, щоб діюча

Національна система охорони інтелектуальної власності активізувалась у сприянні розвитку творчості, зокрема співтворчості та інноваційної діяльності.

Вважаємо, що сьогодні назріло питання правового врегулювання інституційної розбудови Національної системи охорони інтелектуальної власності в Україні за допомогою прийняття нового Закону України «Про Національну систему охорони інтелектуальної власності в Україні», проєкт якого було підготовлено ще від 28.11.2016 р. Міністерством економіки України та НДІ інтелектуальної власності Національної академії правових наук України. Він має визначати правові, організаційні й фінансові засади функціонування і розвитку Національної системи охорони інтелектуальної власності в Україні та її суб'єктів, і мати вектор на забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності та стимулювання використання об'єктів права інтелектуальної власності в інноваційній діяльності. Проєкт цього Закону України також регулює правовідносини, що виникають між суб'єктами Національної системи охорони інтелектуальної власності у процесі формування та реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності.

Положення проєкту Закону України чітко вказують на існування тісного взаємозв'язку між охороною прав інтелектуальної власності та розвитком інноваційної діяльності. Це проявляється в тому, що згідно з ч. 1 ст. 8 проєкту цього Закону України ототожнюється поняття суб'єктів Національної системи охорони інтелектуальної власності з поняттям суб'єктів інноваційної діяльності [113].

Сьогодні виникає складність правового регулювання використання об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням коштів державного бюджету. Аналіз міжнародного досвіду державного регулювання комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, створених за рахунок бюджетних коштів показує, що, наприклад, в США на певних умовах майнові права інтелектуальної власності на результат інтелектуальної, творчої діяльності, створений за рахунок бюджетних коштів, передаються організаціям-розробникам [365, с. 5].

На ранніх етапах формування системи комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, коли ЗВО та НДІ не мали належної компетентності у сфері управління інтелектуальною власністю, велику роль відігравали спеціалізовані державні

структури у цій сфері (наприклад, Британська технологічна група у Великобританії, ANVAR у Франції) [19]. Важливою тенденцією стало також формування корпоративних структур, які діяли в ролі представників інтересів наукових організацій і одночасно партнерів органів державної влади. Загальним напрямком для більшості розвинених країн світу є зростання ролі ЗВО та наукових організацій у розпоряджанні майновими правами інтелектуальної власності на результати науково-технологічної діяльності. Головна тенденція полягає в тому, що для прискорення процесів залучення результатів інтелектуальної, творчої діяльності в господарський обіг органи державної влади поступаються майновими правами інтелектуальної власності на результати науково-технічної діяльності, що фінансуються з державного бюджету, на користь виконавців робіт (ЗВО, державних НДІ, приватних компаній).

Ця правова реформа почалася з прийнятого в 1980 році відомого Акта Бея-Доула в США, який дав змогу практичної реалізації отримання малими інноваційними підприємствами й ЗВО патентів на результати науково-технічної діяльності, що фінансувалися з державного бюджету. Цей закон дозволив університетам мати права інтелектуальної власності на результати тих науково-технологічних розробок, які фінансуються з державного бюджету, та виняткове майнове право на ліцензування майнових прав інтелектуальної власності. Такі зміни в законодавстві у сфері інтелектуальної власності сприяли стрімкому зростанню кількості інновацій як в академічних установах, так і в МСП [367].

Замовниками та споживачами інноваційної продукції ЗВО є велика кількість стейкхолдерів: державні установи, інноваційні підприємства та представники громадянського суспільства. Найбільш проблемна сьогодні сфера щодо порядку передачі майнових прав інтелектуальної власності на технології, створені за бюджетні кошти в Україні, регулюється відповідно до положень ст. 11 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 р. № 143-V (зі змінами), у ч. 1 якої зазначено, що майнові права на технологію та (або) її складові, що створені у процесі виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, які фінансуються за рахунок бюджетних коштів, належать установам, організаціям та підприємствам – виконавцям цих робіт. Водночас у ч. 7 ст. 11 даного Закону України

визначено положення, яке передбачає, у разі якщо складові технологій частково створено за рахунок власних коштів підприємств, наукових установ, організацій та ЗВО і фізичних осіб, а частково – за рахунок бюджетних коштів, майнові права на ці складові розподіляються на підставі договору про їх створення та використовуються за умовами договору про їх трансфер [104].

Для розв'язання правових проблем, пов'язаних із охороною прав інтелектуальної власності в цій сфері в Україні, а також застосування нових правових механізмів правового регулювання необхідно: на законодавчому рівні чітко визначити всі елементи інноваційної інфраструктури та впорядкувати процес створення, реєстрації та подальшого трансферу об'єктів права інтелектуальної власності з дотриманням балансу інтересів авторів, держави та комерційних структур, включно з елементами інноваційної інфраструктури; запровадити державну підтримку патентування результатів інтелектуальної, творчої діяльності українських інноваторів за кордоном на умовах співфінансування; унормувати процедури погодження укладання договорів про трансфер технології, створеної або придбаної за бюджетні кошти, що передається ІОО, що зареєстровані в інших державах, фізичним особам-іноземцям або особам без громадянства [43]. На нашу думку, з метою створення сприятливого правового регулювання розвитку інноваційної діяльності необхідно внести зміни до законодавства України в частині використання державними установами надходжень від передачі майнових прав інтелектуальної власності або використання об'єктів права інтелектуальної власності, створених за рахунок коштів державного бюджету, а також прибутку від створених ними інноваційних підприємств.

Згідно з положеннями Плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.12.2021 р. № 1687-р (зі змінами) необхідним заходом є запровадження державної підтримки у сфері трансферу технологій, результатом якої стане створення вітчизняними науковими установами або ЗВО разом із вітчизняними промисловими підприємствами виробництв, що належать до високотехнологічного сектору промисловості, а також важливим заходом є затвердження Порядку передачі технологій, створених або придбаних за бюджетні кошти за кордон,

результатом якого стане трансфер технологій, створених або придбаних за бюджетні кошти, за прозорою процедурою [106]².

Повністю погоджуємось із справедливою позицією А. О. Кодинця, що «сьогодні існує проблема відсутності нормативно врегульованої процедури погодження трансферу та реєстрації технологій, створених або придбаних за бюджетні кошти, які передаються ЮО, що зареєстровані в інших країнах, або фізичним особам-іноземцям або особам без громадянства, як вимагає Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 р. № 143-V (зі змінами)». Науковець наголошує, що «наразі відсутній Порядок погодження трансферу технологій, створених або придбаних за бюджетні кошти, що унеможлиблює, з одного боку, здійснення державного контролю за трансфером технологій, створених за бюджетні кошти ЗВО на користь нерезидентів, і з іншого боку, не допускає можливість їх комерціалізації самими ЗВО на підставі договірних відносин із іноземними контрагентами. Так, ЗВО може звернутися з листом до Міністерства освіти і науки України з приводу погодження трансферу технології, проте таке погодження юридично не забезпечується, в силу відсутності відповідного Порядку». Погоджуємось із думкою вченого, що «необхідно розробити систему підзаконного нормативно-правового регулювання та з метою вирішення проблемних питань у порядку погодження трансферу технологій, що створюються в ЗВО за рахунок бюджетних коштів, слід розробити алгоритм проведення такої комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності». Так, А. О. Кодинець дійшов висновку, що «необхідно розробити нормативно-правову базу комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності ЗВО, елементами якої є проекти: методичних рекомендацій комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності ЗВО; методичних рекомендацій охорони конфіденційної інформації у діяльності ЗВО; порядок погодження трансферу та реєстрації технологій, створених або придбаних за бюджетні кошти» [50].

Отже, вважаємо необхідним затвердження Порядку передачі технологій, створених або придбаних за бюджетні кошти, які передаються юридичним особам, що зареєстровані

² Водночас ще в положеннях проекту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на 2019-2021 роки» від 2019 року з метою розвитку інноваційної інфраструктури було запропоновано до III кварталу 2020 року затвердити Порядок передачі технологій, створених або придбаних за бюджетні кошти, за кордон [107].

в інших країнах, або фізичним особам-іноземцям або особам без громадянства. На нашу думку, також слід здійснити розробку та впровадження системи оцінки та моніторингу трансферу знань і відкритих інновацій в Україні.

Можна дійти висновку, що характер інноваційної діяльності постійно проходить шлях розвитку від лінійного до правовідносин співпраці в межах динамічних, мережевих інноваційних екосистем. Залучення зовнішніх об'єктів права інтелектуальної власності в межах мережевої взаємодії стейкхолдерів в інтерактивних інноваційних процесах значно підвищує ефективність інноваційної діяльності.

У такий спосіб співпраця суб'єктів права інтелектуальної власності за умови циклічно-мережевого характеру інноваційної діяльності відтворює спільні стратегічні завдання державної інноваційної політики відповідно до законодавства у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності України. Це також повною мірою відтворює напрями становлення та реалізації інноваційної моделі розвитку національної економіки [295; 316].

Тому, одним із напрямів для підвищення рівня інноваційного розвитку України є створення сприятливих умов і правових механізмів виникнення правовідносин стратегічної взаємодії між суб'єктами господарювання, центрами НДДКР, стартап-екосистемами на національному, регіональному, місцевому, галузевому або міжнародному рівнях, а також належна охорона прав інтелектуальної власності на рівні держави. Правове регулювання правовідносин, що виникають у зв'язку із здійсненням співпраці між суб'єктами інноваційної діяльності, є найбільш перспективним підходом для України, щоб стати потужним інноваційним центром із метою залучення інвестицій в інновації з проривними технологіями, стимулювання ефективної співпраці в розвинутих інноваційних екосистемах і досліджень, зокрема на рівні ЄС, особливо, в умовах післявоєнного відновлення економіки.

Водночас ефективна охорона прав інтелектуальної власності сприяє швидкому росту ефективності інноваційної діяльності та створенню інноваційних технологій. Тому, у відповідь на глобальні технологічні та соціальні виклики в умовах підвищення значення охорони прав інтелектуальної власності Національна система охорони інтелектуальної власності має глобалізуватися й адаптуватися до нових очікувань і вимог, що виникають у

цифровому середовищі. Також вона має функціонувати як надійний інструмент державної інноваційної політики та ефективний засіб забезпечення конкурентоспроможності та інноваційного зростання. Реалізація державної політики у сфері інтелектуальної власності має бути націлена на забезпечення правових заходів, спрямованих на заохочення ліцензування майнових прав інтелектуальної власності та передачі інноваційних технологій для вирішення найактуальніших глобальних наукових проблем людства. Оскільки ефективність державної політики у сфері інтелектуальної власності впливає на темпи розвитку інновацій у технологіях і доступ до цих розробок. Тому, вона має сприяти комплексному правовому регулюванню у цій сфері для економічного зростання та розвитку України. Такі напрями державної політики у сфері інтелектуальної власності надають можливість сформувати ефективну Національну систему охорони інтелектуальної власності, сприяють якісному заснуванню та функціонуванню національної інноваційної екосистеми та значно покращують інвестиційний клімат України.

1.2. Правові засади використання концепції відкритих інновацій в умовах розвитку цифрової економіки: можливості та виклики

На сьогоднішній день спостерігається зниження рівня впроваджень технологічних розробок, що вказує на неефективність існуючої стратегії комерціалізації результатів наукових досліджень. На вирішення цієї нагальної проблеми спрямована концепція відкритих інновацій. В умовах реалізації моделі розвитку цифрової економіки відкриті інновації стають джерелами цифрового прориву. Розширення відкритості інноваційної діяльності та впровадження відкритих інновацій мають на меті сприяння як власному інноваційному розвитку України, так і глобальному інноваційному зростанню.

Відкриті інновації набувають все частішого використання в різних країнах світу, оскільки все більше суб'єктів інноваційної діяльності прагнуть співпрацювати в дослідженнях і розробці інноваційних продуктів. Концепцію відкритих інновацій (Open Innovation), автором якої є Г. Чесбро [57; 192, с. 37-40], у своїй інноваційній діяльності

використовують такі компанії, як Cisco Systems, Genzyme, General Electric, Intel [374], IBM, Arup, 3M, QinetiQ, GlaxoSmithKline [157], альянс Renault-Nissan-Mitsubishi тощо.

Водночас, хоча деякі суб'єкти інноваційної діяльності почали перехід до відкритих інноваційних процесів відповідно до провідного досвіду ЄС та окремих країн-членів ЄС, США та країн Азії, в Україні сьогодні все ще домінує закрита інноваційна концепція, де інноваційний цикл замкнутий всередині суб'єкта інноваційної діяльності та генерація інноваційних рішень, створення та комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності здійснюється інноватором самотійно, що зумовлює сповільнення розвитку інноваційних процесів і подальше технологічне відставання від високорозвинених країн.

Українські дослідники М. Ю. Нікітін і М. В. Мельник наголошують, що «традиційне визначення інноваційного процесу відображає правову природу закритого інноваційного процесу щодо створення та впровадження закритих інновацій». Такий традиційний підхід, на думку вчених, «не розкриває сутності відкритих інновацій, враховуючи участь у правовідносинах кількох сторін – учасників відкритого інноваційного процесу» [75, с. 43].

Формування та розповсюдження відкритих інноваційних екосистем набувають усе більшого значення, оскільки перехід до шостого технологічного укладу визначає насамперед якісну трансформацію інноваційної діяльності, впровадження новітніх моделей інновацій, а також подальший вектор підвищення рівня ефективності охорони прав інтелектуальної власності. Тому, впровадження відкритих інновацій є сьогодні одним із перспективних інтерактивних підходів до провадження інноваційної діяльності. Проте відкриті інновації та охорона прав інтелектуальної власності довгий час позиціонувалися як суперечливі концепції.

Значення загальнотеоретичного та порівняльно-правового дослідження засад охорони прав інтелектуальної власності в умовах використання концепції відкритих інновацій усе більше набуває статусу важливої проблеми сучасної правничої науки, водночас комплексного теоретичного осмислення концепції відкритих інновацій у вітчизняній юридичній науці ще не проводилось. Хоча в науковій літературі розглядалися деякі принципи та ознаки концепції відкритих інновацій, взаємозв'язок відкритих інновацій із охороною прав інтелектуальної власності залишається маловивченим.

Юридичні дослідження з цього питання обмежені певною галуззю технологій, оскільки асоціюють відкриті інновації в основному тільки з безкоштовним та відкритим вихідним кодом у галузі програмного забезпечення, відкритими біотехнологічними проектами. Зустрічаються також наукові праці, які ототожнюють відкриті інновації з Creative Commons у сфері авторського права. Однак, незважаючи на широке коло наукових розробок питання формування цілеспрямованої державної інноваційної політики та політики у сфері інтелектуальної власності нової якості, які мають враховувати новітні трансформаційні зміни в природі інноваційного процесу, залишається на сьогодні відкритим. Незважаючи на значну кількість спеціалізованих наукових робіт із зазначеної проблематики, поняття відкритих інновацій досліджувалось провідними авторами переважно з позиції економічної теорії, оминаючи правові засади реалізації відкритого інноваційного процесу, а також його складові. З огляду на зазначене виникає потреба в аналізі та визначенні основних елементів, форм та правових інструментів відкритих інновацій із погляду права інтелектуальної власності як комплексного економіко-правового поняття. Дане дисертаційне дослідження пропонує комплексний погляд на діалектику відкритих інновацій і правових проблем належної охорони прав інтелектуальної власності.

Серед головних передумов, які безпосередньо сприяли трансформації парадигми закритих інновацій, що реалізується в правовідносинах, які передбачають закриті правові механізми генерування інноваційних рішень та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, у концепцію відкритих інновацій, що передбачає більш гнучку інноваційну політику щодо НДДКР та охорони прав інтелектуальної власності, можна виокремити зниження ефективності інноваційної діяльності, заснованої на використанні закритих інноваційних процесів, а також необхідність більш активного залучення й розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності, що, зі свого боку, буде сприяти швидкому створенню та розвитку відкритого ринку інтелектуальної власності України.

На відміну від відкритих інновацій відповідно до концепції закритих інновацій суб'єкт інноваційної діяльності самостійно проводить дослідження, здійснює технологічні розробки, впроваджує результати у виробництво, отримує інноваційний продукт, який він

комерціалізує. Наприклад, в інноваційному підприємстві зазвичай створюється відділ НДДКР або лабораторія. Отже, концепція закритих інновацій зосереджена на використанні власних об'єктів права інтелектуальної власності як джерелі інновацій, а також має ознаки лінійних моделей інноваційного процесу, що передбачають самостійну реалізацію інноваційного ланцюжка від інноваційної ідеї, новації, дослідного зразку, дослідної партії до серійної інноваційної продукції.

В цьому простежується вагома перевага використання концепції відкритих інновацій, оскільки вона є націленою на проведення спільної комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності та їх переходу до інноваційних продуктів і (або) послуг завдяки використанню комплементарних науково-технічних знань різних партнерів [39] на будь-якій стадії інноваційного процесу – досліджень або розробки, для досягнення прискорення процесу внутрішніх досліджень і розробок інноваційної технології та її комерціалізації. Можна дійти висновку, що основною відмінністю концепції відкритих інновацій від закритих інновацій є розвернення процесу створення інновацій за межі суб'єкта інноваційної діяльності, включення до нього додаткових учасників [20, с. 88; 90, с. 113; 226; 292] – сторін правовідносин співпраці щодо створення та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності.

На доктринальному рівні існує позиція, що програмне забезпечення з відкритим кодом засновано на концепції відкритих інновацій. Дослідники, які дотримуються цієї думки, зазначають, що ця концепція за останні кілька років стала основною в інноваційній діяльності серед таких технологічних компаній, як Google, Motorola, Ad Novum та IBM. Оскільки спільноти з відкритим кодом можуть програмувати рядки коду для нового продукту набагато швидше та ефективніше, чим закрита внутрішня інноваційна команда [184; 372]³. Наприклад, Європейська комісія надає помітний пріоритет розробці програмного забезпечення з відкритим кодом у рамках своєї програми модернізації Digital

³ В науковій літературі представлена думка, що концепція «Відкриті інновації 2.0» охоплює окрім спільних досліджень і розробок, передачі технологій, ліцензування майнових прав інтелектуальної власності, краудсорсингу відкритих інновацій ще й програмне забезпечення з відкритим кодом (наприклад, TensorFlow від Google), яку вважаємо досить суперечливою. У такий спосіб, передбачаючи видачу різних ліцензій на програмне забезпечення, феномен програмного забезпечення з відкритим кодом (вільного програмного забезпечення) запропонував альтернативну модель розробки програмного забезпечення, підхід якої до концепції охорони прав інтелектуальної власності значно відрізняється від підходу традиційного пропріетарного програмного забезпечення.

Europe [314]. Вважаємо, що необхідно розрізняти відкриті інновації від програмного забезпечення з відкритим кодом, не пов'язаного з обмеженнями на подальшу модифікацію, але зі збереженням інформації про первинне авторство й внесені зміни, оскільки в умовах використання концепції відкритих інновацій провадження інноваційної діяльності здійснюється відповідно до певної моделі з метою проходження внутрішніми інноваціями більш швидкого шляху та вдосконалення своїх інноваційних технологій. Водночас розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності на програмне забезпечення з відкритим вихідним кодом здійснюється на умовах ліцензування (Open source software (OSS)), що не обмежує право використання такого програмного забезпечення, зокрема його копіювання та модифікацію. Ліцензійні договори щодо програмного забезпечення з відкритим вихідним кодом надають користувачеві право на відтворення необмеженої кількості примірників програми⁴.

Грунтовно аналізуючи існуючі визначення відкритих інновацій, можна дійти висновку, що відкриті інновації розглядаються на міжнародному та українському доктринальному рівнях переважно з позиції економічної теорії. Визначальною метою даного дисертаційного дослідження є розгляд правової сутності та особливостей концепції відкритих інновацій саме з погляду права інтелектуальної власності.

⁴ Патентні дослідження з відкритим вихідним кодом у сфері ІТ є достатньо поширеними, але ще не досягли розповсюдження в інших галузях високих технологій. Наприклад, Tesla є представником патентної стратегії з відкритим кодом у сфері високих технологій, що непов'язані з ІТ. Патентний відкритий вихідний код, розроблений на основі спільного використання інноваційних продуктів і програмного забезпечення з відкритим вихідним кодом, є потужною підтримкою для обміну технологіями [281]. Водночас такий відкритий код як заохочує розвиток інновацій, так і забезпечує охорону прав інтелектуальної власності оригінальних творців за допомогою юридично обов'язкових угод. Інші стейкхолдери можуть вивчати та застосовувати ці патенти або свідоцтва, а також покладатися на них для розробки інноваційних продуктів згідно з обмеженнями відповідних угод і правил, однак без проходження тривалого процесу патентного ліцензування майнових прав інтелектуальної власності. Відкриття Tesla своїх патентів для вільного використання не означає безумовне відкриття патентних пулів, оскільки користувачі повинні дотримуватися умов загальної угоди щодо відкритого патентного коду. Компанія, користуючись перевагами загальної угоди щодо відкритого патентного коду, може відкривати все більше патентних пулів лише з кількома своїми патентами, робити їх безкоштовними для використання з метою побудови спільної платформи, використовуючи переваги уніфікованих технологічних стандартів. Водночас, незважаючи на те, що користувачі патентів здійснюють безкоштовне використання її патентів, Tesla не подає до суду позов на будь-якій підставі щодо порушення прав інтелектуальної власності, наприклад, на торговельну марку або комерційну таємницю, оскільки це призведе до ризику втрати власних прав інтелектуальної власності та інтересів користувачів. Отже, концепція відкритого вихідного коду походить від ІТ-галузі, а також зазвичай відноситься до програмного забезпечення з відкритим кодом. Патентування з відкритим кодом представляє новий спосіб охорони прав інтелектуальної власності. У порівнянні з традиційними засобами патентної охорони, такими як патентні пули, патентний відкритий код змінює концепцію охорони прав інтелектуальної власності, спрямовує акцент на обмін інноваційними технологіями, усуває процес патентного ліцензування майнових прав інтелектуальної власності, значно полегшуючи застосування запатентованих інноваційних технологій.

Наприклад, Г. Чесбро зазначає, що «відкриті інновації – основа формування та функціонування інноваційних систем відкритого характеру, які створюють можливості входу, виходу та переходу інновацій на всіх стадіях інноваційного процесу» [191]. Водночас вважаємо, що відкриті інновації формують не системи відкритого характеру, а відкриті інноваційні екосистеми. Подібне визначення надає З. В. Юринець, яке полягає в тому, що «відповідно до концепції відкритих інновацій суб'єкти інноваційної діяльності отримують нові науково-технічні знання із зовнішніх мереж і партнерства, кооперації з учасниками цих мереж, формування внутрішніх мережевих структур із зовнішніми інноваційними мережами» [155, с. 387; 193]. Г. Чесбро розглядає також відкриті інновації як «потужне цілеспрямоване використання вхідних та вихідних потоків науково-технічного знання для прискорення внутрішньої інновації та розширення ринку зовнішнього використання інновації» [190, с. 2; 191, с. 43]. Подібне визначення надає Н. Т. Рудь, розглядаючи відкриті інновації як «використання цільових потоків науково-технічних знань для прискорення внутрішніх інноваційних процесів, а також розширення ринків інтелектуальної власності для більш ефективного використання інновацій» [133, с. 82]. Отже, найчастіше на доктринальному рівні відкриті інновації розглядаються як «процес розробки інновації, що характеризується спільними науковими дослідженнями, науково-технічними розробками й використанням науково-технічних знань різними інституціональними агентами» [67; 191; 354]. Зазначається, що «концепція відкритих інновацій передбачає важливість встановлення зовнішньої співпраці в правовідносинах та використання зовнішніх інноваційних ідей у процесі прийняття та генерації технології» [195, с. 97].

Вважаємо доцільним вдосконалити визначення відкритих інновацій, яке існує на доктринальному рівні, зазначивши з погляду права інтелектуальної власності, що концепція відкритих інновацій передбачає використання як внутрішніх, так і зовнішніх об'єктів права інтелектуальної власності для розробки інноваційних продуктів у межах реалізації інноваційного процесу. Важливо, що відкритість інноваційного процесу може застосовуватися на різних етапах інноваційної діяльності. Наприклад, заохочення клієнтів до вступу у правовідносини у сфері інноваційної діяльності є ефективним ще на початку процесу розробки інноваційного продукту.

Основними суб'єктами в розвинутому просторі відкритих інновацій, що здійснюють взаємодію в правовідносинах, є: підприємства, організації, приватні підприємці, фізичні особи (споживачі та користувачі інновацій, постачальники сировини або комплектуючих, постачальники ІТ та капітального обладнання, конкуренти тощо), які створюють і реалізують інновації, провадять науково-дослідну та дослідно-конструкторську діяльність; органи державної влади та місцевого самоврядування, які здійснюють регулювання інноваційної діяльності; елементи інноваційної інфраструктури, задіяні в інноваційних процесах (бізнес-інкубатори, технопарки, технополіси, центри прикладних наук, консалтингові фірми, центри трансферу технологій тощо); громадські організації та їх об'єднання, професійні саморегулювні організації, що захищають інтереси учасників інноваційних процесів; замовники інноваційної продукції; правоволоділці прав інтелектуальної власності на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що використовуються в процесі інноваційної діяльності; інвестори [89, с. 55] тощо.

Новими суб'єктами інноваційної діяльності, що є сторонами в правовідносинах співпраці, в умовах активізації технологічного підходу «Індустрія 4.0» в Україні, є центри Індустрії 4.0 та інноваційний хаб. Відповідно до пунктів 5 і 10 ч. 1 ст. 14 проекту Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» від 2021 року інноваційний хаб і центр Індустрії 4.0 є одними з елементів інноваційної інфраструктури [116].

Визначення поняття інноваційного хабу передбачається в ч. 1 ст. 1 проекту цього Закону України, відповідно до якої інноваційний хаб (концентратор) розглядається як ЮО (її структурний підрозділ), господарське об'єднання, що здійснює заходи щодо налагодження співпраці та взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності в єдиному просторі, надання консультаційних послуг та підтримки для впровадження інновацій, проводить відбір проектів щодо впровадження інновацій на конкурсній основі [116]. З метою сприяння впровадженню технологічного підходу «Індустрія 4.0» та розвитку інноваційної інфраструктури в Україні одним із заходів, визначених у Плані заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.12.2021 р. № 1687-р (зі змінами), є сприяння розвитку мережі центрів Індустрії 4.0, результатом чого стане розширення компетенцій та можливостей центрів Індустрії 4.0, а також здійснення

співпраці таких центрів із мережею Цифрових інноваційних центрів (Digital Innovation Hubs (DIHs)) [106]. Відповідно до ч. 3 Положення про впровадження технологічного підходу «Індустрія 4.0», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України «Щодо сприяння впровадженню технологічного підходу «Індустрія 4.0» в Україні» від 21.07.2021 р. № 750 (зі змінами) також підкреслюється, що впровадження «Індустрії 4.0» в Україні забезпечують центри впровадження Індустрії 4.0 і суб'єкт господарювання, який має належність до сфери управління Мінекономіки та утворений з метою сприяння впровадженню бізнес-інновацій, цифрових інновацій в Україні – інноваційний хаб. Згідно з ч. 4 даного Положення визначаються основні завдання інноваційного хабу. Відповідно до ч. 5 цього Положення Центр утворюється на базі інфраструктури ЗВО, наукових установ, наукових та індустріальних парків за ініціативою, зокрема місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання. У ч. 7 даного Положення зазначаються основні завдання Центру, а відповідно до положень ч. 9 визначаються його основні функції [109].

В своїх наукових дослідженнях О. Гасман і Е. Енкель представили три основні архетипи (форми) відкритого інноваційного процесу: 1) процес «ззовні-всередину», який характеризується інтеграцією зовнішніх об'єктів права інтелектуальної власності у власну базу науково-технічних знань із метою значного посилення інноваційного потенціалу суб'єкта інноваційної діяльності та розширення пулу об'єктів права інтелектуальної власності для якісної реалізації власних інноваційних проєктів [242; 253; 260; 277, с. 867; 373]; 2) процес «зсередини-назовні», який передбачає видачу ліцензії на використання об'єкта права інтелектуальної власності [174; 299] (ст. ст. 1108-1111 ЦК України) і трансфер технологій, правовими формами проведення якого найчастіше є ліцензійний договір [165; 250; 379] і договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності (договір про трансфер технології); 3) сполучний (подвійний) процес, що об'єднує ознаки двох зазначених вище процесів із використанням як зовнішніх джерел для отримання науково-технічних знань, так і за допомогою співпраці з компліментарними технологічними партнерами [191; 236, с. 6; 278]. У такий спосіб комбінований процес спрямований на генерацію стейкхолдерами інноваційних рішень, а також комерціалізацію перспективних інноваційних розробок для внутрішнього та зовнішнього використання

через побудову на основі потужних внутрішніх центрів НДДКР, включаючи внутрішнє та зовнішнє ліцензування майнових прав інтелектуальної власності, цілеспрямоване злиття та поглинання, а також міжнародне співробітництво у межах міжнародної відкритої інноваційної екосистеми.

Так, в умовах використання концепції відкритих інновацій, наприклад, інноваційне підприємство співпрацює в правовідносинах із: ЗВО та НДІ для набуття майнових прав інтелектуальної власності; промисловими партнерами в межах спільних підприємств; інноваційними технологічними стартапами; постачальниками промислового обладнання для його персоналізації та суб'єктами права інтелектуальної власності, які мають майнові права інтелектуальної власності на технологію з метою набуття майнових прав інтелектуальної власності на ноу-хау. Слід зазначити, що, наприклад, НДІ в Україні все частіше знаходяться в безпосередній взаємодії в правовідносинах співпраці з окремими організаціями, споживачами інновацій або їх мережами, що потребує розробки угод щодо розподілу майнових прав інтелектуальної власності та володіння мережевими технологіями. Отже, використання для реалізації інноваційного проєкту концепції відкритих інновацій дозволяє залучити до правовідносин у сфері інноваційної діяльності нових співвиконавців, забезпечити ефективну комерціалізацію об'єктів права інтелектуальної власності шляхом трансферу технологій та ефективне управління інтелектуальною власністю всіх основних стейкхолдерів⁵.

Розглядаючи більш детально процес «зсередини-назовні», слід підкреслити, що він передбачає укладання ліцензійних договорів, відповідно до умов яких здійснюється отримання ліцензійних платежів [91, с. 158] від контрагентів, інноваційних посередників із метою продовження розвитку інноваційних проєктів. Такий правовий механізм також дає змогу провести комерціалізацію об'єктів права інтелектуальної власності шляхом прямого трансферу технологій, розставляючи акценти на значному розширенні інноваційної екосистеми суб'єкта інноваційної діяльності. Також сторони правовідносин можуть відчужити виключні майнові права інтелектуальної власності на основну інноваційну

⁵ У такий спосіб концепція відкритих інновацій базується на широкій мережі та спільній творчій співпраці в правовідносинах між усіма суб'єктами інноваційної діяльності, що охоплює не тільки традиційні форми ліцензування майнових прав інтелектуальної власності та співпраці. Щоб вирішити європейський парадокс, ЄС розглядав покращення співпраці між промисловими суб'єктами господарювання та ЗВО як важливу особливість проєкту відкритих інновацій ще з часів Європейського співтовариства (European Community).

технологію та здійснювати зростання інноваційних екосистем за допомогою додаткових інноваційних продуктів і (або) послуг або суб'єкти інноваційної діяльності можуть мати майнові права інтелектуальної власності на основу своєї інноваційної технології, але вільно дозволяти, наприклад, розширення, специфікації дизайну та інші інструменти, які сприяють залученню до правовідносин третіх сторін.

Не погоджуємось із думкою О. Ю. Пригари, що концепція відкритих інновацій відрізняється від парадигми впровадження інноваційного співробітництва, інноваційних альянсів у формі цілеспрямованого науково-технічного співробітництва [102]. Так, до формування правової сутності відкритих інновацій призводять стратегічне партнерство та спільні дослідницькі проєкти [86, с. 35; 239]. Реалізація правових механізмів концепції відкритих інновацій полягає в тому, що стратегічний альянс передбачає наявність як мінімум двох суб'єктів інноваційної діяльності, які проводять сумісно з науковою організацією або установою спільні науково-дослідні роботи. Основною перевагою втілення такої конструкції комерціалізації інноваційних технологій як стратегічний альянс, зокрема для інноваційного підприємства, що реалізує майнові права інтелектуальної власності на результат інтелектуальної, творчої діяльності, є поділ ризиків інноваційної діяльності з підприємствами-партнерами [95; 272]⁶. Отже, формування таких стратегічних альянсів в умовах використання концепції відкритих інновацій між великими та малими інноваційними підприємствами, науковими організаціями здійснюється в межах стратегічної угоди, що передбачає доступ до об'єктів НДДКР, що належать партнеру, а також подальший розвиток власних інноваційних продуктів із набуттям прав інтелектуальної власності, що формує можливість швидкого переходу суб'єктів інноваційної діяльності України на більш високий рівень виробництва інноваційної продукції.

Наступною актуальною проблемою є те, що за правовою природою слід відрізнити використання концепції відкритих інновацій від створення консорціумів [288], хоча в науковій літературі зустрічається протилежна думка, яка полягає в тому, що подвійний

⁶ Щодо такої форми провадження інноваційної діяльності в умовах використання парадигми «Відкриті інновації 2.0», як альянс інтелектуальної власності, слід наголосити, що вона зазвичай відноситься до патентного альянсу або патентного пулу з відповідними патентами або свідоцтвами в процесі розробки технічних інновацій. Відомим прикладом такого роду об'єднання в галузі інтелектуальної власності є, наприклад, співпраця між IBM, Microsoft і Intel.

інноваційний процес в умовах використання концепції відкритих інновацій може бути реалізований у формі мережевих консорціумів [158]. Водночас для консорціуму характерним є створення технологій такими партнерами, як спеціалізовані інноваційні підприємства та ЗВО без традиційного методу управління інноваційними проєктами, який поділяє інноваційний процес на серію послідовних етапів із чітким інноваційним рішенням між кожним етапом інноваційного процесу.

Отже, подвійний інноваційний процес (Coupled Process) в умовах використання концепції відкритих інновацій під час співтворчості з іншими суб'єктами інноваційної діяльності реалізується в таких формах, як: створення спільних підприємств, формування стратегічних альянсів або реалізація партнерств у галузі НДДКР. Суб'єкти інноваційної діяльності в межах даного відкритого інноваційного процесу, які мають назву «двобічні» («ambidextrous»), поєднують реалізацію інноваційних процесів «ззовні-всередину» та «зсередини-назовні», а також відповідно разом створюють та комерціалізують об'єкт права інтелектуальної власності.

Поширеною тенденцією є те, що суб'єкти інноваційної діяльності інтегрують зовнішніх стейкхолдерів до власних проєктів НДДКР найчастіше саме у високотехнологічних галузях [120]. Яскравим прикладом подвійного процесу в умовах використання концепції відкритих інновацій є створення співлабораторій. Найбільш проблемним правовим питанням при створенні та функціонуванні співлабораторій є питання розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. Так, зазвичай в угоді про співпрацю наголошується на спільній належності майнових прав інтелектуальної власності на результати інтелектуальної, творчої діяльності. Співлабораторії призначені здебільшого для участі у відкритій інноваційній діяльності громадськості, зокрема клієнтів, щодо нових розроблених прототипів, що є притаманним для моделі «чотирьох спіралей».

Слід приділити увагу розгляду проблем правового регулювання правовідносин партнерства інноваційних підприємств та освітнього й наукового секторів, що були визначені в Національній доповіді «Інноваційна Україна 2020». Зазначається, що в Україні історично існують тісні взаємозв'язки університетів, особливо технічних, із інноваційними підприємствами, але це співробітництво відбувалось переважно в межах лінійної моделі інноваційного циклу, де основна увага концентрувалась на стадії досліджень і розробок, а

не на кінцевому результаті інноваційного процесу – комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності та їх переході до інноваційних продуктів і (або) послуг. Тому, комерціалізація наукових розробок завжди була найбільш слабкою стадією інноваційного процесу в Україні, оскільки наявний перелік завершених науково-дослідних робіт переважно не знаходив свого комерційного впровадження [38].

В тісній співпраці дослідницької групи університету з суб'єктом господарювання може з'являтися форма, характерна для організацій, які провадять інноваційну діяльність у нестабільних умовах перехідної економіки – виконання досліджень і розробок в університеті та паралельне виробництво й реалізація інноваційної продукції в ЮО за тісно пов'язаною тематикою. Така співпраця є складовою формування підприємницької екосистеми [98, с. 48; 166]. Водночас перехід від лінійної моделі управління інноваційним циклом до мережево-центричного характеру інноваційної діяльності призвів до докорінної зміни ролі, форм і методів правого регулювання правовідносин взаємодії освітнього та наукового секторів та інноваційних підприємств у відкритому інноваційному процесі.

Правовим заходам щодо підтримки формування підприємницьких екосистем із активним залученням ЗВО приділяється увага урядових організацій провідних країн світу. Наприклад, у Плані Єврокомісії щодо розвитку підприємництва [223] передбачено підтримку започаткування університетами бізнес-структур, формування підприємницьких екосистем за участю університетів. У Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року, яку було ухвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 р. № 504-р (зі змінами) [121], було запропоновано заходи щодо зростання продуктивності підприємництва, однак, поняття підприємницької екосистеми в цьому документі не використовувалось.

Розглядаючи співвідношення понять підприємницьких екосистем та інноваційних екосистем, Е. Стам і Б. Спігель наголошують, що «концепція підприємницьких екосистем має певні відмінності від інноваційних екосистем, які проявляються в тому, що не ЮО, а підприємець є центром аналізу». На думку дослідників [248; 344], «для інноваційних екосистем вирішальне значення має традиційне для сфери інтелектуальної власності поширення університетських знань, водночас стосовно підприємницьких екосистем критичним також є знання про саме підприємництво».

В умовах використання концепції відкритих інновацій сучасний розвиток структури глобального освітнього простору як складної та відкритої системи спричиняє значну важливість формування нових підходів до розроблення стратегічної моделі розвитку інноваційної діяльності університетів через формування ЗВО нового типу з метою розвитку наукоємного підприємництва – підприємницького університету, що відіграє провідну роль у національних і регіональних відкритих інноваційних екосистемах країн-лідерів інноваційного розвитку та сприяє інтеграції та зменшенню розриву в інноваційній діяльності освітнього й наукового секторів та інноваційних підприємств через налагодження стійкого взаємозв'язку в правовідносинах стратегічної співпраці ЗВО та інноваційного підприємництва України щодо створення інноваційних технологій.

Одним із перших вчених, який обґрунтував об'єктивні умови трансформації системи вищої освіти та ввів із цією метою в науковий обіг концепцію підприємницького університету (Entrepreneurial University), є Бертон Р. Кларк. На думку дослідника, «поняття підприємницького університету має охоплювати не лише створення сприятливих умов для підготовки майбутніх підприємців, а й підприємницьку діяльність самого ЗВО за допомогою створення технологічних парків, бізнес-інкубаторів тощо». Бертон Р. Кларк визначив наступні характерні особливості інноваційної діяльності підприємницького університету: 1) розширення зв'язків із групами й організаціями за межами університету; 2) диверсифікація джерел фінансування інноваційної діяльності; 3) стимулювання підприємницької активності підрозділів університету; 4) розвиток всеосяжної підприємницької культури. Також вчений здійснив детальний порівняльний аналіз понять підприємницького університету та інноваційного університету, дійшовши висновку, що інноваційний університет є більш широким поняттям [196]. Вважаємо більш коректним використання на законодавчому рівні саме поняття підприємницького університету, а не поняття інноваційного університету або корпоративно-підприємницького університету [21], яке розкриває ознаки інноваційної діяльності такого ЗВО з боку сфери корпоративного менеджменту, а не права інтелектуальної власності. Тому, поняття підприємницького університету більш повною мірою визначає саме правову сутність інноваційної діяльності ЗВО, який співпрацює з інноваційними підприємствами щодо створення та комерціалізації наукових розробок в умовах використання концепції

відкритих інновацій, що для правового регулювання сфери інтелектуальної власності є більш характерним.

Також сьогодні в науковій літературі деякі вчені використовують у науковому обігу поняття академічного підприємництва [305]. Підґрунтям для стимулювання інноваційного розвитку академічного підприємництва, на думку Д. Сігеля та М. Райта, було те, що «воно забезпечує комерціалізацію університетських досліджень. Показниками та вектором розвитку інноваційної діяльності слугували кількість патентів або свідоцтв і ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності, створення офісів трансферу технологій, стартапів і спін-оф компаній». До традиційних моделей також відносять перетворення дослідницьких груп університетів на малі інноваційні підприємства [218], що продовжують комерціалізацію конкурентоздатних розробок [336] і створюються на основі використання результатів наукових досліджень і розробок наукової організації. Наприклад, І. М. Гончаренко та Я. В. Лісун ототожнюють академічне підприємництво з процесом формування та використання інноваційних проєктів в університетах [16, с. 294]. Подібну думку висловлює М. Вуд, який визначає академічне підприємництво як «співпрацю університетів та їх партнерів – інноваційних підприємств із метою комерціалізації результатів досліджень» [376, с. 153]. О. О. Романовський, детально розглядаючи як співвідносяться поняття підприємницьких університетів та академічного підприємництва, підкреслив, що «підприємницькими університетами є ЗВО, які займаються академічним підприємництвом і здійснюють підготовку майбутніх підприємців» [131].

С. А. Жуков, зі свого боку, зазначає про тотожність понять академічного підприємництва та підприємницького університету. Дослідник наголосив, що «академічне підприємництво характеризує подолання академічного розриву між ЗВО та впровадженням інновацій, сприяння в реалізації наукових розробок представників академічної науки». Серед головних завдань академічного підприємництва вчений виокремив наступні: продукування та комерціалізація нових науково-технічних знань; трансфер нових науково-технічних знань і прогресивних технологій; розвиток інноваційної діяльності ЗВО; посилення співпраці університетів у правовідносинах із інноваційними підприємствами, вектор на сприяння залученню суб'єктів господарювання

до участі в проведенні та використанні результатів наукових досліджень; розробка, реалізація концепцій і впровадження методів, технологій і прийомів інноваційного економічного та соціального розвитку місцевих громад, регіонів, країни [30].

На законодавчому рівні поняття академічного підприємництва розглядалось у Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року, ухваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 р. № 504-р (зі змінами), відповідно до положень якої академічне підприємництво розглядалось як спосіб передачі знань і технологій із сфери науки і вищої освіти в сектор підприємництва, що може сприяти інноваційності та конкурентоспроможності МСП. Водночас зазначалось, що рівень академічного підприємництва не є високим через нерозвинену інфраструктуру його підтримки, оскільки існуючі наукові парки, бізнес-інкубатори та інші елементи інноваційної інфраструктури в системі вищої освіти і в державних наукових установах не отримують належних ресурсів і розвитку потенціалу, а також через обмежену співпрацю між установами [121].

Водночас також вважаємо більш коректним закріплення на законодавчому рівні поняття підприємницького університету, а не академічного підприємництва, інноваційного підприємництва [58], університетів-підприємств [290] або університетських підприємств із комерціалізації результатів наукових досліджень [181], як пропонується в науковій літературі, оскільки під час співпраці в правовідносинах ЗВО та інноваційних підприємств саме підприємницькі університети перекваліфікувались на певні потужні академічні центри, що продукують нові прикладні технологічні розробки та мають право проводити комерціалізацію об'єктів права інтелектуальної власності [29, с. 21].

Отже, центральним напрямом інноваційної діяльності таких ЗВО стають комерціалізація результатів науково-дослідної роботи та трансфер технологій, які виконуються в правовідносинах тісної співпраці в межах використання концепції відкритих інновацій із інноваційними підприємствами або державними установами, які є замовниками цих технологічних розробок [4]. Результати НДДКР, які виконуються на замовлення вітчизняних і закордонних організацій, а також із власної ініціативи співробітниками ЗВО й здобувачами вищої освіти, є потужним базисом для створення об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема як об'єктів патентного права, так і

об'єктів авторського права і суміжних прав. Підрозділи ЗВО продовжують охорону об'єктів права інтелектуальної власності, авторами яких є співробітники, студенти й аспіранти. Передача технологій у межах Національної системи охорони інтелектуальної власності університетами здійснюється найчастіше через укладання договорів про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності або ліцензійних договорів щодо, зокрема об'єктів патентного права, суб'єктами майнових прав інтелектуальної власності на які є ЗВО.

Слід погодитись із визначенням поняття підприємницького університету, яке надали Дж. Крісмен, Т. Хайнес і С. Фрейсер. На думку науковців, «підприємницьким університетом є ЗВО, співробітники, викладачі, дослідники та студенти якого створюють нові підприємства» [194]. Вважаємо, що цей підхід не повною мірою відображає реалізацію такими ЗВО інших підприємницьких функцій і видів інноваційної діяльності, а також не визначає одну з головних ознак інноваційної діяльності підприємницького університету, як розвиток правовідносин кооперації ЗВО з промисловими інноваційними підприємствами. Так, виникнення правовідносин співробітництва в науково-технічній сфері в умовах використання концепції відкритих інновацій дозволяє інноваційним підприємствам – партнерам отримати доступ до новітніх наукових розробок та інноваційних технологій, а ЗВО, зі свого боку, ефективно проводити комерціалізацію результатів проведених наукових досліджень. Цю позицію в своїх наукових дослідженнях також підтримують Дж. Ропке, який визначає підприємницький університет як «ЗВО, що виконує підприємницькі функції, знаходить прояв у підприємницькій діяльності співробітників і студентів університетів, а також характеризується розвитком кооперації ЗВО із зовнішнім підприємницьким середовищем» [330, с. 3] і Дж. Субоцькі, який визначає таку ознаку інноваційної діяльності підприємницьких університетів, як достатньо глибокий ступінь співпраці в правовідносинах ЗВО з інноваційними підприємствами [350].

Отже, О. О. Романовський узагальнює головні критерії, запропоновані науковцями у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності для класифікації ЗВО як підприємницьких університетів, серед яких є наступні: 1) наявність дохідної частини під час здійснення своєї статутної академічної діяльності та досягнення соціального ефекту; 2) вдала комерціалізація результатів своїх НДДКР та ефективне використання власних

основних і допоміжних технологічних ресурсів у комерційних цілях; 3) розвиток спін-оф і спін-аут моделей; 4) використання додаткових джерел фінансування своєї статутної академічної діяльності; 5) ефективне використання підприємницьких можливостей; 6) активне створення елементів інноваційної інфраструктури; 7) створення тісних взаємозв'язків у правовідносинах із промисловими інноваційними підприємствами [131].

На важливості використання поняття підприємницького університету також наголошував Г. Іцковіц, який довів, що в суспільстві знань до традиційної освітньої функції діяльності університетів додалися ще дві – «виробництво нового науково-технічного знання» через проведення наукових досліджень і «комерціалізація нового науково-технічного знання» шляхом трансферу технологій і створення інноваційних підприємств. Вчений зазначає, що «поняття підприємницького університету застосовується до тих ЗВО, в яких надання освітніх послуг має вектор на вибір інноваційних альтернатив розвитку та формування інноваційних рішень у сфері вищої освіти». Г. Іцковіц під підприємницьким університетом розуміє «ЗВО, який отримує патент або свідоцтво, відчужує майнові права інтелектуальної власності за допомогою укладання договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, виконує наукові дослідження та провадить інноваційну діяльність у межах правовідносин договірною співробітництва з інноваційними підприємствами, що сприяє значному розширенню джерел інвестування до такого університету» [14; 25, с. 81-83]. Водночас науковець розглядав роль підприємницького університету, який сприяє переходу від індустріальної до знаннєвої економіки, в інноваційній діяльності в межах концепції «потрійної спіралі», де такий ЗВО є драйвером розвитку усієї моделі інноваційної діяльності. Проте вважаємо, що підприємницький університет є активною стороною в правовідносинах співпраці в межах моделі «чотирьох спіралей».

Також слід не погодитись із позицією, висловленою І. Л. Дибач, що «підприємницький університет необхідно визначати як освітню організацію, яка функціонує на засадах академічного підприємництва, важлива роль якої забезпечується взаємодією таких елементів як освіта, наука, бізнес та інновації» [21, с. 276]. Вважаємо некоректним серед елементів інноваційного процесу поряд із освітньою, науковою та підприємницькою складовими, що характеризують суб'єктний склад правовідносин

співпраці, виокремлювати елемент «інновації», оскільки він характеризує не суб'єктний склад, а саму інноваційну діяльність, яку провадять ці стейкхолдери.

Стрімкий розвиток ініціативи запуску нової хвилі стартап-руху в ЗВО як створення та діяльності підприємницького університету з метою розвитку інноваційного підприємництва та управління стартап-проектами, активізувався в Україні в 2020 році, а в 2021 році відбувся запуск другої хвилі цієї ініціативи за сприяння стартап-інкубатора YEP, спільно з Міністерством освіти і науки України, Міністерством цифрової трансформації України, Дія.Бізнес, Українським фондом стартапів, Genesis за підтримки Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України». Візія цієї ініціативи полягає у виведенні університетського інноваційного підприємництва до вираженого системного підходу, а також налагодженні стійкого взаємозв'язку зі стартап-екосистемою через акселерацію та забезпечення стійкого зростання. Стратегічними цілями впровадження ініціативи підприємницького університету у відкриту інноваційну діяльність є створення центрів підприємництва, здійснення інституційних змін в університетах, а також внесення змін до законодавства України у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності [35].

Тому, з метою забезпечення доступу до європейського та світового освітнього та наукового просторів, а також інтеграції української освіти та науки до європейського трансферу знань, пропонуємо на законодавчому рівні закріпити визначення поняття підприємницького університету, що буде сприяти реалізації цілеспрямованих заходів щодо стрімкого розвитку підприємницької екосистеми. Вважаємо доцільним серед переліку визначення термінів у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами), в ч. 1 ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 р. № 848-VIII (зі змінами), в ч. 1 ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII (зі змінами) та в ч. 1 ст. 1 нового Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» поняття підприємницького університету викласти в наступній редакції: «Підприємницький університет – юридична особа приватного або публічного права, що має статус закладу вищої освіти, забезпечує інноваційний розвиток держави в певних галузях знань, має на меті сформувати підприємницьку екосистему в закладах вищої освіти, сприяє розвитку підприємницької

культури та стартап-інфраструктури через проведення спільних із інноваційними підприємствами наукових досліджень і створення об'єктів права інтелектуальної власності та якому, у встановленому законом порядку, надано статус підприємницького».

Водночас важливим питанням є визначення критеріїв, яким має відповідати ЗВО для набуття статусу підприємницького університету. Ґрунтовно аналізуючи останні наукові роботи міжнародних та українських учених, а також успішний досвід діяльності провідних підприємницьких університетів світу, можна констатувати, що для віднесення університету до категорії підприємницьких він має відповідати наступним критеріям: 1) організаційно-економічні: диверсифікація джерел фінансування університетської діяльності; диверсифікація напрямів і форм діяльності; фінансова автономія ЗВО; наявність дочірніх інноваційних підприємств, стартапів, бізнес-інкубаторів, технопаркових структур при ЗВО; широке коло партнерів щодо співробітництва з підприємницьким сектором (включаючи загальну вартість наукових проєктів, форми та напрями співробітництва); 2) фінансово-економічні: значна вага недержавних коштів у сукупному обсязі фінансування університету не менше 50 %; значна частка коштів міжнародних організацій і фондів; значна частка плати за навчання в загальних фінансових надходженнях університету, зокрема від іноземних студентів; значна частка надходжень на проведення науково-дослідних робіт у загальному доході університету; наявність надходжень від комерціалізації результатів наукової діяльності [46, с. 65-66].

Отже, сучасними підприємницькими університетами є ЗВО, які збільшують перелік надання освітніх послуг, використовуючи потужний академічний центр і реалізуючи власну підприємницьку діяльність, забезпечуючи ефективну комерціалізацію результатів наукових досліджень і трансфер технологій викладачів, дослідників, студентів, сприяючи генерації інноваційних рішень і розробленню інноваційних проєктів у правовідносинах співпраці з партнерськими інноваційними підприємствами в умовах використання концепції відкритих інновацій, а також створюючи правові механізми для сприяння створенню викладачами, співробітниками, студентами, аспірантами таких ЗВО нових інноваційних підприємств. Вважаємо необхідним при реалізації державної інноваційної політики забезпечити для наукових колективів цих ЗВО можливість створення інноваційних підприємств у спрощеному порядку для комерціалізації результатів наукової

діяльності з урахуванням інтересів держави, відповідних навчальних або наукових установ.

Правове регулювання цих проблем в українському законодавстві здійснюється в ч. 1 ст. 68 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII (зі змінами), відповідно до якої встановлено, що однією з організаційних форм провадження наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності ЗВО є, зокрема через створені ними ЮО, предметом діяльності яких є доведення результатів наукової і науково-технічної діяльності ЗВО до стану інноваційного продукту та його подальша комерціалізація [103]. Подібне положення зазначено також у ст. 60 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 р. № 848-VIII (зі змінами), в якій визначається участь державних наукових установ, державних закладів вищої освіти у створенні господарських товариств з метою використання об'єктів права інтелектуальної власності [112]. І хоча потрібно розрізняти поняття малого підприємства та інноваційного технологічного стартапу, оскільки метою створення інноваційного технологічного стартапу є перехід від інноваційної ідеї до інноваційного продукту, а малі підприємства не завжди спрямовані на створення інноваційної продукції. Водночас ЗВО формують на своїй базі малі підприємства з метою реалізації інноваційних проєктів, у такий спосіб участь ЗВО в підприємницькій екосистемі полягає сьогодні найчастіше в започаткуванні інноваційних технологічних стартапів. Оскільки спостерігаємо, що саме малі підприємства є найбільш ефективною формою створення інноваційних технологічних стартапів, здатних здійснювати науково-дослідні розробки та проводити комерціалізацію об'єктів права інтелектуальної власності з метою ефективного переходу до інноваційних продуктів і (або) послуг.

Це підтверджується положенням, визначеним у ч. 1 ст. 1 проєкту Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» від 2021 року, що інноваційними малими та середніми підприємствами є МСП, що розробляють та виготовляють інноваційну продукцію малими партіями, мають патенти на цю продукцію, які захищають право інтелектуальної власності на новий продукт, технологію чи послугу, можуть створюватись, зокрема при ЗВО чи наукових установах [116].

Вивчення міжнародного досвіду показало, що інституційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності освітнього та наукового секторів може бути представлене в різних формах: дослідницькі підрозділи або спеціальні організаційні форми всередині університетів (наукові парки, технопарки, інкубатори); окремі інституції (НДІ, лабораторії, центри), які можуть тісно взаємодіяти між собою в правовідносинах та утворювати змішані інституціональні одиниці⁷.

Слід зазначити, що юридичний статус таких організаційних структур відрізняється в різних країнах світу та окремих регіонах: центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори, технопарки тощо. Водночас усі організаційні форми спрямовані на досягнення спільної єдиної мети – забезпечення інноваційного поступу університету, який є ініціатором упровадження своїх наукових результатів та в партнерстві з суб'єктами публічного адміністрування та суб'єктами господарювання сприяє створенню стартапів за участю своїх викладачів, співробітників, дослідників, студентів та аспірантів, особливо, коли ще не існує підприємств, готових впровадити виконані нові розробки [39]. Порівнюючи два визначення поняття інноваційної інфраструктури, наданих у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами) [111] та в ч. 1 ст. 1 проекту Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» від 2021 року [116] можна побачити, що характеристикою функціонування інноваційної інфраструктури окрім традиційного надання послуг із забезпечення інноваційної діяльності, є також залучення фінансових ресурсів інвесторів та інститутів спільного інвестування.

Не можна оминати питання, що сьогодні в Україні перед сферою охорони прав інтелектуальної виникає необхідність запровадження зовсім нових ідей і новаторських підходів із метою післявоєнного відновлення економіки у відповідь на жорсткі глобальні виклики перед функціонуванням та розвитком національної, регіональних і місцевих відкритих інноваційних екосистем, а також інноваційною діяльністю елементів

⁷ Наприклад, ще в положеннях проекту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на 2019-2021 роки» від 2019 року з метою розвитку інноваційної інфраструктури було запропоновано до IV кварталу 2021 року створити мережу центрів підтримки технологій та інновацій, що передбачає створення центрів підтримки технологій та інновацій в усіх регіонах, щоб суб'єкти інноваційної діяльності мали доступ до патентної бази даних [107].

інноваційної інфраструктури, які докорінно змінюють не лише Україну, але й увесь цивілізований світ.

Вважаємо необхідним запропонувати законодавчу новелу в унормуванні правового статусу такого елементу інноваційної інфраструктури, як модульний індустріальний парк, що виникає відповідно до положень Плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та (або) є загроза бойових дій, на безпечну територію, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25.03.2022 р. № 246-р (зі змінами) [108]. Ця запропонована законодавча новела визначення вперше в законодавстві України поняття модульного індустріального парку буде сприяти вдосконаленню механізмів правового регулювання діяльності елементів інноваційної інфраструктури, вирішенню проблеми наявності виробничих площ, забезпеченню післявоєнного відновлення та сталого зростання економіки України, а також стане ефективним драйвером розвитку інноваційної діяльності.

Тому, зважаючи на формулювання визначення поняття індустріального парку, наданого в п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про індустріальні парки» від 21.06.2012 р. № 5018-VI (зі змінами), пропонуємо вперше на законодавчому рівні закріпити власне визначення поняття модульного індустріального парку. Вважаємо доцільним серед переліку визначення термінів у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про індустріальні парки» від 21.06.2012 р. № 5018-VI (зі змінами) поняття модульного індустріального парку викласти в наступній редакції: «Модульний індустріальний парк – визначена ініціатором створення індустріального парку відповідно до містобудівної документації облаштована відповідною інфраструктурою територія, у межах якої учасники індустріального парку можуть здійснювати господарську діяльність у сфері переробної промисловості, переробки промислових та/або побутових відходів (крім захоронення відходів), а також науково-технічну діяльність, діяльність у сфері інформації і електронних комунікацій, що відповідає санітарним, технічним і технологічним нормам і правилам на умовах, визначених цим Законом та договором про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку з метою підтримки суб'єктів господарювання відповідно до програми релокації підприємств. Може створюватись як стаціонарний – у вигляді модулів-

контейнерів, які конструюються в різних конфігураціях залежно від технологічних особливостей інноваційної діяльності та обсягів виробництва інноваційної продукції, або як пересувний – модулі-контейнери можуть бути транспортованими за допомогою спеціальних платформ».

Для створення та функціонування модульних індустріальних парків необхідним є: укладання договору на приєднання до інженерних мереж; надання на пільгових умовах в оренду земельних ділянок для розміщення модульних індустріальних парків; надання пільгових кредитів для ініціаторів створення модульних індустріальних парків, а також надання податкових пільг для їх учасників.

Отже, детальний аналіз правових норм Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII (зі змінами) та Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами) дозволяє дійти висновку, що для ефективного розвитку відкритої інноваційної діяльності у ЗВО має бути окреслена та побудована ефективна інноваційна інфраструктура, належний розвиток якої здатний забезпечити всі етапи інноваційного циклу, за допомогою створення на базі українських ЗВО технопарків, центрів досліджень, науково-дослідних лабораторій, бізнес-лабораторій, наукових парків, технополісів, бізнес-інкубаторів, здатних встановлювати зовнішні взаємозв'язки з іншими суб'єктами відкритої інноваційної діяльності. Яскравим прикладом створення лабораторій в умовах використання концепції відкритих інновацій в Україні є входження до глобальної мережі шістдесяти Лабораторій інноваційного розвитку (Accelerator Labs) [114].

Важливим є також формування та реалізація політики у сфері інтелектуальної власності та трансферу технологій у кожному ЗВО та наукових установах України⁸. Це

⁸ Запропонована політика у сфері інтелектуальної власності та трансферу технологій має визначати систему принципів, якими керується ЗВО, а також механізми правового регулювання правовідносин між університетом, його працівниками та здобувачами вищої освіти при створенні об'єктів права інтелектуальної власності та переходу до інноваційних продуктів і (або) послуг при їх комерціалізації щодо розподілу майнових прав інтелектуальної власності. Як для ЗВО, так і для наукових установ необхідною є розробка політики щодо інтелектуальної власності та трансферу технологій, яка має бути достатньо широкою, щоб дозволити всі можливі правові механізми комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, включаючи ліцензування майнових прав інтелектуальної власності та створення відокремлених ЮО, а також для співпраці в правовідносинах із усіма відповідними потенційними технологічними партнерами, включаючи існуючі малі, середні та великі інноваційні підприємства, інші дослідницькі організації або суб'єкти публічного адміністрування. Необхідно розробити положення щодо ліцензування майнових прав інтелектуальної власності, які б чітко описували критерії щодо видів ліцензій, які видаються (виключні або невиключні, глобальні або територіальні, необмежені або обмежені для певних застосувань тощо). ЗВО та науково-дослідні організації повинні регулярно відстежувати та публікувати результати своєї діяльності щодо охорони прав інтелектуальної власності та трансферу технологій, щоб зробити свій технологічний досвід, дослідницькі можливості та доступні результати інтелектуальної,

підтверджується в положеннях Плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.12.2021 р. № 1687-р (зі змінами), відповідно до якого одним із заходів є розроблення методичних рекомендацій щодо політики у сфері інтелектуальної власності для ЗВО та наукових установ України. Прийняття та впровадження в діяльність ЗВО та наукових установ методичних рекомендацій, що сприяє забезпеченню своєчасної та потужної охорони інтелектуальної власності та управління нею, створить можливість забезпечення правової визначеності у сфері науково-дослідної діяльності і правовідносин з третіми особами у зв'язку з використанням технологій; введення в дію уніфікованих процедур з виявлення, встановлення режиму інтелектуальної власності, охорони і комерціалізації інтелектуальної власності; створення умов, які сприяють реєстрації, моніторингу та веденню портфеля об'єктів права інтелектуальної власності ЗВО/наукових установ [106]⁹.

Отже, політика ЗВО та наукових установ у сфері інтелектуальної власності та трансферу технологій має на меті врегулювання правовідносин у сфері інтелектуальної, творчої та інноваційної діяльності, збільшення кількості та якості впроваджених технологічних розробок, підвищення рівня прибутку від комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, створених в університеті, науковій установі або в правовідносинах технологічного партнерства. Ефективна реалізація політики університету та наукової установи у сфері інтелектуальної власності та трансферу технологій здійснюється через розробку та затвердження відповідних Положень. Актуальним прикладом із метою стимулювання діяльності у сфері трансферу технологій є розробка за участі, зокрема Науково-освітнього центру з інтелектуальної власності Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Положення про охорону прав інтелектуальної власності та трансфер технологій в

творчої діяльності більш видимими для потенційних комерційних технологічних партнерів і у такий спосіб сприяти успішному проведенню комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності.

⁹ Подібне положення також передбачено в проєкті Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025 роки, в якому вказується, що суттєве значення для посилення діяльності зі створення, охорони та використання об'єктів права інтелектуальної власності у ЗВО та НДІ має прийняття політики у сфері інтелектуальної власності, яка визначає широке коло питань створення, використання об'єктів права інтелектуальної власності, охорони прав інтелектуальної власності працівниками, студентами, запрошеними дослідниками [70].

Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, затверджене Вченою радою Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 07.09.2020 року.

Можна дійти висновку, що в умовах розвитку концепції відкритих інновацій для ЗВО пріоритетними стають функції щодо: генерування інноваційних рішень; створення об'єктів права інтелектуальної власності; створення малих інноваційних підприємств у ЗВО; виконання сумісних інноваційних проєктів, замовлень промислових інноваційних підприємств на розробку інноваційної продукції та трансфер технологій, що є важливим стабілізуючим елементом відкритої інноваційної діяльності ЗВО, оскільки забезпечує передачу технологій від університету до зовнішніх замовників – інноваційних підприємств, громадських і державних структур. У такий спосіб інноваційні підприємства створюють екосистему академічних партнерств, із здійсненням яких значно прискорюється розвиток власних інноваційних технологій. Правовідносини, що виникають у зв'язку з таким характером співпраці, передбачають спільні дослідницькі проєкти та програми із ЗВО й технологічними партнерами, а також дотичні стартапи¹⁰.

Позитивним прикладом у різних країнах світу в цій сфері є Technology Licensing Office в MIT (США) та YEDA R&D в Інституті Вайцмана (Ізраїль), що передбачають співпрацю в правовідносинах університету з інноваційними підприємствами з впровадженням правового механізму ліцензування майнових прав інтелектуальної власності на розроблені в цих інститутах технології. Також корисним для України в межах правовідносин партнерства освітнього й наукового секторів та інноваційних підприємств є досвід Швеції, в якій правовідносини співпраці держави, університетів і приватних підприємств для розвитку досліджень реалізуються через спільно фінансовані промислові дослідницькі центри, які не входять до системи вищої освіти, але взаємодіють із університетами. Іншою формою співпраці є технологічні парки, а також дослідницькі центри вищих досягнень, створені спільно з університетами. Також велика кількість ЗВО отримали дозвіл від Уряду Швеції щодо створення власних холдингових компаній для комерційного використання результатів досліджень і співпраці з приватними

¹⁰ З метою забезпечення надання державної підтримки для провадження інноваційної діяльності ще в проєкті розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на 2019-2021 роки» від 2019 року серед заходів передбачалось запровадження спільної дослідницької програми між академічними установами та промисловими підприємствами до IV кварталу 2021 року [107].

підприємствами [265]. Отже, в світовій практиці найчастіше спостерігається видача ліцензій на використання запатентованих розробок, а в Україні у сфері інноваційної діяльності найчастішою є практика виконання наукових або науково-технічних робіт на замовлення державних і підприємницьких структур.

Окрім формування нової парадигми підприємницьких університетів, також можна спостерігати поступове введення нових тенденцій розвитку моделі дослідницьких університетів [87] у відкритій інноваційній діяльності. Комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності в дослідницьких університетах зазвичай відбувається через створення інноваційних технологічних стартапів або здійснення публічно-приватного партнерства, що забезпечує таким ЗВО реалізацію наукової та науково-технічної продукції, майнового права на використання об'єкта права інтелектуальної власності, а також доведення наукових розробок до виробництва. У такий спосіб дослідницькими університетами можуть створюватися нові офіси та центри трансферу технологій, відділи інтелектуальної власності, ліцензування та патентування, завданням яких є сприяння промислового використанню результатів наукових досліджень.

Характерним для реалізації публічно-приватного партнерства в умовах використання концепції відкритих інновацій є використання кампусів. Наприклад, у Німеччині держава сприяє створенню належних умов для співпраці між університетами, НДІ та інноваційним підприємствами через створення кампусів. Зі свого боку, створення патентно-ліцензійних відділів у складі дослідницьких університетів, а також орієнтація комерціалізації наукових досліджень таких ЗВО на такі напрями, як: патентування об'єктів права інтелектуальної власності та видача ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності; створення при університетах за допомогою правової, фінансової та організаційної підтримки стартапів і спін-оф компаній характеризує американську модель дослідницького університету, яку обрали за фундамент у зміні ролі в провадженні інноваційної діяльності університетів Австрія, Бельгія, Данія, Франція, Німеччина, Португалія, Іспанія та Великобританія [58, с. 164].

У такий спосіб постає питання щодо способів комерціалізації університетських досліджень та організаційної форми таких елементів інноваційної інфраструктури. На семінарі з розробки стратегій розумних спеціалізацій «Smart specialization (RIS3): European

workshop on Universities as Regional Lead Institutions», що відбувся 15.11.2018 р. в Австрії, зазначалося, що помітно змінюються інструменти впровадження інноваційних знань. На ньому, разом із питаннями про майбутнє розвитку інноваційних екосистем, наголошувалося, що бізнес-інкубатори, стартапи, наукові парки та центри трансферу технологій обов'язково мають ґрунтуватися або тісно взаємодіяти із ЗВО, як регіональними провідними інститутами [219; 286]. У цьому контексті розумну спеціалізацію можна розглядати як концепцію, на якій базується прогрес політики регіонального розвитку, і, відома як Стратегія досліджень та інновацій для розумної спеціалізації (RIS3), що була реалізована в 2014 році в країнах-членах ЄС. Наприкінці першого періоду реалізації політики RIS3 (2014–2020 рр.) країни-члени перекоригували RIS3 на новий період 2021–2027 рр., у який політика ЄС спрямована на створення умов для стійкого, інклюзивного та розумного зростання. Відповідно до цих принципів Європейська комісія запустила Платформу розумної спеціалізації. Цей новий підхід підкреслює, що майбутня інноваційна політика повинна виходити за рамки традиційних дослідницьких навичок і враховувати всі регіональні особливості та технологічні сфери з високим потенціалом зростання та інтенсифікацією інвестицій. Діяльність регіонів ЄС із погляду сприяння інноваціям нерозривно пов'язана з прийняттям керівних принципів відкритих інновацій організаціями на їх відповідних територіях. Водночас RIS3 використовує механізми координації, які базуються на потрійній спіралі, тому необхідним є розвиток нових структур співпраці, заснованих на Quadruple Helix.

Слід підкреслити, що в різних країнах світу комерціалізацією академічних розробок, особливо винаходів, займаються центри трансферу технологій. Детально аналізуючи міжнародний досвід створення та функціонування центрів трансферу технологій, необхідно наголосити, що такі центри, які діють при кожному провідному ЗВО США, Європи та Азії, є основними інституційними одиницями, що пов'язують освітній і науковий сектори та промислові інноваційні підприємства, а також забезпечують ефективну комерціалізацію технологічних розробок. Можна також спостерігати такий світовий досвід, коли в країнах із інноваційною економікою просування наукових розробок виконують офіси трансферу технологій, які є структурними підрозділами ЗВО та інших наукових організацій. Для України науковцями пропонувалось створення та

організація діяльності більш комплексних офісів, які разом із безпосередньо трансфером технологій, займались би напрямами: розробки стратегії використання результатів наукової діяльності, набуття прав інтелектуальної власності на них, коректного, з огляду на розроблену стратегію, оприлюднення елементів новизни розробок та іншими проблемами складного життєвого циклу інновацій від розробки до використання новацій [149]. Отже, провідний міжнародний досвід різних країн світу ілюструє, що при комерціалізації результатів науково-технічної діяльності ключовою метою ЗВО та створених центрів трансферу технологій є сприяння реалізації інноваційного проєкту від здійснення наукових розробок до комерціалізації власних технологій.

Сьогодні відповідні центри трансферу технологій починають створюватися й при ЗВО України. Наприклад, у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка роль такої інфраструктурної одиниці виконує окремий підрозділ Науково-дослідної частини університету – патентно-ліцензійний відділ [148, с. 315-316], є такі центри й у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана тощо.

На законодавчому рівні необхідність створення в університетах центрів з інтелектуальної власності та трансферу технологій, діяльність яких чітко має вектор на проведення політики у сфері інтелектуальної власності, орієнтованої на просування, впровадження та комерціалізацію науково-технічних і інноваційних досягнень, створених у ЗВО, окреслено в проєкті Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025 роки [70]. Визначення поняття центру трансферу технологій надається в ч. 1 ст. 1 проєкту Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» від 2021 року, який відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 14 проєкту цього Закону України є одним із елементів інноваційної інфраструктури [116].

Водночас пропонуємо на законодавчому рівні закріпити власне визначення поняття центру трансферу технологій із метою підкреслити його приналежність до елементів інноваційної інфраструктури. Вважаємо доцільним серед переліку визначення термінів у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами), в ч. 1 ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від

26.11.2015 р. № 848-VIII (зі змінами), в ч. 1 ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII (зі змінами), в ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 р. № 143-V (зі змінами) та в ч. 1 ст. 1 нового Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» поняття центру трансферу технологій викласти в наступній редакції: «Центр трансферу технологій – елемент інноваційної інфраструктури, утворений у формі юридичної особи або її відокремленого структурного підрозділу, діяльність якого спрямована на передачу технологій, впровадження результатів науково-технічної діяльності та отримання прибутку від використання об'єктів права інтелектуальної власності, що створюються в результаті наукових досліджень».

Також правовому регулюванню створення та функціонування центрів трансферу технологій у проекті Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» від 2021 року присвячено окрему статтю. Згідно з ч. 1 ст. 19 проекту даного Закону України центр трансферу технологій утворюється у формі ЮО або її відокремленого підрозділу, метою діяльності якого є створення умов для ефективного управління результатами інтелектуальної діяльності та забезпечення трансферу (комерціалізації) розробок і технологій, а також надання інформаційних, фінансових та інших послуг на всіх стадіях просування технологій та (або) їх складових на ринок у сфері інноваційної діяльності, що є повністю подібним до положення, визначеного в ст. 1 проекту Закону України. В ч. 2 ст. 19 проекту цього Закону України вказано, що основним напрямом діяльності центру трансферу технологій є забезпечення трансферу (комерціалізації) розробок і технологій [116].

Водночас пропонуємо в положеннях Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами), Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 р. № 848-VIII (зі змінами), Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII (зі змінами), Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 р. № 143-V (зі змінами) та в новому Законі України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» окрему статтю під назвою «Центри трансферу технологій» присвятити правовому регулюванню їх створення та діяльності. В ч. 1 цієї окремої статті слід прописати, що «засновниками центрів

трансферу технологій є: 1) заклади вищої освіти, науково-дослідні інститути; 2) інноваційні підприємства; 3) органи виконавчої влади». В ч. 2 статті необхідно зазначити, що «організаційною формою створення центрів трансферу технологій є окрема юридична особа або структурний підрозділ організації, що не є самостійним суб'єктом господарювання. Структурними підрозділами центрів трансферу технологій є: відділи трансферу технологій, юридичний, фінансовий, інформаційний та інші відділи. Центри трансферу технологій провадять свою діяльність на основі Статуту з урахуванням специфіки діяльності центрів трансферу технологій і вимог чинного законодавства України». В ч. 3 цієї статті слід визначити, що «метою створення та діяльності центрів трансферу технологій є: 1) трансфер результатів науково-технічної діяльності відповідних установ або групи установ, якщо засновниками є заклади вищої освіти, науково-дослідні установи; 2) сприяння реалізації державної інноваційної політики та розвитку трансферу технологій у всіх сферах науки і техніки, певному регіоні з метою розвитку науково-технічного та промислового потенціалу регіону або певній галузі економіки». В ч. 4 цієї окремої статті необхідно вказати, що «основними напрямками діяльності центрів трансферу технологій є: 1) оцінка можливостей використання результатів НДДКР; 2) підтримка в отриманні охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності; 3) створення стратегії комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності; 4) розміщення технологічних запитів і пропозицій у мережах трансферу технологій; 5) супроводження укладання договору про трансфер технології та інших результатів НДДКР; 6) створення та підтримка створених суб'єктів господарювання».

Важливим питанням у межах створення глобального освітнього середовища при використанні концепції відкритих інновацій є також співвідношення понять дослідницького університету та підприємницького університету. Наприклад, на думку американських дослідників Х. Торпа та Б. Гольдштейна, «підприємницький університет є провідним дослідницьким ЗВО, що здійснює прикладні та пріоритетні дослідження, спрямовані на вирішення гострих актуальних викликів, часто інноваційного характеру». Як підкреслюють вчені, «такі ЗВО провадять свою діяльність не тільки в академічних колах, а й в інноваційних центрах із розвинутою підприємницькою культурою» [48].

Можна дійти висновку, що ці науковці характеризують підприємницький університет як вид дослідницького університету із розвинутою підприємницькою культурою.

Слід не погодитись із думкою, що в контексті висвітлення ролі інноваційного підприємництва в ЗВО поняття підприємницького університету та дослідницького університету є фактично тотожними за змістом [58, с. 162]. Вважаємо, що відмінною характеристикою підприємницьких університетів від дослідницьких університетів є те, що вони поєднують не тільки викладацьку та науково-дослідну діяльність, але й інноваційну та підприємницьку діяльність, проводячи комерціалізацію результатів їх наукових досліджень і реалізуючи повний інноваційний цикл від генерації інноваційних ідей до створення дослідних зразків інновацій із метою інтеграції до світового освітнього простору.

Оскільки сьогодні спостерігаються слабо розвинуті зв'язки співробітництва в правовідносинах між ЗВО й НДІ та суб'єктами господарювання [80], необхідно застосовувати правові механізми відкритих інновацій, які будуть запобігати розриву між освітнім і науковим секторами та суб'єктами господарювання, оскільки ЗВО є одним із головних осередків створення об'єктів права промислової власності, що порівняно з суб'єктами господарювання мають, зокрема переваги в державній фінансовій підтримці [206; 316]¹¹.

Важливим питанням є застосування правових механізмів орієнтації на прискорення процесу зближення вищої освіти та науки, чому буде сприяти більш тісніша активна інтеграція досліджень, здійснюваних у ЗВО та науково-дослідній установі, запровадження цілісних наукових програм і масштабних дослідницьких проєктів, що реалізуються через співтворчість університетів із значним розширенням можливостей комерціалізації результатів наукових досліджень і науково-дослідних установ України. Розглядаючи правове регулювання вступу в правовідносини співпраці в умовах використання концепції відкритих інновацій ЗВО та наукових установ, слід зазначити, що в пунктах 1, 2, 3, 4, 5 ч. 2

¹¹ Питанню створення умов, які сприяють співпраці інноваційних підприємств із ЗВО та НДІ в умовах використання концепції відкритих інновацій, було присвячено увагу ще в проєкті розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на 2019-2021 роки» від 2019 року, згідно з положеннями якого таким заходом є запровадження одним із критеріїв конкурсного відбору проєктів з розроблення нових технологій спільної участі закладів вищої освіти та наукових установ з підприємствами [107].

ст. 66 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII (зі змінами) передбачені основні напрями інтеграції наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності ЗВО і наукових установ Національної академії наук України, національних галузевих академій наук. Також положення щодо проведення спільних наукових досліджень в межах концепції відкритих інновацій зазначені в частинах 2 та 3 ст. 68 цього Закону України [103].

Одним із проблемних питань, яке формує перешкоди на шляху вирішення ключових завдань у сфері відтворення та ефективного використання інтелектуального, творчого, науково-технічного та інноваційного потенціалу, а також створення сприятливих умов для активізації відкритої інноваційної діяльності є відсутність ефективного реформування інституційної структури наукового сектору щодо переходу наукових організацій до нових організаційно-правових форм відповідно до досвіду різних країн світу. Так, науковий сектор в Україні представлений переважно державними НДІ, які характеризуються відособленим характером діяльності від сфери вищої освіти, яка представлена університетами, та інноваційних підприємств реального сектору економіки. Це викликає невеликий попит на українські наукові розробки та технології з боку реального сектору економіки в зв'язку з їх низьким рівнем інноваційності порівняно з європейськими аналогами таких розробок і технологій.

Тому, вважаємо необхідним запровадити використання провідного міжнародного досвіду створення інноваційних центрів в Україні, що буде сприяти адаптації існуючої сьогодні державної інноваційної політики до стандартів ЄС із метою прискорення розвитку відкритих інновацій. Всесвітньо відомим прикладом таких інноваційних центрів є Living Labs, основними видами діяльного якого є: спільне створення об'єктів права інтелектуальної власності, дослідження, експериментування та оцінка [212]. Також прикладами таких центрів є, наприклад, High Tech Campus в Ейндховені (Нідерланди) [298] та Кембриджський інноваційний центр (Cambridge Innovation Centre (CIC)) [44; 212].

На нашу думку, для України є корисним із метою впровадження на законодавчому рівні досвід формування інноваційних центрів двох типів у Великій Британії. Перший тип створюється з метою формування синергетичного ефекту при дослідницьких університетах, що визначає потужний вектор інноваційних центрів на певний ринок

інтелектуальної власності або сектор економіки для об'єднання взаємодоповнюючих напрямів науки і технологій. Водночас другий тип створюється при високотехнологічних промислових підприємствах, що передбачає розробку та просування інноваційними центрами унікальних інноваційних технологій, які мають враховувати запити інноваційних підприємств. Тому, вважаємо, що в Україні відповідно до провідного міжнародного досвіду слід створювати інноваційні центри при дослідницьких університетах або високотехнологічних промислових підприємствах, що беруть активну участь у діяльності мереж трансферу технологій.

Пропонуємо з метою створення та розвитку інноваційного середовища, яке полягає в наявності в провідних ЗВО розвинутої інфраструктурної бази, в умовах використання концепції відкритих інновацій на законодавчому рівні закріпити визначення поняття інноваційних центрів. Вважаємо доцільним серед переліку визначення термінів у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами), в ч. 1 ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 р. № 848-VIII (зі змінами), в ч. 1 ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII (зі змінами) та в ч. 1 ст. 1 нового Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» поняття інноваційного центру викласти в наступній редакції: «Інноваційний центр – елемент інноваційної інфраструктури, який утворюється при закладі вищої освіти або інноваційному підприємстві з метою стимулювання дослідницьких університетів та інноваційних підприємств до розвитку відкритої інноваційної діяльності, а також надання можливості розвитку інноваційних громад і районів».

Також пропонуємо в положеннях Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами), Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 р. № 848-VIII (зі змінами), Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII (зі змінами) та в новому Законі України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» окрему статтю під назвою «Інноваційні центри» присвятити визначенню правової сутності їх створення та функціонування. У ч. 1 цієї окремої статті слід прописати, що «інноваційні центри утворюються в формі самостійної юридичної особи незалежно від відомчого підпорядкування та форми власності або

структурного підрозділу з метою стимулювання дослідницьких університетів або інноваційних підприємств до розвитку відкритої інноваційної діяльності, а також сприяння розвитку інноваційних районів і громад». У ч. 2 цієї статті необхідно вказати, що «завданнями створення та діяльності інноваційних центрів є: 1) підтримка в просуванні технологічних проєктів; 2) сприяння в пошуку технологічних партнерів для спільної реалізації інноваційних проєктів щодо комерціалізації інноваційних технологій, виконання НДДКР, особливо для суб'єктів інноваційної діяльності на ранніх стадіях інноваційного процесу; 3) допомога в поширенні технологічної інформації».

Отже, створення, зокрема при дослідницьких університетах інноваційних центрів є надзвичайно перспективним напрямком для розвитку освітнього та наукового середовища в Україні. Переорієнтація освітньої та науково-дослідницької діяльності в напрямі співпраці з інноваційними підприємствами з метою вирішення реальних глобальних викликів відповідає останнім тенденціям у країнах ЄС щодо введення ефективних заходів із метою стимулювання інновацій. В умовах розвитку цифрової економіки актуальним є використання досвіду країн ЄС та створення в Україні центрів цифрових інновацій у довгострокових інноваційних проєктах, охоплюючи цифрові технології. Відповідно до визначення експертів ініціативи EU4Digital, «центри цифрових інновацій, що підтримують цифрову трансформацію суб'єктів господарювання – центри, які працюють за принципом «єдиного вікна», та допомагають інноваційним підприємствам стати більш конкурентоспроможними в інноваційних продуктах і (або) послугах, використовуючи цифрові технології. Вони надають доступ до найновіших науково-технічних знань, досвіду та інноваційних технологій із метою підтримки в пілотуванні та тестуванні цифрових інновацій. Центри цифрових інновацій також надають підтримку суб'єктам господарювання та фінансування для впровадження цих інновацій, а також передбачають регіональну співпрацю з такими партнерами, як науково-дослідні та технологічні організації, ЗВО, галузеві асоціації, торгові палати, інкубатори, акселератори, агенції з розвитку та уряди» [221; 306].

Отже, здійснення партнерства у сфері наукової та інноваційної діяльності відбувається для забезпечення стійких взаємозв'язків між суб'єктами наукової та підприємницької діяльності, орієнтації досліджень на реальні потреби промисловості,

підвищення ефективності наукової діяльності до стадії впровадження наукових і науково-прикладних результатів за такими напрямками: проведення спільних комплексних, міждисциплінарних досліджень; інноваційна діяльність і трансфер технологій; створення інноваційної інфраструктури [138; 252]. Партнерство в правовідносинах в умовах використання концепції відкритих інновацій може приймати різні форми, включаючи спільну розробку, спільне підприємство, спільне дослідження та ліцензування майнових прав інтелектуальної власності¹².

Розглядаючи в умовах використання концепції відкритих інновацій особливості правовідносин співпраці суб'єктів господарювання, ЗВО та наукових установ із розробки інноваційних технологій, можна побачити відсутність в українському законодавстві визначення поняття академічного партнерства. Тому, вважаємо доцільним запропонувати законодавчо закріпити дане визначення серед переліку основних термінів та їх визначення в ч. 1 ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII (зі змінами), в ч. 1 ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 р. № 848-VIII (зі змінами), в ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами) та в ч. 1 ст. 1 нового Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності», зазначивши, що «академічне партнерство – сукупність правовідносин співпраці суб'єктів господарювання з закладами вищої освіти та (або) науковими установами з метою спільного створення та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0»».

Попередні положення даного дисертаційного дослідження вказують на те, що відкриті інновації спочатку були концепцією, розробленою як протилежна за принципами та правовими засадами до концепції закритих інновацій, яку запропонував Г. Чесбро ще в 2003 році. Водночас правова природа сучасної концепції відкритих інновацій значно

¹² Використання відкритих інновацій створює ускладнення в управлінні майновими правами інтелектуальної власності, зокрема тими, що належать кожному технологічному партнеру, а також на інноваційну технологію, створену самим партнерством. Розподіл майнових прав інтелектуальної власності має регулюватися договором про партнерство (partnership agreement). Конкретні умови, які мають бути визначені в цій угоді, включають: охорону портфеля інтелектуальної власності кожної сторони, який передує партнерству; управління спільним використанням існуючих об'єктів права інтелектуальної власності, необхідним для досягнення успіху під час партнерства; визначення майнових прав власності та управлінських обов'язків щодо інноваційних технологій, створених партнерством; обробка інтелектуальної власності (handling the IP) після закінчення або розірвання партнерства. Слід наголосити, що структура стратегії угоди може змінюватися протягом усього процесу відкритого інноваційного партнерства [201, с. 17].

виходить за межі трактування версії концепції відкритих інновацій, запропонованої Г. Чесбро, визначається як «Відкриті інновації 2.0» та використовується в межах відкритих інноваційних екосистем, де роль у інноваційній діяльності зацікавлених стейкхолдерів і користувачів інновацій досягла нового рівня.

У такий спосіб функціонування Єдиного цифрового ринку передбачає реалізацію концепції «Відкриті інновації 2.0», за якої урядові структури, суб'єкти господарювання, ЗВО та наукові установи, громадянське суспільство співпрацюють в правовідносинах, щоб здійснити структурні зміни [203, с. 2]. Ця позиція підтверджується положеннями відомої програми «Горизонт 2020», що сприяє стимулюванню більш міцних і тісних зв'язків у правовідносинах між освітнім і науковим секторами та суб'єктами господарювання в інноваційній діяльності, згідно з якими зазначалося, що Єдиний цифровий ринок функціонує на таких фундаментальних засадах, як «Відкриті інновації 2.0» – нова парадигма, заснована на моделі «чотирьох спіралей» [222]. Концепція «Відкриті інновації 2.0», що ґрунтується на правових засадах інтегрованої співпраці, здатна забезпечити значне розширення взаємодії між суб'єктами господарювання та встановлення стійких взаємозв'язків між суб'єктами інноваційної екосистеми. В межах зазначеної моделі взаємодія у співпраці учасників інноваційного процесу, що сприяє залученню зовнішніх об'єктів права інтелектуальної власності, визнається однією з ключових передумов результативної й ефективної відкритої інноваційної діяльності суб'єктів господарювання [60]. Отже, для концепції «Відкриті інновації 2.0» характерною ознакою є розвиток інтегрованих систем технологічного розвитку (global-linked).

Так, в програмі «Горизонт 2020» зазначалося, що правова сутність даної моделі полягає в тому, що уряд, промисловість, наукові кола та громадяни працюють консолідовано, щоб спільно створювати майбутнє й здійснювати структурні зміни далеко за межами дій однієї організації або особи поодиночці [222]. Нові можливості фінансування НДДКР та інновацій відкриваються перед Україною в межах наступної рамкової програми ЄС «Горизонт Європа» на 2021-2027 рр., яка прагне до повної масштабної перебудови промисловості та спрямована на розвиток нових КЕТ (Key Enabling Technologies) [167]. Ця вимога є подібною до поняття RRI (Research and Responsible Innovation), структурованого в рамках положень програми «Горизонт 2020» [315]. Як і програма «Горизонт 2020»,

наступна рамкова програма ЄС «Горизонт Європа» доповнена горизонтальною ініціативою – «Зміцнення Європейського дослідницького простору» (ЄДП), потужний наголос у якій робиться на інноваціях у межах інноваційної екосистеми [240], тобто переважна більшість фундаментальних досліджень має завершуватися отриманням відповідного охоронного документу, а також налагодженого виробництва інноваційної продукції, тобто прикладним результатом. Відповідно до структури дев'ятої Рамкової програми ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» зміцнення ЄДП буде здійснено, зокрема через реформування та посилення європейської дослідницької та інноваційної екосистеми в напрямі: підтримання реформ на національному рівні та спільних пріоритетів, таких як «Відкрита наука», «Відкриті інновації», міжнародне співробітництво, зв'язок із Європейським простором вищої освіти [255; 353].

Слід наголосити, що в ЄС просування в технологічній інфраструктурі є обов'язковим для розвитку Єдиного цифрового ринку, здатного підтримати конкуренцію в глобальній цифровій економіці [225, с. 50]. В умовах виникнення та поширення нових ІКТ значно прискорюється рух до зазначених вище пріоритетів. Впровадження в Україні пріоритетів «Відкрита наука», «Відкриті інновації», «Відкритість до світу» дасть Україні змогу брати участь у європейських відкритих інноваційних екосистемах як із метою вирішення спільних глобальних проблем, які потребують координованої співпраці, так і з метою спільної участі в інноваційному процесі у високотехнологічних галузях промисловості Єдиного цифрового ринку¹³.

Отже, проблеми інноваційної діяльності в програмі «Горизонт Європа» відіграють ще більш значну роль, чим у положеннях у «Горизонт 2020». Так, у «Горизонт Європа» визначені нові правові інструменти з метою заохочення співпраці та обміну об'єктами права інтелектуальної власності серед національних і місцевих інноваційних екосистем. У такий спосіб відкриті інновації є головним вектором інноваційної політики в новій рамковій програмі «Горизонт Європа».

¹³ Ще в розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» від 17.01.2018 р. № 67-р (зі змінами) було зазначено, що одним із важливих елементів Єдиного цифрового ринку Європи (Digital Single Market), а також складовою парадигми «Відкриті інновації – Відкрита наука – Відкритість до світу», яка розвивається в рамках Європейського дослідницького та інноваційного простору, є розбудова Європейської хмари відкритої науки та Європейської інфраструктури даних [118].

Концепція «Відкриті інновації 2.0» виникла як відповідь на властивості викликів сучасного інноваційного середовища під впливом глобалізації економічних процесів, діджиталізації, масового співробітництва в галузі інновацій і пріоритетності сталого розвитку економічного простору. Однією з її фундаментальних засад є інноваційна модель «чотирьох спіралей» (Quadruple Helix), яка розширює парадигму «потрійної спіралі» (Triple Helix) [188; 191] і найбільший розвиток отримала в США, країнах Західної Європи та скандинавських країнах, Бразилії, Японії, вказуючи на те, що поряд із ЗВО та науковими установами, суб'єктами господарювання та суб'єктами публічного адміністрування важливим стейкхолдером інноваційного процесу є громадянське суспільство, представники якого є кінцевими користувачами інновацій, які мають великий вплив на створення нових науково-технічних знань і інноваційних технологій [173].

Порівнюючи правову природу парадигми «потрійної спіралі» (трисекторної інноваційної системи [232, с. 6]), засновником якої є Г. Іцковіц [217], із інноваційною моделлю «чотирьох спіралей», слід зазначити, що формування концепції «потрійної спіралі» було спрямоване на вирішення проблеми інституційних розривів стадій інноваційного циклу, коли науково-технологічна продукція кожної з них може розглядатись як завершений результат, але існує загроза втрати можливості проведення комерціалізації інноваційної ідеї. Тому, досконалий аналіз і пошуки шляхів оптимізації зазначених правовідносин стейкхолдерів, які беруть участь в інноваційному циклі, привели до моделі, в якій інновація має створюватись через застосування механізмів кооперативної взаємодії університетів і НДЦ, держави та суб'єктів господарювання [352].

Водночас сьогодні співробітництво в правовідносинах в інноваційній діяльності формується на правових засадах концепції чотирьох компонентної спіралі «Quadruple Helix» (QH) в інноваційній політиці, що визначає динамічний перехід до системної, відкритої та орієнтованої на користувачів інновацій (користувачів, натовпів користувачів, зокрема онлайн-натовпів і спільнот користувачів) інноваційної політики із впровадженням новітньої концепції інноваційної екосистеми, а також спричиняє швидке прискорення комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності шляхом трансферу результатів досліджень та інновацій у регіональному зростанні [183; 185], що передбачає різні правові форми та рівні співтворчості із споживачами інновацій, клієнтами тощо. У такий спосіб в

QH четверта група сторін у правовідносинах співпраці влаштована до моделі «потрійної спіралі» (ТН). Проте, в науці у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності існують різні позиції щодо суб'єктного складу четвертої групи – від посередників до різних користувачів інновацій (передбачає поняття «інновації користувача», введене Еріком фон Хиппелем [213; 214], термін «відкритий» у цьому контексті щодо інновацій також використовується як синонім «орієнтований на користувача» [189]). Так, Ф. Піллер і Дж. Вест, досліджуючи поняття інновацій користувача, зазначили, що «в такий спосіб користувачі розробляють інноваційні продукти та (або) послуги, які вони потребують і потім комерціалізуються іншими суб'єктами інноваційної діяльності» [318].

Відповідно до визначення поняття інноваційної моделі QH, що розглядається в Звіті проекту *Creating Local Innovation through a Quadruple Helix (CLIQ)* [162], вона є моделлю інноваційної співпраці або інноваційного середовища, в якому користувачі інновацій, суб'єкти господарювання, університети та державні органи співпрацюють для створення інновацій [78]. Таке залучення громадськості є однією з цілей програми «Дослідження та інновації» в «Горизонт 2020». Ця програма містить блок «Policy of Open Innovation», що передбачає наступні заходи підтримки відкритих інновацій: 1) використання з метою регулювання на рівні ЄС заохочення інвестицій, спрямованих на інновації, робочого документу Апарату Європейської комісії «Better regulations for innovation-driven investment at EU level», який аналізує питання щодо перешкод для стимулювання інновацій¹⁴; 2) Innovation Deals – добровільні угоди про співпрацю між ЄС, інноваторами та національними, регіональними та місцевими органами влади, що оцінюють конкретні правила або норми ЄС із метою визначення чи є вони перешкодою для інновацій; 3) застосування «принципу інновацій» (Innovation Principle), який гарантує, що під час розробки політики у цій сфері повністю враховується її вплив на інновації; 4) використання механізму підтримки політики (Horizon Policy Support Facility), який відкритий для країн ЄС і країн, які беруть участь у «Горизонт 2020», а починаючи з 2015 року надає державам-

¹⁴ Порядок денний Європейської комісії щодо відкритих інновацій спрямований на покращення нормативно-правової бази для розвитку інноваційної діяльності. Як зазначив Європейський комісар з досліджень, науки та інновацій К. Моедас, відкриті інновації передбачають залучення значно більшої кількості стейкхолдерів до інноваційного процесу, від дослідників до інноваційних підприємств, урядів, користувачів інновацій та інших представників громадянського суспільства, що означає створення відкритих інноваційних екосистем, збільшення інвестицій і залучення більшої кількості суб'єктів господарювання та регіонів до економіки знань [169, с. 7].

членам і країнам, асоційованим з «Горизонт Європа» практичну підтримку в розробці, впровадженні та оцінці реформ, які покращують якість їх інвестицій, політики та систем у сфері досліджень та інновацій (PSF Country, PSF Challenge, PSF Open) [327].

Отже, однією з характерних ознак концепції «Відкриті інновації 2.0» є участь представників громадянського суспільства в дослідницькому та інноваційному процесі, в якому реалізуються принципи інтегрованого співробітництва та співтворчості в правовідносинах, зокрема за допомогою підвищення інтенсивності їх залучення до дослідницьких програм, дослідницьких і інноваційних проєктів. У такий спосіб представники громадянського суспільства ініціюють власні інноваційні проєкти або є інноваційними партнерами університетів, інноваційних підприємств, суб'єктів публічного адміністрування. Значною перевагою цієї концепції є залучення користувачів інновацій на ранніх стадіях відкритого інноваційного процесу. Інновації, орієнтовані на користувача, реалізуються за допомогою такої форми концепції «Відкриті інновації 2.0» як краудсорсинг (crowdsourcing), що є інструментом розвитку інноваційної інфраструктури та дає змогу створювати технологічні майданчики для стратегічної взаємодії ключових стейкхолдерів у відкритій інноваційній діяльності.

Цікавим є виокремлення деякими науковцями у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності моделі «п'ятої спіралі» (Quintuple Helix Model), що привертає та зосереджує увагу на соціальному (громадському) обміні та передачі науково-технічних знань всередині підсистем конкретної держави, в межах якої природні середовища (екологічну складову) суспільства й економіки також слід розглядати в якості первинної рушійної сили для виробництва науково-технічних знань та інновацій [182]. Вважаємо некоректним додавання спіралі «природних середовищ», оскільки природні середовища є екологічною складовою суспільства й економіки країни, а не одним із суб'єктів інноваційної діяльності, які є сторонами в правовідносинах співпраці в інноваційній діяльності щодо створення об'єктів права інтелектуальної власності та їх подальшої комерціалізації.

Не погоджуємось із позицією Л. С. Шевченко, що еталонними типами моделі відкритих інновацій є: 1) патентно-ліцензійна; 2) інтеграційна; 3) інтерактивна (мережева) модель – набувають розвитку подвійні об'єднання на принципах мережевої взаємодії

окремих видів науково-технологічної діяльності [9]: 1) науково-виробничі мережі; 2) науково-освітні мережі; 3) освітньо-бізнесові мережі [126; 154, с. 28-30]. Вважаємо, що вагомим недоліком даної класифікації типів моделі відкритих інновацій є, по-перше, виділення такого окремого типу моделі відкритих інновацій, як «патентно-ліцензійний», оскільки, зокрема видача та отримання ліцензії на використання об'єкта права інтелектуальної власності є не окремим типом моделі відкритих інновацій, а є механізмом правового регулювання правовідносин суб'єктів інноваційної діяльності з метою набуття майнового права на використання об'єкта права інтелектуальної власності від іншого стейкхолдера для розробки інноваційних технологій. По-друге, сучасна модель відкритих інновацій за правовою природою є мережевою з елементами патентно-ліцензійних механізмів правового регулювання, коли суб'єкт інноваційної діяльності набуває від розробника інноваційної технології майнове право на використання об'єкта права інтелектуальної власності в певній обмеженій сфері («ліцензійна» складова) або набуває майнові права інтелектуальної власності за допомогою укладання договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності («патентна» складова); а також із елементами механізмів правового регулювання інтеграційної моделі, коли стейкхолдери в правовідносинах реалізують спільну інноваційну діяльність із розроблення та використання інноваційних технологій і укладають договір про співробітництво.

Розглянемо класифікацію основних форм використання моделі відкритих інновацій, яку визначили Т. Гросфелд і Т. Дж. А. Роландт, а також К. О. Копішинська. Відповідно до цієї класифікації основними формами реалізації моделі відкритих інновацій є: 1) «залучення знань ззовні» – за допомогою отримання ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності, укладання угод зі спеціалізованими постачальниками; 2) «передавання знань» – через укладання договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності або видачу ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності, вступ до міжгалузевих альянсів або створення філій, що розвиваються в співпраці з місцевими постачальниками; 3) «партнерство» (найчастіше передбачає спільну розробку родових (genetic) технологій для нових додатків, що є характерним, наприклад, для сфери лікарських засобів) – поєднує підходи «залучення знань ззовні» та «передавання знань» завдяки кооперації в межах стратегічних альянсів

щодо спільної розробки інноваційних продуктів і (або) послуг, що відповідає взаємним домовленостям про доступи до об'єктів права інтелектуальної власності та їх використання. У цій моделі суб'єкти інноваційної діяльності співпрацюють у альянсах і мережах, мають рівноправний характер правовідносини співпраці; 4) «інновації з ініціативи користувачів» – використання технічних знань користувачів інновацій при створенні об'єктів права інтелектуальної власності [52, с. 43-44]. Отже, запропонована класифікація виокремлює форми впровадження моделі відкритих інновацій, подібні до архетипів відкритого інноваційного процесу, які визначили О. Гасман і Е. Енкель (процес «ззовні-всередину», процес «зсередини-назовні» та подвійний процес, визначений у класифікації, наданій Т. Гросфелдом і Т. Дж. А. Роландтом, К. О. Копішинською, як «партнерство»). Водночас недоліком зазначеної класифікації є акцентування уваги, що така форма використання моделі відкритих інновацій, як «партнерство» є характерною для кооперації в дослідницькій діяльності, упускаючи важливий момент, що партнерство у відкритій інноваційній діяльності також може здійснюватися між суб'єктами публічного адміністрування та приватними суб'єктами інноваційної діяльності, що визначається як публічно-приватне партнерство.

Можна дійти висновку, що закриті інновації передбачають генерування суб'єктами інноваційної діяльності інноваційних рішень, створення об'єктів права інтелектуальної власності, проведення їх комерціалізації та розповсюдження інноваційних продуктів і (або) послуг із використанням власних об'єктів права інтелектуальної власності. Для концепції закритих інновацій визначальною ознакою є лінійність інноваційного процесу та послідовний перебіг етапів інноваційних процесів. На відміну від закритих інновацій концепція «Відкриті інновації 2.0» передбачає залучення суб'єктом інноваційної діяльності технологічних ресурсів та об'єктів права інтелектуальної власності суб'єктів зовнішньої інноваційної мережі та передання їм функцій, пов'язаних із відкритою інноваційною діяльністю. Однією з важливих переваг концепції відкритих інновацій для її використання суб'єктами інноваційної діяльності в Україні можна визначити поєднання на ранніх етапах дослідження технології з доповнюючими або додатковими технологіями.

Сторін у правовідносинах співпраці в умовах використання концепції «Відкриті інновації 2.0» можна розподілити на: суб'єктів господарювання, суб'єктів публічного

адміністрування, ЗВО і дослідницькі установи, представників громадянського суспільства (споживачів і користувачів інновацій, натовп користувачів, спільнот користувачів, неприбуткових організацій та інших суб'єктів громадянського суспільства), конкурентів, постачальників, замовників, інноваційні технологічні стартапи тощо. За цих обставин основним стимулом для взаємодії в правовідносинах, зокрема з університетами є доступ до правової охорони ноу-хау.

Отже, перевагою сучасної концепції «Відкриті інновації 2.0» є створення відкритих інноваційних екосистем на основі моделі «чотирирівимірної спіралі», відповідно до якої суб'єкти публічного адміністрування, суб'єкти господарювання, освітній і науковий сектори та громадяни співпрацюють у науково-дослідних та інноваційних проєктах щодо створення інноваційних технологій за межами інноваційної діяльності одного стейкхолдера, зі свого боку, активне залучення представників громадянського суспільства (громадяни, натовпи користувачів, спільноти користувачів, асоціації, неприбуткові організації, творчі індустрії, мистецькі та культурні організації тощо) до інноваційного процесу дозволяє швидко створювати інноваційні технології та втілювати прототипи. Концепція відкритих інновацій дозволяє ефективніше інтегрувати інноваційні технологічні стартапи на ранніх стадіях процесу досліджень і розробок і значно скорочувати час, необхідний для визначення, розробки, тестування та впровадження їх найбільш перспективних інноваційних рішень і технологій.

Висновки до Розділу 1

Проведене в першому розділі дослідження дозволяє зробити наступні висновки.

1. Інновації є ключовою рушійною силою для відновлення економіки, економічного зростання та підвищення рівня глобальної конкурентоспроможності України. В майбутньому економічний прогрес країни все більше визначатиметься її здатністю впроваджувати інновації та швидко адаптуватися до нових умов технологічного розвитку. Наукові та технологічні дослідження й розробки, а також вміння впроваджувати нові моделі інноваційної діяльності дедалі більше визначатимуть інноваційний успіх країни.

2. Цифровізація економічних процесів сприяє радикальній трансформації моделей

інноваційної діяльності. Перехід України до цифрової економіки в умовах розвитку «Індустрії 4.0» вимагає суттєвого переосмислення ролі інтелектуальної власності, яка перетворюється на правовий механізм формування потенціалу інноваційних правовідносин на національному та міжнародному рівнях.

3. Погоджуємось із позицією, яку визначено в проєкті Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025 роки, що державна політика у сфері інтелектуальної власності має бути невід'ємною складовою державної інноваційної політики, оскільки ефективне функціонування інноваційних процесів тісно пов'язане з високим підйомом розвитку інституту інтелектуальної власності, правові механізми якого повністю охоплюють результати інноваційної діяльності всіх основних стейкхолдерів. Однак, реалізація державної інноваційної політики неможлива без якісних правових механізмів охорони, управління та захисту прав інтелектуальної власності. Оскільки належна охорона прав інтелектуальної власності є важливим інструментом для стимулювання інноваційної діяльності за допомогою формування ефективних стимулів до розробки інноваційних технологій і сприяння розповсюдженню інновацій.

Сьогодні відбувається динамічна трансформація форм і методів реалізації цілеспрямованої державної інноваційної політики, формуються нові ефективні правові інструменти та організаційні умови для активізації процесів генерації інноваційних рішень і комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності в безперервному режимі.

4. Можна спостерігати, що сучасний етап інноваційної діяльності має не лінійний, а циклічно-мережевий характер. В основі циклічно-мережевого характеру інноваційної діяльності знаходиться результат інтелектуальної, творчої діяльності, а також він відображає взаємозв'язок у правовідносинах суб'єктів публічного адміністрування, ЗВО і наукових установ, суб'єктів господарювання та громадян у створенні об'єктів права інтелектуальної власності та їх наступної комерціалізації. У такий спосіб складові частини інфраструктури комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності (інноваційної інфраструктури, в якій використовуються об'єкти права інтелектуальної власності) дорівнюють елементам національної інноваційної екосистеми.

5. В умовах зростання швидкості інноваційних змін суб'єкти інноваційної діяльності не можуть створювати об'єкти права інтелектуальної власності, покладаючись тільки на

власні технологічні розробки. У стейкхолдерів формується потреба забезпечити доступ до об'єктів права інтелектуальної власності, що знаходяться в зовнішньому інноваційному середовищі, використовуючи принципи стратегічної співпраці. Обмеження інноваційної діяльності через використання тільки внутрішніх джерел інноваційних ресурсів викликають необхідність пошуку нової концепції провадження інноваційної діяльності як розширення інноваційних процесів за допомогою залучення до них додаткових стейкхолдерів. У такий спосіб глобалізаційні економічні процеси призвели до необхідності зміни парадигми інновацій через перехід від закритого типу інноваційних процесів до відкритого. Під час цифрової трансформації необхідною є відкритість інновацій із метою забезпечення їх цілісного впровадження на шляху усього життєвого циклу інновацій. Сьогодні відкриті інновації стають новим етапом створення, просування й впровадження інноваційних продуктів і (або) послуг в умовах глобального світу.

6. Основними передумовами, що призвели до переходу до відкритого типу інноваційних процесів стали: скорочення життєвого циклу інновацій, швидке поширення науково-технічних знань між суб'єктами інноваційної діяльності, активізація набуття майнових прав інтелектуальної власності, зростаюча складність і міждисциплінарний характер інноваційних технологій, велика кількість невикористаних запатентованих технологічних розробок у виробництві внаслідок відсутності у стейкхолдерів достатніх ресурсів, зростання ролі споживачів інновацій в інноваційному процесі тощо.

7. Правовідносини співпраці в умовах використання концепції відкритих інновацій із метою стимулювання інновацій виникають між усіма ключовими зацікавленими стейкхолдерами, а також із залученням громадян до відкритого інноваційного процесу. Участь користувачів і споживачів інновацій, а також спільнот користувачів інновацій у процесі дослідження сприятиме створенню об'єктів права інтелектуальної власності, полегшуючи перехід від досліджень до комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності та їх переходу до інноваційних продуктів і (або) послуг. Важливо, що роль споживача інновацій у відкритому інноваційному процесі набуває суттєвих змін, оскільки його традиційна роль виключно як споживача інноваційної продукції трансформується в співавтора в класичному розумінні для сфери права інтелектуальної власності та співрозробника адаптованої під його запити інноваційної продукції завдяки інтеграції

споживача інновацій, який може залучатися на різних етапах розробки інноваційного продукту, у відкритий інноваційний процес суб'єктів інноваційної діяльності. Наприклад, суб'єкти господарювання залучають споживачів інновацій до процесу комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності шляхом трансферу технологій.

8. З метою ефективного проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, реалізації науково-технічної діяльності, комерціалізації наукових розробок, впровадження інновацій викладачів, співробітників, дослідників, студентів і аспірантів, а також ефективного управління науково-технічним потенціалом ЗВО необхідним є створення: центрів трансферу технологій, наукових парків тощо, організація спеціалізованих фондів, а також налагодження ефективної взаємодії між основними учасниками науково-технічного прогресу.

9. Основними формами використання концепції відкритих інновацій є: стратегічні та міжгалузеві альянси, дослідницькі спільні підприємства, спільні лабораторії, інноваційні технологічні стартапи, спін-оф і спін-аут моделі, краудсорсинг відкритих інновацій тощо. Головний зв'язок між цими формами полягає в тому, що відкриті інновації спричиняють обмін об'єктами права інтелектуальної власності між різними суб'єктами інноваційної діяльності з метою спільного створення та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності. Наприклад, створення науково-дослідних альянсів і спільних підприємств є перспективним напрямом реалізації концепції відкритих інновацій у країнах ЄС та Україні, за допомогою якого скорочується інноваційний розрив між ЗВО, науковими установами та інноваційними підприємствами у відкритій інноваційній діяльності. У таких науково-технічних альянсах, зокрема суб'єкти господарювання беруть участь у спільній діяльності з іншими організаціями або об'єднують свої ресурси, зберігаючи свій окремий правовий статус. У межах науково-дослідного альянсу або науково-виробничого альянсу об'єднуються декілька суб'єктів господарювання між собою або із ЗВО, державними лабораторіями на основі договору про об'єднання майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти права інтелектуальної власності, матеріальних та інших ресурсів, спільне фінансування НДДКР, інноваційні розробки або модернізацію інноваційної продукції. Вони мають право публікувати та комерціалізувати спільно створені об'єкти права інтелектуальної власності. У такий спосіб відкриті інновації можуть передбачати як

ліцензування майнових прав інтелектуальної власності або відчуження майнових прав інтелектуальної власності на корпоративні технології або науково-технічні знання іншим стейкхолдерам, так і впровадження зовнішніх інноваційних рішень в інноваційну діяльність інноваційного підприємства.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВІДКРИТИХ ІННОВАЦІЙ У ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ З ОХОРОНОЮ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1. Роль інтелектуальної власності в умовах впровадження концепції відкритих інновацій

Окрім зростаючої важливості та підвищення ролі інтелектуальної власності, посилення уваги до відкритих і спільних підходів до створення інновацій призвело до потреби в нових та адаптованих правових механізмах охорони прав інтелектуальної власності. Тому, необхідною є розробка новітніх моделей і правових інструментів, які будуть використовуватися на перетині між охороною прав інтелектуальної власності та практикою відкритих інновацій. Тісний взаємозв'язок відкритої інноваційної діяльності та охорони прав інтелектуальної власності в умовах використання концепції відкритих інновацій проявляється в тому, що інноваційний продукт є впровадженням об'єкта права інтелектуальної власності, на який виробник інноваційного продукту має охоронний документ або отриману від правоволодільця прав інтелектуальної власності на цей результат інтелектуальної, творчої діяльності ліцензію на використання об'єкта права інтелектуальної власності¹⁵.

Розповсюдженою в науковій літературі є думка, що для концепції закритих інновацій передбачено, що суб'єкт інноваційної діяльності не використовує зовнішні об'єкти права інтелектуальної власності для створення інноваційних технологій, а використовує власні дослідницькі підрозділи та прагне надати своїм технологіям охорону прав інтелектуальної власності. Відкрита інноваційна діяльність, зі свого боку, передбачає активний пошук перспективних відкритих інноваційних рішень у зовнішньому інноваційному середовищі, спільні дослідження та створення об'єктів права інтелектуальної власності з іншими суб'єктами інноваційної діяльності, а також стратегічне використання об'єктів права інтелектуальної власності [62; 241]. Одними з ключових елементів концепції «Відкриті інновації 2.0» є інноваційна мережа, стратегія

¹⁵ У такий спосіб інтелектуальна власність є важливою ланкою в ланцюгу технологічного розвитку, з одного боку, між спільною творчістю та винахідництвом, а з іншого – спільної комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності та їх переходу до інноваційних продуктів і (або) послуг [274].

розвитку інноваційної діяльності, проактивне управління інтелектуальною власністю та дослідження і розробки (НДДКР) [203; 132, с. 166]. Водночас не погоджуємось із такою позицією в різних наукових дослідженнях, що на відміну від відкритих інновацій для концепції закритих інновацій притаманний безпосередній контроль за реалізацією інноваційного процесу та дотриманням власних прав інтелектуальної власності з метою неможливості неправомірного використання об'єктів права інтелектуальної власності іншими суб'єктами інноваційної діяльності. Слід також не погодитись із думкою, що правова охорона комерційної таємниці є більш характерною для традиційної концепції закритих інновацій. Відповідно до цієї позиції, інновація розглядається як власна розробка, а результат інтелектуальної, творчої діяльності, створений за допомогою НДДКР, є комерційною таємницею [65, с. 200]. Вважаємо, що в умовах використання концепції відкритих інновацій у правовідносинах стратегічної співпраці суб'єкт інноваційної діяльності також окрім використання внутрішніх об'єктів права інтелектуальної власності залучає зовнішні інноваційні технології, які набули охорони прав інтелектуальної власності, для спільної розробки об'єктів права інтелектуальної власності, які також набувають охорони прав інтелектуальної власності, зокрема на об'єкти патентного права або комерційну таємницю.

Також на доктринальному рівні існує позиція, що в умовах використання концепції закритих інновацій не використовується правовий механізм ліцензування майнових прав інтелектуальної власності, тобто суб'єкти інноваційної діяльності не отримують ліцензії на використання об'єкта права інтелектуальної власності, а також не надають дозвіл на використання власних об'єктів права інтелектуальної власності. Вважаємо, що підхід, який ґрунтується на концепції закритих інновацій, не відповідає зростаючим вимогам із скорочення циклів розробки інноваційного продукту та часу для комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності. Так, для відкритих інновацій властивим є використання іншими стейкхолдерами об'єктів права інтелектуальної власності суб'єкта інноваційної діяльності, а також використання об'єктів права інтелектуальної власності інших суб'єктів інноваційної діяльності зі сплатою ліцензійних платежів (ст. 426 ЦК України). Важливою є розробка методу визначення справедливих, розумних і недискримінаційних роялті у ліцензійній співпраці в правовідносинах в умовах використання концепції відкритих

інновацій, який можна застосувати до багатосторонніх ліцензійних угод, що призведе до підвищення ефективності міжорганізаційних технологічних зв'язків у правовідносинах, а отже, до підвищення інноваційності та сталого економічного розвитку України.

Ідею поєднання відкритої та закритої інноваційних моделей підтримують Н. Лі, С. Ністен-Харала та Л. Хухтайлайнен. На думку науковців, «патентне законодавство має тенденцію стримувати відкритий обмін об'єктами права інтелектуальної власності через вимоги до заявки на патент щодо опублікування та відомості винахідницького рішення. Оскільки спільне використання або публікація призведе до знищення новизни винахідницького рішення. Суб'єкти інноваційної діяльності мають контролювати обмін винахідницькими рішеннями навіть у власних межах, якщо прагнуть здійснити їх патентування. У цьому аспекті відкриті інновації вимагають від суб'єктів інноваційної діяльності взаємозв'язку між відкритістю та закритою інноваційною моделлю, яка окреслена в патентному законодавстві» [64; 171; 279; 375]. На нашу думку, існує необхідність переходу суб'єктів інноваційної діяльності саме до концепції відкритих інновацій водночас із дотриманням балансу між достатньою відкритістю інноваційного процесу для сприяння співпраці технологічних партнерів у правовідносинах через надання доступу іншим суб'єктам інноваційної діяльності до власних об'єктів права інтелектуальної власності та належною охороною прав інтелектуальної власності, оскільки занадто високий ступінь інноваційної відкритості створює рівень загрози втрати майнових прав інтелектуальної власності на власні об'єкти права інтелектуальної власності та виникнення порушень прав інтелектуальної власності.

Ключову роль у дотриманні такого балансу відіграють механізми охорони прав інтелектуальної власності (ІПМ) [176; 242, с. 376; 243]. Такий принцип використання концепції відкритих інновацій, на думку К. Лаурсен та А. Солтер, «має назву «парадоксу інноваційної відкритості», що характеризується необхідністю залучення зовнішніх джерел науково-технічної інформації для пошуку нових відкритих інноваційних рішень та їх втілення для підвищення ефективності здійснення інноваційних процесів через створення об'єктів права інтелектуальної власності, а комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності вимагає ефективної охорони прав інтелектуальної власності» [8, с. 18; 61, с. 180; 176; 230; 277, с. 867; 347]. Водночас вважаємо, що принцип «парадоксу інноваційної

відкритості», який є особливо притаманним для відкритого інноваційного процесу «зсередини-назовні», передбачає, що належної охорони прав інтелектуальної власності потребує не тільки комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності, але й проведення спільних досліджень, розробки об'єктів права інтелектуальної власності.

Таке питання виникає, зокрема коли суб'єкт інноваційної діяльності залишає собі «ключові компетенції», а R&D-функцію передає на аутсорсинг [72] (на думку Н. М. Буняк, «інноваційний аутсорсинг» [10] або, як зазначає М. Докхерт, «аутсорсинг вільної інтелектуальної власності» [308]). Водночас не погоджуємось із розповсюдженою в науковій літературі позицією, що аутсорсинг є однією з форм використання концепції відкритих інновацій, поділяючи думку, яку висловлюють М. Богерс і Г. Чесбро, що «концепція відкритих інновацій не є тотожною до аутсорсингу у сфері НДДКР» [175]. Можна дійти висновку, що аутсорсинг у сфері інноваційної діяльності характеризує певний цілеспрямований перехід суб'єктів інноваційної діяльності до концепції відкритих інновацій, оскільки найчастіше при провадженні інноваційної діяльності ключовим стейкхолдером передається іншому суб'єкту інноваційної діяльності тільки частина функцій із створення інноваційних технологій відповідно до укладеного договору аутсорсингу, забезпечуючи за цих обставин належну охорону прав інтелектуальної власності на комерційну таємницю.

Отже, на нашу думку, концепція «Відкриті інновації 2.0», з одного боку, а з іншого – належна охорона прав інтелектуальної власності та нерозголошення комерційної таємниці є не взаємовиключними, а взаємодоповнюючими правовими поняттями у сфері права інтелектуальної власності. Укладання договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності між суб'єктами інноваційної діяльності в умовах використання концепції відкритих інновацій відіграє ключову роль у процесі спільної творчості.

Часто на доктринальному рівні зустрічається поняття спільних інновацій (Collaborative Innovation) [215]. Однак, не погоджуємось із розповсюдженою в наукових джерелах думкою, що спільні інновації є різновидом відкритих інновацій, який визначає вплив відкритих інноваційних проєктів на єдину мету створення інноваційного продукту та (або) розробку послуг. Так, не погоджуємось із сформульованими К. О. Копішинською

програмами щодо управління розробкою інноваційного продукту на основі відкритих інновацій: 1) спільні НДДКР (спільне проведення досліджень і розробка інноваційного продукту кількома інноваційними підприємствами на визначених умовах); 2) сепаративні НДДКР (використовується інноваційними підприємствами, які націлені на комерціалізацію об'єктів права інтелектуальної власності, але не розкривати результати своїх досліджень іншим суб'єктам господарювання); 3) вільне відчуження виключних майнових прав інтелектуальної власності (замість самостійного впровадження та використання власних об'єктів права інтелектуальної власності здійснюється використання об'єктів права інтелектуальної власності працівників суб'єкта господарювання іншими інноваційними підприємствами); 4) самостійність інноваційної системи кожного окремого інноваційного підприємства (самостійне прийняття рішень щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності) [52, с. 44-46].

На нашу думку, ця запропонована класифікація не позбавлена певних недоліків. Розглядаючи першу програму «спільні НДДКР», вважаємо, що на доктринальному рівні важливо розрізняти поняття спільних інновацій від відкритих інновацій. Оскільки відкриті інновації стосуються всіх засобів, які може використовувати суб'єкт інноваційної діяльності для отримання доступу до інноваційних технологій, тоді як спільні інновації зосереджуються на тому, як суб'єкти інноваційної діяльності створюють нову технологію [234]. Спільні інновації відбуваються тоді, коли співпраця між двома та більше суб'єктами інноваційної діяльності призводить до інновації [189; 235]. Аналізуючи правову природу спільних інновацій, слід зазначити, що вони означають стратегічне партнерство, зокрема між стартапом і ТНК. При такому партнерстві стартапи отримують доступ до об'єктів права інтелектуальної власності, а також досвід масштабування інноваційних продуктів і (або) продукції чи послуг, а ТНК отримує нові науково-технічні знання в галузі та можливість провадити інноваційну діяльність на ранніх стадіях інноваційного процесу щодо інновацій, які пропонує стартап. Порівняння понять спільних інновацій і відкритих інновацій ілюструє, що концепція «Відкриті інновації 2.0» активізує співпрацю суб'єктів інноваційної діяльності у сфері досліджень, розробок і комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності. На стадії розробки інноваційних технологій обов'язково оформляються майнові права інтелектуальної власності на результат інтелектуальної,

творчої діяльності, що охороняє від спроб повторення унікальність концепції інноваційного продукту. Водночас на стадії виробництва здійснюється патентування інноваційних технологій і виникають правовідносини з постачальниками.

Також вважаємо некоректним у класифікації, запропонованій К. О. Копішинською, виокремлення такої програми, як «сепаративні НДДКР», оскільки одним із головних принципів концепції «Відкриті інновації 2.0» є доступ суб'єктів інноваційної діяльності до об'єктів права інтелектуальної власності інших стейкхолдерів, а також надання доступу до власних об'єктів права інтелектуальної власності для створення об'єктів права інтелектуальної власності та переходу до інноваційних продуктів і (або) послуг через їх комерціалізацію. Також, на нашу думку, недоцільним є виділення такої програми, як «самостійність інноваційної системи кожного окремого інноваційного підприємства», оскільки вона повністю заперечує один із головних принципів концепції «Відкриті інновації 2.0» – співпрацю ключових стейкхолдерів у відкритій інноваційній діяльності.

Отже, відкрите співробітництво досягається в правовідносинах завдяки концепції відкритих інновацій, яка з метою обміну технологіями, науково-технічними знаннями, компетенціями та об'єктами права інтелектуальної власності передбачає активну взаємодію суб'єктів інноваційної діяльності з зовнішнім інноваційним середовищем у процесі спільного створення та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності з метою значного зниження термінів розробки інноваційних технологій і виходу на етап серійного виробництва.

Проаналізувавши існуючі в науковій літературі визначення, які розглядають поняття відкритих інновацій здебільшого з позиції економічної теорії, пропонуємо на законодавчому рівні закріпити визначення поняття відкритих інновацій саме з погляду права інтелектуальної власності. Вважаємо доцільним серед переліку визначення термінів у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами) та в ч. 1 ст. 1 нового Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» поняття відкритих інновацій викласти в наступній редакції: «Відкриті інновації – процес взаємодії та зворотного зв'язку на різних етапах розробки інноваційних продуктів і (або) продукції чи послуг, що характеризується спільними дослідженнями й використанням науково-технічних знань та об'єктів права інтелектуальної власності

суб'єктами інноваційної діяльності з метою створення нових спільних об'єктів права інтелектуальної власності».

Отже, належна охорона прав інтелектуальної власності та управління інтелектуальною власністю є актуальним для суб'єктів інноваційної діяльності в умовах використання концепції відкритих інновацій протягом усього життєвого циклу інновацій [152; 170; 211, с. 8; 244; 291]. У такий спосіб охорона прав інтелектуальної власності має високий рівень сприяння інноваціям. Інноваційні технології ефективно комерціалізуються саме при стратегічному використанні майнових прав інтелектуальної власності. Тому, охорона прав інтелектуальної власності також сприяє комерціалізації інноваційних технологій, створених у межах провадження відкритої інноваційної діяльності.

Слід зазначити, що відповідно до міжнародного досвіду співпраця в умовах використання концепції відкритих інновацій може стимулювати новітні шляхи до створення галузевого стандарту. Власники SEP (Standard Essential Patents) зобов'язуються видавати ліцензію на використання інноваційного продукту, що відповідає стандартам, наприклад, щодо бездротових технологій, автономних транспортних засобів, розумних будинків та носимих моніторів здоров'я [337] тощо, на справедливих, розумних і недискримінаційних умовах (FRAND) [378, с. 55].

Повертаючись до розгляду суб'єктного складу правовідносин співпраці, потрібно наголосити, що стартап є одним із суб'єктів інноваційної діяльності, що стає стороною правовідносин співпраці у відкритій інноваційній діяльності в умовах використання концепції «Відкриті інновації 2.0».

В Україні стратегічні напрямки розвитку стартапів зосереджені в положеннях Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р (зі змінами) [122]. Найвідомішими в Україні стартапами є, наприклад, Grammarly, GitLab, Genesis, People.ai, PetCube, Lookserly, Nimses, Hushme, Cardiomo, PassivDom та інші стартапи.

Важливо підкреслити таку тенденцію, що спостерігається формування стартап-екосистеми, що найбільш активно сьогодні розвивається в США та Індії, яка є підсистемою відкритої інноваційної екосистеми, що має вектор на створення об'єктів права

інтелектуальної власності та перехід до інноваційних продуктів і (або) послуг за допомогою їх комерціалізації стартапами.

В науковій літературі стартап-екосистема [24, с. 121; 136, с. 91-93] розглядається як відкрита система, суб'єктами якої є стартапи на різних етапах життєвого циклу, державні інституції та економічні агенти, функціонування яких забезпечує багатовекторну підтримку стартапів від генерування інноваційних ідей до їх масштабованої реалізації. Просторова, інформаційна та функціональна взаємодія суб'єктів стартап-екосистеми, об'єднаних розгалуженою мережею динамічних зв'язків, завдяки кооперації зусиль учасників інноваційного процесу та виникненню синергетичних ефектів сприяє підвищенню ефективності всієї стартап-екосистеми [137, с. 60]. Цікавим є визначення поняття стартап-екосистеми, що зазначається в попередньому Моніторингу стартапів ЄС за 2018 рік (EU Startup Monitor 2018), який передував European Startup Monitor 2020-2021 та у якому визначено, що «стартап-екосистема – встановлена структура, яка підтримує створення та розвиток стартапів на національному рівні та складається із зацікавлених сторін, таких як університети, асоціації, політичні установи та інвестиційні компанії, венчурні компанії та бізнес-ангели» [348]. Відповідно до визначення, наданого Startup Commons, «стартап-екосистема формується з осіб, стартапів на їх різних етапах і різних типів організацій у (фізичному та (або) віртуальному) місці, що взаємодіють як система для створення нових стартап-компаній» [345].

Якщо порівнювати поняття стартап-екосистеми та інноваційної екосистеми, то Н. І. Ситник розглядає стартап-екосистему як «підсистему інноваційної екосистеми, що націлена на створення інноваційних продуктів і (або) послуг стартап-компаніями, оскільки їх об'єднує схожість суб'єктів екосистеми, їх функцій і взаємозв'язків, середовища існування, а також спільна цільова спрямованість – створення та комерціалізація інноваційної продукції» [136].

Елементи стартап-екосистем пов'язані між собою в складній мережі взаємодій між стартапами, організаціями та оточуючим середовищем, тому, на нашу думку, більш доцільно визначати поняття стартап-екосистеми через поняття «мережі». Вважаємо необхідним серед переліку визначення термінів у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами) та в ч. 1 ст. 1 нового Закону

України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» поняття стартап-екосистеми викласти в наступній редакції: «Стартап-екосистема – відкрита динамічна мережа, що спрямована на створення інноваційних продуктів і (або) послуг інноваційних технологічних стартапів на різних стадіях розвитку, що підтримується активною взаємодією суб'єктів, які впливають на створення інноваційних технологічних стартапів за напрямками публічного адміністрування, фінансування, навчання, інформаційної та інфраструктурної підтримки, об'єднаних розгалуженою мережею внутрішніх зв'язків, між собою та з середовищем стартап-екосистеми, що складається з економічних, матеріально-технічних і соціально-культурних факторів».

Найвідомішою в світі моделлю стартап-екосистеми є модель Х. Калеба, головна роль у якій відводиться підприємцям. Підтримка інноваційному підприємництву надається із семи головних джерел: органи державної влади та органи місцевого самоврядування, університети, ментори, сервісні компанії, корпорації, інвестори, громадські заходи [180]. Водночас організаційні та соціальні утворення, які Х. Калєб визначає як ті, що стають джерелами підтримки, Б. Шпігель розглядає як фактори внутрішнього розвитку стартап-екосистем [342]. Вважаємо, що слід розрізняти суб'єкти та фактори середовища стартап-екосистеми.

Ключову роль у стартап-екосистемі відіграють стартап-компанії на різних етапах життєвого циклу. На нашу думку, важливим є розрізнення стартапів, що генерують інтелектуальну власність, зокрема, отримавши ліцензію на використання об'єкта права інтелектуальної власності, від ЗВО або науково-дослідних установ, та стартапів, що споживають інтелектуальну власність.

Наприклад, із метою реалізації своєї інноваційної ідеї в інноваційний продукт більшість інноваційних технологічних стартапів, що споживають інтелектуальну власність, ліцензуватимуть інноваційні технології, що належать третім сторонам і набули охорони прав інтелектуальної власності, укладаючи ліцензійні договори з третіми сторонами, щоб розробляти інноваційні рішення. Після цього вони розпочинають розробку інноваційних рішень і створюють результати інтелектуальної, творчої діяльності, що набувають охорони прав інтелектуальної власності, наприклад, у формі авторських прав на користувальницькі інтерфейси тощо. В умовах технологічного прогресу

інноваційні технологічні стартапи все більше вдосконалюють програмне забезпечення, на яке вони мають ліцензію, створюють власне програмне забезпечення або додають нові можливості. З часом інноваційні технологічні стартапи також генерують інноваційні технології, що набувають належної охорони прав інтелектуальної власності на комерційну таємницю. Найуспішніші стартапи, що споживають інтелектуальну власність, такі як Airbnb та Uber, генерують більше результатів інтелектуальної, творчої діяльності, а також розпочинають набуття майнових прав інтелектуальної власності третіх сторін [211, с. 11]. Отже, більшість інноваційних технологічних стартапів взаємопов'язані в провадженні відкритої інноваційної діяльності: стартапи, що споживають інтелектуальну власність, породжують результат інтелектуальної, творчої діяльності, а стартапи, що генерують інтелектуальну власність, набувають майнові права інтелектуальної власності.

Розглянемо міжнародний досвід розвитку стартап-екосистем у різних країнах світу. Наприклад, у Німеччині, в якій створено велику кількість високотехнологічних стартапів (Soundcloud, Wunderkinder, Babbel), із метою розвитку стартап-екосистеми активно функціонують акселератори, хаби, коворкінги (Betahaus, Factory Berlin, Unicom Berlin, Ahoj Berlin), інноваційні лабораторії, створено Німецьку асоціацію стартапів. На базі Торгово-промислової палати Німеччини функціонує Німецька стартап-майстерня, також створено Об'єднання сприяння дослідженню стартапів [54; 231]. Наприклад, в Естонії, найвідомішими стартапами в якій є Skype, TransferWise, Bolt (Taxify), Playtech, Lingvist, Pipedrive, з метою підтримки академічних стартапів утворено українсько-естонську мережу академічних стартап-інкубаторів – YEP!. Ефективний розвиток стартап-екосистеми здійснюється в Ізраїлі, в якому створено велику кількість успішних стартапів, як WeWork, Mobileye, Magic Leap, WIX, Houzz, Payoneer, Waze, Trusteer, зокрема стартап-единорогів, наприклад, Monday.com, що є результатом взаємодії в правовідносинах держави, венчурних компаній, інноваційних підприємств, бізнес-інкубаторів і бізнес-акселераторів та, особливо значну роль у розвитку стартап-екосистеми відіграють університети [27].

З метою посилення технологічного партнерства в ЄС існує ряд платформ, що поєднують учасників стартап-екосистеми, наприклад, ScaleUp EU (для учасників програми «Горизонт 2020»), Європейський цифровий форум (EDF), Мережа університетів

Startup Europe та Загальноєвропейська мережа центрів цифрових інновацій (DIHs). Серед інших ініціатив, які пов'язують певні типи учасників стартап-екосистеми виокремлюються: Європейське партнерство Startup (SEP), Startup Europe, Startup Scaleup. Програмами з поєднання стартап-екосистем європейських регіонів є: SEC2SV (Кремнієва долина), SEU-IN (мережа Startup Europe India), SEC2LATAM (мережа Startup Europe Latin America), SEC2A (Startup Europe comes to Africa) [220] тощо.

У 2022 році відповідно до показників рейтингу глобальних стартап-екосистем (The Global Startup Ecosystem Ranking (GSER)) Startup Genome серед найкращих глобальних стартап-екосистем визначив: Кремнієву долину (1-е місце), Нью-Йорк і Лондон (2-ге місце,) Бостон (4-те місце) [355]. Водночас Україна втратила 16 позицій у порівнянні з 2021 роком і посіла 50-те місце в іншому щорічному рейтингу стартап-екосистем Global Startup Ecosystem Index 2022 року від StartupBlink. Усі українські міста суттєво втратили індекс своїх стартап-екосистем, опустившись нижче 700-го: Одеса опустилася на 348 позицій – до 742-го, Львів на 494 позиції – до 749-го, Харків на 342 позиції – до 855-го щодо створення масштабованих і глобальних технологій [238]. Отже, втрата Україною своїх позицій у цьому рейтингу вказує на необхідність визначення серед пріоритетних напрямів державної підтримки відкритої інноваційної діяльності забезпечення сприятливих умов для становлення та розвитку стартап-екосистеми.

Для ефективного розвитку стартапів в Україні була створена розгалужена мережа елементів інноваційної інфраструктури [137, с. 60]. Водночас із метою здійснення державної інституційної та фінансової підтримки формування стартап-екосистеми особливу увагу слід звернути на створення сприятливих умов для розвитку в Україні таких елементів інноваційної інфраструктури, як: Стартап школи (наприклад, в Україні створено Стартап школи Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» «Sikorsky Challenge», Національного університету «Львівська політехніка» Lviv Tech StartUp School і Стартап школу StartUp «Криворізька Інновація») та бізнес-інкубатори й акселератори (першим бізнес-акселератором в Україні є Harry Farm). На прикладі Harry Farm можна наголосити, що метою створення та функціонування бізнес-акселератора є пошук і комерціалізація нових технологій і розробок, зокрема у сфері ІТ. Серед відомих в Україні є 1991 Accelerator і

акселератор SectorX, запущений за підтримки Unit.City та UFuture, особливістю діяльності якого є те, що брати участь у програмі можуть навіть стартапи без інноваційного продукту¹⁶.

Слід підкреслити, що застосування правових механізмів концепції «Відкриті інновації 2.0» стартапами відрізняється залежно від стадій їх розвитку. Найбільш вдалою, на нашу думку, є класифікація стадій розвитку стартапів, згідно з якою стартап проходить такі стадії розвитку: посівну стадію («seed» stage), стадію «запуску» («startup» stage), стадію «зростання» («growth» stage), стадію «розширення» («expansion» stage) та стадію «виходу» («exit» stage) [257]. Іноді перед стадією «виходу» виділяють «проміжну стадію» («mezzanine»), на якій залучаються додаткові інвестиції [68], однак, вона є додатковою. Також на доктринальному рівні виокремлюють передпосівну («pre-seed») стадію розвитку стартапів [63, с. 477].

Для інноваційних технологічних стартапів використання правових засад концепції відкритих інновацій є найбільш важливим на передпосівній («pre-seed») стадії. Наприклад, для подолання ризику нереалізації проекту стартапу слід долучитися до інноваційної діяльності бізнес-інкубаторів або наукових парків із метою одержання спеціалізованої підтримки в доопрацюванні інноваційної ідеї, формуванні проекту та пошуку партнерів. На стадії інноваційної ідеї, наприклад, в Ізраїлі є можливість розвивати проект, створивши прототип інноваційного продукту на хакатонах Civic Hack, DigiEdu Hack, FullStack Hackathon тощо. Не менш важливим є застосування правових механізмів концепції відкритих інновацій на посівній («seed») стадії через реєстрацію майнових прав інтелектуальної власності з метою перешкодження неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, створеного стартапом; укладання договору про співпрацю з партнерами, в якому необхідно розв'язати складні юридичні питання щодо розподілу майнових прав інтелектуальної власності з урахуванням прав на ліцензування та використання об'єктів права інтелектуальної власності; звернення до бізнес-акселератора.

¹⁶ З метою розвитку інноваційної інфраструктури ще в проекті розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на 2019-2021 роки» від 2019 року серед заходів до IV кварталу 2021 року передбачалась реалізація пілотного проекту зі створення на базі ЗВО та наукових установ мережі Стартап школа – акселератор – інкубатор [107].

Розглядаючи розвиток інноваційної діяльності бізнес-інкубаторів (наприклад, DEERSCORE) та бізнес-акселераторів (наприклад, Plug and Play Japan) у Японії, слід зробити акцент, що в 2018 році Уряд Японії запустив програму J-Startup, метою якої є розвиток локальної стартап-екосистеми та залучення закордонних стартапів. В 2018 році прем'єр-міністр Японії Сіндзо Абе прийняв нову стратегію, в рамках якої до 2023 року планується створити щонайменше 20 технологічних стартап-єдинорогів [139].

На доктринальному рівні визначення поняття бізнес-інкубатору тлумачиться як «спеціальні інфраструктурні об'єкти, які створюють сприятливі умови для розвитку малих інноваційних підприємств через надання необхідних інформаційно-консультаційних послуг і технологічного обладнання» [63, с. 476]. Також у науковій літературі надається визначення поняття бізнес-акселератора, під яким слід розуміти «структури, що пропонують програми підтримки інноваційно-технологічних підприємств на ранніх стадіях свого життєвого циклу через динамічний розвиток проєкту та його прискорену комерціалізацію за допомогою надання необхідних матеріальних засобів, фінансово-інвестиційних та інформаційно-консультативних ресурсів» [63, с. 477; 227].

Аналізуючи визначення понять бізнес-інкубатора та бізнес-акселератора на доктринальному та законодавчому рівнях, можна побачити розбіжність у визначенні їх правової природи. На доктринальному рівні зазначається, що підтримку стартапів, що створюють і (або) впроваджують інновації, саме на початковій стадії їх розвитку здійснюють бізнес-акселератори, а на законодавчому рівні (в ч. 1 ст. 1 та пунктах 1 та 2 ч. 1 ст. 14 проєкту Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» від 2021 року [116]) вказується, що бізнес-інкубатори. Водночас аналіз положень ч. 2 ст. 15 проєкту цього Закону України, яка визначає мету діяльності бізнес-інкубаторів та бізнес-акселераторів, а також положень ч. 3 ст. 15 проєкту Закону України, яка розглядає напрями діяльності бізнес-акселератора, ілюструє, що підтримку стартапів, що створюють і (або) впроваджують інновації, саме на початковій стадії їх розвитку здійснюють як бізнес-інкубатори, так і бізнес-акселератори.

Детально проаналізувавши вищезазначені положення проєкту цього Закону України, можна дійти висновку, що бізнес-інкубатор – елемент інноваційної інфраструктури, який створюється при ЗВО та інших освітніх установах (наприклад, в

Україні створено Start-up Business Incubator KNU в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка), є неприбутковою громадською організацією, комерційною організацією, венчурною компанією або може поєднувати ці організаційно-правові форми, отримує державну підтримку та функціонує переважно в FinTech, BioTech, MedTech сферах тощо. Водночас акселератори найчастіше є приватними компаніями, які не залежать від державного фінансування та здійснюють підтримку стартапів різних профілей у рамках однієї акселераційної програми. Функції бізнес-інкубатора та бізнес-акселератора може виконувати одна організація.

Фахівці Національної асоціації бізнес-інкубаторів (NBIA) в США пропонують використовувати замість поняття бізнес-інкубатору поняття програми бізнес-інкубації (business incubation program) [45]. Отже, для України для більш ефективного розвитку стартап-екосистеми є необхідною участь інноваційних технологічних стартапів у програмах інкубаторів, що є притаманним для стадії запуску стартапів.

Також із метою підтримки проектів стартапів доцільно запровадити для України реалізацію акселераційних програм, однією з найвідоміших є 3-х місячна програма Techstars. Наприклад, в Японії відомими прикладами є IP Acceleration Program for Startups (IPAS), «Open Network Lab», Zeroth.AI, BRAVE (найбільший в Японії акселератор для стартапів на посівній стадії) та Blockbuster (для стартапів у сфері лікарських засобів) [139] тощо. В Україні найчастіше бізнес-акселератори залучають стартап-команди з прототипом інноваційного продукту [63, с. 478].

Отже, такі напрями інноваційної діяльності бізнес-акселератора, як: побудова співпраці з міжнародними організаціями та експертами в частині надання послуг із підтримки відкритої інноваційної діяльності; сприяння налагодженню взаємозв'язків у правовідносинах між суб'єктами інноваційної діяльності, а також такі напрями інноваційної діяльності бізнес-інкубатора, як: забезпечення доступу до мережі інноваційних підприємців, експертів з індустрії, а також до елементів інноваційної інфраструктури; забезпечення тісної співпраці із ЗВО, науковими установами, об'єктами дослідницької інфраструктури свідчать про те, що вони є активними учасниками впровадження концепції «Відкриті інновації 2.0».

Важливим є забезпечення, зокрема бізнес-інкубатором охорони прав інтелектуальної власності та оцінки об'єктів права інтелектуальної власності, ліцензування майнових прав інтелектуальної власності та сертифікації інноваційних продуктів. У такий спосіб бізнес-інкубатори надають імпульс розвитку інноваційної діяльності МСП на ранніх стадіях: передпосівній («pre-seed»), посівній («seed») і стадії стартапу, надаючи підтримку стартапам, які мають недостатньо науково-технічних знань і досвіду у відкритій інноваційній діяльності [63, с. 477].

На Startup-стадії для стартапу виникає необхідність: реєстрації майнових прав інтелектуальної власності та розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності на результати інтелектуальної, творчої діяльності, особливо, реєстрації майнових прав інтелектуальної власності на торговельні марки та набуття майнових прав інтелектуальної власності на комерційне найменування стартапу.

Так, законодавство України в сфері інтелектуальної власності дає змогу кільком фізичним та (або) юридичним особам спільно отримати майнові права інтелектуальної власності на певну торговельну марку, тобто не встановлює обмеження стосовно кількості осіб, які можуть мати права на торговельну марку [100, с. 416].

Потрібно звернути увагу на проблему, про яку було зазначено ще в положеннях проекту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на 2019-2021 роки» від 2019 року, згідно з яким одним із заходів із метою створення сприятливого нормативно-правового поля для розвитку інновацій визначено внесення змін у законодавство в частині визначення стартапів, а також сприяння їх створенню та функціонуванню. Так, закріплення визначення поняття стартапу на законодавчому рівні та запровадження інструментів підтримки стартапів планувалось здійснити до I кварталу 2020 року [107].

Слід не погодитись із розповсюдженою в науковій літературі думкою, що сьогодні відсутнє закріплення на законодавчому рівні визначення поняття стартапу. На рівні законодавства України поняття стартапу визначається в Положенні щодо конкурсного відбору проектів для державного стимулювання створення і використання винаходів (корисних моделей) та промислових зразків, затвердженому наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 12.12.2018 р. № 1879 (зі змінами), відповідно

до якого це поняття розглядається як стартап-проект, пов'язаний зі створенням та (або) використанням винаходів, корисних моделей, промислових зразків, ноу-хау та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності [110]. Вважаємо дане визначення поняття стартапу недосконалим, оскільки воно не повною мірою розкриває правову природу й особливості створення та функціонування стартапу, а також некоректно розглядає його організаційно-правову форму. Зазначення у визначенні, що створення стартапу відбувається у формі проекту, бере під сумнів можливість створення стартапу як суб'єкта господарювання (ЮО, найчастіше, товариства з обмеженою відповідальністю або ФОП).

Визначення поняття цього суб'єкта інноваційної діяльності, що з'явилося у проекті Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» від 2021 року, навпаки, бере під сумнів створення стартапу як проекту. Оскільки в ч. 1 ст. 1 проекту цього Закону України стартап розглядається як суб'єкт господарювання (ФОП або ЮО будь-якої організаційно-правової форми та форми власності), діяльність якого спрямована на розробку, створення, впровадження інновацій та який: заснований не більше 5 років тому; зареєстрований в Україні; має річний дохід від будь-якої діяльності, що не перевищує суму, еквівалентну 3 мільйонів євро; не створений в результаті злиття, приєднання, виділу або поділу та (або) відчуження існуючого підприємства або його частини. Згідно з п. 13 ч. 1 ст. 14 проекту цього Закону України стартап віднесено до одного з елементів інноваційної інфраструктури [116]. Водночас у документі, в якому було вперше розглянуто положення щодо стартапу на законодавчому рівні, а саме в п. 17 ч. 1 ст. 1 проекту Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» ще 2015 року також цей суб'єкт інноваційної діяльності розглядався як стартап-компанія із зазначенням, що ним є суб'єкт інноваційної діяльності, який провадить інноваційну діяльність протягом двох календарних років із моменту його державної реєстрації як суб'єкта господарювання у порядку, встановленому законодавством [115], що також заперечує створення стартапу як проекту, що виконується, зокрема суб'єктом МСП або фізичною особою (групою фізичних осіб), та передбачає розробку, виробництво й реалізацію інноваційної продукції та (або) послуг.

Однак, існуючі сьогодні нормативно-правові акти, відповідно до яких здійснюється правове регулювання інноваційної діяльності інноваційних технологічних стартапів,

також не спрямовані на визначення правової сутності та організаційно-правової форми стартапу, не повною мірою враховують усі особливості правового регулювання створення та стимулювання діяльності стартапів, які мають специфічні ознаки при провадженні ними інноваційної діяльності, що формує потребу у визначенні особливостей правового регулювання інноваційної діяльності стартапів та охорони їх прав інтелектуальної власності в Україні.

Сьогодні поняття стартапу досліджується переважно на доктринальному рівні. В наукових роботах вчені приходять до однакової думки, що стартапом є «процес виходу на ринок підприємства, яке є новоствореним, із інноваційним проектом зазвичай у короткотривалій термін і з мінімальними капіталовкладеннями» [69]. Водночас вважаємо, що це тлумачення поняття стартапу має більш економічний характер, а не правовий, оскільки акцентує увагу на поняттях виходу на ринок і капіталовкладень. На нашу думку, актуальним є закріплення на законодавчому рівні визначення поняття, що має правовий характер. Також вважаємо необхідним закріпити в законодавстві України не поняття стартапу, як пропонується на рівні доктринальних досліджень [26; 69], а саме поняття інноваційного технологічного стартапу з погляду права інтелектуальної власності.

Не погоджуємось із думкою Р. Чайки, що стартап визначається як «продукт, що вирішує певну нагальну проблему інноваційним технологічним способом і може бути легко масштабованим» [17, с. 111]. Оскільки стартап є не інноваційним продуктом, а одним із ключових суб'єктів інноваційної діяльності, який є стороною в правовідносинах співпраці.

Зважаючи на ознаку інноваційної спрямованості діяльності стартапу, можна наголосити, що для нього притаманними є ознаки інноваційного підприємства, тому, аналізуючи положення Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами) [111] можна дійти висновку, що стартап-компанія є інноваційною, а саме: вона має права інтелектуальної власності на об'єкт права інтелектуальної власності, що є основою для розробки інноваційного продукту та (або) послуги.

Слід зазначити, що Д. В. Збанацький визначає стартап як «компанію або проект, який має коротку історію діяльності та мету отримання прибутку». На думку вченого, «найчастіше стартапи – абсолютно нові проекти й навіть такі, які перебувають лише на

стадії розробки» [31]. Це визначення є більш вдалим, оскільки розглядає стартап у поєднанні понять компанії та проєкту, на відміну від розглянутих понять стартапу, згідно з якими стартап визначався або тільки як стартап-компанія, або тільки як стартап-проєкт. Водночас визначення поняття стартапу, надане Д. В. Збанацьким, є недосконалим, оскільки виключає можливість створення стартапу в організаційно-правовій формі ФОП. Тому, на нашу думку, більш коректним є визначення стартапу як суб'єкта господарювання або стартап-проєкту.

Отже, при закріпленні визначення поняття інноваційного технологічного стартапу на законодавчому рівні необхідно зробити акцент на врахуванні ключової ознаки стартапу – інноваційної спрямованості діяльності та форми створення як новоствореного суб'єкта господарювання або стартап-проєкту. Тому, вважаємо доцільним серед переліку визначення термінів у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами) та в ч. 1 ст. 1 нового Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» поняття інноваційного технологічного стартапу викласти в наступній редакції: «Інноваційний технологічний стартап – новостворений суб'єкт господарювання, який знаходиться на початкових стадіях інноваційної діяльності з розробки інноваційного продукту та (або) послуги (до п'яти/семи років залежно від галузі) на основі інноваційних технологій або стартап-проєкт, пов'язаний із створенням і (або) використанням об'єктів права інтелектуальної власності».

Як зазначено в запропонованому в цьому дисертаційному дослідженні визначенні поняття інноваційного технологічного стартапу, однією з його важливих ознак є те, що інноваційний технологічний стартап – новостворений суб'єкт господарювання або стартап-проєкт. Стартап-проєкт як і стартап-суб'єкт господарювання, також передбачає здійснення певних юридичних дій, але не в якості реєстрації суб'єкта господарювання, а через патентування об'єкта права інтелектуальної власності, зокрема нового винаходу. На практиці стартап-проєкт може бути початковою стадією створення стартап-суб'єкта господарювання, на якій приймаються рішення щодо реалізації інноваційної ідеї. Важливим питанням є також визначення строку, протягом якого такий інноваційний технологічний стартап буде вважатись новоствореним.

На доктринальному рівні це означає, що стартап знаходиться на стадії розвитку та формує свою інноваційну діяльність на основі інноваційних технологій, які з'явилися нещодавно [53]. Наприклад, у законодавстві Литви у сфері розвитку МСП стартап визначається як мале інноваційне підприємство з великим потенціалом розвитку бізнесу на основі інновацій, яке функціонує менше 5 років [284]. Водночас відповідно до Моніторингу стартапів ЄС за 2018 рік (EU Startup Monitor 2018) поняття стартапу розкривається через 3 ознаки: 1) вік (до п'яти/десяти років залежно від галузі); 2) інновації (в продуктах і (або) послугах); 3) прагнення до масштабування (намір збільшити кількість працівників і (або) ринків, на яких провадять діяльність) [348]. У цьому дисертаційному дослідженні у визначенні інноваційного технологічного стартапу було запропоновано, що інноваційний технологічний стартап буде вважатись новоствореним строком до п'яти або семи років залежно від галузі. Зважаючи на те, що найчастіше стартапи створюються в ІТ-галузі, а також на бурхливий розвиток світового ринку технологій і швидке устарювання технологій, вважаємо строк десять років таким, що не відповідає сучасним глобальним викликам науково-технічного процесу.

Стрімкий стрибок розвитку інноваційної діяльності в умовах використання концепції відкритих інновацій в Україні стимулює до необхідності визначення особливостей правового регулювання інноваційної діяльності стартапів та охорони їх прав інтелектуальної власності. Тому, на нашу думку, важливим нагальним питанням є розробка та прийняття нового спеціального Закону України «Про розвиток і державну інноваційну підтримку інноваційних технологічних стартапів і стартап-екосистеми», який буде врегульовувати особливості створення та сприяння відкритій інноваційній діяльності стартапів, державної підтримки інноваційної діяльності та створення сприятливих умов для ефективного функціонування стартап-екосистеми, враховуючи правові механізми концепції відкритих інновацій щодо спільного провадження інноваційної діяльності інноваційними технологічними стартапами з іншими суб'єктами інноваційної діяльності, а також в якому слід закріпити запропоновані в цьому дисертаційному дослідженні визначення понять інноваційного технологічного стартапу та стартап-екосистеми.

Також в цьому новому Законі України потрібно передбачити правові форми створення інноваційного технологічного стартапу, серед яких виокремлюються: 1)

підготовка установчих і реєстраційних документів (Статуту, рішення про створення, установчого договору); 2) укладання корпоративного договору між партнерами, договору про спільну діяльність; 3) укладання користувацьких угод; 4) розробка політики конфіденційності; 5) укладання договору про нерозголошення (NDA) та договору про утримання від вчинення конкурентних дій; 6) укладання угод із працівниками та контрагентами (договорів про співпрацю); 7) укладання договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності (договору про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності (наприклад, щодо веб-сайту, програмного забезпечення), ліцензійного договору, договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності (наприклад, щодо торговельної марки) та інших договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності) тощо.

Вважаємо доцільним у положеннях нового спеціального Закону України «Про розвиток і державну інноваційну підтримку інноваційних технологічних стартапів і стартап-екосистеми» визначити поняття Стартап школи, яке слід викласти в наступній редакції: «Стартап школа – суб'єкт господарювання, який надає теоретичні знання та практичні навички у сфері створення та діяльності інноваційних технологічних стартапів, ефективну допомогу в пошуку інвесторів, бізнес-ангелів і створенні прототипів інноваційних продуктів».

Розглядаючи приклад створеної мережі Стартап шкіл Sikorsky Challenge в провідних університетах України можна стверджувати, що Стартап школа в ЗВО може функціонувати як окремий підрозділ із відповідною інфраструктурою та іншим ресурсним забезпеченням або здобувати розвитку як проєкт існуючого в університеті структурного підрозділу.

Подібний до запропонованого в цьому дисертаційному дослідженні нового спеціального Закону України «Про розвиток і державну інноваційну підтримку інноваційних технологічних стартапів і стартап-екосистеми» закон прийнято, наприклад, у Латвії. Відповідно до Закону Латвії «Про підтримку стартапів» стартапом є компанія капіталу з високим потенціалом зростання, основна діяльність якої пов'язана з виробництвом або розробкою масштабованих моделей бізнесу та інноваційних продуктів [99, с. 170]. Водночас, на нашу думку, недоліком цього Закону Латвії є те, що в його назві

немає зазначення поняття стартап-екосистеми, оскільки стартапи провадять відкриту інноваційну діяльність саме в її межах. Також, вважаємо, некоректним визначення стартапу тільки як стартап-компанії, що бере під сумнів створення стартапу в формі стартап-проєкту.

Отже, важливим напрямком прискорення розвитку національної стартап-екосистеми в Україні в умовах використання концепції «Відкриті інновації 2.0» повинно бути: підвищення рівня державної підтримки; розвиток елементів інноваційної інфраструктури; активна співпраця стартапів із великими інноваційними підприємствами, зацікавленими в інноваційному продукті стартапів, у формі технологічних партнерств; ефективна співпраця ЗВО та наукових установ із бізнес-акселераторами, бізнес-інкубаторами; посилення співпраці елементів стартап-екосистеми України з елементами стартап-екосистеми країн ЄС із метою швидкого розвитку стартап-середовища; внесення запропонованих у цьому дисертаційному дослідженні змін до законодавства України.

Розглядаючи відкриті інновації у взаємозв'язку з охороною прав інтелектуальної власності, перед суб'єктами інноваційної діяльності, що були сторонами в правовідносинах співпраці, постає питання визначення стратегії охорони прав інтелектуальної власності на нове технологічне рішення. По-перше, такі інноваційні технології набувають патентної охорони прав інтелектуальної власності.

Необхідно розглянути проблему сприяння концепції відкритих інновацій патентуванню об'єктів права інтелектуальної власності, оскільки на доктринальному рівні часто заперечується така позиція¹⁷. Слід зазначити, що об'єктивізація науко-технічних знань в об'єктах патентного права надає генераторові цих знань і творцю результату інтелектуальної, творчої діяльності статус тимчасового монополіста на використання об'єкта права інтелектуальної власності під час комерціалізації ним наукоємної продукції.

¹⁷ На доктринальному рівні обговорюється роль механізмів охорони прав інтелектуальної власності, які підсилюють або блокують відкриті інновації. Деякі автори визнають, що механізми охорони прав інтелектуальної власності підтримують відкриті інновації [250; 370], тоді як інші науковці зазначають, що належна охорона прав інтелектуальної власності та, зокрема інститут патентування перешкоджає відкритій інноваційній діяльності [157]. Не погоджуємось із позицією, що належна охорона прав інтелектуальної власності створює перешкоду для суб'єктів інноваційної діяльності у використанні практики відкритих інновацій. Оскільки, вважаємо, що концепція відкритих інновацій передбачає обмін об'єктами права інтелектуальної власності з метою спільного створення та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності. Також результат спільної інтелектуальної, творчої діяльності набуває належної охорони прав інтелектуальної власності. Наприклад, промислові зразки сьогодні є найефективнішою формою для малих і середніх інноваційних підприємств для охорони своїх прав інтелектуальної власності у відкритому інноваційному співробітництві [179] для зменшення ризику імітації.

Також інститут патентування забезпечує збалансування приватних (генераторів інноваційних рішень у відкритій інноваційній діяльності через надання їм монопольних майнових прав інтелектуальної власності у певному виокремленому періоді реалізувати свої інтереси за допомогою виробництва наукоємної продукції та комерціалізації інноваційних технологій) і суспільних (суспільство не втрачає об'єктивізовані в науково-технічній інформації нові знання та стимулює прискорення використання об'єктів права інтелектуальної власності) інтересів у довгостроковому періоді [29, с. 13; 135; 197; 254]. У такий спосіб сьогодні реалізація Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р (зі змінами) та Плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.12.2021 р. № 1687-р (зі змінами), має створювати відповідні умови, які сприяють реалізації інноваційної політики, серед яких, зокрема передбачено забезпечення балансу між охороною прав інтелектуальної власності та поширенням науково-технічних знань.

Також інститут патентування об'єктів права інтелектуальної власності сприяє створенню в умовах використання концепції відкритих інновацій «складних» технологій – технологій, що складаються, наприклад, із декількох запатентованих винаходів, патенти на які належать різним суб'єктам інноваційної діяльності. До групи складних технологій належать, зокрема ІКТ¹⁸.

Корисним є міжнародний досвід, коли здійснюється подання заявки про державну реєстрацію об'єкта права інтелектуальної власності, що створює «спільну інтелектуальну

¹⁸ Можна дійти висновку, що концепція відкритих інновацій сприяє патентуванню об'єктів права інтелектуальної власності, оскільки на відміну від відкритих інновацій парадигма закритих інновацій передбачає, що науково-дослідна робота виконується всередині суб'єкта інноваційної діяльності без зв'язків із зовнішніми технологічними партнерами, самостійно керуючи всіма етапами інноваційного процесу. Традиційна концепція закритих інновацій також призводить до нерозвиненості патентів, оскільки ті, які не були комерційно використані їх правоволодільцем, можуть втратити чинність [168]. У відкритій інноваційній діяльності основне використання патентів або свідоцтв після співпраці в правовідносинах зосереджено на спільному використанні інноваційної продукції. Коли майнові права інтелектуальної власності на результат інтелектуальної, творчої діяльності легко розділити та подано понад одну заявку на патент або свідоцтво, суб'єкти інноваційної діяльності можуть вирішити розділити патентний портфель і здійснювати позаліцензування технологій (out-licensing the technologies) або відчуження майнових прав інтелектуальної власності на інноваційну продукцію. У випадках, коли нелегко розділити майнові права інтелектуальної власності, наприклад, на винахід між технологічними партнерами, в розподілі майнових прав інтелектуальної власності на результати партнерства може допомогти правовий механізм спільного патентування.

власність». Фактично «спільна інтелектуальна власність» надає кожній стороні правовідносин співпраці в умовах використання концепції відкритих інновацій повне право інтелектуальної власності на результат інтелектуальної, творчої діяльності [271]. Спільна заявка про державну реєстрацію об'єкта права інтелектуальної власності виявляється необхідною, коли сторони правовідносин співтворчості не можуть домовитися про те, кому мають належати права інтелектуальної власності. На практиці використання «спільної інтелектуальної власності» та управління нею може бути складним, особливо в контексті патентів або свідоцтв, і права інтелектуальної власності кожної зі сторін мають розглядатися в окремій угоді [211, с. 20].

Водночас виникає актуальна проблема, коли кожне, зокрема інноваційне підприємство стверджує, що розроблена в межах його інноваційного проєкту технологія є новою та перспективною для галузі науки і техніки України. Далеко не завжди за цих обставин проводиться належна перевірка новизни світових досліджень у заявленій галузі. Аналогічні технології могли бути вже раніше описані або використані іншими суб'єктами права інтелектуальної власності. Тому, потенційний зовнішній технологічний партнер повинен переконатися у відсутності в обраного інноваційного проєкту ризиків, пов'язаних із належною охороною прав інтелектуальної власності, з метою прийняття обґрунтованого рішення щодо необхідності надання допомоги в частині науково-технічних знань і фінансування, щоб подолати «долину смерті» з періоду створення об'єкта права інтелектуальної власності до запуску інноваційного продукту. Перевірити перспективність і світову новизну технології для прийняття інвестором рішення про надання фінансування певному інноваційному проєкту дозволяють доступ до баз даних патентної та наукової літератури в сукупності з патентним ландшафтом¹⁹.

¹⁹ Отже, патенти або свідоцтва присутні як структурний елемент на всіх етапах процесу відкритих інновацій. Спочатку вони сприяють надходженню науково-технічних знань і об'єктів права інтелектуальної власності через внутрішньо ліцензійні договори (in-licensing contracts). Потім вони допомагають координувати генерацію науково-технічних знань різними співавторами. В підсумку, вони допомагають у видачі ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності. У такий спосіб суб'єкти інноваційної діяльності є не лише виробниками інноваційної продукції, але й активними користувачами об'єктів права інтелектуальної власності на кожному етапі процесу відкритих інновацій. Якість патентної інформації може впливати не тільки на створення, використання та поширення інноваційної технології, а також і на розвиток відкритих інновацій. Потрібно наголосити, що багато змін протягом терміну дії патенту або свідоцтва не оприлюднюються. Наприклад, сьогодні в більшості країн світу спостерігається нагальна проблема, коли інформація про справжніх користувачів патентів або свідоцтв часто є недоступною. Якщо заявники та правоволодільці перераховані в охоронному документі та, отже, є відкритими, суб'єкти права інтелектуальної власності не зобов'язані розкривати зміни після відчуження майнових прав інтелектуальної власності. Інформація про ліцензії, зокрема ексклюзивні ліцензії на використання

По-друге, інноваційна технологія, яку було створено суб'єктами інноваційної діяльності спільно в правовідносинах із використанням концепції відкритих інновацій, набуває охорони прав інтелектуальної власності як комерційна таємниця, що є особливо актуальним для МСП [127; 268; 289]. Застосування правового режиму комерційної таємниці також є важливим на етапі НДДКР. Водночас для підвищення ефективності комерціалізації інноваційних технологій для суб'єкта інноваційної діяльності необхідним є укладання договору про спільне підприємство з правоволодільцем свідоцтва на торговельну марку.

Показниками інноваційної відкритості щодо управління інтелектуальною власністю є: використання суб'єктом інноваційної діяльності інноваційної розробки, майнове право інтелектуальної власності на використання якої було отримано; трансфер технологій на основі ліцензійного договору або договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності; набуття майнових прав інтелектуальної власності за допомогою укладання договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності; формування й управління портфелем об'єктів права інтелектуальної власності, що паралельно виникають у процесі відкритої інноваційної діяльності.

2.2. Розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності в умовах використання концепції відкритих інновацій

У зв'язку зі зміною характеру інноваційної діяльності перед суб'єктами інноваційної діяльності постає важливе питання щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності, яке стає одним із основних елементів теорії відкритих інновацій.

об'єкта права інтелектуальної власності може зберігатися у таємниці або коли патент або свідоцтво відчужується іншому стейкхолдеру. Отримання повної та достовірної інформації щодо чинності патентів та свідоцтв, їх правоволодільців, опису об'єктів права інтелектуальної власності має важливе правове значення у цілях попередження та мінімізації правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Наразі в Україні такі бази національних патентів та свідоцтв є відкритими, доступ до яких має будь-яка особа, а внесення відповідних змін щодо охоронного документу має бути відображене у відповідній базі даних. Забезпечення оприлюднення будь-яких змін протягом терміну дії патентів або свідоцтв в прозорих базах даних зменшить ризик патентного тролінгу, збільшить стимули для відкритих інновацій через співпрацю в правовідносинах між суб'єктами інноваційної діяльності, а також дозволить ідентифікувати правоволодільцев патентів або свідоцтв за допомогою пов'язаних охоронних документів, а потім залучити пов'язані команди досліджень і розробок.

Слід зазначити, що процес відкритих інновацій можна узагальнити в чотири основні етапи: «підготовка», «відкриття», «оцінка» та «узгодження» (укладання угод). Під час етапу «підготовки», наприклад, платформа відкритих інновацій бере на себе зобов'язання щодо певного результату (наприклад, виконання тощо) відповідно до набору встановлених критеріїв, а також мінімізує ризик несподіваних обмежень майнових прав інтелектуальної власності після запуску проєкту. Головною метою етапу «відкриття» є визначення потенційних інноваційних рішень високої якості та учасників співпраці, які мають потенціал надати інноваційні технології для задоволення визначених потреб. Також можна виокремити етап «оцінки», основною метою «шукача інновацій» на якому є оцінка потенційних інноваційних рішень і учасників співпраці, наприклад, глибокотехнологічного стартапу, за попередньо встановленими критеріями, а також визначення певного типу співпраці в правовідносинах. На цьому етапі здійснюється правова охорона комерційної таємниці при обміні науково-технічною інформацією між сторонами.

Наступним етапом відкритих інновацій є етап «узгодження» (укладання угод), який передбачає укладання угод про співпрацю – угоди про спільну розробку, що передбачає комерціалізацію об'єкта права інтелектуальної власності, передання виключних майнових прав інтелектуальної власності або доступ до об'єктів права інтелектуальної власності від постачальників інноваційних рішень до «шукачів інновацій». Ключовою метою цього етапу є визначення в угоді спільних зобов'язань щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності та умов щодо взаємних винагород [340]. Наприклад, при співробітництві в умовах використання концепції «Відкриті інновації 2.0» великих інноваційних підприємств із високотехнологічними стартапами [267; 339, с. 25; 343], велике інноваційне підприємство узгоджує в договорі такі умови, як розподіл майнових прав інтелектуальної власності на існуючі (або створені) об'єкти права інтелектуальної власності, винятковість співробітництва або комерціалізації об'єкта права інтелектуальної власності, стратегічні рішення інноваційних технологічних стартапів тощо.

Вважаємо доцільним розширити перелік основних етапів процесу відкритих інновацій останнім етапом «впровадження», який характеризується проведенням комерціалізації об'єкта права інтелектуальної власності, створеного за допомогою

спільних досліджень і розробок суб'єктами інноваційної діяльності. Цей етап також включає ідентифікацію нового результату інтелектуальної, творчої діяльності, створеного або розподіленого, наприклад, між великим інноваційним підприємством і глибокотехнологічним стартапом, відкрита інноваційна діяльність якого спрямована на розроблення та впровадження високотехнологічного та інноваційного продукту.

Актуальним є зазначення в проєкті Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025 роки, що для розвитку Національної системи охорони інтелектуальної власності важливим є те, що крім традиційних форм ліцензування прав інтелектуальної власності з'являються нові механізми співпраці (спільна діяльність із розроблення та використання технологій) [70]. Суб'єкти інноваційної діяльності мають змогу також здійснювати ліцензування та використання об'єктів права інтелектуальної власності, що застосовуються, наприклад, в інших країнах і сферах виробництва з метою сприяння швидкості змін технологічного розвитку. Створення й комерціалізація інноваційних проєктів при такій моделі відбуватиметься спільно з іншими суб'єктами інноваційної діяльності.

Водночас отримання ліцензій на використання об'єкта патентного права буває недостатньо, оскільки часто впровадження інноваційної технології неможливе без розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності на ноу-хау або комерційну таємницю [179; 287]. Великою кількістю стейкхолдерів відповідно до міжнародного досвіду використовуються пакетні (гібридні) технологічні ліцензії на використання об'єкта права інтелектуальної власності, предметом яких є майнове право інтелектуальної власності на використання об'єкта патентного права, а також майнове право інтелектуальної власності на використання об'єкта авторського права, ноу-хау або комерційної таємниці. Такі пакетні (гібридні) технологічні ліцензії можуть бути поєднані з угодами про навчання працівників ліцензіатів [258, с. 19]. У такий спосіб відкрита інноваційна діяльність суб'єктів науково-технічної діяльності ґрунтується на принципі активізації їх взаємодії в правовідносинах із суб'єктами інноваційної діяльності на основі укладання ліцензійних договорів, де ліцензіар і ліцензіат об'єднують майнові права інтелектуальної власності для науково-технічної кооперації на відплатній основі, по

закінченню основної угоди спільна інноваційна діяльність має безоплатну основу в межах крос-ліцензії [29, с. 17; 301].

Погоджуємось із думкою, яку висловив Ж. Пенін, що в умовах використання концепції відкритих інновацій ліцензійні договори часто містять положення про передачу неявних знань (clauses for transferring tacit knowledge), таких як технічна допомога, які не включені в сам патент або свідоцтво [317].

Слід наголосити, що активний розвиток цифрової трансформації має покладатися на належне управління конфіденційністю в правовідносинах співтворчості. Якщо розкриття науково-технічної інформації є необхідним для спільного створення результатів інтелектуальної, творчої діяльності в правовідносинах співпраці, необхідно підпорядковуватись умовам правової охорони конфіденційності. Водночас слід забезпечити, щоб вимоги конфіденційності були інтегровані від проектування до впровадження, тобто протягом усього процесу розробки інноваційного продукту.

Важливою тенденцією є поширення публічно-приватного партнерства в умовах використання концепції «Відкриті інновації 2.0», зокрема між державними дослідницькими установами та приватними суб'єктами інноваційної діяльності на доконкурентній стадії за умови належного дотримання прав інтелектуальної власності кожного з партнерів.

Типи публічно-приватного партнерства в інноваційній сфері формуються відповідно до стадій життєвого циклу інновацій, включаючи такі структурні складові: 1) співпрацю в наукових дослідженнях і розробках; 2) співробітництво в проведенні трансферу технологій; 3) співробітництво у виробництві інноваційної продукції [233]. Наприклад, співробітництво в проведенні трансферу технологій може включати створення високотехнологічного інноваційного продукту, інноваційно-технологічного центру тощо. Сучасний характер інноваційної діяльності у формі провадження відкритої інноваційної діяльності впливає на типи та моделі публічно-приватного партнерства в інноваційній сфері. Особливість інноваційного процесу полягає у взаємозв'язку його різних стадій, наприклад, НДДКР, трансферу технологій, виробництва, збуту й обслуговування інноваційної продукції [65, с. 51].

Світова практика реалізації публічно-приватного партнерства в інноваційній сфері в умовах використання концепції «Відкриті інновації 2.0» включає: укладання ліцензійних договорів; спільне інвестування; побудову системи науково-дослідних центрів; функціонування інноваційних технологічних стартапів і розвиток відкритої інноваційної діяльності таких інноваційних структур, як бізнес-інкубатори, інноваційні центри, технопарки, технополіси, центри трансферу технологій, вільні економічні зони, спільні та франчайзингові організації та функціонування державних секторів у системах публічно-приватного партнерства. Особливостями науково-технічної та інноваційної діяльності передбачено залучення державних структур у інноваційні проєкти публічно-приватних партнерств правовими механізмами пільгових оподаткувань. У такий спосіб в умовах використання концепції відкритих інновацій виокремлюються пряма та непряма партнерські форми [88].

У разі здійснення публічно-приватного партнерства партнер із приватного сектора вступає у правовідносини у сфері провадження відкритої інноваційної діяльності на найбільш ранній стадії, що прискорює процес освоєння нових технологій. При такому механізмі реалізується не тільки швидка передача технологій, але й створюються стійкі партнерства з приватним сектором у межах концепції «Відкриті інновації 2.0» [19; 246; 293; 351]. Водночас недостатня розробка правових аспектів розвитку механізму публічно-приватного партнерства в Україні, неповною мірою застосування існуючих моделей публічно-приватного партнерства в нових соціально-економічних умовах України, визначення елементів системи нормативно-правового регулювання для практичного застосування механізмів публічно-приватного партнерства [74], а також нерозвиненість публічно-приватного партнерства з питань збільшення випуску інноваційної продукції є бар'єрами, які зменшують рівень започаткування випуску інноваційних продуктів і (або) надання послуг [124].

Формалізація та правове регулювання правовідносин публічно-приватного партнерства відбувається на підставі укладання партнерами договорів²⁰. Відповідно до

²⁰ В умовах використання концепції відкритих інновацій в правовідносинах публічно-приватного партнерства необхідним є укладання угод із зацікавленими сторонами та органами державної влади. Ризики співпраці у правовідносинах публічно-приватного партнерства можна зменшити, опублікувавши типові договори публічно-приватного партнерства.

провідного світового досвіду виокремлюють наступні правові форми публічно-приватного партнерства за рівнем розподілу повноважень та майнових прав інтелектуальної власності між партнерами: 1) договори на здійснення послуг – є формою залучення приватної сторони тільки при наданні певної сфери обслуговування згідно інноваційного проєкту, створюються на недовготривалий термін, при яких координування роботи та відповідальність за інвестиції покладаються на державну сторону як партнера; 2) договори Build Operate Transfer (BOT) – де приватний сектор здійснює розробку, але майнові права інтелектуальної власності належать державі; 3) договори DBOF – передбачають здійснення приватним партнером розробки, керування та фінансового забезпечення інноваційного проєкту, отримуючи виплати від держави. Водночас майнові права інтелектуальної власності на об'єкти права інтелектуальної власності належать державі [251].

Отже, особливостями правового регулювання розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності на результати інтелектуальної, творчої діяльності в межах публічно-приватного партнерства в умовах використання концепції відкритих інновацій є дотримання балансу інтересів при розподілі майнових прав інтелектуальної власності між сторонами: якщо одна сторона (держава або виконавець) отримує майнове право інтелектуальної власності на використання результатів інтелектуальної, творчої діяльності, що фінансуються з державного бюджету, то друга сторона (виконавець або держава) – право на дохід. В Австрії, Данії, Німеччині, Норвегії нещодавно були введенні в дію закони, згідно з якими майнові права інтелектуальної власності на результат інтелектуальної, творчої діяльності, створений за рахунок бюджетних коштів, належать університетам.

В Японії та Південній Кореї актуальне законодавство також посилює роль у відкритій інноваційній діяльності ЗВО, надаючи їм можливість більшого контролю над тими розробками, які були зроблені їх співробітниками. В тих країнах, де історично всі права інтелектуальної власності на результати інтелектуальної, творчої діяльності фактично належали університетським співробітникам, також є тенденція до передачі майнових прав інтелектуальної власності на користь організацій, де вони працюють. Причина цих змін полягає в тому, що належність прав інтелектуальної власності

університетам і НДІ, на відміну від належності прав інтелектуальної власності окремим дослідникам або державі в цілому, забезпечує більшу прозорість для суб'єктів господарювання, які зацікавлені в комерціалізації результатів інтелектуальної, творчої діяльності та сприяє більш формалізованій та ефективній передачі науково-технічних знань та інноваційних технологій [365, с. 5].

Не погоджуємось із думкою, висловленою на доктринальному рівні, що природа ліцензування майнових прав інтелектуальної власності має тенденцію до змагальності, а не до співпраці, а також, що відкриті інновації є реальною альтернативою ліцензуванню [201, с. 22]. Оскільки ліцензування майнових прав інтелектуальної власності є однією з форм використання концепції «Відкриті інновації 2.0» і в умовах розвитку відкритих інновацій зазвичай виступає як патентне ліцензування, особливо відповідно до провідного міжнародного досвіду для перехресного ліцензування, яке є найпоширенішим методом і найкращим рішенням у вирішенні проблеми перетину патентів і свідоцтв між різними суб'єктами інноваційної діяльності. Концепція «Відкриті інновації 2.0» передбачає втілення правового механізму перехресного ліцензування майнових прав інтелектуальної власності через надання майнового права інтелектуальної власності на використання власних об'єктів права інтелектуальної власності та набуття майнового права інтелектуальної власності на використання інноваційних технологій інших суб'єктів інноваційної діяльності, необхідних для комерціалізації власних об'єктів права інтелектуальної власності²¹. У такий спосіб через правовий механізм ліцензування майнових прав інтелектуальної власності, який є інституційною формою комерціалізації науково-технічних знань і трансферу технологій, реалізується масштабний інтеграційний потенціал інституту патентування²².

²¹ Перехресне ліцензування зі створенням великих патентних портфелів є поширеним в складних технологічних галузях, де інновації поєднують декілька патентів або свідоцтв, що накладаються один на одного. Для відкритого інноваційного процесу «зсередини-назовні» характерною є видача патентної ліцензії на використання об'єкта права інтелектуальної власності іншому стейкхолдеру. Відомим прикладом у цій сфері є укладання угоди про патентне крос-ліцензування між IBM і ASUS, що стало основою співпраці в правовідносинах між цими юридичними особами.

²² Новітня парадигма «Відкриті інновації 2.0» (Open Innovation 2.0) спрямована на те, щоб допомогти суспільству та промисловості запровадити значні структурні зміни та отримати переваги за допомогою цифрових інновацій у формі спільного створення та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності в межах відкритих інноваційних екосистем. Як зазначають М. Керлі та Б. Салмелін, відкриті інновації – систематичний процес, за допомогою якого інноваційні ідеї можуть передаватись між організаціями. З одночасною появою багатьох проривних цифрових технологій стало очевидно, що потрібен абсолютно новий підхід до інновацій, який включав би технологічний, суспільний і політичний аспекти. На відміну від інших інноваційних методологій

Потрібно підкреслити, що використання парадигми відкритих інновацій є важливим для провадження відкритої інноваційної діяльності МСП [245; 320; 368; 369], які найчастіше розробляють нішеві технології та (або) надають інноваційні міждисциплінарні послуги, а також вимагають співпраці для комерціалізації своїх об'єктів права інтелектуальної власності. Сьогодні спостерігається проблема існування розриву великого масштабу в інноваційній співпраці для МСП України в порівнянні з країнами ЄС. Тому, значною перевагою використання концепції «Відкриті інновації 2.0» із метою наближення відповідності українського інноваційного середовища до міжнародних стандартів, є використання пулів патентів через перехресне ліцензування майнових прав інтелектуальної власності та доступ МСП до технологічних центрів, які є інноваційними посередниками у відкритому інноваційному процесі та допомагають досягнути ефективного переходу від інноваційної ідеї до комерціалізації інноваційної технології²³.

Як було зазначено в цьому дисертаційному дослідженні, реалізація концепції «Відкриті інновації 2.0» може приймати найрізноманітніші форми. Крім співпраці суб'єкта інноваційної діяльності в правовідносинах із іншими суб'єктами інноваційної діяльності, існують також інші форми співпраці, такі як спільні підприємства або злиття та поглинання компаній. Створення спільного підприємства передбачає укладання угоди двох сторін про створення третьої сторони або угоди, наприклад, дослідника та суб'єкта господарювання, згідно з якою дослідник передає виключні майнові права інтелектуальної власності на технологію в обмін на доступ до об'єктів права інтелектуальної власності і, наприклад, спільне врегулювання [95; 272].

З концептуальної позиції в умовах використання парадигми відкритих інновацій, коли суб'єкт інноваційної діяльності розглядає інноваційний проєкт із іншим інноваційним підприємством, університетом, технологічним центром у правовідносинах співпраці через

«Відкриті інновації 2.0» – нова парадигма, яка заснована на принципах інтегрованої співпраці, спільно створених об'єктів права інтелектуальної власності, експоненційних технологій і швидкого впровадження, часто прискореного інноваційними методами, заснованими на прототипуванні та експериментуванні, а також вимагає узгодження між відкритими інноваційними екосистемами з метою пошуку та запровадження інновацій для досягнення сталого розвитку [204].

²³ У такий спосіб відкриті інновації вимагають для МСП більш відкритого управління інтелектуальною власністю, наприклад, отримання ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності від зовнішніх стейкхолдерів для доступу до додаткових інноваційних технологій із зовнішнього інноваційного середовища, а також видачу ліцензій на використання невикористаних інноваційних технологій або відчуження майнових прав інтелектуальної власності.

трансфер технологій, спін-оф, ліцензування майнових прав інтелектуальної власності, спільне підприємство або договір про співпрацю тощо необхідно виділити три різні періоди: 1) перед процесом співпраці (before the collaboration process); 2) у процесі співпраці (during the collaboration process); 3) після процесу співпраці (after the collaboration process) [161, с. 5].

Окрім результатів інтелектуальної, творчої діяльності, які були створені в межах правовідносин співпраці, також важливим є об'єкт права інтелектуальної власності, майнові права інтелектуальної власності на який суб'єкти інноваційної діяльності безпосередньо передають у співпрацю. Необхідно пам'ятати, що отримання знань у формі передачі НДДКР на аутсорсинг або ліцензування майнових прав інтелектуальної власності на технології від зовнішнього суб'єкта інноваційної діяльності, переважно постачальників, технологічних партнерів із власної або інших галузей, дослідницьких установ, вимагає ідентифікації та оцінки об'єкта права інтелектуальної власності, який потрібно отримати.

Також слід вирішити актуальну проблему дотримання балансу між інноваційною відкритістю та ефективною охороною прав інтелектуальної власності з метою запобігання неправомірного використання об'єктів права інтелектуальної власності. Якщо ключові стейкхолдери реалізують обмін науково-технічними знаннями до початку співпраці, повинна бути укладена угода про нерозголошення інформації Non-disclosure agreement (NDA)²⁴. Розглядаючи міжнародний досвід, можна встановити, що в період початку реалізації інноваційного проєкту в різних країнах світу передбачено укладання Меморандуму про взаєморозуміння Memorandum of understanding (MOU), який визначає, зокрема умови щодо розподілу обсягу провадження інноваційної діяльності між партнерами; стратегії управління інтелектуальною власністю, розподілу прав інтелектуальної власності між партнерами; використання створеного об'єкта права інтелектуальної власності.

²⁴ Відомим прикладом використання концепції відкритих інновацій є співпраця стартапа GO Corporation і Microsoft із розробки операційної системи PenPoint. Так, Microsoft уклала угоду про нерозголошення (Non-disclosure agreement) із GO Corporation. Однак замість створення програм для операційної системи PenPoint від GO Corporation, Microsoft запустила власну конкуруючу операційну систему PenWindows через шість місяців [161, с. 6]. Можна дійти висновку, що для успішності співпраці в правовідносинах, окрім підписання угоди про нерозголошення з метою уникнути будь-якого незаконного використання такої конфіденційної інформації потрібно було запатентувати ключову технологію операційної системи PenPoint, що б сприяло недопущенню створення Microsoft будь-якого продукту на її основі без згоди GO Corporation.

Після здійснення співпраці в умовах використання концепції відкритих інновацій виникає питання про управління залишковими знаннями та знаннями, створеними після співпраці. Одним із можливих рішень, яке стосується знань, близьких до співпраці, може бути тимчасове постачання або передання майнових прав інтелектуальної власності. «Fore-, side-, and postground» знання, отримані в результаті відкритої інноваційної співпраці, можуть стати базовими знаннями для наступного інноваційного проєкту. До надлишкових знань також може застосовуватись правовий механізм ліцензування майнових прав інтелектуальної власності. У такий спосіб суб'єкти інноваційної діяльності накопичують науково-технічні знання, які можуть бути використанні в подальшому інноваційному проєкті через укладання ліцензійних договорів та угод про співпрацю²⁵.

Отже, розвиток національної інноваційної екосистеми потрібно забезпечувати на умовах побудови ефективного за взаємодією середовища відкритих інновацій із обов'язковим дотриманням усіма сторонами правовідносин співпраці прав інтелектуальної власності на договірних умовах. Укладання договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності має значно скоротити цикл розробки фундаментальних і прикладних досліджень. Такі договори включають, зокрема умови щодо: партнерства із ЗВО, трансферу технологій, форм організацій, як приватно-приватних, так і публічно-приватних партнерських правовідносин.

2.3. Перспективи створення платформ відкритих інновацій та охорона прав інтелектуальної власності при їх функціонуванні

Розвиток співтворчості в традиційному розумінні для сфери права інтелектуальної власності в межах відкритих інноваційних екосистем стимулюється за допомогою реалізації концепції платформ відкритих інновацій, які можуть діяти як третя сторона з

²⁵ Велика кількість відкритих інноваційних партнерств призводять до укладання довгострокових ліцензійних договорів після фази співпраці. Водночас не погоджуємось із розповсюдженою на доктринальному рівні позицією, що спільний підхід концепції відкритих інновацій часто досягає тих самих результатів, що й ліцензування майнових прав інтелектуальної власності, тому використання відкритих інновацій має замінити традиційне ліцензування майнових прав інтелектуальної власності, оскільки воно досягає подібної структури угод і уникає недоліків традиційного ліцензування майнових прав інтелектуальної власності.

метою встановлення зв'язку між «шукачем інновацій», який хоче залишитися анонімним, і посередниками-провайдерами, які мають доступ, оскільки створили глобальні мережі²⁶.

Платформи відкритих інновацій належать до окремої категорії цифрових платформ як віртуальні майданчики, спрямовані на об'єднання «власників проблем» – великих інноваційних підприємств, МСП, суб'єктів публічного адміністрування, найчастіше органів державної влади з «вирішувачами проблем» – працівниками ЗВО, інженерами, експертами – для розв'язання складних проблем у сфері науки, інноваційного підприємництва, інноваційних технологій, AI та Big Data тощо. На веб-сайті платформи відкритих інновацій «власники проблем» деталізовано формулюють проблеми із зазначенням критеріїв до відкритих інноваційних рішень, а також вказують термін знаходження відкритого інноваційного рішення та фіксовану винагороду. Серед запропонованих інноваційних рішень вони обирають одне або декілька найбільш перспективних із метою подальшого їх використання в створенні об'єкта права інтелектуальної власності та виплачують винагороду [96, с. 66-67]. Розглядаючи правову природу відкритого інноваційного рішення, слід зазначити, що ним є проєктне рішення, в якому автор (розробник) розкриває його інноваційні, технічні та інші особливості.

Важливо, що пошук відкритих інноваційних рішень відбувається серед рішень, які виходять за межі фази «ідеї» або «прототипу». Наприклад, найкращі інноватори UpLink обираються після того, як вони досягли фази пілотного розвитку та масштабування своєї діяльності [366].

В основі концепції платформ відкритих інновацій є надання всім учасникам інноваційного процесу вільного доступу до результатів наукових досліджень і розробок, що збільшує прозорість досліджень і відповідальність авторів за їх результати, а також розширює можливості співпраці в наукових проєктах і прискорює комерціалізацію наукових розробок [186]. Отже, найчастіше платформа відкритих інновацій – мережеве

²⁶ В. Рамасвами є одним із головних представників ідеї співтворчості, центральною в його парадигмі є концепція платформи відкритих інновацій для залучення співтворців. У такий спосіб співтворчість означає проєктування та розробку інноваційних продуктів і (або) послуг, у правовідносини щодо яких вступають як виробники, так і споживачі інновацій. Платформа відкритих інновацій для залучення користувачів інновацій може функціонувати у формі дослідницького центру, онлайн або у поєднанні цих форм. The Knowledge and Innovation Communities (KICs), яка підтримується Європейським інститутом інновацій та технологій (European Institute of Innovation and Technology), є успішним прикладом платформ відкритих інновацій із метою прискорення шляху інноваційної ідеї від дослідження до впровадження [203]. Іншим режимом є збір інноваційних ідей із спільнот користувачів інновацій – краудсорсинг відкритих інновацій [331]. Так, учасниками можуть бути окремі особи або МСП.

інноваційне середовище та база даних, що може бути онлайн, яка об'єднує велику кількість основних стейкхолдерів у провадженні відкритої інноваційної діяльності, а також пов'язує правоволодільцев прав інтелектуальної власності на інноваційні технології з приватними особами або ЮО, які прагнуть ліцензувати, комерціалізувати або в інший правовий спосіб отримати доступ до об'єктів права інтелектуальної власності або поширювати інноваційні технології. Відкриті інноваційні платформи відповідно до міжнародного досвіду спрямовані на сприяння добровільному пакетному (гібридному) ліцензуванню прав інтелектуальної власності на інноваційні технології, не обмежуючись ліцензіями на використання об'єкта патентного права, а також об'єкта авторського права, ноу-хау або комерційної таємниці.

Відповідно до Стратегічного плану діяльності Міністерства освіти і науки України до 2024 року, в Україні передбачено реалізацію відповідних заходів щодо створення та функціонування онлайн-платформи для комунікації між учасниками інноваційного процесу [97].

Тому, вважаємо доцільним серед переліку визначення термінів у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами) та в ч. 1 ст. 1 нового Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» закріпити на законодавчому рівні визначення поняття платформи відкритих інновацій і викласти його в наступній редакції: «Платформа відкритих інновацій – відкрита мережева структура, де здійснюється комплексне використання технологічних можливостей і ресурсів суб'єктів інноваційної діяльності для створення спільних інноваційних продуктів і (або) надання послуг через реалізацію інноваційних проєктів».

У межах концепції відкритих інновацій можна простежити зростаюче усвідомлення суб'єктами інноваційної діяльності важливості інноваційних мереж, інноваційних посередників, нових форм інтеграції споживачів інновацій, таких як краудсорсинг (термін, введений Дж. Хауї та М. Робінсоном у 2006 році [257], а сьогодні використовується сучасними науковцями у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності [216, с. 197]), масова кастомізація, що є характерним у межах моделі інноваційної діяльності «чотирьох спіралей».

Такі ТНК, як GE, Dell [263], Kraft Foods тощо вже давно використовують потужні можливості краудсорсингових платформ (наприклад, Chaordix Community Platform [13]), що дозволяє сформувати новий підхід у розробці інноваційних продуктів, у якому споживачі інновацій вважаються інноваторами (customers as innovators approach) [303; 364, с. 76]. Розподіл інноваційного процесу на окремі елементи (модулі), які виконуються незалежно один від одного, є особливістю краудсорсингу [13, с. 74; 256].

Отже, краудсорсинг інновацій, що часто в науковій літературі має назву «інтелектуального краудсорсингу» або «краудсорсингу інноваційної діяльності» [61], передбачає залучення більшої кількості інноваторів і використання інтелектуального, творчого, науково-технічного потенціалу суспільства з метою отримання інноваційних рішень для подальшого їх використання при створенні об'єктів права інтелектуальної власності у відкритій інноваційній діяльності. Можна дійти висновку, що краудсорсинг є однією з форм технології відкритих інновацій, що є орієнтованою на користувача інновацій [214], оскільки краудсорсинг є процесом передачі певних сегментів інноваційної діяльності невизначеному колу осіб («crowd») із метою залучення до інноваційного процесу громадян поза освітнього й наукового секторів та інноваційного підприємництва [90, с. 114].

Тому, на нашу думку, необхідним є визначення на законодавчому рівні України правової природи краудсорсингу в умовах використання концепції «Відкриті інновації 2.0» з позиції права інтелектуальної власності, закріпивши визначення поняття краудсорсингу відкритих інновацій. Вважаємо доцільним серед переліку визначення термінів у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами) та в ч. 1 ст. 1 нового Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» поняття краудсорсингу відкритих інновацій викласти в наступній редакції: «Краудсорсинг відкритих інновацій – правова форма співпраці у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності поєднаних мережею невизначеного кола інноваторів, що спрямовується на сумісне створення об'єктів права інтелектуальної власності».

Отже, краудсорсингом відкритих інновацій є правовідносини спільної творчості зі споживачами інновацій, спільнотами експертів, наприклад, дослідниками або провідними

користувачами-інноваторами з метою створення відкритих інноваційних рішень, які вирішують поставлені інноваційні виклики в межах певного інноваційного проєкту. Коли користувач інновацій подає відкрите інноваційне рішення, яке містить інформацію щодо покращення інноваційного продукту та (або) послуги, він видає безоплатну безвідкличну ліцензію на використання технології. Також користувачі інновацій можуть відчужувати майнові права інтелектуальної власності на інноваційні рішення, що виникають на форумах користувачів інновацій для конкретних інноваційних продуктів. У результаті вибору відкритого інноваційного рішення укладається договір із майданчиком і переможцем конкурсу, здійснюється підписання угод про подальшу співпрацю.

Отримані в результаті краудсорсингу відкритих інновацій інноваційні рішення можуть бути реалізовані через створення об'єкта права інтелектуальної власності або за допомогою спін-оф [90, с. 114].

Прикладом створення платформ відкритих інновацій в ЄС є Startup Europe Partnership (SEP), що є першою відкритою платформою, присвяченою підтримці зростання та стійкості європейських інноваційних технологічних стартапів [346]. Серед найуспішніших платформ відкритих інновацій, які використовуються глобальними корпораціями, виокремлюються: HeroX, Wazoku, Brightidea, HYPE Innovations, Nosco, NYVE, 100% Open, IdeaScale, Imaginatik, NineSigma [304], YourEncore, IdeaConnection від Planbox [325], InnoCentive, Yet2 тощо.

Досліджуючи питання щодо належної охорони прав інтелектуальної власності при функціонуванні платформ відкритих інновацій можна розглянути наступні приклади. Здійснюючи аналіз діяльності InnoCentive, слід зазначити, що опис завдання чітко окреслює проблему, рішення та вимоги до результату інтелектуальної, творчої діяльності, а також суму винагороди. Після того, як клієнт завершить оцінку інноваційних рішень і здійснить вибір переможців, InnoCentive займається адмініструванням виплат і передачею майнових прав інтелектуальної власності або ліцензуванням майнових прав інтелектуальної власності [319]. Наприклад, метою використання Yet2 є: технологічне партнерство, ліцензування майнових прав інтелектуальної власності або комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності. Серед послуг, які надаються можна визначити, зокрема ліцензування майнових прав інтелектуальної власності на технології, при якому

здійснюється аналіз статусу розробки, юридичних аспектів інтелектуальної власності та перешкод для впровадження. Щодо послуги патентні операції, Yet2 допомагає у створенні програми набуття майнових прав інтелектуальної власності, включаючи визначення цільових патентів або свідоцтв, фільтрацію патентів або свідоцтв для розпорядження майновими правами інтелектуальної власності [283]. Співпраця в межах фінської платформи Demola полягає в тому, що всі особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності на результати інтелектуальної, творчої діяльності, створені в ході реалізації інноваційного проекту, належать команді виконавців (студентів) [321]. Водночас замовник може отримати ліцензію на використання прототипу, що пройшов експертизу, або набути майнові права інтелектуальної власності за допомогою укладання договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності та використовувати його для подальшої розробки²⁷.

Аналізуючи співвідношення функціонування платформ відкритих інновацій і правової охорони комерційної таємниці, слід зазначити, що багатопрофільні інноваційні технологічні команди експертів, наприклад, розробляють інноваційні рішення в межах платформи IdeaConnection від Planbox на конфіденційній основі обов'язково з укладанням угоди про нерозголошення конфіденційної інформації при трансфері технологій (non disclosure agreements to intellectual property transfer) та отримують винагороду за результат [259]²⁸. В NDA визначаються умови розкриття конфіденційної інформації та умови, на

²⁷ Demola є відомим прикладом платформи відкритих інновацій, що призначена для студентів і спрямована на розробку інноваційних продуктів у мультидисциплінарних і гнучких проектних командах. Ідеї проектів ініційовані місцевими інноваційними підприємствами та громадськими організаціями, тому мають практичне значення. Demola також заохочує стартапи на основі цих проектів. Одним із важливих факторів у створенні інноваційного середовища, привабливого для всіх його учасників, є розподіл майнових прав інтелектуальної власності всередині нього. Особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності на створений результат інтелектуальної, творчої діяльності належать авторам. У такий спосіб угода Demola IPR зберігає права інтелектуальної власності авторів на їх технологічні розробки, надаючи юридичній особі – партнеру проекту за його бажанням одночасно повне майнове право інтелектуальної власності на використання такого результату інтелектуальної, творчої діяльності. Водночас під цю угоду підпадають результати проекту, а попередня інформація виключається. В укладеній угоді також зазначається умова, що результати проекту не повинні містити об'єктів авторського права та комерційної таємниці третіх сторін, а також повинні використовуватися без будь-яких матеріалів, що мають охорону прав інтелектуальної власності. Слід підкреслити, що ліцензії на програмне забезпечення з відкритим кодом не розглядаються в угоді про права інтелектуальної власності [270, с. 299]. Також контрактна модель Demola дозволяє партнеру набути майнові права інтелектуальної власності на такий результат проекту з метою його використання юридичною особою у подальших інноваційних продуктах за допомогою укладання договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності.

²⁸ Якщо інноваційна технологія потенційного технологічного партнера все ще знаходиться на стадії розробки, необхідним є підписання угоди про конфіденційність і нерозголошення перед початком переговорів про співпрацю з метою запобігання ризикам розголошення конфіденційної інформації, що може поставити під загрозу можливість набуття охорони прав інтелектуальної власності на наступному етапі.

яких така конфіденційність передається між узгодженими сторонами. Зобов'язання щодо конфіденційності в межах функціонування платформи відкритих інновацій не поширюється на конфіденційну інформацію: 1) яка була відома стороні-одержувачу до того, як інша сторона надала конфіденційну інформацію; 2) яка є або стає доступною для громадськості (крім незаконних засобів); 3) яка стає доступною (крім незаконних засобів) з джерела, відмінного від сторони, що розкриває інформацію, і це джерело не зобов'язане перед стороною, яка розкриває інформацію, зберігати конфіденційність цієї конфіденційної інформації. Зобов'язання щодо конфіденційності внаслідок укладання угоди про нерозголошення триватимуть протягом певного періоду, на практиці часто такий строк триває, наприклад, протягом 3 років із моменту закінчення прийому заявок.

Тому, для України є корисним успішний міжнародний досвід створення та забезпечення належної охорони прав інтелектуальної власності при функціонуванні платформ відкритих інновацій із метою досягнення участі широкого кола зацікавлених суб'єктів інноваційної діяльності в розробці інноваційних технологій із метою побудови глобальної співпраці.

Позитивними прикладами створення платформ відкритих інновацій в Україні є SoftServe Innovation Platform [341], платформа відкритих інновацій компанії ДТЕК (з 1 липня 2020 року), що є спрямованою на доопрацьовування інноваційного рішення спільно з автором інноваційної технології, надання експертизи та запуск пілотного проєкту [134] та перша українська платформа відкритих інновацій REACTOR.UA, що пропонує резидентам (ЮО, відкритим до інновацій, акселераторам, інкубаторам, інноваційним хабам, лабораторіям, продуктовим технологічним командам) інфраструктуру та інструменти для ефективної роботи з інноваціями. Така платформа дозволяє спільно з резидентами проводити відкритий пошук інноваційних рішень, допомагаючи вирішити інноваційні виклики [12]. Отримання статусу резидента цієї платформи суб'єктами інноваційної діяльності відбувається на умовах відкритої ліцензії.

Аналіз створення та функціонування платформ відкритих інновацій як у різних країнах світу, так і в Україні дає підстави стверджувати, що державний сектор також може впливати на активний розвиток інноваційних технологій [160; 280; 296; 297], що проявляється у відкритті державних процесів для спільної відкритої інноваційної

діяльності. У такий спосіб краудсорсинг відкритих інновацій є потужним інструментом реалізації публічно-приватного партнерства.

Велике значення в практиці публічно-приватного партнерства у відкритій інноваційній діяльності мають проєкти розвитку високих технологій, наприклад, технопарк в університеті Твенте, біотехнологічний парк Лейден, технопарк Брейнпорт в Ейндховені, центр оптимізації в нафтовій і газовій промисловості в Делфте, а також енергетична долина в Гронінгені тощо [329].

Про необхідність здійснення публічно-приватного партнерства між учасниками інноваційної екосистеми зазначено як в проєкті Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025 роки, так і в Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р (зі змінами), в яких зазначаються подібні положення, що важливою є розробка механізму реалізації інноваційної політики на засадах публічно-приватного партнерства, а також механізму для підтримки діяльності таких об'єднань [70; 122].

Розглянемо цілі, які мають державні програми інноваційного розвитку в рамках публічно-приватного партнерства: підтримка МСП; активізація процесу трансферу результатів досліджень і розробок; підвищення рівня ефективності комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, створених у державному секторі; міжнародне науково-технічне співробітництво. Основними напрямками стратегії публічно-приватного партнерства в інноваційній сфері є наступні: формування та реалізація державної науково-технічної та інноваційної політики; створення системи нормативно-правового регулювання науково-технічної та інноваційної діяльності з урахуванням стратегічних цілей, пріоритетів політики в цій сфері; розробка програм розвитку публічно-приватного партнерства в окремих секторах економіки; розробка дієвих засобів взаємодії суб'єктів публічного адміністрування та приватних суб'єктів інноваційної діяльності; сприяння в формуванні таких елементів інноваційної інфраструктури: технологічні центри, технопарки, центри колективного користування науковим обладнанням, галузеві центри трансферу технологій, Стартап школи тощо; державна підтримка МСП у сфері інноваційної діяльності; формування елементів інституційного середовища публічно-

приватного партнерства, наприклад, незалежних організацій, що проводять експертизу інноваційних проєктів тощо [65, с. 154-155].

Реалізація стратегії публічно-приватних партнерств у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності характеризується можливістю створення та забезпечення функціонування відповідних елементів інноваційної інфраструктури. За дослідженнями Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), потужність співробітництва приватної та публічної сторін у межах публічно-приватного партнерства забезпечується, зокрема мережею центру спільного дослідження (Cooperative Research Centres (CRC)), діяльність якого спрямована на впровадження результатів дослідження за допомогою трансферу технологій і сприяння комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності [92; 140].

Відомим прикладом створення платформ відкритих інновацій у межах публічно-приватного партнерства в Україні є «Lviv Open Challenge», спільно створеної Львівською міською радою та RE:ACTOR. Львів став першим містом в Україні, яке в 2019 році отримало унікальну можливість отримання пілотних проєктів інноваційних рішень у різних галузях на прикладі «Barcelona Open Challenge» [41].

Отже, реалізація концепції відкритих інновацій є дієвою формою розвитку публічно-приватного партнерства в інноваційній сфері України. Незважаючи на існування Закону України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 р. № 2404-VI (зі змінами), необхідним є визначення поняття публічно-приватного партнерства в українському законодавстві саме з погляду права інтелектуальної власності. І хоча за допомогою положень цього Закону України здійснюється правове регулювання реалізації державно-приватного партнерства, на нашу думку, у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності більш доцільно використовувати саме поняття публічно-приватного партнерства, оскільки інноваційну діяльність у межах партнерства з приватними стейкхолдерами можуть провадити публічні суб'єкти інноваційної діяльності як державного, так і регіонального та місцевого рівнів.

Тому, вважаємо доцільним запропонувати законодавчо закріпити визначення поняття публічно-приватного партнерства, що реалізується саме у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності в умовах використання концепції відкритих

інновацій, серед переліку основних термінів та їх визначення в ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами), в ч. 1 ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 р. № 848-VIII (зі змінами) та в ч. 1 ст. 1 нового Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності», зазначивши, що «публічно-приватне партнерство – сукупність правовідносин співпраці суб'єктів публічного адміністрування з приватними суб'єктами інноваційної діяльності з метою створення та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, що використовують майнові права інтелектуальної власності як механізм для стимулювання приватних суб'єктів інноваційної діяльності до співпраці з публічними дослідницькими структурами з метою реалізації соціально важливих інноваційних проєктів, які сприяють розвитку різних секторів економіки на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0»».

Продовжуючи підбиття підсумків щодо визначення актуальних перспектив створення та функціонування платформ відкритих інновацій в Україні, необхідно зазначити, що державні програми цільового спрямування супроводжують цифрову трансформацію економіки. Про необхідність вирішення проблем, які перешкоджають активному розвитку цифрових трендів і трансформації української економіки в цифрову, вказано в проєкті Стратегії розвитку цифрової економіки 2030 року. Зокрема, серед екосистемних проблем можна виокремити слабку державну політику щодо стимулів і заохочень розвитку інноваційної економіки. Згідно з положеннями проєкту цієї Стратегії цифровізація економіки стане ключовим пріоритетом державної політики. Важливо також прийняти політику щодо наявних legacy-систем, на які часто накладають нові розробки. Це спричиняє використання застарілих технологій і відмінності між платформами та рішеннями в різних державних установах. Створення нових цифрових платформ збільшить відкритість органів державної влади та інноваційних підприємств [139]. У такий спосіб цифровізація економіки визначає необхідність використання актуальної відповідно до глобальних викликів концепції відкритих інновацій, зокрема застосування новітніх методів управління інноваціями у формі створення платформ відкритих інновацій із метою співпраці для розробки інноваційних рішень, що набувають охорони прав інтелектуальної

власності, використовуючи об'єкти права інтелектуальної власності інших суб'єктів інноваційної діяльності.

Отже, автори інноваційних рішень мають змогу отримати можливість співробітництва з «шукачем інновацій» за допомогою укладання договору про співробітництво. Умови та порядок укладання договору визначатимуться «шукачем інновацій» та авторами інноваційних рішень в індивідуальному порядку.

Важливим питанням є охорона прав інтелектуальної власності при функціонуванні платформ відкритих інновацій. Наприклад, InnoCentive в якості запобіжного заходу вимагає від клієнтів згоди на перевірку належної охорони прав інтелектуальної власності на результати інтелектуальної, творчої діяльності, щоб гарантувати правомочність використання інноваційних рішень і справедливу винагороду винахідникам [275; 282]. Вважаємо необхідним також передбачити проведення обов'язкової реєстрації майнових прав інтелектуальної власності на торговельну марку для виходу на платформу відкритих інновацій.

Розглядаючи питання розподілу майнових прав інтелектуальної власності в результаті співпраці в межах платформи відкритих інновацій, слід зазначити, що всі особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності на об'єкти права інтелектуальної власності, що виникають у результаті надання інноваційного рішення, зазвичай належать авторам цього інноваційного рішення. В окремому договорі про співробітництво зазначається, що майнові права інтелектуальної власності на такі об'єкти права інтелектуальної власності не передані та не надані повністю або частково третім особам. Також у цьому договорі вказується умова, що майнові права інтелектуальної власності на такі об'єкти права інтелектуальної власності не є повністю або частково предметом застави, судового спору або претензій із боку третіх осіб. Автори інноваційного рішення самостійно несуть відповідальність за збереження прав інтелектуальної власності на об'єкти права інтелектуальної власності, що виникають у результаті надання інноваційного рішення. «Шукачі інновацій» не несуть відповідальності за збереження та (або) порушення з боку третіх осіб прав інтелектуальної власності щодо таких об'єктів права інтелектуальної власності. Також «шукачі інновацій» не мають права без письмової згоди правоволодільцев прав інтелектуальної власності на об'єкти права інтелектуальної

власності, що створюються в результаті надання інноваційного рішення, використовувати права інтелектуальної власності авторів інноваційного рішення²⁹.

Отже, з метою створення та функціонування платформ відкритих інновацій, зокрема з метою сприяння інноваційному співробітництву між науковим середовищем ЗВО та промисловими підприємствами необхідним є: створення сприятливих умов для вдалої реалізації науково-технологічних партнерств для спільного проведення досліджень і розробок; координація інноваційної діяльності та формування нових дієвих механізмів для подальшого трансферу результатів наукових досліджень і комерціалізації науково-технічних та інноваційних розробок через забезпечення відкритого пошуку партнерів незалежно від місця розташування для розробки та реалізації інноваційних проєктів, що досягається через сприяння підвищенню ефективності існуючих правових механізмів обміну об'єктами права інтелектуальної власності.

Одним із пріоритетів державної інноваційної політики відповідно до глобальних технологічних тенденцій має стати залучення державним сектором інноваційних підприємств до виявлення їх справжніх потреб і перешкод на шляху швидкого зростання за допомогою краудсорсингу відкритих інновацій, який є ефективною формою співпраці на ранніх етапах інноваційного процесу, а також запровадження стимулів для провідних експертів до співпраці з установами державного сектору для підтримки відкритих інновацій.

З метою правового оформлення правовідносин співпраці в межах платформи відкритих інновацій між суб'єктом інноваційної діяльності, який визначив технологічний запит в інноваційному рішенні, та суб'єктом інноваційної діяльності – переможцем, який подав інноваційне рішення, укладається договір щодо розпоряджання майновими правами

²⁹ Щодо юридичних питань стосовно прав інтелектуальної власності в межах функціонування платформи відкритих інновацій учасник підтверджує, що відкрите інноваційне рішення про інноваційний продукт і (або) послугу створено на основі співпраці зі спонсорами програми та не порушує права будь-якої третьої сторони, включаючи, але не обмежуючись правами інтелектуальної власності. Заявник визнає, що охорона та управління правами інтелектуальної власності є власною виключною відповідальністю як на етапі подання заявки, так і в разі обрання як учасника під час участі у програмі. Менеджери програми забезпечують застосування комерційно обґрунтованих заходів для охорони прав інтелектуальної власності як заявників, так і спонсорів програми. Заявник погоджується, що майнові права інтелектуальної власності на будь-які інноваційні технології, які були розроблені спонсорами програми, або майнові права інтелектуальної власності, які були набуті спонсорами програми до участі заявника в програмі, залишатимуться виключно за спонсорами програми. За згодою заявника спонсори програми мають право публікувати або розкривати назву юридичної особи – заявника, логотип і короткий опис відкритого інноваційного рішення.

інтелектуальної власності з реалізації запропонованого інноваційного рішення. На практиці найчастіше сторонами такого договору є суб'єкти господарювання та інноваційні технологічні стартапи з метою тестування своїх інноваційних рішень. Особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності на інноваційне рішення залишаються за постачальниками унікального інноваційного рішення, яке вже пройшло перші випробування на практиці або має прототип. Якщо відкрите інноваційне рішення було створено інноваційною технологічною командою – групою авторів інноваційних рішень, усі учасники інноваційної технологічної команди мають рівні особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності на інноваційні рішення, якщо інше не передбачено додатковою угодою між авторами інноваційного рішення. Водночас постачальник інноваційного рішення може передати майнові права інтелектуальної власності суб'єкту інноваційної діяльності, який визначив технологічний запит.

Висновки до Розділу 2

Викладені в другому розділі положення дозволяють дійти наступних висновків.

1. Постає велика необхідність використання концепції «Відкриті інновації 2.0» суб'єктами інноваційної діяльності в Україні для підвищення ефективності комерціалізації результатів наукових досліджень із обов'язковим забезпеченням належної охорони прав інтелектуальної власності. У міру того, як інноваційна діяльність стає більш орієнтованою на співпрацю, суб'єкту інноваційної діяльності необхідно скорегувати свою стратегію управління правами інтелектуальної власності в умовах відкритості в інноваційному процесі.

2. Можна спостерігати зростаючу складність у конфігурації правовідносин співпраці у сфері інтелектуальної власності між зацікавленими сторонами. Оскільки взаємодії в правовідносинах часто набувають гібридного характеру як за формою (мережеві, на основі платформ відкритих інновацій, стратегічні альянси тощо), так і за своїм змістом через різноманіття можливих комбінацій правових інструментів відкритих і закритих інновацій. Охорона прав інтелектуальної власності надає сторонам у правовідносинах співтворчості наступні правові можливості, що сприяють завершенню

інновацій в умовах використання концепції «Відкриті інновації 2.0»: ліцензування майнових прав інтелектуальної власності, відчуження майнових прав інтелектуальної власності та стратегічні партнерства або науково-технічні альянси, інноваційна діяльність яких значно прискорює технологічні дослідження та сприяє участі дослідницьких груп у реалізації інноваційних проєктів тощо.

3. Ефективна охорона прав інтелектуальної власності сприяє створенню такої форми партнерства в межах концепції відкритих інновацій, як спільні підприємства. Наприклад, суб'єкт господарювання, який має майнові права інтелектуальної власності на певну технологію, та суб'єкт господарювання – лідер у певній сфері інтелектуальної власності створюють спільне підприємство з внесенням до партнерства майнових прав інтелектуальної власності, що є в основі майбутніх інноваційних продуктів.

4. Концепція відкритих інновацій призводить до спільного використання об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема публічно-приватного партнерства для реалізації довгострокових інноваційних проєктів, наприклад, у сфері високих технологій, зокрема космічних досліджень. Тому, необхідною є підтримка передачі результатів інтелектуальної, творчої діяльності між суб'єктами інноваційної діяльності приватного сектору та державними дослідницькими установами при належному дотриманні прав інтелектуальної власності з метою значного прискорення комерціалізації інноваційних технологій. Відкриті інновації долають фрагментацію між державним сектором і приватними суб'єктами інноваційної діяльності на відміну від тенденцій доцифрової економіки, коли стейкхолдери були розділені в провадженні інноваційної діяльності.

В межах публічно-приватного партнерства між публічним і приватним суб'єктом інноваційної діяльності передбачається укладання договорів про спільну діяльність і договорів на наукові дослідження та інноваційне співробітництво. Наприклад, відповідно до умов договору про спільну діяльність дві або декілька сторін зобов'язуються об'єднати свої майнові права інтелектуальної власності для спільної інноваційної діяльності без утворення окремої ЮО з метою отримання прибутку. Тому, в договорах у межах публічно-публічного партнерства слід чітко прописувати умови щодо розподілу майнових прав інтелектуальної власності публічного та приватного партнерів на зазначений об'єкт права інтелектуальної власності, умови та момент виникнення майнових прав інтелектуальної

власності. Водночас положеннями законодавства України не обмежується зазначення особливих умов угод про реалізацію проєктів публічно-приватного партнерства або укладання додаткових договірних інструментів, зокрема інвестиційних договорів.

Відповідно до умов договору про спільну діяльність сторони розпоряджаються належними їм майновими правами інтелектуальної власності на об'єкт права інтелектуальної власності. Кожна сторона має гарантувати належність цих майнових прав інтелектуальної власності. За загальним правилом, таке розпорядження майновими правами інтелектуальної власності здійснюється партнерами в умовах використання концепції відкритих інновацій спільно. Водночас у такому договорі може бути визначено, на яку сторону має бути покладений обов'язок підписання договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, зокрема ліцензійних договорів щодо створених спільно публічним і приватним суб'єктами інноваційної діяльності об'єктів права інтелектуальної власності, договорів про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності та вчинення інших правочинів, пов'язаних із спільною інноваційною діяльністю партнерів у межах публічно-приватного партнерства.

Для дієвого використання правових механізмів публічно-приватного партнерства необхідною є розробка та реалізація Національної стратегії розвитку публічно-приватного партнерства в Україні в складі Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р (зі змінами).

5. Можна дійти висновку, що концепція відкритих інновацій сприяє патентуванню об'єктів права інтелектуальної власності, оскільки в правовідносинах співпраці здійснюється спільна розробка, патентування та комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності. Наявність патенту або свідоцтва надає суб'єкту інноваційної діяльності удосконалену основу для співпраці в правовідносинах в умовах використання концепції відкритих інновацій із потенційними учасниками співпраці, оскільки вказує про охорону інновацій правом інтелектуальної власності.

6. Для України перспективним напрямком є розвиток правових механізмів ліцензування майнових прав інтелектуальної власності та співпраці в межах концепції відкритих інновацій як засобу передачі технологій, заохочення учасників країн – лідерів

інноваційного розвитку до участі в ліцензуванні майнових прав інтелектуальної власності та укладанні угод про співпрацю в галузі досліджень і розробок із сторонами країн, що розвиваються, а також використання патентної інформації для підвищення рівня ефективності поширення науково-технічних знань, комерціалізації інноваційних технологій і партнерства. Відповідно до міжнародного досвіду суб'єкт інноваційної діяльності часто отримує ексклюзивну глобальну ліцензію на використання об'єкта права інтелектуальної власності іншого стейкхолдера, який зберігає свої права інтелектуальної власності та надає технічну й наукову експертизу. В умовах використання концепції відкритих інновацій ліцензування майнових прав інтелектуальної власності взаємно встановлюється як вхідне (внутрішнє) або на видачу ліцензій (зовнішнє), згідно з яким у першому випадку суб'єкт отримує майнове право інтелектуальної власності на використання об'єкта права інтелектуальної власності іншого стейкхолдера, тоді як у другому – суб'єкт надає дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності.

7. Перед суб'єктом інноваційної діяльності в умовах використання концепції відкритих інновацій постає важливе стратегічне завдання дотримання балансу між одночасним розкриттям науково-технічної інформації щодо технологічних рішень та охороною прав інтелектуальної власності при розробці інноваційних продуктів і (або) продукції чи послуг. Сторона правовідносин співпраці має право з метою охорони від запозичення інноваційних розробок укласти договір про конфіденційність і комерційну таємницю (NDA), при порушенні умов якого правоволоділець прав інтелектуальної власності на комерційну таємницю може захищати свої права інтелектуальної власності в судовому порядку, а сторона-порушник повинна виплатити йому штраф у розмірі, передбаченому в договорі, що компенсує недоотриманий прибуток. Це створює додаткові правові механізми охорони та захисту прав інтелектуальної власності у цій сфері.

8. Створення та функціонування платформ відкритих інновацій в умовах цифровізації економіки зумовлює структурні трансформації національної інноваційної екосистеми, що об'єднує сукупність суб'єктів інноваційної діяльності різних форм власності й організаційних форм, які проводять комерціалізацію об'єктів права інтелектуальної власності. Також, провадячи відкриту інноваційну діяльність, суб'єкти інноваційної діяльності застосовують заходи з краудсорсингу відкритих інновацій та

ініціативи з співробітництва. Відкритість інноваційної діяльності підсилює роль відкритих інноваційних екосистем, платформ відкритих інновацій, спільнот інших мережових форм організації в стратегічному управлінні інтелектуальною власністю. Важливим завданням таких платформ є розміщення окремих частин інноваційного процесу в одну просторову структуру, що є властивим для циклічно-мережового характеру інноваційної діяльності. Вибір «шукачем інновацій» конкретного відкритого інноваційного рішення веде до виникнення прав інтелектуальної власності в договорі про співпрацю. Щодо розподілу майнових прав інтелектуальної власності в межах платформ відкритих інновацій, що мають різні форми як публічно-приватні (об'єднують державні дослідницькі організації та приватні інноваційні підприємства), націлені на МСП або існують виключно між приватними інноваційними підприємствами, слід зазначити, що майнові та особисті немайнові права інтелектуальної власності належать автору відкритого інноваційного рішення, який виступає співавтором в класичному розумінні з позиції права інтелектуальної власності. Водночас «шукач інновацій» може укласти з автором відкритого інноваційного рішення ліцензійний договір або договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності.

9. Отже, формами співробітництва в правовідносинах в умовах використання концепції відкритих інновацій є різні форми від укладання традиційних ліцензійних договорів або стратегічних угод на проведення досліджень до партнерств між публічною та приватною організаціями, а також краудсорсингу відкритих інновацій, який є характерним для відкритого інноваційного процесу «ззовні-всередину».

РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ КОНЦЕПЦІЇ ВІДКРИТИХ ІННОВАЦІЙ НА ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

3.1. Відображення концепції відкритих інновацій у законодавстві у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності: міжнародний досвід

Сучасна парадигма інноваційного розвитку має характер процесів розробки, впровадження та комерціалізації інноваційних технологій із зовсім новими якісними характеристиками. Так, сучасний інноваційний розвиток різних країн на світовому рівні реалізується в умовах використання концепції «Відкриті інновації 2.0», коли суб'єкти інноваційної діяльності різних країн світу об'єднують свої знання в науково-технічній сфері та реалізують обмін результатами інтелектуальної, творчої діяльності, а країни готові до створення ефективних національних інноваційних екосистем, що забезпечують провадження відкритої інноваційної діяльності всіх основних стейкхолдерів.

В умовах поширення правових механізмів реалізації концепції відкритих інновацій зростає кількість корпоративних досліджень і розробок, що здійснюються за межами країни походження [40, с. 75]. У такий спосіб парадигма відкритих інновацій дозволяє національним інноваційним підприємствам, ЗВО, науково-дослідним установам оперативного долучитися до міжнародних інноваційних процесів.

Отже, в зв'язку зі стрімким розповсюдженням процесів інтернаціоналізації відкритої інноваційної діяльності ключовими напрямками розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності різних країн світу та України мають стати: швидкий розвиток діяльності інститутів, що займаються дослідженнями та розробками; формування сприятливих умов для активізації ініціативи у провадженні інноваційної діяльності національних суб'єктів господарювання; створення дієвих правових механізмів функціональної взаємодії суб'єктів інноваційного середовища, особливо між інноваційними підприємствами та творцями результатів інтелектуальної, творчої діяльності; постійне вдосконалення технологічної інфраструктури; активний розвиток освітнього та наукового секторів; впровадження ефективних стимулів і умов, що сприяють

розвитку інноваційного підприємництва, особливо МСП, за допомогою використання правових механізмів відкритих інновацій у глобальному інноваційному середовищі; формування та забезпечення функціонування цілісної інноваційної екосистеми тощо.

У Звіті Форуму про глобальну конкурентоспроможність 2020 року, зазначено, що «інноваційна екосистема – складний процес, який охоплює генерацію інноваційних ідей, їх перехід в інноваційні продукти та комерціалізацію інноваційної продукції у великих масштабах» [334, с. 39].

Поняття інноваційної екосистеми розглядається як на міжнародному, так і на національному доктринальному та законодавчому рівнях. Так, інноваційна екосистема на доктринальному рівні визначається як: 1) «динамічна сукупність організацій і інститутів, мобільна сукупність їх багатовимірних внутрішніх зв'язків» [178]; 2) «сукупність інновацій, об'єднань (громад), виробників, розробників і взаємодія між ними» [371]; 3) «сукупність різноманітних формальних і неформальних інститутів, які формують суспільну взаємодію у процесі створення ідеї та її комерціалізації» [163]; 4) «сукупність організаційних, структурних і функціональних інституцій та їх відносин, задіяних у процесі створення та застосування наукових знань та технологій, що визначають правові, економічні, організаційні та соціальні умови інноваційного процесу та забезпечують розвиток інноваційної діяльності як на рівні підприємства, так і на рівні регіону і країни загалом за принципами самоорганізації» [144]; 5) «територіальні співтовариства, спрямовані на колективні дії у сфері створення потоків знань, підтримку технологічного розвитку та комерціалізації інновацій» [210] тощо.

Розглянемо визначення поняття інноваційної екосистеми, яке досліджується в Звіті WIPO «World Intellectual Property. The Direction of Innovation» 2022 року, в якому підкреслюється, що «інноваційна екосистема визначається як поєднання всіх стейкхолдерів, які здійснюють вибір, впливаючи на результати, пов'язані з інноваціями, та, як наслідок, напрямок інновацій. Зацікавлені сторони включають: суб'єктів господарювання, суб'єктів інноваційної діяльності від спеціалізованих постачальників до кінцевого споживача інновацій, виробників або роздрібних продавців, установ із науковою та технологічною місією, таких як університети або громадські дослідницькі організації, державні установи, фінансові установи або відомства інтелектуальної власності» [378, с.

20] тощо. Водночас відповідно до положень цього Звіту інноваційна екосистема прирівнюється до поняття інноваційного процесу. Вважаємо некоректним визначення поняття інноваційної екосистеми через поняття інноваційного процесу, оскільки на міжнародному й національному доктринальному та законодавчому рівнях інноваційна екосистема розглядається в контексті сукупності організаційних, структурних і функціональних інституцій, об'єднаних стійкими взаємозв'язками, в процесі створення інновацій.

Узагальнюючи існуючі теоретичні уявлення щодо правової сутності інноваційних екосистем, їх притаманними ознаками слід вважати: наявність стійких зв'язків між суб'єктами інноваційної екосистеми, що формуються між ними на основі спільного бачення напрямку змін [332] і досягнення спільної мети – активного розвитку технологій та інновацій; інноваційні екосистеми зазвичай стратегічно розвиваються навколо певної інноваційної технології [264]; децентралізація та дотримання балансу прав інтелектуальної власності: управління інноваційною екосистемою розподілено між державою, ключовими технологічними партнерами, інноваторами та венчурними інвесторами; обмін технологічними ресурсами між суб'єктами інноваційної екосистеми, зокрема науково-технічними знаннями, експертизою та досвідом [144; 300]; відкритість та інформаційна прозорість: інноваційна екосистема відкрита для нових учасників із інноваційними рішеннями [144], реалізуючи обмін технологічними ресурсами із зовнішнім інноваційним простором; здатність до саморозвитку та саморегуляції на основі адаптивності: постійні трансформації елементів інноваційної екосистеми та їх мережевих зв'язків забезпечують динамічну відповідність цієї екосистеми нагальним потребам суспільства в інноваціях, а також сталість існування інноваційної екосистеми в довгостроковій перспективі [136, с. 90].

В Звіті «Спільна інновація, трансформація бізнесу, стимулювання зростання» WEF 2015 року [207, с. 6] зазначено, що «відмінності між країнами ЄС зумовлюються такими факторами, як кількість і якість зв'язків між інноваційними підприємствами, приватним і державним секторами. Ця фрагментація впливає на здатність суб'єктів господарювання в межах здійснення НДДКР створювати результати інтелектуальної, творчої діяльності й розробляти інноваційні продукти. Цей інноваційний розрив завдає шкоди показникам

розвитку інноваційної діяльності ЄС загалом відносно до показників США, де наукова співпраця між приватним і державним секторами є значно розвинутою» [224]. Отже, однією з головних ознак розвитку інноваційної діяльності в країнах ЄС в умовах використання концепції «Відкриті інновації 2.0» є процес об'єднання національних інноваційних екосистем в єдиний інноваційний простір і створення єдиної інноваційної екосистеми в межах ЄС за допомогою розробки та впровадження спеціальних механізмів активізації інноваційної діяльності різних стейкхолдерів у формі функціонування інноваційних мереж, різних програм підтримки інноваційної діяльності, реалізації спільних технологічних ініціатив і дорожньої карти розвитку дослідницьких інфраструктур, а також створення технологічних платформ тощо.

Європейський підхід до науково-дослідної інфраструктури досяг значного прогресу після ефективної роботи Європейського стратегічного форуму з проблем наукової інфраструктури (ESFRI) та ініційованої ним дорожньої карти з питань інтеграції та відкриття національних науково-дослідних установ і розвитку електронної інфраструктури, що є основою цифрової інфраструктури ЄДП [55, с. 25]. Останнім часом пріоритети інноваційної політики ЄС зміщуються з підтримки наукомістких проєктів із незначною кількістю суб'єктів інноваційної діяльності до напряму розвитку відкритих інновацій та інноваційних екосистем із залученням до їх розбудови широкого кола споживачів інновацій [205; 262]. ЄС серед головних завдань у сфері інноваційної діяльності визначив розробку власної інноваційної моделі розвитку, центром якої є такі фундаментальні блоки забезпечення ефективності європейських інноваційних екосистем [261, с. 4]: колаборація між інноваційними технологічними стартапами та корпоративним сектором; залучення громадських і державних інституцій; доступ до об'єктів права інтелектуальної власності, належні охорона та захист прав інтелектуальної власності; ефективний розвиток цифрової інфраструктури; гармонізоване законодавство та стандарти у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності.

Впровадження парадигм «Відкрита наука» та «Відкриті інновації» розпочалося в ЄС на етапі реалізації Лісабонської стратегії. В 2005 році автори посібника «Відповідальне партнерство. Об'єднання сил у світі відкритих інновацій» [328] визначили основні чіткі принципи та правові механізми співпраці та рекомендували використовувати «Відкриті

інновації» як нову парадигму інновацій, що охоплює використання правового механізму партнерства в інноваційній діяльності, укладання ліцензійних договорів для поєднання внутрішніх і зовнішніх інноваційних технологій. У 2006 році було опубліковано Звіт «Creating an Innovative Europe» [200] незалежної експертної групи щодо виконання Лісабонської стратегії, де визначені основні глобальні виклики та проблеми у сфері розвитку інноваційної діяльності та трансферу знань, зокрема слабкий попит на інновації та низькі показники ефективності трансферу технологій. Тому, з метою вирішення цих проблем було запропоновано здійснювати розвиток перспективних індустрій завдяки підтримці провадження інноваційної діяльності ЗВО та науковими установами, а також запровадженню грантових механізмів підтримки інноваційної діяльності промислових підприємств. Водночас у відкритих інноваційних екосистемах інноваційні підприємства, ЗВО й дослідницькі центри мають провадити відкриту інноваційну діяльність у правовідносинах разом із врахуванням внесків кожного щодо майнових прав інтелектуальної власності на результати інтелектуальної, творчої діяльності.

Повідомлення Єврокомісії 2007 року «Improving knowledge transfer between research institutions and industry across Europe: embracing open innovation» [199] було також спрямоване на імплементацію Лісабонської стратегії й деталізувало правовий механізм відкритих інновацій, що охоплює поєднання внутрішніх і зовнішніх об'єктів права інтелектуальної власності. Також у цьому документі визначається поняття трансферу знань як процесу збирання, накопичення й обміну науково-технічним знанням, зокрема навичками та компетенціями.

Однак, розвиток цієї концепції не може відбуватися в розриві з ініціативами у сфері інновацій, технологій та цифровізації, з якими науковий простір напряму взаємопов'язаний. Прикладом підтвердження існування такого зв'язку став один із ключових документів Європейської Комісії у цій сфері «Відкриті інновації, Відкрита наука, Відкритість до світу – візія для Європи» (Open Innovation, Open Science, Open to the World – a vision for Europe, 2016) [83, с. 159; 309].

Слід зазначити, що в ЄС проблеми координації державних ініціатив і рішень у науково-технічній та інноваційній сфері вирішуються за допомогою Європейського дослідницького простору (ЄДП) (European Research Area (ERA)), ідея розбудови якого

виникла як відповідь на фрагментарність національних інноваційних екосистем і необхідність забезпечити узгодженість європейських національних інноваційних політик. Розбудова ЄДПі сьогодні передбачає зміцнення партнерства між країнами-членами ЄС, асоційованими країнами та іншими країнами світу у сфері досліджень та інновацій, забезпечення вільного переміщення дослідників, знань і технологій, а також засновується на трьох стратегічних пріоритетах: «Відкриті Інновації», «Відкрита наука», «Відкритість до світу» [307; 309; 311; 313]. Ці три важливі цілі для реалізації політики ЄС у сфері досліджень та інновацій обговорював у промові в червні 2015 року Європейський комісар з досліджень, науки та інновацій К. Моедас, розглядаючи, як дослідження та інновації сприяють реалізації політичних пріоритетів Європейської комісії [309]. Отже, в Звіті К. Моедаса підтверджується вагома роль концепції «Відкриті інновації 2.0», відповідно до якої користувач інновацій залучається до відкритого інноваційного процесу, що набуває користувач-центричного характеру, а також відбувається ефективно формування інноваційної екосистеми, яка дає змогу для створення правових механізмів співтворчості на кожному рівні інноваційної діяльності.

Основою Звіту Європейського комісару стали положення Звіту «Boosting Open Innovation and Knowledge Transfer in the European Union» 2014 року робочої групи високого рівня (Working Group on Open Innovation and Knowledge Transfer), в якому пропонувались ініціативи щодо впровадження концепції «Відкриті інновації 2.0» та практики спільного створення об'єктів права інтелектуальної власності з метою побудови та розвитку сприятливої інноваційної екосистеми, заснованої на взаємодії та співпраці суб'єктів інноваційної діяльності. Також у цьому Звіті [326] трансфер знань розглядається як основний інструмент для відкритих інновацій. Впроваджується екосистемний підхід і поняття співтворчості щодо спільного створення об'єктів права інтелектуальної власності в інноваційній екосистемі. Ці поняття визначають нову інноваційну модель «Відкриті інновації 2.0 (BI2)», введenu Дублінською декларацією 2013 року [202]. Так, у Звіті розрізняються правові механізми відкритих інновацій 1.0, який посилює дослідження й інновації через правовідносини замовника та постачальника, і 2.0, який виходить за межі двосторонніх правовідносин у мережеві мульти-колаборативні інноваційні екосистеми.

Водночас, на нашу думку, співтворчість щодо спільного створення об'єктів права інтелектуальної власності в умовах використання нової концепції «Відкриті інновації 2.0» реалізується в правовідносинах між суб'єктами інноваційної діяльності, правове регулювання яких відбувається відповідно до умов договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності, у межах відкритої інноваційної екосистеми, що має мережевий характер.

Згідно з більш широким визначенням, яке надала робоча група ERAC SWG OSI «Opinion on Open Innovation» у 2019 році [212], «відкриті інновації – підхід, який сприяє подоланню бар'єрів між організаціями, секторами, дисциплінами та спільнотами для створення інноваційних продуктів і (або) послуг, а також генерації нових науково-технічних знань; він забезпечує також посилення інклюзивності, розширення прав і можливостей, досягнення спільних цілей сталого розвитку. Рекомендується поширення успішних моделей співтворчості та створення відкритих інноваційних платформ із створенням належних стимулів для участі різних груп учасників».

Тому, з метою підвищення ефективності відкритих інноваційних екосистем, вони повинні мати налагоджені правові механізми науково-технологічної співпраці [77, с. 158]. Отже, відкриті інновації є чинником розширення академічної мобільності дослідників, міжнародного науково-технічного співробітництва, вільного трансферу знань, а також підвищення рівня інформаційного забезпечення елементів інноваційної інфраструктури в Україні й формування ЄДПІ [7; 324] – системи науково-дослідних програм інтеграції наукових ресурсів в ЄС. Один із пріоритетів Дорожньої карти ERA визначає важливими завданнями запровадження дієвої державної підтримки інноваційної діяльності та нових процедур передачі знань, належної охорони прав інтелектуальної власності та ефективного використання об'єктів права інтелектуальної власності з метою оптимального обміну та трансферу наукових знань для розкриття потужного потенціалу науки та сприяння створенню конкурентоздатної економіки [5, с. 20]³⁰.

³⁰ Інтеграція України до Європейського дослідницького простору (ERA) за допомогою виходу на нові технологічні та інноваційні ринки та створення сприятливих умов для комунікації між українськими дослідниками та вченими з країн ЄС надає вагомі можливості для розвитку національної дослідницької системи. У такий спосіб концепція відкритих інновацій є провідним елементом наукових інновацій і тісно взаємопов'язана з парадигмою «Відкрита наука».

Зокрема, Лундська декларація 2015 року [358] пропонує введення в національні плани реформ і в імплементацію Дорожньої карти ЄДП чотирьох пріоритетів та одинадцяти дій у науково-інноваційній сфері для подолання суспільних викликів. У четвертому пріоритеті, що є важливим для сфери права інтелектуальної власності та реалізації концепції «Відкриті інновації 2.0», підкреслюється суттєва роль представників громадянського суспільства завдяки посиленню взаємодії зі стейкхолдерами поза науковими спільнотами, зокрема кінцевими користувачами інновацій на основі принципів відкритих інновацій.

Розбудова ЄДП для сфери відкритої інноваційної діяльності характеризується побудовою надструктури в європейському масштабі для співпраці ЗВО, наукових установ і МСП, що має забезпечити динамічний перехід до відкритих інновацій і створення елементів великої технологічної інфраструктури європейського та глобального рівня для промисловості [302].

Отже, тенденції розвитку інноваційної діяльності та сучасної практики нововведень, зумовлені активним поширенням відкритих інновацій, стосуються формування ЄДП, в якому діють інтерактивні моделі, що забезпечують взаємозв'язок між різними суб'єктами інноваційної екосистеми, тому відкриті інновації є новою парадигмою інноваційного розвитку. У такий спосіб вектор на кращу узгодженість і координацію науково-дослідних програм держав – членів ЄС на системному рівні має сприяти синергетичному ефекту та забезпеченню консолідації, взаємодії й інтеграції суб'єктів інноваційної діяльності у виконанні окремих і додаткових науково-дослідних рамкових програм [81]. Так, ЄДП є сприятливим середовищем для активного розвитку інноваційної інфраструктури, відкритого трансферу технологій, а також реалізації основних правових засад концепції «Відкриті інновації 2.0».

Розглядаючи тісний взаємозв'язок двох стратегічних пріоритетів «Відкриті інновації» та «Відкрита наука», слід підкреслити, що надання пріоритету відкритій науці без врахування правових засад відкритих інновацій не може гарантувати ефективність процесів комерціалізації результатів досліджень і наукових знань. Тому, необхідно встановити та впровадити правові механізми відкритих інновацій із метою об'єднання та використання результатів відкритої науки та сприяння більш швидкому перетворенню

об'єктів права інтелектуальної власності в інноваційний продукт шляхом їх комерціалізації. Взаємозв'язок цих двох стратегічних пріоритетів реалізується у функціонуванні відкритих випробувальних майданчиків для вдосконалення характеристик інноваційних технологій і переходу від перевірки в лабораторії до розробки та створення прототипів у промислових умовах, головною перевагою яких є підтримка та залучення користувачів інновацій до відкритої інноваційної екосистеми та суб'єктів господарювання з метою наступного використання технологій, розроблених для створення інноваційних рішень. У такий спосіб парадигма «Відкрита наука» підвищує доступність наукових знань, сприяючи використанню правових засад парадигми «Відкриті інновації».

Отже, як було зазначено, базовою стратегією відкритих інновацій є парадигма «Відкриті інновації 2.0» (Open Innovation 2.0), яка була введена Дублінською декларацією 2013 року в якості нової інноваційної моделі, що проголошує відхід від кластерної моделі інноваційної економіки, що є характерною ознакою для моделі «потрійної спіралі», до відкритої інноваційної екосистеми³¹.

Як було зазначено, сьогодні у більшості випадків суб'єкти господарювання укладають договори із ЗВО та НДІ, у такий спосіб створюються технологічні платформи, на яких споживачі поєднують уряд, корпоративних спонсорів, ЗВО та НДІ в товариства, що мають на меті наукові дослідження й розробки нової продукції [23; 128; 145, с. 98-99], що вимагає розробки угод щодо розподілу майнових прав інтелектуальної власності та володіння мережевими технологіями. Водночас технологічні платформи є відносно новим інструментом інноваційного розвитку для практики країн із перехідною економікою з можливістю розвитку інноваційних технологічних кластерів [153, с. 986]. Тому, створення та функціонування технологічних платформ є притаманним для моделі «потрійної спіралі», правове регулювання яких здійснюється відповідно до ч. 1 ст. 1, ст. 18 проекту

³¹ Погоджуємось із думкою Г. О. Андрощука, що без реальних кроків держави в напрямку реалізації Лісабонської стратегії, Стратегії Європа 2020 – ініціатива Інноваційний союз, Дублінської декларації 2013 року – Відкриті інновації 2.0, Європейської хмарної ініціативи, Стратегії єдиного цифрового ринку, визначення пріоритетів щодо проведення наукових досліджень і розробок рухатись у цьому напрямку практично неможливо. Основними напрямками стратегії розвитку Національної системи охорони інтелектуальної власності слід вважати питання політики держави щодо повномасштабної охорони прав інтелектуальної власності, а також захисту прав на ці об'єкти від несанкціонованого використання; державної політики щодо результатів розробок, створюваних за рахунок коштів державного бюджету тощо [3, с. 19].

Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» від 2021 року [116]. В положеннях проекту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на 2019-2021 роки» від 2019 року до IV кварталу 2020 року було заплановано внесення змін до законодавства щодо створення та функціонування технологічних платформ, а також їх ефективне функціонування [107]. Також в Україні передбачено реалізацію відповідних заходів щодо унормування на законодавчому рівні створення та функціонування технологічних платформ відповідно до Стратегічного плану діяльності Міністерства освіти і науки України до 2024 року [97].

Продовжуючи розгляд правової сутності та ознак сучасної концепції відкритих інновацій, слід зазначити, що найчастіше двома ключовими елементами парадигми «Відкритих інновацій 2.0» визначають: 1) формування ефективно функціонуючих інноваційних екосистем, що дозволяє перетворити процес спільного створення об'єктів права інтелектуальної власності на невід'ємну складову концепції «Відкриті інновацій 2.0». У таких інноваційних екосистемах усі зацікавлені сторони – від дослідників до інноваційних підприємців, споживачів інновацій, урядів і громадян – співпрацюють над створенням інновацій; 2) орієнтація на споживача інновацій – залучення споживачів інновацій до процесу створення кінцевих інноваційних продуктів, що веде до експериментування та прототипування в реальних обставинах [96, с. 311-312].

Вважаємо, що серед ключових елементів парадигми «Відкриті інновації 2.0» також слід виокремити сприяння більш ефективному проведенню трансферу знань і технологій. Складові механізми трансферу знань і технологій мають відмінності залежно від характеру відкритої інноваційної діяльності ключових стейкхолдерів. Аналізуючи положення п. 11 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 р. № 143-V (зі змінами), відповідно до якого можна дійти висновку, що сукупність наукових знань, що є результатом науково-технічної діяльності, визначається як технологія, а також положення ст. 3 цього Закону України, що визначає перелік суб'єктів трансферу технологій [104], можна підсумувати, що основним видом трансферу в умовах використання концепції відкритих інновацій для освітнього та наукового секторів є трансфер знань; суб'єктів господарювання – трансфер технологій;

суб'єктів публічного адміністрування – фінансові трансферти, а для користувачів та споживачів інновацій, громадських організацій у сфері інновацій – краудсорсинг відкритих інновацій.

На нашу думку, серед ключових елементів парадигми «Відкриті інновації 2.0» також слід виокремити державне стимулювання та підтримку розвитку відкритої інноваційної діяльності (засобами державного стимулювання та підтримки є: пільгове кредитування; надання державних гарантій, грантів, субсидій; державні замовлення та закупівлі; податкові пільги тощо). Вагомою проблемою в цій сфері є те, що Україна не використовує такі поширені в країнах ЄС інструменти підтримки інновацій: інноваційні ваучери [116]; плани мобільності науки та промисловості; проекти співпраці державних дослідницьких організацій і промисловості; Living Labs для соціальних інновацій; Digital Innovation Hubs для інновацій у промисловості, а також інструмент «Відкрита інноваційна екосистема як сервіс» [312] тощо.

Також цікавим прикладом заходу підтримки інновацій для розвитку відкритих інновацій є програма спільного створення (Co-create program – Innoviris). У проєктах Co-create громадяни Брюсселя стають дослідниками в своїх власних експериментальних установах у співпраці з дослідницькими установами, неприбутковими асоціаціями та приватними суб'єктами господарювання, щоб знайти інноваційні рішення для вирішення суспільних проблем [212].

Не погоджуємось із позицією С. В. Коверги щодо розподілу економічних систем, в яких може бути застосована модель відкритих інновацій, на мікро-, мезо- та макроекономічні системи. Науковець зазначає, що «на мікрорівні основними інструментами взаємодії є: договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності; отримання патентів і свідоцтв на об'єкти права інтелектуальної власності; ліцензії на використання об'єкта права інтелектуальної власності; придбання компаній, що мають необхідні права інтелектуальної власності». На мезорівні, як вважає вчений, «у моделі відкритих інновацій можуть бути презентовані різні галузі – промисловість, будівництво, страхування, фінанси, освіта тощо, регіони, а також міжгалузеві та міжрегіональні кластери. Основними інструментами взаємодії є: договори про співпрацю, регіональні асоціації, інструменти державного регулювання, взаємні угоди

тощо». На макрорівні, на думку С. В. Коверги, «суб'єктами взаємодії є національні інноваційні та економічні системи, транскордонні кластери, глобальні інноваційні системи, міжнародні мережі та коридори. Основними інструментами взаємодії є: міжнародні угоди; міжнародні державні контракти та ліцензії на використання об'єкта права інтелектуальної власності; придбання компаній, що мають необхідні права інтелектуальної власності». Науковець зазначає, що «моделі відкритих інновацій на макрорівні сприяють побудові ефективної національної інноваційної екосистеми, а аутсорсинг досліджень стає загальносвітовою практикою реалізації відкритих інноваційних процесів. Сучасні інноваційні процеси стають більш розподіленими, безперервними в часі, носять мультидисциплінарний, транскордонний і межінституційний характер» [49, с. 104]. Водночас, на нашу думку, правові засади концепції відкритих інновацій не можна ототожнювати з передачею науково-дослідницьких робіт на аутсорсинг, оскільки відкритий інноваційний процес є більш складним.

Вважаємо, що концепція «Відкриті інновації 2.0» може бути застосована в національній відкритій інноваційній екосистемі, регіональній відкритій інноваційній екосистемі, місцевій відкритій інноваційній екосистемі та міжнародній відкритій інноваційній екосистемі за територіальною ознакою, а також у галузевій відкритій інноваційній екосистемі залежно від сектору економіки, в якому стейкхолдери в умовах використання концепції відкритих інновацій провадять інноваційну діяльність.

Наприклад, у межах національної відкритої інноваційної екосистеми основними суб'єктами взаємодії є: інноваційні технологічні стартапи, масштабні високотехнологічні підприємства, неприбуткові організації, ЗВО та наукові установи, центри прикладних наук, консалтингові фірми, центри трансферу технологій, споживачі та користувачі інновацій, постачальники сировини/комплектуючих, постачальники ІТ і капітального обладнання, конкуренти, органи державної влади тощо. Водночас властивим для технологічних інновацій, які залежать від експертних знань, є походження сторін у правовідносинах співпраці як із суміжних, так і із неспоріднених галузей економіки.

Окрему увагу слід приділити детальному розгляду правової сутності спін-оф і спін-аут моделей, оскільки однією з форм трансферу технологій є створення високотехнологічних інноваційних компаній. У деяких країнах ЄС зазначені компанії

функціонують із цією метою в межах відкритої інноваційної діяльності ЗВО та НДІ. Українськими науковцями відмічається, що найчастіше організаційно-правовою формою таких компаній є господарське товариство, наприклад, товариство з обмеженою відповідальністю [42, с. 200].

Розглядаючи співвідношення понять спін-компаній і стартапів, деякі вчені зазначають, що вони є подібними. Наприклад, П. М. Цибульов і В. П. Чеботарьов вважають, що «стартапи, спін-компанії – нові, як правило, малі інноваційні високотехнологічні підприємства, створені на основі використання результатів наукових досліджень і розробок наукової організації. А материнською організацією є наукова організація (ЗВО, інститут академії наук тощо), структурним підрозділом якої є Офіс управління інтелектуальною власністю» [149]. Водночас К. А. Карбовська наголошує, що «спін-оф і спін-аут компанії є певною формою стартап-компаній із особливостями утворення та управління» [47, с. 9].

Однак, А. В. Панков, із думкою якого ми згодні, не погоджується з позицією, що «поняття спін-компаній і стартапів є подібними, зазначаючи, що спін-компанія створюється материнською компанією для впровадження «побічних продуктів» інноваційного процесу. На відміну від стартапів спін-оф виникають, коли підприємство хоче втілити власні перспективні розробки, що виникли в процесі провадження інноваційної діяльності, проте не стосуються основної сфери інноваційної діяльності підприємства. Спін-оф зберігає зв'язок із материнською компанією, водночас спін-аут стає абсолютно незалежною компанією». А. В. Панков також погоджується з розповсюдженою в науковій літературі думкою, що «важливим є використання спін-оф моделі для інноваційних підприємств і організацій, які провадять наукову діяльність, що може бути поштовхом для розвитку українських наукових інститутів» [90, с. 114].

Як зазначає П. Г. Перерва, «процес комерціалізації інновацій із використанням виділених підприємств у формі спін-оф або спін-аут потребує визначення, що виділена компанія – підприємство, засноване на знаннях або технологіях, засноване окремими науковими установами або організаціями з академічного сектору. Ініціювання технологією створення інноваційного продукту визначає методологічний зміст виділеного підприємства. Використання цієї моделі передбачає участь таких сторін: розробника,

науково-дослідної організації або ЗВО, інноваційного підприємця, венчурного інвестора, взаємодію яких забезпечує виділене підприємство». Погоджуємось із думкою науковця, що «при співвідношенні виділеного підприємства в формі спін-оф і спін-аут, необхідно визначати, до якого типу підприємства відноситься виділене підприємство. Так, у спін-оф моделі необхідно, щоб ЗВО заснував спеціальну організацію в формі товариства з обмеженою відповідальністю або акціонерного товариства. У такий спосіб ЗВО передає майнові права інтелектуальної власності підприємству спеціального призначення. Автор технології отримує прибуток відповідно до правил у кожному ЗВО щодо прав інтелектуальної власності. У цій моделі саме університет зобов'язаний підготувати технологію до впровадження, а також має право розпорядження майновими правами інтелектуальної власності на цю технологію. Зі свого боку, в моделі спін-аут наявність виділеного підприємства не є обов'язковою. Науковець укладає з університетом ліцензійний договір, здійснюючи виплати ліцензійних платежів за право використання інноваційної технології університету. Так, науковець має право розпорядження майновими правами інтелектуальної власності» [95, с. 114-120].

Правовому регулюванню спін-оф моделі присвячено положення ч. 1 ст. 1 проекту Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» від 2021 року, згідно з яким спін-оф компанія – юридична особа або господарське об'єднання, що провадить інноваційну діяльність протягом п'яти років із моменту його державної реєстрації як юридичної особи, засновником (співзасновником, учасником) якого є наукова установа/ЗВО, або який отримав ліцензію на використання технологій або об'єктів права інтелектуальної власності, розроблених такою науковою установою/ЗВО. Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 14 проекту цього Закону України спін-оф компанія є одним із елементів інноваційної інфраструктури [116]. У такий спосіб спін-оф є однією з форм відкритих інновацій. Водночас, на нашу думку, вагомим недоліком проекту цього Закону України є невизначення правової сутності спін-аут, оскільки як спін-оф, так і спін-аут є одними з основних інструментів взаємодії в умовах використання концепції відкритих інновацій.

Тому, вважаємо доцільним серед переліку визначення термінів у ч. 1 ст. 1 нового Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» поняття спін-аут викласти в наступній редакції: «Спін-аут – перехід інноваційної технології або стартап-

команди в материнську компанію в формі придбання, злиття або спільного підприємства». Також у цьому новому Законі України слід передбачити, відповідно до пунктів ч. 1 ст. 14 проекту даного Закону України, що спін-аут є одним із елементів інноваційної інфраструктури.

Продовжуючи аналіз видів відкритих інноваційних екосистем, слід зазначити, що в межах регіональної відкритої інноваційної екосистеми можуть бути презентовані регіональні та міжрегіональні стейкхолдери з метою залучення інноваційного потенціалу регіональних інституцій.

В інноваційних моделях регіональних екосистем створюються та набувають розвитку у діяльності: центри передового досвіду (Centres of excellence); «регіони знань» із центрами трансферу технологій та інвестиційними фондами [1]; інноваційні технологічні стартапи; спін-оф і спін-аут моделі; бізнес-інкубатори; наукові парки, безпечні комунікаційні платформи; інформаційно-дослідні хаби; науково-інноваційні мережі; соціально-комунікаційні workspace; інтелектуальні центри [66; 94, с. 76] тощо. Отже, в сучасних умовах активної інтеграції відкритих знань концепція відкритих інновацій забезпечує стійкий взаємозв'язок між такими суб'єктами інноваційної діяльності в регіональних відкритих інноваційних екосистемах, як: інноваційні технологічні стартапи, спін-оф і спін-аут моделі, бізнес-інкубатори, наукові парки, регіони знань із центрами трансферу технологій, науково-інноваційні мережі, інтелектуальні центри, центри передового досвіду, комунікаційні платформи, інформаційно-дослідні хаби тощо.

Слід зазначити, що в аналітичній записці «Цифрова трансформація (цифровізація) регіонів України» Національної академії державного управління при Президентові України зазначено, що «сьогодні з метою ефективного впровадження цифрових стратегій розвитку регіональної політики, підтримки конкурентоспроможності й інновацій розробляються моделі регіонального й транскордонного співробітництва, а також регіональних інноваційних екосистем» [151].

Погоджуємось із думкою М. Є. Рогози та К. Ю. Вергала, що «об'єкти права інтелектуальної власності інтегруються в інноваційні продукти та (або) послуги на рівні регіону за допомогою створення стимулюючого впливу процесів впровадження інноваційного продукту та (або) послуг через видачу ліцензій на використання об'єкта

права інтелектуальної власності, формування співпраці в рамках спільних підприємств або стратегічного альянсу, створення нового підприємства» [129, с. 45].

Вважаємо необхідним у межах регіональної відкритої інноваційної екосистеми з метою стрімкого розвитку інституцій і мереж у сфері трансферу знань, цифрових технологій та інноваційної діяльності створення міжрегіональної мережі трансферу технологій [146] із використанням європейського підходу відкритих інновацій для залучення великого інноваційного потенціалу регіональних суб'єктів інноваційної діяльності відповідно до успішного досвіду ЄС, де було реалізовано проєкт «Study on Knowledge Transfer and Open Innovation, The Joint Institute for Innovation Policy» (JIP).

Пропонуємо на законодавчому рівні закріпити визначення поняття міжрегіональної мережі трансферу технологій, що буде сприяти ефективному розвитку відкритих регіональних інноваційних екосистем. Вважаємо доцільним серед переліку визначення термінів у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами), в ч. 1 ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 р. № 848-VIII (зі змінами), в ч. 1 ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII (зі змінами), в ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 р. № 143-V (зі змінами) та в ч. 1 ст. 1 нового Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» поняття міжрегіональної мережі трансферу технологій викласти в наступній редакції: «Міжрегіональна мережа трансферу технологій – відкрита динамічна мережа в межах регіональної відкритої інноваційної екосистеми, що охоплює створення та провадження відкритої інноваційної діяльності Міжрегіональним офісом трансферу знань і технологій, регіональними центрами трансферу технологій, міжрегіональною інформаційно-технологічною платформою трансферу технологій колективного використання на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0»».

Також пропонуємо в положеннях Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами), Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 р. № 848-VIII (зі змінами), Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII (зі змінами), Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 р. № 143-V (зі змінами) та в новому

Законі України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» окрему статтю під назвою «Міжрегіональна мережа трансферу технологій» присвятити правовому регулюванню її створення та функціонування. В ч. 1 цієї окремої статті слід прописати, що «метою створення та діяльності міжрегіональної мережі трансферу технологій є надання допомоги та консультацій науковим установам і окремим дослідникам, а також інноваційним підприємцям у сфері міжнародної кооперації та трансферу технологій». У ч. 2 цієї окремої статті потрібно зазначити, що «основними цілями створення та діяльності міжрегіональної мережі трансферу технологій є: підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів за допомогою створення сприятливих умов для розкриття їх власного інноваційного потенціалу, ефективного використання конкурентних переваг регіональної економіки; державне управління у сфері регіонального розвитку за допомогою створення бази для реалізації ефективної державної регіональної політики – інструменту державного управління регіональним розвитком, що сприятиме розв'язанню актуальних проблем регіонів щодо трансферу знань та управління інтелектуальною власністю в закладах вищої освіти та наукових установах, а також комерціалізації науково-технічних розробок, створених у межах регіональних відкритих інноваційних екосистем; створення сприятливих умов для ефективного співробітництва регіонів». У ч. 3 цієї окремої статті слід вказати, що «міжрегіональна мережа трансферу технологій забезпечує підтримку розвитку відкритої інноваційної діяльності та містить інформацію щодо: нормативно-правової бази у сфері розвитку інноваційної діяльності та трансферу технологій; установ, які задіяні в сфері трансферу знань, інноваційної діяльності та цифрових технологій; прикладів укладання договорів про трансфер технології; аналітичних даних про відкриті інновації в різних сферах економіки».

Отже, визначення поняття та правове врегулювання створення й функціонування міжрегіональної мережі трансферу технологій на законодавчому рівні є актуальним, оскільки необхідність розширення мережі регіональних центрів трансферу технологій передбачено в положеннях Плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.12.2021 р. № 1687-р (зі змінами), що буде сприяти отриманню інноваторами інформаційно-консультаційних послуг і супроводу на всіх

етапах інноваційного циклу. З цією метою передбачена підготовка проекту акта щодо унормування процедури створення та функціонування регіональних центрів трансферу технологій, а строк виконання заходу передбачений на IV квартал 2022 року [106]. Вважаємо, що ця процедура може бути унормованою в Стратегіях регіонального інноваційного розвитку³².

Аналізуючи правову природу галузевих відкритих інноваційних екосистем, слід наголосити, що в положеннях Аналітичного звіту «Вирівнювання політики інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС та гармонізації цифрових ринків СхП» 2021 року наголошується, що «створення та функціонування регіональних і галузевих відкритих інноваційних екосистем здійснюється на базисі ІКТ-рішень і онлайн-платформ. Також із метою забезпечення ефективного запуску та розвитку цифрових екосистем у різних секторах промисловості на фундаменті відкритих цифрових рішень, необхідним є виробництво високотехнологічної продукції на основі кращих ІКТ-рішень у співпраці з науковцями, а також інтеграція українських інноваційних мереж і структур до європейських інноваційних мереж» [79].

Досліджуючи міжнародний досвід щодо основних механізмів сприяння розвитку інновацій та інноваційної інфраструктури в умовах використання концепції «Відкриті інновації 2.0» можна виокремити наступні: 1) в США – заходи уряду зі стимулювання розвитку інноваційної діяльності (програми підвищення рівня конкурентоспроможності та розвитку національних критичних і подвійних технологій у формі державних замовлень на контрактній основі); непрямі механізми стимулювання інноваційного розвитку (ефективна патентна політика); додаткові механізми сприяння розвитку інновацій (підтримка відкритої інноваційної діяльності малих інноваційних підприємств); 2) у Великій Британії – підвищення залучення суб'єктів господарювання до наукової діяльності через надання податкових кредитів; використання результатів науково-технічних розробок приватними суб'єктами господарювання для ефективної комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності; 3) в Канаді – застосування

³² Водночас це питання підіймалось ще в положеннях проекту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на 2019-2021 роки» від 2019 року, згідно з яким одним із заходів було передбачено створення до IV кварталу 2020 року трьох пілотних регіональних центрів трансферу технологій, які надають інноваторам методично-консультаційні послуги та здійснюють супровід на всіх етапах інноваційного циклу [107].

механізму прямої проєктної підтримки технологічного розвитку, який порівняно з механізмом підтримки через надання пільг має переваги щодо адресності, прозорості та гнучкості; 4) в Німеччині – програми, які покращують умови здійснення досліджень і розробок, а також значно прискорюють впровадження відкритих інновацій (програми сприяння інноваційної діяльності МСП; підтримка інноваційної діяльності науковців; спеціальні програми підтримки науково-дослідної та інноваційної діяльності в східних федеральних землях; програми підтримки засновників інноваційних підприємств тощо); спрямування системи державних закупівель на замовлення інноваційних продуктів і (або) послуг; удосконалення системи охорони прав інтелектуальної власності та механізмів правового регулювання сфери патентування, технічного регулювання та стандартизації у сфері інтелектуальної власності тощо; 5) в Норвегії – надання державних цільових грантів Науково-дослідницькою Радою Норвегії на підтримку інноваційної діяльності у ЗВО, незалежним науковим інституціям і приватним суб'єктам інноваційної діяльності; підтримка відкритої інноваційної діяльності бізнес-інкубаторів і наукових парків; підтримка інноваційних підприємств Норвегії у виході на міжнародні ринки інтелектуальної власності [36].

Отже, міжнародний досвід реалізації інноваційної політики високорозвинутих країн на основі науково-інноваційної стратегії ілюструє, що вона може бути реалізованою за допомогою принципу системності, передбачає застосування ефективних стимулів для відкритої інноваційної діяльності та створення сприятливих умов для розвитку інноваційних підприємств та ефективного інституційного середовища. Також в умовах використання концепції «Відкриті інновації 2.0» характерним є впровадження моделей національних інноваційних екосистем, унікальних для кожної країни світу. Водночас простежується однакова актуальна тенденція щодо забезпечення науково-технічного розвитку через застосування комплексних заходів і правових механізмів, що активізують інноваційну активність основних стейкхолдерів. Формування ефективно функціонуючої інноваційної екосистеми дозволяє співтворчості суб'єктів права інтелектуальної власності, що є характерною для сфери права інтелектуальної власності, стати ключовим принципом для концепції відкритих інновацій. Цей процес спільного створення інноваційних

технологій має об'єднати стейкхолдерів, зокрема на рівні ЄС, держав-членів та регіонального рівня.

Водночас нові типи інновацій впливають на створення сучасних інноваційних моделей регулювання та визначають новий характер співпраці суб'єктів інноваційної діяльності. Якщо раніше уряди різних країн світу знаходились у структурованій взаємодії з суб'єктами інноваційної діяльності в межах інноваційного процесу, то сьогодні з'являється децентралізована система стейкхолдерів із високою мобільністю між юрисдикціями різних країн, що ускладнює взаємодію регулюючого законодавства у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності.

Як зазначає О. І. Жилінська, «сьогодні характерною ознакою розвитку інноваційної діяльності є активізація ролі ТНК у розширенні співробітництва різних держав у винахідницькій діяльності, посилення її спрямованості на комерціалізацію об'єктів права інтелектуальної власності та трансфер технологій, що значно прискорює глобалізаційні тенденції у сфері досліджень і розробок, а також забезпечує глобальний масштаб трансформації науково-технічної діяльності в інноваційну. Так, технологічні альянси формують організаційну форму втілення ліцензійних договорів на рівні ТНК. Дослідники вважають, що етап транснаціоналізації у сфері досліджень і розробок майже завершився, розпочався етап глобалізації, який характеризується створенням і функціонуванням стратегічних технологічних альянсів. Водночас угоди про спільні дослідження та розробки надають стейкхолдерам більше можливостей із метою прискорення створення інноваційних технологій³³. Спільне патентування є ефективним результатом

³³ В угодах про спільні дослідження, зокрема транскордонні, мають бути встановлені додаткові правила для управління інтелектуальною власністю, тобто для випадків, коли технологічні партнери надають фінансування, а також не тільки здійснюють ліцензування майнових прав інтелектуальної власності на результати, а й беруть активну участь у дослідженнях. В угодах про спільну науково-дослідницьку діяльність між академічними установами та інноваційними підприємствами важливим є дотримання принципу, згідно з яким сторона, яка створила певний результат дослідження, повинна мати відповідні права інтелектуальної власності. Проте всім технологічним партнерам слід надати доступ і права інтелектуальної власності користувача на умовах, які належним чином відображають відповідний внесок сторін у інноваційний проект та їх потреби щодо комерціалізації власних об'єктів права інтелектуальної власності. Стратегія охорони прав інтелектуальної власності, включаючи юридичне питання щодо патентування конкретного об'єкта права інтелектуальної власності, наприклад, винаходу, має бути погоджено між технологічними партнерами. Розподіл обов'язків сторін щодо охорони та забезпечення прав інтелектуальної власності, що виникли в результаті, має бути встановлено на початку угоди про співпрацю. Важливо, що і в ліцензійних угодах, і в угодах про спільні дослідження доцільно забезпечити, щоб університетські дослідники зберегли доступ до результатів досліджень для подальших досліджень у майбутньому, і щоб інтереси університетських дослідників щодо публікації своїх висновків в академічних публікаціях були належним чином збалансовані з потребою в збереженні результатів до моменту подання патентних заявок.

технологічних альянсів» [29, с. 13]. У такий спосіб проявляється використання правових засад концепції «Відкриті інновації 2.0» у відкритій інноваційній діяльності ТНК, оскільки стратегічні технологічні альянси є одним із механізмів реалізації парадигми відкритих інновацій.

Також слід зазначити, що через інституційні особливості економіки залежно від країни змінюється географічно ступінь впливу на інноваційну активність суб'єктів інноваційної діяльності таких чинників, як охорона прав інтелектуальної власності та отримання інноваційних технологій ззовні. Наприклад, у Данії, Португалії, Австрії та Новій Зеландії, які є технологічно більш відкритими, при розробці інноваційних продуктів і (або) послуг використання власних інноваційних технологій часто може бути поєднано з імпортом результатів досліджень і розробок, що вказує на використання принципів концепції відкритих інновацій. Водночас Великобританія та Франція є технологічно більш закритими [158; 228]. Виникає закономірне питання, яке потребує вирішення в Національній стратегії відкритих інновацій України, прийняття якої пропонується в даному дисертаційному дослідженні, який інноваційний шлях розвитку має обрати Україна для дотримання балансу між відкритістю інноваційної діяльності та належною охороною прав інтелектуальної власності в умовах використання концепції «Відкриті інновації 2.0» з метою досягнення цілей сталого розвитку в найближчій перспективі.

При збереженні важливості окремих елементів (наука, освіта, технології, підприємництво, інноваційність) має реалізуватись комплексний підхід при побудові економіки знань, оскільки результативними є ті країни, які формують повноцінні національні інноваційні екосистеми, що дозволяє прискорити інноваційну модернізацію. Однотипний пріоритет висвітлюється, зокрема в Довгостроковій стратегії національного розвитку «Польща 2030. Третя хвиля сучасності» [209].

На рівні країни виокремлюють кілька типів стратегій формування національних комплексів знань: 1) стратегія «трансферу» – виробництво інноваційної продукції на основі отримання ззовні інноваційних технологій і ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності, тому країна асоціюється зі статусом імпортера (реципієнта) науково-технічних знань; 2) стратегія «запозичення» – запозичення зарубіжних продуктивних інновацій завдяки імітації та технологічних досягнень на основі набуття прав

інтелектуальної власності на технології, які набули охорони прав інтелектуальної власності за допомогою патентів або свідоцтв, від інших країн із адаптацією до умов національної економіки, що вимагає більш високої якості й обсягу власного інтелектуального, творчого, науково-технічного потенціалу з метою генерування додаткових науково-технічних знань; зберігається істотне відставання від країн-донорів знань, щодо основної частини знань країна залишається імпортером (реципієнтом); 3) стратегія «нарощування» – реалізація завдань власного інноваційного розвитку та використання внутрішніх науково-технологічних ресурсів; країна перетворюється в експортера (донора) знань завдяки переважаючому над іншими науково-технологічному потенціалу. Цікаво, що більшість країн, крім лідерів інноваційного розвитку, використовують методологію «підхоплення», яка реалізується на базисі: набуття прав інтелектуальної власності на технології, які набули охорони прав інтелектуальної власності за допомогою патентів або свідоцтв від інших країн, імітації технологічного обладнання, укладання договорів про передачу ноу-хау й консультаційних послуг тощо.

Наприклад, в країнах Азії суб'єкти господарювання відходять від імітації до інновацій, а інноваційні технологічні стартапи реалізують проекти з відкритим кодом та співпрацюють з бізнес-інкубаторами з метою розробки підривних технологій. Водночас ЗВО поглиблюють співпрацю вчених в умовах використання концепції відкритих інновацій із науковими парками з метою сприяння формуванню тісної взаємодії освітнього та наукового секторів і суб'єктів господарювання, ефективності процесів комерціалізації результатів наукових досліджень, а також забезпечення безперервної відкритої інноваційної діяльності малих інноваційних підприємств³⁴.

Прикладами підривних стратегій країн-лідерів інноваційного розвитку в умовах використання концепції «Відкриті інновації 2.0» є програми інноваційного розвитку в США (The Networking and Information Technology Research and Development Program,

³⁴ Наприклад, Південна Корея нещодавно оголосила про план переходу країни до креативної економіки [101, с. 2], в якому наголошується, що її економіка досягла меж стратегії наздоганяння, яка стимулювала економічне зростання протягом останніх 40 років, тому він спрямований на втілення нової моделі зростання на основі розвитку інновацій та інноваційного підприємництва. Іншим важливим завданням буде залучення провідних закладів Південної Кореї до відкритої інноваційної діяльності. Оскільки спостерігається невеликий відсоток міжнародного спільного патентування, а інновації все ще відносно закриті, хоча для того, щоб здійснювати розробку інноваційного продукту було створено, наприклад, краудсорсингову інноваційну платформу «Quirky products» [187; 273; 294; 356; 357; 361; 362; 363].

National Strategic Computing Initiative Strategic Plan, The Federal Big Data Research and Development Strategic Plan), промислового Інтернету (Industrial Internet Consortium) тощо. Подібного роду програми прийняті та реалізуються (окрім загальної стратегії соціально-економічного розвитку ЄС «Європа 2020») і в країнах ЄС, наприклад, інноваційна програма Німеччини «The New High – Tech Strategy Innovation for Germany» тощо.

Водночас державна інноваційна політика багатьох країн-лідерів інноваційного розвитку застосовує системний підхід при побудові національної, регіональної, місцевої та галузевої інноваційних екосистем; передбачає формування спеціального правового інструментарію підтримки інновацій за допомогою використання галузевих, секторальних, регіональних та інших правових інструментів; сприяє розширенню тісної співпраці в умовах використання концепції відкритих інновацій органів державної влади та інноваційних підприємств у сфері розробки й освоєння відкритих інновацій; заохочує активну участь у міжнародних процесах у сфері науково-технічних знань на всіх рівнях; забезпечує розширення участі в структурах міжнародного науково-технічного співробітництва; стимулює актуалізацію ролі регіонів в освоєнні відкритих інновацій із можливістю виходу на глобальний рівень. Також пріоритетним завданням державної науково-технічної й інноваційної політики розвинених країн світу є створення сприятливих умов для розвитку та підвищення ефективності наукової та інноваційної діяльності.

Отже, аналіз міжнародних наукових досліджень і законодавства різних країн світу у сфері інноваційної діяльності та належної охорони прав інтелектуальної власності свідчить, що європейський дослідницький та інноваційний простір функціонує через призму такого пріоритету ЄС, як «Відкриті інновації». У такий спосіб концепція «Відкриті інновації 2.0» запроваджується як дієвий інструмент реалізації інноваційної політики ЄС.

Тому, необхідним є забезпечення та стимулювання більш активної співпраці суб'єктів національної відкритої інноваційної екосистеми з суб'єктами міжнародної відкритої інноваційної екосистеми. У такий спосіб у межах міжнародної відкритої інноваційної екосистеми інноваційні процеси мають транскордонний характер, а суб'єктами взаємодії є транскордонні стейкхолдери та міжнародні мережі. З метою подолання значного розриву в розвитку інноваційної діяльності в умовах поглиблення

економічної глобалізації Україна має сприяти реалізації спільної глобальної програми інновацій. Важливим елементом інноваційного розвитку є забезпечення доступу українських суб'єктів інноваційної діяльності до інформаційної бази перспективних науково-технічних розробок, а також із метою ефективної інтеграції до глобального інноваційного середовища – до міжнародної інформаційної мережі. У такий спосіб міжнародна співпраця в галузі досліджень та інноваційних розробок буде більш плідною, оскільки стейкхолдери вступають у правовідносини співпраці як правоволодільці прав інтелектуальної власності на результати інтелектуальної, творчої діяльності.

3.2. Реалізація концепції відкритих інновацій у законодавстві у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності України

Протягом великого періоду часу Україна мала обмежену інституційну та інноваційну спроможність, що було наслідком відсутності стратегічного бачення та послідовної державної інноваційної політики щодо переведення України на інноваційний шлях розвитку за допомогою правових, фінансових та інших інструментів провадження та розвитку інноваційної діяльності.

Висока якість та активність інноваційних процесів у парадигмі відкритих інновацій прямо узгоджується з якістю інноваційної системи, де найвищим ступенем її розвитку є інноваційна екосистема, що самоорганізується.

Водночас незважаючи на наявність окремих елементів у формі створення та функціонування індустріальних парків, наукових парків, технопарків, центрів інновацій і технологічного трансферу, інноваційних центрів, центрів комерціалізації, бізнес-інкубаторів та інших елементів інноваційної інфраструктури, в Україні тривалий час була відсутня цілісна національна інноваційна екосистема, призначенням якої є створення інноваційних продуктів і (або) процесів та їх швидке впровадження [34]. Подібне положення також зазначено в проєкті крос-секторальної експортної стратегії 2019-2023 рр. «Інновації для експорту», в якій наголошується, що в Україні створені всі необхідні інституції для розвитку позитивних стимулів у сфері інновацій. Проблема полягає здебільшого в ефективності роботи таких інституцій, недостатній комунікації та взаємодії

між ними, а також в обмеженій співпраці з іноземними партнерами та зацікавленими сторонами. Також відзначається нестача організацій-посередників, які могли б об'єднати всі сторони, зацікавлені в розвитку інновацій, а також обмежений доступ до фінансування та недосконала система охорони прав інтелектуальної власності [59]. Отже, для України актуальною необхідністю є докорінний перегляд і перехід на новий етап вдосконалення існуючої державної інноваційної політики з урахуванням успішного досвіду трансформації інноваційної політики країн ЄС.

Насамперед це імплементація окремих положень стратегічних документів ЄС щодо: реформування системи управління національною науково-дослідною та інноваційною діяльністю; зміцнення співпраці між науковими установами, зв'язків між освітою, наукою та господарською діяльністю, реалізації спільних програм і посилення транскордонного співробітництва; адаптації національних процедур фінансування до пріоритетів політики, чому сприяє використання податкових пільг та інших фінансових інструментів для заохочення приватних інвестицій у науково-дослідну діяльність [147]. У такий спосіб, як зазначено в положеннях Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р (зі змінами), забезпечення сприятливих умов для утворення та функціонування інноваційно активних підприємств, розвитку національної інноваційної екосистеми, залучення вітчизняних та іноземних інвесторів буде сприяти сталому інноваційному розвитку держави [122], що вимагається у відповідь на нові глобальні виклики, які постають сьогодні перед кожною країною світу.

Тому, як було розглянуто, головною умовою сучасного інноваційного розвитку України є розбудова ефективної національної інноваційної екосистеми, в якій із метою підвищення рівня технологічного розвитку країни здійснюється тісна співпраця суб'єктів інноваційної діяльності. У такий спосіб розвиток складових національної інноваційної екосистеми значно залежить від визначення на загальнодержавному рівні підходів, стратегії, вибору моделі формування інноваційної екосистеми, зокрема впровадження концепції «Відкриті інновації 2.0».

Сьогодні нагальним глобальним викликом для України та інших країн світу є узгодження інноваційної політики з характеристиками сучасного динамічного відкритого

інноваційного середовища та створення правових механізмів регулювання відкритої інноваційної діяльності основних стейкхолдерів, зокрема належної охорони прав інтелектуальної власності між ключовими стейкхолдерами в умовах використання концепції відкритих інновацій. Так, важливою ознакою відкритої інноваційної діяльності є те, що інновації створюються сьогодні на перетині знань різних сфер і дисциплін, а також вони є результатом відкритих мережевих взаємозв'язків значної кількості суб'єктів інноваційної діяльності. Тому, створення об'єктів права інтелектуальної власності вимагає нових способів співпраці з ключовими стейкхолдерами в інноваційній екосистемі.

Слід зазначити, що визначення поняття національної інноваційної екосистеми визначено в Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р (зі змінами), відповідно до положень якої національна інноваційна екосистема визначається як сукупність інституцій, відносин, а також різних видів ресурсів, які задіяні в процесі створення та застосування наукових знань і технологій, що мають забезпечити розвиток інноваційної діяльності [122]³⁵.

Необхідно відзначити, що Фінляндія стала першою державою, яка прийняла концепцію національної інноваційної екосистеми, що має розгалужену структуру державного, науково-дослідного, виробничо-впроваджувального та інвестиційного сегментів, як основного елементу політики у сфері науки і технологій [333]. Державний сегмент національної інноваційної екосистеми, який виконує роль генератора ключових стратегічних і програмних документів, що забезпечують ефективний розвиток науково-дослідного та виробничо-впроваджувального сегмента, координує дії основних суб'єктів інноваційної діяльності, розподіляє та перерозподіляє технологічні ресурси [349; 359].

У такий спосіб для України сьогодні необхідним є перехід до дієвих заходів і правових механізмів, які дають чіткий поштовх до формування та реалізації політики, з

³⁵ Подібне визначення поняття національної інноваційної екосистеми надається також у ч. 1 ст. 1 проекту Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» від 2021 року, яка розглядається як сукупність інституцій, відносин, фінансових і правових інструментів, елементів інноваційної інфраструктури, а також ресурсів (науково-технічних, фінансово-економічних, виробничих, соціальних і культурно-освітніх), задіяних у процесі створення та застосування наукових знань і технологій, що забезпечують розвиток інноваційної діяльності [116]. Водночас в умовах набуття інноваційною діяльністю циклічно-мережевого характеру, вважаємо більш коректним на законодавчому рівні розкрити правову сутність національної інноваційної екосистеми не через поняття «сукупності», а через поняття «мережі».

метою стимулювання інноваційної діяльності та підтримання зв'язку екосистем на національному, регіональному, місцевому та галузевому рівнях із метою подолання технологічного розриву. Зважена реалізація політики щодо формування національної інноваційної екосистеми нового типу та її регіональних і місцевих інноваційних елементів при цілеспрямованій організаційній і фінансовій підтримці держави, а також регіональної та місцевої влади має бути спрямована на формування активної мережевої взаємодії основних стейкхолдерів на території, що забезпечує синергетичний ефект інноваційної діяльності та відіграє ключову роль в інноваційному розвитку України.

З метою ефективного стимулювання суб'єктів інноваційної діяльності до переходу від лінійної передачі науково-технічних знань до більш динамічної розгалуженої мережі, важливо створити та підтримувати відкриту інноваційну екосистему. У такий спосіб концепція відкритих інновацій постійно вдосконалюється з правової позиції з метою створення відкритих інноваційних екосистем. Водночас слід звернути увагу на актуальну проблему, що в Україні досі відсутня цілісна нормативно-правова база державної підтримки відкритих інноваційних екосистем та Національна дорожня карта їх розвитку в ЄДП.

Детально аналізуючи правові норми Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р (зі змінами), можна наголосити, що її лейтмотивом є положення, що національна інноваційна екосистема має забезпечувати реалізацію інноваційного шляху розвитку, а також підвищувати розвиток інноваційної культури в державі, використовуючи, крім фінансових, інші механізми розвитку інноваційної діяльності [122], зокрема правові. Ефективна інноваційна екосистема, що є складною, динамічною сукупністю стейкхолдерів та їх правовідносин із приводу створення, поширення та трансформації науково-технічних знань в інновації, стає необхідною для впровадження відкритих інновацій [309, с. 17]. Слід зазначити, що інноваційні екосистеми спричиняють підсилення відкритих інновацій, які характеризуються як «інновації через співпрацю» та засновані в межах інноваційних екосистем і на платформах відкритих інновацій. Тому, виходячи з того, що в умовах використання концепції «Відкриті інновації 2.0» розвиток інноваційної екосистеми ґрунтується на застосуванні принципу відкритої мережевої

взаємодії у сфері інноваційної діяльності, пропонуємо на законодавчому рівні України також закріпити визначення поняття відкритої інноваційної екосистеми.

У такий спосіб сьогодні концепція «Відкриті інновації 2.0» є актуальним напрямком розвитку національної інноваційної екосистеми. Поняття відкритої інноваційної екосистеми згадується, наприклад, у Звіті WEF 2014 року «Зміцнення Європи. Конкурентоспроможність. Сприяння інноваціям. Підприємництво в Європі» [177]. На доктринальному рівні відкрита інноваційна екосистема визначається як «постійна мережа клієнтів, постачальників і технологічних партнерів навколо організації, які створюють нову цінність разом і для один одного за допомогою ряду онлайн- та офлайн-дій, наприклад, платформи LEGO Ideas» [338]. Серед прикладів відкритих інноваційних екосистем можна виокремити відкриту інноваційну екосистему «НОРЕ». В Україні також нещодавно в 2021 році було створено відкриту інноваційну екосистему «Всеукраїнська Інноваційна екосистема «Sikorsky Challenge Україна»» (SCU), що об'єднує ЗВО, наукові установи, органи державної влади та місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, фонди та громадські організації. Організатором взаємодії цих інституцій-учасників є Інноваційна екосистема Sikorsky Challenge Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Місією цієї відкритої інноваційної екосистеми є розвиток і підтримка інноваційного середовища, де генеруються інноваційні технології, створюються стартап-компанії та малі високотехнологічні підприємства, які виводять нові високотехнологічні продукти й сервіси на локальні, національні та глобальні ринки інтелектуальної власності [15].

Розглянувши успішні приклади відкритих інноваційних екосистем, можна дійти висновку, що найпотужніші підривні інновації створюються, коли актуальні тенденції розвитку інноваційної діяльності та інноваційні технології об'єднуються з потужністю мереж. Важливо розуміти, що інноваційні продукти та (або) продукція чи послуги, які створюються, залежать від зовнішніх інноваційних технологій, і що швидка та ефективна цифрова трансформація може бути досягнута через належний розподіл обов'язків щодо провадження інноваційної діяльності та майнових прав інтелектуальної власності з відповідними стейкхолдерами.

В основі створення та функціонування відкритої інноваційної екосистеми є відкритий інноваційний процес, що представляє собою формування інноваційної ідеї, підготовку та реалізацію інноваційних трансформацій. Інновації сьогодні не розглядаються як результат заздалегідь визначеної та ізольованої інноваційної діяльності, а є результатом складного процесу співтворчості, що відбувається в різних частинах інноваційної екосистеми, вимагає обміну науково-технічними знаннями та інноваційними технологіями [73, с. 34; 164]. Так, результативність функціонування відкритої інноваційної екосистеми має характеристики рівня розвитку інноваційного потенціалу та ефективності проведення трансферу технологій. В умовах активного розвитку відкритих знань цифрова трансформація та гармонізація з цифровими ринками країн ЄС сприяють вільному трансферу знань і технологій в Україні, що є ознакою парадигми «Відкриті інновації 2.0». Використання як власних технологічних ресурсів інноватора, так і зовнішніх об'єктів права інтелектуальної власності можливе на кожній стадії інноваційного процесу за допомогою інституційного та інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності. Отже, відкрита інноваційна екосистема характеризується цілеспрямованою взаємодією суб'єктів інноваційної діяльності, ефективно процесів комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, що забезпечуються комплексом правових, економічних, фінансових і соціальних інститутів та обмежених територією держави.

Розглядаючи ролі різних стейкхолдерів у відкритій інноваційній екосистемі, слід зазначити, що державний сектор відіграє центральну роль у просуванні відкритих інновацій. Так, державні установи створюють і застосовують дієві правові механізми ефективної охорони прав інтелектуальної власності на розроблені ключовими стейкхолдерами інноваційні технології через формування системи нормативно-правового регулювання, орієнтованого на інноваційний шлях розвитку, а також забезпечують виконання розроблених нормативно-правових актів у цій сфері. Органи державної влади сприяють комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, фінансуванню інноваційних проєктів через надання грантів, стимулюють створення підприємств науково-дослідного профілю при ЗВО та академічних установах; впроваджують програми стимулювання інновацій, інноваційних технологічних стартапів та інноваційного розвитку суб'єктів господарювання, забезпечуючи європейську інтеграцію інноваційних

підприємств України. Також державні установи стимулюють інноваційну активність у формі виконання інноваційних проєктів, що реалізуються у сфері публічно-приватного партнерства. Ключову роль у функціонуванні відкритої інноваційної екосистеми відіграють також суб'єкти господарювання. Вкрай важливою є проблема, яка перешкоджає створенню умов для активізації їх відкритої інноваційної діяльності. Вона полягає в слабкій інтегрованості українських інноваційних підприємств у глобальний високотехнологічний ринок інтелектуальної власності та відсутності належного досвіду комерціалізації досліджень і розробок [130].

Також важливу роль у відкритій інноваційній екосистемі відіграють ЗВО, науково-дослідні установи, а також громадські дослідницькі організації та науково-технічні організації не лише як виробники знань, а й як співтворці з погляду права інтелектуальної власності. Отже, ЗВО та державні дослідницькі організації є сьогодні джерелом відкритих інноваційних рішень і стратегічними партнерами в правовідносинах у відкритій інноваційній діяльності. Реалізація концепції відкритих інновацій обумовлює колективний характер наукових досліджень у формі співпраці наукових колективів, що складаються з груп дослідників, над спільним інноваційним проєктом на базі певного структурного підрозділу організації з метою комерціалізації результатів досліджень. У такий спосіб відбувається інтенсивна інтеграція інноваційної діяльності, практичних досліджень і технологічних розробок до єдиного інноваційного процесу. За допомогою відкритих інновацій для вчених і дослідників забезпечується більш ефективне впровадження, наприклад, винаходів та отримання ними винагороди за будь-яке правомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності.

Слід не погодитись із позицією, що діюче законодавство викреслює з інноваційного циклу ЗВО та наукові установи, оскільки автором розробок є вчені [22, с. 14]. Дійсно, відповідно до положень ч. 1 ст. 435 ЦК України первинним суб'єктом авторського права є автор твору. За відсутності доказів іншого автором твору вважається фізична особа, зазначена звичайним способом як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства) [150]. Однак, ЗВО можуть бути правоволодільцями майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти права інтелектуальної власності, що підтверджується в ст. 421 ЦК України. Можливість для ЗВО бути правоволодільцями майнових прав

інтелектуальної власності на об'єкти права інтелектуальної власності надається також у положеннях ст. ст. 69, 70 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII (зі змінами) [103].

Потрібно наголосити, що концепція відкритих інновацій стосується як короткострокових (прикладні дослідження), середньострокових, так і довгострокових (фундаментальні дослідження) досліджень. У такий спосіб вона повинна не тільки забезпечувати трансфер технологій із фундаментальних досліджень, але й більший акцент приділяти прикладним дослідженням із коротшими термінами розробки інноваційних технологій у наукових установах.

Громадяни та організації громадянського суспільства, користувачі інновацій, натовп користувачів інновацій, спільноти користувачів інновацій тощо, які представляють стейкхолдерів із громадянського суспільства також стали невід'ємною частиною відкритої інноваційної екосистеми. Інтеграція представників громадянського суспільства до інноваційних процесів висвітлює екосистемно-центричний підхід до інновацій [212]. Користувачі інновацій відіграють важливу роль як у розподілених інноваціях або краудсорсингу [156] відкритих інновацій, так і цільових інноваціях («орієнтованих на користувача»). Можна визначити різні форми залучення громадян до інноваційного процесу залежно від стадії інноваційного процесу (наприклад, розробки інноваційної технології або комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності), від характеру взаємодії громадян і суб'єктів господарювання, а також від рівня розширення можливостей в інноваційній діяльності громадян. Залежно від стадії інноваційного процесу громадяни можуть виконувати роль і вступати у правовідносини, як: джерело інноваційних ідей, співтворці для сфери інтелектуальної власності, тестувальники, кінцеві користувачі інновацій, споживачі інноваційних продуктів і (або) послуг. Для сфери права інтелектуальної власності важливим є розгляд їх вступу у правовідносини саме як співтворців. Також значно зросла роль громадян в інноваційній діяльності в державному секторі. Водночас вони відіграють головну роль на початкових етапах інноваційної діяльності, коли відбувається збір, оцінка та відбір відкритих інноваційних рішень, однак їх вплив на інноваційний процес зменшується на етапі впровадження інноваційних технологій.

Важливою є проблематика створення і використання відкритих даних, як складової відкритих інноваційних екосистем. Зважаючи на активну розбудову в Україні екосистеми відкритих даних, перед усім із режимом публічної інформації, слід зазначити, що її формування є необхідним елементом економіки знань, інструментом розвитку відкритих інновацій і участі представників громадянського суспільства у прийнятті управлінських рішень. Останніми роками велика кількість публічної інформації стала відкритою, зокрема реєстри компаній, судових рішень та публічних трансакцій. У межах своїх стратегій відкритих даних різні міста України розробляють місцеві портали відкритих даних. Водночас їх створення є лише частиною більш розгалуженого процесу, спрямованого на побудову цілісної екосистеми відкритих даних, що містить дві компоненти, які самоорганізуються – середовище відкритих даних і його складові. До основних користувачів відкритих даних можна віднести представників інноваційних підприємств, суб'єктів публічного адміністрування з метою залучення представників суб'єктів господарювання та громадянського суспільства до створення нових продуктів, надання методичної та інформаційної підтримки щодо реалізації соціально-орієнтованих проєктів на базі відкритих даних, фахівців у галузі ІКТ, громадські організації тощо. Велику роль у екосистемі відкритих даних в умовах використання концепції «Відкриті інновації 2.0» відіграють саме представники громадянського суспільства. Під час пріоритизації типів наборів даних, форматів і місць для публікації розпорядникам даних рекомендується залучати користувачів із метою кращого розуміння їх потреб. На доктринальному рівні пропонується, зокрема забезпечити ефективну систему зворотного зв'язку для Єдиного державного веб-порталу відкритих даних і для зовнішніх джерел даних, яка посприяла б такому діалогу.

Отже, досвід провідних країн свідчить про те, що найкращий ефект від ініціатив у сфері використання відкритих даних буде відбуватись із впровадженням екосистемного підходу щодо забезпечення відкритості даних. Водночас суб'єкти публічного адміністрування мають забезпечувати не тільки оприлюднення даних, але й сприяти політичному, правовому та інституційному забезпеченню, залученню представників громадянського суспільства та інноваційних підприємств до процесів публічного управління, фінансуванню інновацій, а також технологічної інфраструктури. Суб'єкти

публічного адміністрування повинні здійснювати регулюючу роль у різних аспектах екосистеми відкритих даних і брати участь у публічно-приватному партнерстві у сфері відкритих даних в умовах використання концепції відкритих інновацій.

У Дорожній карті інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA-UA) 2018 року вказано, що одним із інструментів для ефективного трансферу знань і впровадження відкритих інновацій є розробка та впровадження Стратегії інноваційного розвитку держави з відповідними розділами з трансферу технологій та відкритих інновацій, ефективного використання нематеріальних активів, а також нормативно-правове забезпечення реалізації Стратегії, узгодження її зі стратегіями розумної спеціалізації. Також визначено, що одним із таких інструментів є оновлення урядової Стратегії захисту та використання інтелектуальної власності на основі європейських практик відкритого доступу та відкритих інновацій [117]. Тому, як було зазначено, одним із головних завдань сьогодні є реалізація ефективної політики держави у сфері інтелектуальної власності як невід'ємної складової державної інноваційної політики для цілеспрямованого керівництва технічним прогресом у напрямку прискорення цілей стійкості та спільного процвітання.

Так, із метою реалізації державної інноваційної політики нещодавно було прийнято Стратегію розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р (зі змінами), яка визначає ефективну модель державної підтримки інноваційної діяльності та елементи інноваційної екосистеми.

Відповідно до положень даної Стратегії значно критикуються підходи до формування та реалізації державної інноваційної політики. Зазначено, що попередні спроби формування в Україні державної політики підтримки інновацій через вибірккову допомогу в розвитку окремих галузей, підгалузей та інноваційних проєктів мали обмежений позитивний вплив. Підходи, які ґрунтуються на визначенні галузевих пріоритетів, неефективно піддаються стратегічному плануванню, оскільки інновації є важко прогнозованим процесом. Водночас пріоритет у використанні наявних ресурсів надавався поточним завданням, а не розвитку інноваційної інфраструктури, що мало б впливовіший і довгостроковий ефект. Сучасний стан інноваційної діяльності є наслідком

відсутності стратегічного бачення та послідовної державної політики щодо переведення України на інноваційний шлях розвитку, формування національної інноваційної екосистеми, яка забезпечувала б його реалізацію та сприяла розвитку інноваційної культури в державі, використовуючи, крім фінансових, інші механізми розвитку інноваційної діяльності. Незважаючи на наявність окремих елементів, відсутня цілісна національна інноваційна екосистема, призначення якої – створення інноваційних продуктів (процесів) та їх швидке виведення на ринок інтелектуальної власності. Наявні в Україні структурні елементи національної інноваційної екосистеми та нормативно-правове поле їх функціонування не входять до єдиної конструкції, тому результати діяльності цих елементів поодинокі та не мають синергетичного ефекту.

Для вдосконалення підходів до формування та реалізації державної інноваційної політики у цій Стратегії визначається необхідність сприяння розвитку різних видів діяльності з високою наукоємністю, тобто переходу від низькотехнологічної ресурсної до високотехнологічної інноваційної економіки, а реалізація державної політики у цій сфері водночас має створювати сприятливі умови для розвитку виробництва інноваційних продуктів, включаючи можливість їх комерціалізації як в Україні, так і в інших країнах світу. Це підтверджується положенням, зазначеним у даній Стратегії, що державна інноваційна політика має фокусуватися на напрямках, які відповідають інноваційному процесу в Україні, враховуючи інтереси всіх заінтересованих сторін. Саме тому важливим є налагодження співпраці між усіма учасниками інноваційного процесу, які сприяють інноваціям на всіх етапах створення та впровадження інноваційного продукту [122].

Отже, можна детально простежити відсутність дійсно системного підходу до формування та реалізації державної політики у сфері інноваційної діяльності в Україні. На основі положень Стратегії створюється План заходів із її реалізації, що дає стрімкий старт прогресивному розвитку національної інноваційної екосистеми України, використанню органами державної влади такого методу для стимулювання інноваційної діяльності, як створення та підтримка розвитку інноваційної інфраструктури.

Тому, з метою виконання Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, як оперативного інструменту стимулювання інноваційної діяльності, було прийнято План заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку сфери

інноваційної діяльності на період до 2030 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.12.2021 р. № 1687-р (зі змінами) [106]. Необхідність прийняття Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності та Плану заходів із її реалізації передбачено в ст. 27 проєкту Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» від 2021 року [116].

Проаналізувавши правові норми цього Плану заходів, можна дійти висновку, що ним передбачено здійснення заходів, що спрямовані на: створення сприятливого нормативно-правового середовища для розвитку інновацій; розвиток інноваційної інфраструктури; сприяння розвитку інноваційної культури та культури підприємництва, просвітництво у сфері інноваційної діяльності та трансферу технологій; забезпечення надання державної підтримки інноваційної діяльності, що є формою стимулювання інноваційної діяльності; методичне забезпечення інноваційної діяльності та трансферу технологій; сприяння регіональному інноваційному розвитку; забезпечення комунікації між усіма учасниками інноваційного процесу, сприяння отриманню ними консультаційних послуг і супроводу на всіх етапах інноваційного циклу; забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності; стимулювання інновацій і проєктів на базі відкритих даних, цифровізацію; проведення моніторингу стану інноваційної сфери та аналізу результативності реалізації заходів. Водночас вважаємо, що правові норми даного Плану заходів потребують подальшого вдосконалення, оскільки вони не зовсім відповідають актуальним сьогодні викликам стрімкого розвитку інноваційної діяльності в умовах використання концепції відкритих інновацій. Так, в ньому, хоча й закріплені окремі важливі правові засади та елементи концепції відкритих інновацій водночас так і не знайшли свого закріплення поняття відкритих інновацій і відкритої інноваційної екосистеми. Однак, ще в проєкті розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на 2019-2021 роки» від 2019 року вони були закріплені.

Слід зазначити, що з метою створення сприятливого нормативно-правового середовища для розвитку інновацій одним із заходів Плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.12.2021 р. № 1687-р (зі

змiнами), зазначено пiдготовку законопроекту щодо визначення засад державної iнновацiйної полiтики, а також державної пiдтримки iнновацiйної дiяльностi з метою визначення засад державної iнновацiйної полiтики, що спрямована на формування сприятливих умов суб'єктам iнновацiйної дiяльностi та стимулювання iнновацiйної дiяльностi пiдприємств, установ та органiзацiй з метою розбудови iнновацiйної екосистеми [106]. Однак, на нашу думку, формулювання цiєї правової норми вимагає подальшого вдосконалення. Оскiльки ще в положеннях проекту розпорядження Кабiнету Міністрiв України «Про затвердження плану заходiв щодо реалiзацiї Стратегiї розвитку сфери iнновацiйної дiяльностi на 2019-2021 роки» вiд 2019 року, який передував прийнятому Плану заходiв на 2021-2023 роки з реалiзацiї Стратегiї розвитку сфери iнновацiйної дiяльностi на перiод до 2030 року, затвердженому розпорядженням Кабiнету Міністрiв України вiд 09.12.2021 р. № 1687-р (зi змiнами), було вказано, що одними iз заходiв з метою розвитку iнновацiйної iнфраструктури є: започаткування до IV кварталу 2021 року пiлотних проектiв щодо створення екосистеми вiдкритих iнновацiй у високотехнологiчних секторах промисловостi та сiльського господарства, результатом якого стане функцiонування в Україні рiгiональної iнновацiйної екосистеми [285], що включає концепцiю вiдкритих iнновацiй (Open Innovation) як способу формування i реалiзацiї технологiчних проектiв, а також розробка державних програм пiдтримки екосистеми вiдкритих iнновацiй до IV кварталу 2021 року [107].

Тому, зазначене формулювання правової норми у Планi заходiв на 2021-2023 роки з реалiзацiї Стратегiї розвитку сфери iнновацiйної дiяльностi на перiод до 2030 року, затвердженому розпорядженням Кабiнету Міністрiв України вiд 09.12.2021 р. № 1687-р (зi змiнами) пропонуємо викласти в наступнiй редакцiї: «... очiкуваний результат – визначено засади державної iнновацiйної полiтики, що спрямована на формування сприятливих умов суб'єктам iнновацiйної дiяльностi та стимулювання iнновацiйної дiяльностi пiдприємств, установ та органiзацiй з метою розбудови вiдкритої iнновацiйної екосистеми».

Грунтовний аналіз дiяльностi суб'єктiв iнновацiйної дiяльностi демонструє наявнiсть гострих проблем, якi виникають на рiзних етапах iнновацiйного процесу (на етапах створення iнновацiй, трансферу iнновацiй, впровадження iнновацiї через створення спецiалiзованого малого iнновацiйного пiдприємства – стартапу; впровадження iнновацiй

на вже існуючому підприємстві, виходу на серійне виробництво) та повинні бути вирішені за допомогою дієвих інструментів державної політики. Наприклад, для вирішення проблем, які виникають на етапі створення інновацій, вкрай необхідним є: формування в межах населених пунктів місць, призначених передусім для розгортання інтелектуальної, творчої діяльності, раціоналізаторського руху, розвитку креативних індустрій (зокрема виділення територій, створення на них відповідної інфраструктури, надання інформаційно-аналітичного та методичного забезпечення розвитку інноваційної культури) тощо.

Отже, Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р (зі змінами), передбачає непряму державну підтримку інноваційної діяльності щодо створення сприятливих умов для розвитку інноваційної діяльності в межах інноваційної екосистеми, де виникають інновації, що генеруватиме об'єкти права інтелектуальної власності; створення інфраструктурної системи, яка має потужний характер (наукових, індустріальних і технологічних парків тощо); значне вдосконалення нормативно-правових актів, за допомогою правових норм яких здійснюється ефективна охорона прав інтелектуальної власності (у Стратегії зазначається, що на етапі трансферу інновацій із використанням інструментів державної політики повинна бути розв'язана проблема розбіжності щодо врегулювання правовідносин у сфері інтелектуальної власності між ЦК України та актами спеціального законодавства України, що регулюють зазначену сферу відносин [122]) та сприяння активному розвитку українських інноваційних технологічних стартапів.

Така позиція передбачена також у проєкті Стратегії розвитку цифрової економіки 2030 року, в якій звертається увага на необхідності гармонізації політик і законодавства з вимогами ЄС, підтримки розбудови інноваційних екосистем та елементів інноваційної інфраструктури в українських містах, розробки та реалізації інноваційної політики муніципалітетів і стимулювання залучення громадян до розробки міських рішень Smart City (стартап-рух і живі лабораторії), інституціоналізації ініціатив на рівні урядових структур [142]. Також сьогодні одним із невідкладних завдань є перехід із аутсорсингу у сфері інноваційної діяльності на іноземні інноваційні підприємства до створення власного інноваційного продукту та започаткування українських інноваційних технологічних

стартапів, в яких часто створюються підривні технологічні інновації як драйвер економічного розвитку України.

На думку О. Б. Бутнік-Сіверського, «в такій системі відкритих інновацій об'єднуються економічні та науково-технологічно-технічні інтереси, формується гнучке наукомістке виробництво, інтегруються спільні зусилля технологічних підприємств і держави в межах національних потреб, що відтворює спільні стратегічні завдання інноваційної політики. Це також повною мірою відтворює напрями становлення та реалізації інноваційної моделі розвитку національної економіки як системи пріоритетів, стратегій, механізмів та інструментів, які безпосередньо спрямовані на формування інноваційного типу розширеного відтворення економіки країни, структура якої містить п'ять основних елементів: систему генерування інновацій – для цього потрібно створити відповідні умови розвитку інноваційного середовища; систему формування інтелектуального капіталу – для цього потрібно стимулювати інтелектуальне інноваційне підприємництво; систему комерціалізації інновацій – в Україні є чимало інновацій, але немає достатніх умов для їх комерціалізації та реалізації; систему використання або безпосереднього впровадження вітчизняних інновацій; систему державного регулювання інноваційного розвитку економіки» [11]. Створення таких сучасних механізмів із переважанням процесів самоорганізації, що сприяють стимулюванню результативної співпраці суб'єктів господарювання, суб'єктів публічного адміністрування, наукового та освітнього секторів і громадян потребує ефективної підтримки інноваційної політики, що направлена на правове врегулювання трансферу та освоєння знань, зміцнення зв'язків між державним і приватним секторами.

Водночас особливо важливим є наближення державної політики у сфері інтелектуальної власності України до єдиної політики ЄС у сфері інтелектуальної власності. Впровадження елементів парадигми «Відкриті інновації» в Україні є ключовим завданням для інтеграції України до ЄДП, зокрема через виконання спільних інноваційних проєктів в промисловості, що проводиться, зокрема в співпраці ЗВО різних країн світу. Потрібно наголосити, що необхідним для України є приєднання саме до нової парадигми «Відкриті інновації 2.0», заснованої на моделі «чотирьох спіралей», де суб'єкти публічного адміністрування, суб'єкти господарювання, освітній і науковий сектори та громадяни

співпрацюють, щоб спільно створювати об'єкти права інтелектуальної власності. Так, нагальним викликом для України є приєднання до європейської ініціативи «Відкриті інновації», що передбачено Дорожньою картою інтеграції до Європейського дослідницького простору, яка була затверджена ще в 2018 році колегією Міністерства освіти і науки України.

Зокрема, у Дорожній карті інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA-UA) 2018 року [117] визначено вектор, що розвиток сучасної національної дослідницької системи України повинен відбуватися в контексті загального реформування економіки та побудови потужної інноваційної економічної системи. Створення єдиного ЄДП і сучасних цифрових платформ відкритих інновацій [81] є вірним дороговказом при формуванні загальноєвропейського ринку ідей, знань, досліджень, нововведень, відкритої науки, що забезпечить: 1) покращення обміну науковими знаннями; 2) багаторівневий, структурований обмін інформаційними галузевими потоками; 3) поширення знань, досвіду, навичок і компетенцій між стейкхолдерами (університетами, бізнес-організаціями, державними та громадськими організаціями) [335].

У Дорожній карті інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA-UA) 2018 року зазначається, що на замовлення Міністерства освіти і науки України в 2016 році було проведено незалежний європейський аудит національної системи досліджень та інновацій України в рамках інструменту політичної підтримки програми «Горизонт 2020». Заключний Звіт вказує на розрив у діях між різними інституціями України щодо розвитку інновацій, що потребує розробки міжвідомчої (cross-governmental) стратегії досліджень та інновацій, використання найкращих європейських практик підтримки трансферу знань і розвитку інновацій: програми мобільності науки та промисловості, спільні дослідницькі проекти, участь у пріоритетних багатосторонніх європейських ініціативах тощо. Ці висновки були підтверджені в 2017 році рекомендаціями Світового банку щодо розробки більшою мірою спрямованого на пріоритети та збалансованого портфелю програм підтримки в галузі науки, інновацій і техніки для вирішення проблем інноваційних процесів.

Так, у Дорожній карті інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA-UA) 2018 року наголошується, що фіксація й облік інтелектуальної

власності у наукових установах і ЗВО не є достатніми. Центри й мережі трансферу технологій належним способом не інтегровано між собою та з іншими елементами інноваційної інфраструктури країни. Незважаючи на зобов'язання України щодо розвитку науково-технічного та наукового потенціалу відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС наразі існує неузгодженість із Європейською політикою передачі знань і відкритих інновацій. Розвиток інноваційних екосистем відповідно до європейської парадигми «Відкриті інновації 2.0» відбувається завдяки залученню до інноваційного процесу у відкритих інноваційних екосистемах усіх заінтересованих сторін – промислових підприємств, державних установ, академічних кіл, громадян для створення нових ринків, продуктів, послуг внаслідок переходу від лінійних інновацій до паралельних взаємопов'язаних інноваційних процесів. Отже, відкрита інноваційна екосистема – комунікаційний інструмент публічно-приватного партнерства, спрямований на об'єднання засобів і ресурсів (або як зазначається в науковій літературі «об'єднання патентів» [247]) і надання різного виду послуг суб'єктами інноваційної діяльності, що взаємодіють між собою на договірних засадах, усіх зацікавлених сторін для створення нових знань, продуктів, послуг, технологічних ринків внаслідок переходу від лінійних інновацій до інноваційних процесів, які мають паралельний взаємозв'язок. Тому, необхідно встановити систему стимулів для розвитку інноваційної діяльності, зокрема інноваційних технологічних стартапів, спін-оф компаній, інших суб'єктів інноваційної діяльності ще на початковій стадії реалізації їх інноваційних проєктів. Водночас, на нашу думку, недоліком у положеннях Дорожньої карти інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA-UA) 2018 року є визначення відкритої інноваційної екосистеми тільки як комунікаційного інструменту публічно-приватного партнерства, оскільки правові механізми концепції відкритих інновацій включають регулювання як приватно-приватних, так і публічно-приватних партнерських правовідносин.

Згідно з положеннями Дорожньої карти інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA-UA) 2018 року підкреслюється, що в частині реалізації пріоритету 2б «Оптимальне використання державних інвестицій у дослідницькі інфраструктури» необхідно реалізувати, зокрема ціль щодо забезпечення відкритого доступу до співробітництва з Європейськими дослідницькими інфраструктурами

державних наукових установ, університетів та інноваційних МСП. У частині реалізації підпріоритету 5а «Трансфер знань та відкриті інновації» визначено необхідність запровадження на основі досвіду країн ЄС нових механізмів та інструментів політики у сфері інноваційної діяльності на національному рівні, максимального поширення та використання наукових результатів для конкурентоспроможної економіки, інновацій і сталого розвитку, а також охорони прав інтелектуальної власності та ефективного використання об'єктів права інтелектуальної власності. Інструментами для забезпечення трансферу знань і впровадження відкритих інновацій є: оновлення національних пріоритетів розвитку науки і техніки, інноваційної діяльності з урахуванням тенденцій ЄС; визначення пріоритетних напрямів розвитку відкритих інновацій; створення офісу міжнародного трансферу знань для координації участі в міжнародних відкритих екосистемах, а також для консультацій на рівні держави та окремих стейкхолдерів (міжнародний центр компетенцій); створення відкритих інноваційних екосистем у кожному з пріоритетних напрямів та участь у відповідних передових європейських інноваційних екосистемах; створення та ресурсне забезпечення регіональних центрів (офісів) трансферу знань та відкритих інновацій; запровадження щорічного моніторингу комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, що були поставлені на баланс; використання ліцензій відкритого доступу в Україні; розробка критеріїв оцінювання та моніторингу трансферу знань для наукових установ і промисловості [117].

Відповідно до результатів останніх досліджень ВОІВ відкриті інновації є одним із каналів у системі міжнародної передачі технологій [2, с. 14; 198]. Тому, вважаємо необхідним створення офісу міжнародного трансферу знань, оскільки сучасні інноваційні процеси прискорюють процес міждержавного руху інноваційних технологій і міжнародного співробітництва з їх створення, комерціалізації та, особливо, трансферу технологій у межах міжнародної відкритої інноваційної екосистеми.

Як було зазначено, Україна, яка вперше стала асоційованим учасником Рамкової програми з досліджень та інновацій ЄС «Горизонт 2020», розпочала підготовку та адаптацію до входження до програми «Горизонт Європа». В Програмі діяльності Кабінету Міністрів України, схваленій Постановою Верховної Ради України від 04.10.2019 р. № 188-ІХ, закріплено, що Україна приєднується до рамкової програми «Горизонт Європа» та

можливостей ЄДП [119]. До завдань, які Україна поставила перед собою на цьому шляху й деталізувала їх в оновленій Дорожній карті з інтеграції науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору, затвердженій наказом Міністерства освіти і науки України від 10.02.2021 р. № 167 [105] у частині реалізації пріоритету 5а «Трансфер знань та відкриті інновації», віднесено необхідність досягнення подібної до визначеної в Дорожній карті інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA-UA) 2018 року цілі щодо запровадження на національному рівні механізмів та інструментів політики відкритих інновацій і поширення використання результатів наукових досліджень для конкурентоспроможної економіки та сталого розвитку за допомогою реалізації таких завдань: удосконалення нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності, механізмів та інструментів стимулювання і підтримки розвитку інноваційної діяльності; внесення змін у законодавство в частині створення нової системи пріоритетних напрямів розвитку інноваційної діяльності, орієнтованих на досягнення цілей сталого розвитку; формування культури та набуття навичок відкритих інновацій для ефективної взаємодії освіти, науки, бізнесу та громадянського суспільства; розробки та впровадження системи оцінки та моніторингу трансферу знань і відкритих інновацій; сприяння участі наукових установ, ЗВО та суб'єктів інноваційної діяльності в процесі розробки та впровадження підходу смарт-спеціалізації на регіональному рівні. Також із метою реалізації пріоритету 5а «Трансфер знань та відкриті інновації» зазначено необхідність досягнення цілі щодо розвитку інноваційної інфраструктури з урахуванням найкращих європейських і світових практик через реалізацію завдання формування відкритої національної технологічної платформи для підтримки розгалуженої мережі центрів трансферу технологій і центрів відкритих інновацій, а також забезпечення створення та функціонування регіональних центрів трансферу технологій і відкритих інновацій [83, с. 164; 105].

Наприклад, функціонування центрів відкритих інновацій у різних країнах світу дає змогу впроваджувати відкриті інновації з урахуванням особливих характеристик відкритої інноваційної діяльності кожного регіону. Визначення та кордони відкритих інновацій мають відмінності в США, Європі, Азії та інших регіонах. Наприклад, в Кремнієвій долині креативні інноваційні ідеї мають високу цінність та, як правило, суб'єкти інноваційної

діяльності відразу починають реалізацію інноваційних проєктів. В Японії, національна інноваційна екосистема якої орієнтована насамперед на новітні технології із сприянням розвитку стартап-екосистеми, вони провадять інноваційну діяльність виважено із більш жорстким забезпеченням охорони прав інтелектуальної власності [141; 266]. Цікавим прикладом є створення Центру відкритих інновацій у науці (Open Innovation in Science (OIS) Center – Ludwig Boltzmann Gesellschaft (LBG)), що функціонує як провідний міжнародний центр для досліджень та експериментів із дослідницькими практиками відкритих інновацій, а також сприяє генерації інновацій у наукових дослідженнях, надаючи практичний досвід, пропонуючи конкретні послуги для підтримки науковців і наукових організацій у застосуванні методів і принципів відкритих інновацій, шляхом: перепроєктування наукових досліджень за допомогою переходу до більш відкритої, спільної та міждисциплінарної роботи; розробки та тестування нових методів інтеграції фундаментальних правових засад відкритих інновацій у наукові дослідження та інноваційні процеси; встановлення нових форм взаємодії зацікавлених стейкхолдерів і співпраці в межах науки [212].

Отже, повністю погоджуємось із справедливою думкою О. П. Орлюк, що «завдяки виваженим крокам Європейської Комісії цілі, завдання та дії, що визначаються на рівні європейських політик, знаходять свого послідовного відображення в актах національного законодавства, зокрема за допомогою запровадження відповідних правових механізмів. Для України, що крокує шляхом євроінтеграції, враховуючи зобов'язання, взяті за Угодою UA-EU, логічним є врахування парадигми відкритості, яка формується в ЄС. Інноваційний розвиток України темпорально та змістовно поєднаний із розвитком цифрової економіки та суспільства, зі сферою інтелектуальної власності. Від послідовності та якості реалізації взятих на себе зобов'язань за Угодою UA-EU, за відповідними прийнятими органами державної влади актами концептуального та стратегічного характеру залежить успішність інтеграції України до Єдиного цифрового ринку ЄС та ЄДП, розвиток її наукового потенціалу. Від ефективності втілення цілей і завдань на рівні актів національного законодавства, а головне – якості правозастосування, залежить успішність реалізації національної політики у даній сфері» [83, с. 166-167].

Зважаючи на попередні положення даного дисертаційного дослідження, вимагається втілення вираженої державної інноваційної політики та державної політики у сфері інтелектуальної власності в Україні, які б враховували глобальні виклики, що окреслюють відкриті інноваційні процеси. Реалізація державної інноваційної політики повинна бути комплексною та розвивати складові, які відповідають за впровадження відкритих інновацій, застосовуючи правові механізми публічно-приватного партнерства, забезпечуючи підтримку посередників у трансфері технологій, реалізуючи програми розвитку мереж і стимулюючи зростання інноваційних технологічних стартапів із метою досягнення Україною високих конкурентних позицій. В умовах актуалізації ролі та підвищення активності споживачів інновацій у відкритій інноваційній екосистемі виникає необхідність постійної підтримки інноваційної діяльності споживачів інновацій через державну інноваційну політику. Також необхідним є формування ефективних систем для оцінки інтелектуальної власності та ліцензування майнових прав інтелектуальної власності.

У більшості країн світу запроваджені стратегії інноваційного розвитку набули більш відкритого характеру, стали більш визначеними, орієнтованими на певні сегменти інноваційного ринку, а також більшої впорядкованості набуло здійснення моніторингу інноваційної діяльності. Невід'ємною частиною інноваційних стратегій різних країн світу стали відкриті інноваційні моделі. Як було зазначено в даному дисертаційному дослідженні, в стратегіях щодо інноваційного розвитку та охорони прав інтелектуальної власності в Україні також присвячується увага розгляду окремих принципів і правових механізмів відкритих інноваційних процесів. Водночас із метою більш ефективного використання правових засад концепції «Відкриті інновації 2.0» держави-члени та асоційовані країни ЄС повинні розробити окремі національні стратегії або керівні принципи щодо відкритих інновацій, зокрема щодо правових механізмів взаємодії між відкритими інноваціями та іншими формами інновацій.

З 2008 року EU's Open Innovation Strategy and Policy Group (OISPG) опублікує різні Звіти щодо застосування відкритих інновацій і необхідних для цього рамок умов. Наприклад, було опубліковано наступні Звіти: «Єдиний цифровий ринок» («Digital Single Market»), «Цифрове табло» («Digital Scoreboard»), «Стартап Європа» («Startup Europe»),

«Дані» («Data»), «Хмарні обчислення» («Cloud Computing»), «Проекти суспільних викликів» («Societal challenges projects»), «ІКТ-інновації в «Горизонт 2020»» («ICT Innovation in «Horizon 2020»»), «Відкриті інновації» («Open Innovation»), «Спільні інновації» («Participative Innovation»), «Цифрові інфраструктури» («Digital Infrastructures»), «Нові технології» («Emerging Technologies»), «Відкрита наука» («Open Science») [360] тощо.

Зокрема, в Звіті EU's Open Innovation Strategy and Policy Group (OISPG) «Відкриті інновації» («Open Innovation») визначено, що «парадигма «Open Innovation 2.0» – підхід до інновацій, який допомагає вирішувати ключові європейські виклики. Відкриті інновації є важливим компонентом Європейської відкритої інноваційної екосистеми, до якої мають бути залучені всі зацікавлені сторони, які взаємодіють і створюють інноваційні технології у відкритих інноваційних екосистемах». У цьому Звіті підтверджується, що концепція «Відкриті інновації 2.0» – нова парадигма, заснована на моделі «чотирикутної спіралі» (Quadruple Helix), де уряд, промисловість, академічні й освітянські та громадські учасники співпрацюють, щоб спільно сприяти структурним змінам за межами самостійного провадження інноваційної діяльності однією організацією або особою. Також у даному Звіті зазначено, що «в новому процесі відкритих інновацій є 5 ключових елементів: 1) мережа; 2) співпраця: залучення технологічних партнерів, конкурентів, університетів і користувачів інновацій; 3) корпоративне підприємництво: посилення залучення венчурних інвестицій, розвиток стартапів і допоміжних підприємств; 4) проактивне управління інтелектуальною власністю: створення нових ринків інтелектуальної власності для інноваційних технологій; 5) дослідження та розробки (НДДКР)» [311]. Проаналізувавши положення цього Звіту, можна дійти висновку, що на рівні розвитку відкритої інноваційної діяльності в ЄС та окремих країн-членів ЄС виокремлюється Європейська відкрита інноваційна екосистема – мережеве інституційне середовище, метою створення та функціонування якого є прискорення відкритої інноваційної діяльності суб'єктів інноваційної діяльності на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0» на рівні ЄС та окремих країн-членів ЄС.

Негативною є тенденція, що, незважаючи на опублікування з 2008 року EU's Open Innovation Strategy and Policy Group (OISPG) великої кількості Звітів щодо втілення

відкритих інновацій і необхідних для цього рамок умов, сьогодні немає жодної країни в світі, яка б прийняла Національну стратегію відкритих інновацій.

Водночас успішним прикладом розробки окремої стратегії підтримки відкритих інновацій є Національна стратегія відкритих інновацій Австрії до 2025 року, яку було розроблено Федеральним міністерством науки, досліджень та економіки (BMWFW) і Федеральним міністерством транспорту, інновацій і технологій (BMVIT) у 2016 році. Цікаво, що Австрія – перша країна ЄС, яка розробила Національну стратегію відкритих інновацій. У цій Стратегії вказано, що лідерами розвитку відкритих інновацій є: Швеція, Данія, Німеччина, Фінляндія, також використовують правові засади концепції відкритих інновацій: Велика Британія, Словенія, Іспанія, Словаччина, Хорватія, Естонія, найменш застосовуваною парадигма відкритих інновацій є в Латвії та Румунії. Однак, у цих країнах не було розроблено та прийнято окремої Національної стратегії розвитку відкритих інновацій. Хоча у кількох країнах можна спостерігати тенденцію до впровадження правових засад відкритих інновацій у інші Стратегії, а також залучення представників громадянського суспільства до відкритої інноваційної діяльності. Наприклад, у Німеччині, Фінляндії, Великобританії, Швеції, Іспанії [229] та США відкриті інноваційні принципи та методи зазначаються в ключових документах Стратегії інноваційної політики, а також існує інтенсивна тенденція переходу до моделі інноваційної діяльності «Quadruple Helix». Сучасні інноваційні стратегії Данії та Естонії прямо не визначають правові механізми відкритих інновацій, але існують ознаки щодо залучення представників громадянського суспільства до провадження відкритої інноваційної діяльності [310].

Тому, в цьому дисертаційному дослідженні однією з головних пропозицій є рекомендація розробки та прийняття Національної стратегії відкритих інновацій України, щоб Україна стала взірцем у використанні правових механізмів концепції «Відкриті інновації 2.0» та почала відігравати роль новатора на міжнародному рівні в створенні та впровадженні рамок умов за допомогою розробки та прийняття окремої стратегії розвитку відкритих інновацій із метою включення правових засад відкритих інновацій на стратегічному рівні та відкриття мережі суб'єктів інноваційної діяльності.

Розглядаючи успішний досвід Австрії, потрібно наголосити, що прийняття Національної стратегії відкритих інновацій Австрії до 2025 року буде спрямоване на

досягнення таких цілей: 1) відкриття, розширення та розбудова дослідницької та інноваційної системи, зокрема розвиток нових джерел інновацій і зміцнення мережеских можливостей стейкхолдерів; 2) збільшення участі кінцевих користувачів у створенні інновацій; 3) підвищення ефективності та орієнтації на результати австрійської інноваційної системи, зокрема завдяки впровадженню інноваційних форм передачі знань та інкорпорування потреб суспільства, інноваційного підприємництва, державного управління в дослідницьку та інноваційну екосистему. Для реалізації цих цілей ефективними напрямками є: 1) розвиток культури відкритих інновацій; 2) формування різномірних відкритих інноваційних мереж і партнерських зв'язків у всіх областях, галузях промисловості й організаціях; 3) мобілізація ресурсів і створення рамкових умов для відкритих інновацій [310].

У такий спосіб Національна стратегія відкритих інновацій Австрії до 2025 року відповідає ключовим поточним стратегічним принципам, викладеним у Стратегії досліджень, технологій та інновацій (Austrian RTI Strategy 2030) Федерального уряду Австрії. Тому, Національна стратегія відкритих інновацій України має відповідати ключовим положенням Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р (зі змінами) та Плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.12.2021 р. № 1687-р (зі змінами).

У Національній стратегії відкритих інновацій Австрії до 2025 року наголошено, що з метою підвищення взаємодії та співпраці стейкхолдерів необхідно застосовувати новаторські підходи. В цьому важливому стратегічному документі передбачається розбудова базової інноваційної інфраструктури, яка дозволить новим інноваційним партнерствам спільно, більш ефективно використовувати інноваційні ресурси, що буде забезпечено за допомогою цифрової карти знань і технологій Австрії. Дана платформа також дозволить застосувати методи відкритих інновацій для створення соціальних інновацій. У Стратегії підкреслено необхідність зробити більш доступними методи відкритих інновацій для МСП на системному рівні. Також зазначено, що важливу роль у відкритих інноваціях відіграє спосіб передачі майнових прав інтелектуальної власності.

Орієнтоване управління інтелектуальною власністю з урахуванням конкретних науково-дослідних та інноваційних цілей є ключовою умовою для застосування відкритих інновацій. У разі фінансування державою дослідницьких проєктів, в яких немає конфіденційної інформації, яка повинна набути правової охорони в інтересах комерціалізації, з метою інтенсифікації процесу передачі знань і використання можливостей слід більше використовувати стратегії відкритого доступу та відкритих даних. Оскільки в майбутньому буде зростати участь «натовпу» («crowd») у відкритих інноваційних процесах, потрібно здійснювати розробку моделей справедливого розподілу та компенсацій за «краудворк» («crowdwork») [310], які виступають співавторами з погляду права інтелектуальної власності.

Важливим завданням сьогодні з метою ефективної реалізації державної інноваційної політики є визначення ступеня готовності національної, регіональної та місцевої інноваційних екосистем до принципів відкритості, розробки стратегії адаптації до міжнародної парадигми «Відкриті інновації 2.0», а також наслідків інтеграції інноваційної діяльності України до інтернаціональних відкритих моделей. Визначення чітких обов'язків у державній діяльності з використання та розвитку відкритих інновацій на законодавчому рівні має стати належним способом досягнення реалізації узгодженої національної інноваційної політики.

Незважаючи на те, що в проєкті Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025 роки, Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р (зі змінами), Плані заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.12.2021 р. № 1687-р (зі змінами) зазначено важливі положення щодо правового регулювання впровадження відкритих інновацій і проведення трансферу технологій, вважаємо необхідним, зважаючи на позитивний міжнародний досвід розробки окремої стратегії відкритих інновацій, із метою узгодження спільних ініціатив між Україною та ЄС щодо зміцнення української та європейських інноваційних екосистем у парадигмі «Відкриті інновації 2.0.» розробити та прийняти окрему Національну стратегію відкритих інновацій України.

Слід підкреслити, що розробка такої окремої Національної стратегії відкритих інновацій України передбачалась до IV кварталу 2020 року, але так і не відбулась. Так, ще в проєкті розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на 2019-2021 роки» від 2019 року серед заходів щодо реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності з метою стимулювання інновацій і проєктів на базі відкритих даних, цифровізації до IV кварталу 2020 року передбачалась розробка Національного порядку денного з відкритих інновацій до 2025 року, який буде визначати порядок денний: стратегічне бачення, пріоритети, інфраструктурні проєкти, етапи та відповідні інституції [107]. Тому, розробка та прийняття окремої Національної стратегії відкритих інновацій України є сьогодні надзвичайно на часі. Реалізуючи цю Стратегію, Україна зможе стати відкритим центром для наукових досліджень і відкритих інновацій, а також міжнародним зразком для проєктування та управління відкритими інноваційними екосистемами в умовах бурхливого розвитку цифрових технологій.

Вважаємо доцільним структуру Національній стратегії відкритих інновацій України побудувати за прикладом структури розробленої Національної стратегії відкритих інновацій Австрії до 2025 року, в якій визначено три сфери: 1) «розвиток культури відкритих інновацій і компетенції»; 2) «мережі та співробітництво» – формування відкритих інноваційних мереж і партнерства між дисциплінами, галузями промисловості та організаціями; 3) «ресурси та рамкові умови» – мобілізація технологічних ресурсів і створення рамкових умов для використання відкритих інновацій.

Для них було сформульовано чотирнадцять конкретних заходів для встановлення відкритих інновацій як керівного принципу дій у відкритій інноваційній екосистемі, серед яких виокремлюються:

- 1) створення відкритих інноваційних та експериментальних просторів – окрім центрального флагманського інноваційно-експериментального простору у Відні, в провінціях і регіонах також створена мережа інноваційних та експериментальних приміщень, як стаціонарних, так і мобільних (наприклад, Pop-up Science Centres), що дає змогу забезпечити високий рівень доступності до інноваційної та науково-дослідної діяльності для місцевих громад, зокрема за межами міських територій і вказує на

актуальність запропонованого в цьому дисертаційному дослідженні закріплення на законодавчому рівні в Україні визначення поняття модульного індустріального парку. В Австрії вже існує низка відкритих інноваційних та експериментальних просторів, зокрема OTELO, FabLabs і Practical Robotics Institute Austria тощо. Водночас існуючі та нові інноваційні й експериментальні простори мають інтенсивніше об'єднуватися в мережі;

2) Впровадження елементів відкритих інновацій в закладах освіти;

3) Подальший розвиток публічного адміністрування за допомогою використання правових засад відкритих інновацій і залучення представників громадянського суспільства до відкритої інноваційної діяльності – за допомогою використання відкритих інноваційних методів (PPPI Public Procurement Promoting Innovation), створення та функціонування платформ відкритих інновацій для процесів краудсорсингу відкритих інновацій;

4) Створення та функціонування платформ відкритих інновацій для створення соціальних інновацій із метою відповіді на глобальні виклики – за допомогою створення та функціонування краудсорсингових платформ для вирішення питань створення соціальних інновацій, де можна генерувати нові визначення проблем (краудсорсинг проблем) і рішення (краудсорсинг ідей), які дозволяють представникам громадянського суспільства визначати проблеми, а також пропонувати інноваційні рішення (наприклад, платформа iCrowdLynx у Віденському університеті природних ресурсів і природничих наук (BOKU));

5) Налаштування та управління картою інновацій, включаючи підбір партнерів із використанням платформ для суб'єктів інноваційної діяльності – створюється динамічна база даних і платформа знань із метою надання повного огляду всіх дослідницьких та інноваційних заходів, а також компетенцій наукових установ, суб'єктів господарювання та некомерційних організацій, що стане основою для формування нових інноваційних партнерств. Для сфери інтелектуальної власності України це є важливим, оскільки таку базу даних можна наповнювати наявними даними Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій. У більшості країн світу вже створені державні портали відкритих інновацій [56, с. 7], що формує великий портфель потрібних внутрішніх і зовнішніх інновацій, що були отримані за допомогою відкритих інновацій;

6) Формування дослідницької компетенції щодо використання принципів відкритих інновацій у науці – використання парадигм «Відкриті інновації» та «Відкрита наука» у взаємозв'язку;

7) Встановлення механізмів стимулювання дослідницького партнерства з нетрадиційними стейкхолдерами у фінансуванні досліджень для посилення відкритих інновацій;

8) Підвищення залучення користувачів і представників громадянського суспільства до «RTI funding programmes» – наприклад, програма COMET, що фінансується BMWFW і BMVIT та керується FFG; програма досліджень безпеки KIRAS, що належить BMVIT, які визначають, що одним із елементів відкритих інновацій, що придатний для фінансування є, наприклад, участь користувачів інновацій;

9) Розробка моделі справедливого розподілу та компенсації для «натовпу» – як винагорода з метою реалізації моделі справедливої компенсації «натовпу» («crowd») за участь у відкритій інноваційній діяльності через краудсорсингові платформи онлайн може бути визначеною в грошовій або негрошовій формі;

10) Подальший розвиток і забезпечення відкритих інноваційних методів та інструментів відкритих інновацій для МСП – заходи підтримки для впровадження відкритих інноваційних проєктів мають бути розроблені з метою охоплення всього інноваційного процесу. Також необхідним для України є створення центрів компетенції МСП для відкритих інновацій, наприклад, Центр компетенції МСП було створено в провінції Зальцбург; використання інноваційного ваучера (the Innovation Voucher (FFG)) і ваучера креативної індустрії (Creative Industry Voucher (AWS)) також забезпечує підтримку відкритих інноваційних заходів на ранній стадії інноваційного процесу;

11) Розробка та впровадження co-creation і Open Innovation Training programmes – розробка та реалізація навчальних програм спільної творчості для суб'єктів інноваційної діяльності;

12) Впровадження принципів відкритих даних і відкритого доступу в дослідженнях – вільний доступ до даних досліджень (Open Research Data) також має переваги для прикладних досліджень і розробок, зокрема для МСП. Корисним для України є міжнародний досвід застосування положень, визначених у рекомендаціях щодо

відкритого доступу, розроблених Open Access Network Austria (OANA), що включає, серед іншого, переведення всієї наукової публікаційної діяльності на відкритий доступ до 2025 року. Це означає структурування ліцензійних угод із видавництвами в такий спосіб, щоб публікації авторів автоматично надавалися з відкритим доступом, а також пропонується створення альтернативної національної та міжнародної інфраструктури публікацій;

13) Створення стратегії охорони прав інтелектуальної власності інноваційних підприємств, університетів, науково-дослідних установ і посередників із дотриманням балансу з інноваційною відкритістю з метою оптимізації інноваційного потенціалу – важливим для використання в Україні є міжнародний досвід розробки типових договорів у цій сфері в Австрії. Наприклад, типові угоди для відкритих інноваційних процесів розробляються в співпраці із зацікавленими сторонами та доступні для широкої громадськості на веб-сайті IPAG (Intellectual Property Agreement Guide). Ці типові договори охоплюють умови, починаючи від початкового розкриття інноваційного рішення зацікавленим сторонам через спільну подальшу розробку до використання автором інноваційного рішення та стороною договору, яка його приймає;

14) Впровадження комплексної комунікаційної ініціативи щодо відкритих інновацій для підвищення обізнаності та створення мереж – має бути створена національна відкрита інноваційна мережа з метою обміну досвідом. Така мережа буде підтримувати впровадження відкритої інноваційної діяльності, включаючи стратегію відкритих інновацій, на кількох рівнях. В Австрії мережа відкритих інновацій також має завдання ефективно будувати співпрацю з іншими мережами (наприклад, із Alliance for Responsible Science) на національному, європейському та міжнародному рівнях [310].

Водночас у Національній стратегії відкритих інновацій України потрібно прописати, що метою прийняття цієї стратегії є відкриття, розширення та подальший розвиток національної відкритої інноваційної екосистеми, регіональних, місцевих і галузевих відкритих інноваційних екосистем із метою підвищення рівня їх ефективності та продуктивності. Необхідно зазначити, що важливим є не тільки активний пошук зовнішніх відкритих інноваційних рішень, але й використання внутрішніх інноваційних рішень разом із іншими зовнішніми стейкхолдерами.

Також у Національній стратегії відкритих інновацій України слід приділити особливу увагу необхідності цілеспрямованого розширення науково-технічних знань і відкритих інноваційних процесів у освітньому та науковому секторах, інноваційному підприємстві, особливо для високотехнологічних промислових підприємств і МСП; публічному адмініструванні, а також громадянському суспільстві. З метою подолання все складніших глобальних викликів людства, зацікавлені суб'єкти інноваційної діяльності повинні залучати нові форми співпраці в інноваційній діяльності. Зважаючи на той важливий фактор, що сьогодні інноваційні потреби суб'єктів господарювання задовольняються переважно завдяки використанню зовнішніх об'єктів права інтелектуальної власності, а в інноваційному процесі враховуються потреби основних стейкхолдерів, необхідним є вдосконалення інноваційно-технологічного забезпечення українських інноваційних підприємств за допомогою створення відкритих інноваційних екосистем із метою формування відповідного інноваційного базису для реалізації ініціатив сталого зростання суб'єктів господарювання в Україні.

Слід у Національній стратегії відкритих інновацій України наголосити на розширенні класичної моделі «потрійної спіралі» (наука і дослідження, промисловість, державне управління) до моделі «чотирьох спіралей», яка до суб'єктів відкритої інноваційної екосистеми включає також представників громадянського суспільства. У такий спосіб це значно виводить на новий рівень інноваційні можливості відкритої інноваційної екосистеми, а також забезпечує ефективні напрямки для дослідницьких та інноваційних процесів. Забезпечення ефективної охорони прав інтелектуальної власності та інтегрованого управління результатами інтелектуальної, творчої діяльності всіх суб'єктів інноваційної діяльності сприятиме прискоренню цифрової трансформації відкритої інноваційної діяльності суб'єктів господарювання та поглибленню їх співпраці з іншими стейкхолдерами.

Ці заходи мають втілюватися окремими Міністерствами України в сферах їх компетенції в співпраці з відповідними зацікавленими суб'єктами інноваційної діяльності. Також до реалізації цієї Стратегії потрібно залучити суб'єктів інноваційної діяльності на регіональному та місцевому рівнях.

Отже, розробка правових засад використання концепції відкритих інновацій в Україні має прискорити створення сприятливих умов для раціонального використання фактору інтернаціоналізації, сприятиме активізації інноваційних процесів, досягненню стандартів і темпів інноваційного розвитку, властивих розвиненим країнам.

Тому, активне використання парадигми «Відкриті інновації 2.0» в інноваційній діяльності українських основних стейкхолдерів із метою підвищення рівня ефективності комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, а також трансферу технологій сприятиме інтеграції України до ЄДП та підвищенню конкурентоспроможності економіки України в умовах післявоєнного відновлення економіки нашої країни. Водночас використання цифрових технологій відкритих інновацій дозволить Україні прискорити участь у формуванні ЄДП для забезпечення сталого економічного зростання й процвітання, а також сприяння гармонізації цифрових дослідницьких ринків із Єдиним цифровим ринком ЄС.

Висновки до Розділу 3

Проаналізувавши в третьому розділі питання впливу концепції «Відкриті інновації 2.0» на міжнародне та українське законодавство у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності, можемо зробити наступні висновки.

1. В умовах використання сучасної парадигми «Відкриті інновації 2.0» суб'єкти інноваційної діяльності, які беруть участь у відкритій інноваційній діяльності, поділяються на чотири великі групи, серед яких виокремлюються: 1) освітній і науковий сектори (університети, науково-методичні і методичні установи, наукові установи та організації незалежно від форми власності, які проводять наукові дослідження і розробки та створюють нові наукові знання і технології, державні наукові центри, академічні та галузеві інститути, наукові підрозділи ЗВО тощо); 2) суб'єкти господарювання (ФОП, організації та інноваційні підприємства, які виробляють інноваційну продукцію та (або) надають інноваційні послуги тощо); 3) суб'єкти публічного адміністрування (законодавчі, структурні та функціональні інституції, які встановлюють і забезпечують належне дотримання правових норм у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності, а

також взаємодію всіх підсистем національної відкритої інноваційної екосистеми на національному, регіональному та місцевому рівнях тощо); 4) представники громадянського суспільства (користувачі та споживачі інновацій, натовпи користувачів інновацій, спільноти користувачів інновацій, асоціації, неприбуткові організації, творчі індустрії, мистецькі та культурні організації тощо). Однак, вважаємо, що окремо до суб'єктного складу відкритої інноваційної екосистеми слід також віднести фінансовий сектор, який представляють, зокрема венчурні та інвестиційні фонди, бізнес-ангели тощо, які беруть участь у відкритій інноваційній діяльності через фінансування перспективних інноваційних проєктів, що відіграють важливу роль у реалізації підходу Європейської комісії до відкритих інновацій.

2. Зважаючи на те, що суб'єкти інноваційної діяльності створюють об'єкти права інтелектуальної власності в межах інноваційної екосистеми, пропонуємо на законодавчому рівні закріпити визначення поняття національної інноваційної екосистеми. Вважаємо доцільним серед переліку визначення термінів у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами) та в ч. 1 ст. 1 нового Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» поняття національної інноваційної екосистеми викласти в наступній редакції: «Національна інноваційна екосистема – мережеве інституційне середовище, що складається з об'єднаних стійкими взаємозв'язками організаційних, структурних і функціональних інституцій, що задіяні в процесі створення інноваційних технологій із метою трансформації в інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги та забезпеченні розвитку інноваційної діяльності з використанням організаційних, нормативних і фінансових ресурсів на загальнодержавному рівні».

3. На нашу думку, доцільно на законодавчому рівні України поряд із визначенням поняття національної інноваційної екосистеми закріпити визначення поняття регіональної інноваційної екосистеми. Пропонуємо серед переліку визначення термінів у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами) та в ч. 1 ст. 1 нового Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» поняття регіональної інноваційної екосистеми викласти в наступній редакції: «Регіональна інноваційна екосистема – мережеве інституційне середовище, що складається з об'єднаних

стійкими взаємозв'язками організаційних, структурних і функціональних інституцій, що задіяні в процесі створення інноваційних технологій із метою трансформації в інноваційні продукти та (або) продукцію чи послуги та забезпеченні розвитку інноваційної діяльності з використанням організаційних, нормативних і фінансових ресурсів, метою якого є прискорення інноваційної діяльності в певному географічно обмеженому регіоні».

4. Вважаємо також доцільним серед переліку визначення термінів у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами) та в ч. 1 ст. 1 нового Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» закріпити визначення поняття відкритої інноваційної екосистеми та викласти його в наступній редакції: «Відкрита інноваційна екосистема – відкрита мережа, в якій здійснюється співпраця суб'єктів публічного адміністрування, суб'єктів господарювання, сектору генерації знань і громадян із різними компетенціями, об'єднаних стійкими взаємозв'язками та задіяних в розподілі зобов'язань, ризиків і винагороди у процесі створення відкритих інновацій, у яких зацікавлені споживачі інновацій, що потребує об'єднання технологічних ресурсів і постійного обміну знаннями, науково-технічною інформацією та об'єктами права інтелектуальної власності».

5. Пропонуємо в положеннях Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами) та в новому Законі України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» окрему статтю під назвою «Відкрита інноваційна екосистема» присвятити правовому регулюванню різних її видів. У ч. 1 цієї окремої статті слід прописати, що «правові засади концепції «Відкриті інновації 2.0» можуть бути реалізовані в: національній відкритій інноваційній екосистемі, регіональній відкритій інноваційній екосистемі, місцевій відкритій інноваційній екосистемі та міжнародній відкритій інноваційній екосистемі за територіальною ознакою; у галузевій відкритій інноваційній екосистемі залежно від сектору економіки, в якому суб'єкти інноваційної діяльності провадять відкриту інноваційну діяльність». У ч. 2 цієї окремої статті необхідно зазначити, що «національна відкрита інноваційна екосистема – мережеве інституційне середовище, метою створення та функціонування якого є прискорення відкритої інноваційної діяльності суб'єктів інноваційної діяльності на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0» на національному рівні. Основними інструментами взаємодії суб'єктів

інноваційної діяльності є: 1) ліцензійні договори; 2) договори про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності; 3) спільні угоди на дослідження і розробки; 4) спільні підприємства або злиття та поглинання компаній; 5) інкубація та акселерація у відкритій інноваційній діяльності; 6) спін-оф і спін-аут моделі; 7) краудсорсинг відкритих інновацій; 8) інші не заборонені законодавством правові інструменти взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності». В ч. 3 цієї даної окремої статті слід вказати, що «регіональна відкрита інноваційна екосистема – мережеве інституційне середовище, метою створення та функціонування якого є прискорення відкритої інноваційної діяльності суб'єктів інноваційної діяльності на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0» у певному географічно обмеженому регіоні. Основними інструментами регулювання спільного виконання етапів інноваційного процесу через створення систем взаємодії регіонів є: 1) договори про співпрацю; 2) регіональні асоціації; 3) інші не заборонені законодавством правові інструменти взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності». У ч. 4 цієї окремої статті необхідно зазначити, що «місцева відкрита інноваційна екосистема – мережеве інституційне середовище, метою створення та функціонування якого є прискорення відкритої інноваційної діяльності суб'єктів інноваційної діяльності на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0» у певній географічній місцевості. Основними інструментами взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності є: 1) договори про співпрацю; 2) інші не заборонені законодавством правові інструменти взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності». В ч. 5 цієї статті необхідно визначити, що «міжнародна відкрита інноваційна екосистема – мережеве інституційне середовище, метою створення та функціонування якого є прискорення відкритої інноваційної діяльності суб'єктів інноваційної діяльності на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0» на міжнародному рівні. Основними інструментами взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності є: 1) ліцензійні договори; 2) міжнародні угоди про співробітництво; 3) інші не заборонені законодавством правові інструменти взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності». В ч. 6 даної статті слід вказати, що «галузева відкрита інноваційна екосистема – секторальна інноваційна екосистема, що представляє певне мережеве інституційне середовище, метою створення та функціонування якого є прискорення відкритої інноваційної діяльності суб'єктів

інноваційної діяльності на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0» у певному секторі економіки».

6. Вважаємо, що розвиток інноваційної діяльності в регіональних інноваційних екосистемах на основі мережевого взаємозв'язку відкритих інноваційних екосистем має відбуватись на правових засадах, визначених у Стратегіях регіонального інноваційного розвитку, в яких має передбачатися, зокрема унормування процедури створення та функціонування регіональних центрів трансферу технологій, а також міжрегіональної мережі трансферу технологій.

7. Детально аналізуючи положення ст. 3 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами), можна дійти висновку, що недоліком цієї статті є визначення тільки мети та принципів державної інноваційної політики без врахування основних завдань державної підтримки інноваційної діяльності. Такий недолік простежується також у ст. 6 цього Закону України, яку присвячено розгляду державного регулювання інноваційної діяльності. Тому, пропонуємо до ст. 6 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами) внести нову частину цієї статті, яка буде визначати основні завдання державної підтримки інноваційної діяльності, а також у статті нового Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» з метою вдосконалення ч. 2 ст. 28 проекту цього Закону України, оскільки визначений перелік основних завдань державної підтримки інноваційної діяльності є недосконалим і не враховує нові тенденції в різних країнах світу щодо провадження інноваційної діяльності ключовими стейкхолдерами в умовах використання концепції «Відкриті інновації 2.0», перелік основних завдань державної підтримки інноваційної діяльності викласти в наступній редакції: «Основними завданнями державної підтримки інноваційної діяльності є: 1) формування та розвиток національної відкритої інноваційної екосистеми, забезпечення її інтеграції до міжнародної відкритої інноваційної екосистеми; формування та розвиток регіональних відкритих інноваційних екосистем, місцевих відкритих інноваційних екосистем і галузевих відкритих інноваційних екосистем; 2) забезпечення інноваційного розвитку економіки на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0»; 3) інтеграція України до Європейського дослідницького простору та Єдиного цифрового ринку ЄС; 4) забезпечення взаємодії органів державної влади та

суб'єктів інноваційної діяльності в межах відкритої інноваційної екосистеми; 5) створення сприятливих умов для підвищення продуктивності та конкурентоспроможності суб'єктів інноваційної діяльності, зокрема завдяки впровадженню інноваційної продукції; 6) сприяння збільшенню частки інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції; 7) сприяння розвитку академічного та публічно-приватного партнерств на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0»; 8) підтримка малого та середнього інноваційного підприємництва в науково-виробничій сфері, інноваційних технологічних стартапів, спін-оф і спін-аут моделей; формування та розвиток стартап-екосистеми; 9) сприяння розвитку інноваційної інфраструктури, зокрема інформаційних мереж з питань трансферу технологій; 10) підвищення інвестиційної привабливості та експортного потенціалу суб'єктів інноваційної діяльності; 11) забезпечення створення та розвитку інноваційної інфраструктури за пріоритетними напрямками розвитку інноваційної діяльності та її інтеграції з виробництвом на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0»; 12) сприяння суб'єктам інноваційної діяльності у введенні у господарський обіг інноваційної продукції; 13) фінансова підтримка розвитку венчурного фінансування інноваційної діяльності; 14) сприяння взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0»; 15) забезпечення інноваційного розвитку на засадах створення та функціонування платформ відкритих інновацій; розвитку краудсорсингу відкритих інновацій; 16) стимулювання інноваційної діяльності на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0»».

8. Отже, концепція відкритих інновацій стимулює інноваційну модернізацію за допомогою селекції технологій, що передбачає отримання ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності або набуття майнових прав інтелектуальної власності за допомогою укладання договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності на використовувані високотехнологічні зразки, доопрацювання вже наявних інноваційних продуктів.

На рівні законодавства України у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності мають бути закріплені положення щодо прискореного переходу стейкхолдерів до мережевого співробітництва в межах відкритих інноваційних екосистем. Суб'єктам інноваційної діяльності потрібно все більше акцентувати увагу на певних основних

компетенціях або інноваційних продуктах, що здійснюється лише за умови налагодження між ними широкого мережевого співробітництва з іншими учасниками відкритої інноваційної екосистеми.

Тому, подальший розвиток створення та розповсюдження інноваційних технологій в Україні має стимулюватися інструментами державної інноваційної політики та державної політики у сфері інтелектуальної власності на принципах відкритості, забезпечуючи реалізацію ефективних правових механізмів для посилення співпраці, обміну науково-технічними знаннями, об'єктами права інтелектуальної власності та досвідом щодо розвитку ефективних національної, регіональних, місцевих, міжнародної та галузевих відкритих інноваційних екосистем на правових засадах концепції «Відкриті інновації 2.0».

Висновки

В результаті проведеного дослідження було комплексно проаналізовано з погляду права інтелектуальної власності особливості охорони прав інтелектуальної власності в умовах використання концепції відкритих інновацій за законодавством України, ЄС та окремих країн-членів ЄС, США та країн Азії з врахуванням успішних світових прикладів використання правового режиму концепції відкритих інновацій із метою визначення подальших перспектив її впровадження українськими суб'єктами інноваційної діяльності з дотриманням балансу врахування провідного міжнародного досвіду та національного контексту провадження інноваційної діяльності.

Вирішення наукових завдань дало змогу сформулювати низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення мети дослідження, зокрема:

1. Концепція відкритих інновацій за правовою природою відрізняється від закритих інновацій. Сьогодні спостерігається тенденція зміни характеру інноваційної діяльності від лінійного до правовідносин співпраці в межах динамічних, мережевих інноваційних екосистем, що є характерним для відкритих інновацій. Циклічно-мережевий характер інноваційної діяльності відображає взаємозв'язок у правовідносинах основних стейкхолдерів у створенні об'єктів права інтелектуальної власності та їх наступної комерціалізації. На відміну від відкритих інновацій концепція закритих інновацій визначальною ознакою має лінійність інноваційного процесу та послідовний перебіг етапів інноваційних процесів, що передбачає самостійне генерування суб'єктом інноваційної діяльності інноваційних рішень, створення об'єктів права інтелектуальної власності, проведення їх комерціалізації та розповсюдження інноваційних продуктів і (або) послуг із використанням власних об'єктів права інтелектуальної власності. Наприклад, в інноваційному підприємстві зазвичай створюється відділ НДДКР або лабораторія. Парадигма відкритих інновацій постійно вдосконалюється з правової позиції з метою створення відкритих інноваційних екосистем. Тому, на відміну від закритих інновацій концепція відкритих інновацій передбачає залучення суб'єктом інноваційної діяльності технологічних ресурсів та об'єктів права інтелектуальної власності суб'єктів зовнішньої інноваційної мережі. Отже, вагомою перевагою використання відкритих інновацій є

розвернення процесу створення та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності за межі суб'єкта інноваційної діяльності, включення до нього додаткових учасників.

Відкриті інновації спочатку були концепцією, розробленою як протилежна до парадигми закритих інновацій, яку запропонував Г. Чесбро ще в 2003 році. Проте, правова природа сучасної концепції відкритих інновацій значно виходить за межі трактування версії концепції відкритих інновацій, запропонованої Г. Чесбро, та визначається як «Відкриті інновації 2.0». Однією з її фундаментальних засад є інноваційна модель «чотирьох спіралей», яка розширює парадигму «потрійної спіралі», вказуючи на те, що поряд із ЗВО та науковими установами, суб'єктами господарювання та суб'єктами публічного адміністрування важливим стейкхолдером інноваційного процесу є представники громадянського суспільства (громадяни, споживачі та користувачі інновацій, натовпи користувачів, спільноти користувачів, асоціації, неприбуткові організації, творчі індустрії, мистецькі та культурні організації тощо).

Визначаючи особливості нового технологічного підходу «Індустрія 4.0», важливо зазначити, що термін «Індустрія 4.0» був вперше використаний Федеральним урядом Німеччини в 2011 році в Національній стратегії розвитку комп'ютеризованого виробництва. Позначення «4.0» символізувало четверту промислову революцію. Згідно з ч. 2 Положення про впровадження технологічного підходу «Індустрія 4.0», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України «Щодо сприяння впровадженню технологічного підходу «Індустрія 4.0»» від 21.07.2021 р. № 750 (зі змінами) Індустрія 4.0 передбачає комплексну цифровізацію та автоматизацію виробничих процесів і управління у реальному секторі економіки. Розкриваючи відмінні риси нового технологічного підходу «Індустрія 4.0» від інших напрямів технологічного розвитку, слід наголосити, що «Індустрія 1.0» відноситься до першої промислової революції, що була відзначена переходом від ручного виробництва до станків з використанням енергії пара та води. «Індустрія 2.0» – друга промислова революція, більш відома як технологічна, що стала можливою завдяки обширним залізничним мережам і телеграфу, наростаючому поширенню електрики. «Індустрія 3.0» має назву цифрової революції, оскільки вона характеризується широким використанням комп'ютерних і комунікаційних технологій у виробничому процесі. Водночас четверта промислова революція являє собою

фундаментальні зміни у розвитку людства, завдяки надзвичайним технологічним досягненням, які співмірні з досягненнями першої, другої та третьої промислових революцій. Однак, четверта промислова революція охоплює технологічні зміни, які надають можливість використати конвергентні технології для створення інклюзивного майбутнього, орієнтованого на людину. У такий спосіб четверта промислова революція є впровадженням нової техніко-економічної парадигми, що заснована на стрімкому зростанні обсягів даних, появи аналітичних і бізнес-аналітичних можливостей, нових формах взаємодії людини з сенсорними інтерфейсами та системами доповненої реальності, розвитку робототехніки та 3D-друку тощо.

2. Створення відкритих інновацій є надзвичайно важливим процесом для стабільного відновлення світової економіки, а також модернізації української економіки та покращення її ефективності. Оскільки відкриті інновації стимулюють економічне зростання та конкурентоспроможність країни, що є особливо актуальним із метою післявоєнного відновлення економіки. Парадигма «Відкриті інновації 2.0» використовується на основі принципів інтегрованого співробітництва, спільного створення та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, розвитку інноваційних екосистем із метою сприяння дослідженням і швидкого прийняття інновацій.

Для суб'єктів інноваційної діяльності є необхідним інтеграція України до ЄДП та Єдиного цифрового ринку ЄС, активна участь у реалізації концепції «Відкриті інновації 2.0» та прискорення відкритого трансферу технологій. Із метою реалізації Дорожньої карти з інтеграції науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 10.02.2021 р. № 167 необхідно прийняти урядове рішення на рівні Кабінету Міністрів України. Розглядаючи співвідношення парадигм «Відкриті інновації» та «Відкрита наука», що мають свою актуальність у розвитку відкритої інноваційної діяльності в країнах ЄС, важливо підкреслити, що використання концепції «Відкриті інновації 2.0» в Україні має ґрунтуватися на врахуванні принципів і правових механізмів відкритої науки та науково-технічної діяльності, а також відкритого доступу.

3. Слід розрізняти поняття відкритих інновацій від спільних інновацій, які окреслюють процес, що проявляється в створенні інновацій двома та більше

стейкхолдерами у співпраці. Водночас концепція відкритих інновацій активізує співпрацю суб'єктів інноваційної діяльності у сфері досліджень, розробок і комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності та їх переходу до інноваційних продуктів і (або) послуг. Проаналізувавши існуючі в науковій літературі визначення, які розглядають поняття відкритих інновацій здебільшого з позиції економічної теорії, в цьому дисертаційному дослідженні було запропоновано вперше на законодавчому рівні України закріпити визначення поняття відкритих інновацій саме з погляду права інтелектуальної власності.

4. Вектор розвитку відкритих інновацій має визначатися поєднанням правових механізмів співпраці суб'єктів публічного адміністрування, відповідальних за розробку державної інноваційної політики та державної політики у сфері інтелектуальної власності, суб'єктів господарювання, освітнього та наукового секторів і представників громадянського суспільства в межах «чотиривимірної спіральної» моделі (Quadruple Helix). Уряди всіх країн світу, зокрема України повинні здійснювати підтримку інноваційної діяльності інноваційних підприємств у співпраці в правовідносинах із іншими суб'єктами інноваційної діяльності з належною охороною їх прав інтелектуальної власності. Більша синергія суб'єктів публічного адміністрування та суб'єктів господарювання сприятиме стрімкому розвитку нової промислової революції. Тому, було вперше запропоновано законодавчо закріпити визначення понять академічного партнерства та публічно-приватного партнерства, що реалізуються саме у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності в умовах використання концепції відкритих інновацій. Отже, сучасна реалізація державної інноваційної політики України має створювати сприятливі умови та правові механізми для забезпечення ефективної взаємодії ключових стейкхолдерів у відкритій інноваційній діяльності, а також бути спрямованою на формування потужного інституційного середовища підтримки та розвитку відкритих інновацій. Із цією метою в даному дисертаційному дослідженні також було запропоновано вперше на законодавчому рівні України закріпити визначення понять: підприємницького університету; спін-аут; модульного індустріального парку; центру трансферу технологій, інноваційного центру з пропозицією врегулювання в окремих статтях законодавства у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності правових засад їх створення та функціонування.

5. Водночас державна політика у сфері інтелектуальної власності має бути невід'ємною складовою державної інноваційної політики. Прикладом такого підходу став проєкт Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025 роки, узгоджений із стратегією в сфері інноваційної діяльності, який готувався з врахуванням Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р (зі змінами).

6. У правовідносинах співпраці суб'єкти інноваційної діяльності створюють динамічні мережі відкритих інновацій, що стимулюють структурні зміни в інноваційній діяльності на перетині інституційних кордонів, що дозволяє більш ефективно вирішувати найбільш гострі глобальні виклики в умовах розвитку нового технологічного підходу «Індустрія 4.0». У такий спосіб співтворчість у правовідносинах між суб'єктами інноваційної діяльності в умовах використання концепції відкритих інновацій призводить до створення мультидисциплінарних інноваційних технологій. Побудова та функціонування відкритої інноваційної екосистеми є найбільш ефективними, коли взаємодія її елементів чітко організована та врегульована за допомогою правових інструментів через укладання договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. На відміну від лінійного інноваційного процесу, весь інноваційний процес у відкритій інноваційній екосистемі має циклічно-мережевий характер, що характеризується як багаторазовий перехід між етапами генерації інноваційної ідеї, дослідження, розробки та фази тестування, враховуючи нові результати, додаючи нові науково-технічні знання та досвід із усієї відкритої інноваційної екосистеми. В цьому контексті в даному дисертаційному дослідженні було запропоновано вперше на законодавчому рівні України закріпити визначення понять: національної та регіональної інноваційних екосистем; відкритої інноваційної екосистеми, що охоплює національну, регіональну, місцеву та міжнародну відкриті інноваційні екосистеми за територіальною ознакою, а також галузеву відкриту інноваційну екосистему залежно від сектору економіки, в якому стейкхолдери провадять відкриту інноваційну діяльність із визначенням основних інструментів взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності;

міжрегіональної мережі трансферу технологій із пропозицією врегулювання в окремій статті правових засад її створення та функціонування.

7. Головною перевагою використання концепції відкритих інновацій є спрощення доступу до зовнішніх об'єктів права інтелектуальної власності та їх цільового використання у сфері інтелектуальної власності. Більш активне розпорядження майновими правами інтелектуальної власності сприяє розвитку Національної системи охорони інтелектуальної власності та формуванню відкритого ринку інтелектуальної власності. Суб'єкти права інтелектуальної власності все частіше переглядають традиційні способи створення об'єктів права власності та переходу до інноваційних продуктів і (або) послуг за допомогою їх комерціалізації з одночасним використанням зовнішніх інноваційних рішень та власних досліджень і технологічних розробок за межами поточної інноваційної діяльності. У такий спосіб концепція відкритих інновацій полягає, з одного боку, у використанні зовнішніх об'єктів права інтелектуальної власності у своїй власній інноваційній діяльності, а з іншого – щодо внутрішніх невикористаних технологій має бути наданий дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності у відкритій інноваційній діяльності інших стейкхолдерів.

8. Концепція «Відкриті інновації 2.0» найчастіше реалізується в правовідносинах співтворчості між суб'єктами інноваційної діяльності через: видачу ліцензії на використання об'єкта права інтелектуальної власності, укладання ліцензійного договору, договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності та інших договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності; спільне патентування; створення інноваційних технологічних стартапів та спін-оф і спін-аут моделей; партнерські екосистеми в різних галузях економіки в межах галузевих відкритих інноваційних екосистем, в різних регіонах у межах регіональних відкритих інноваційних екосистем і в певній географічній місцевості в межах місцевих відкритих інноваційних екосистем або на національному рівні в межах національної відкритої інноваційної екосистеми та на світовому рівні в межах міжнародної відкритої інноваційної екосистеми; спільне використання об'єктів права інтелектуальної власності та в правовідносинах із клієнтами інновацій за допомогою краудсорсингу відкритих інновацій із використанням

платформ відкритих інновацій і співлабораторій; інкубацію та акселерацію у відкритій інноваційній діяльності тощо.

Правовідносини, що виникають при провадженні відкритої інноваційної діяльності, часто трансформуються в спільні підприємства. В умовах використання концепції відкритих інновацій спільна розробка інноваційних продуктів і (або) послуг відбувається кількома суб'єктами інноваційної діяльності за допомогою проведення спільних досліджень або на основі угод про технологічне співробітництво. Виконання деяких етапів створення інноваційного продукту, наприклад, дизайну або розробки макета інноваційного продукту може відбуватись спеціалізованими суб'єктами господарювання на основі аутсорсингу у сфері інноваційної діяльності.

У такий спосіб до формування правової природи відкритих інновацій призводять стратегічне партнерство та спільні дослідницькі проекти. В таких формах, як створення спільних підприємств, формування стратегічних альянсів або реалізація партнерств в галузі НДДКР реалізується подвійний інноваційний процес в умовах використання концепції відкритих інновацій під час співтворчості з іншими суб'єктами інноваційної діяльності.

Отже, найчастіше процес «зовні-всередину» реалізується в формі: спільної розробки інноваційних продуктів і технологій і комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, ліцензування майнових прав інтелектуальної власності на зовнішні технології, участі в інноваційних технологічних стартапах за допомогою механізмів інкубації у відкритій інноваційній діяльності та формування стратегічних альянсів; процес «зсередини-назовні» – ліцензування майнових прав інтелектуальної власності, створення спін-оф на основі раніше розроблених інноваційних технологій і (або) продуктів; сполучний (подвійний) процес – створення спільних підприємств, формування стратегічних альянсів і мереж, до яких можуть бути залучені взаємодоповнюючі технологічні партнери.

9. Договірними інструментами реалізації концепції «Відкриті інновації 2.0» є укладання: 1) договору на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт; 2) ліцензійного договору; 3) договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності; 4) договору про спільну діяльність; 5) договору

надання інжинірингових послуг; б) інвестиційного договору тощо. Водночас в реалізації вказаної парадигми також активно застосовуються акти національного і міжнародного законодавства, акти правозастосування суб'єктів владних повноважень, акти правосуддя тощо, що відносяться до правового інструментарного апарату механізму реалізації концепції «Відкриті інновації 2.0».

10. Вважаємо доцільним використання в Україні позитивного досвіду проведення спільних досліджень і вдосконалення інноваційних технологій в умовах використання концепції відкритих інновацій в США. Якщо інноваційне підприємство та університет розробляють інноваційну технологію з оформленням угоди про спільні дослідження, діяльність, виконана до проведення спільних досліджень одним із цих суб'єктів інноваційної діяльності, може бути використана в якості попереднього рівня техніки для спільної роботи. Тому, потрібно на законодавчому рівні в положеннях Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами) та нового Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності», прийняття якого пропонується в даному дисертаційному дослідженні, детально визначити виключення щодо деяких видів інноваційної діяльності майбутніх сторін угоди про спільні дослідження.

11. Важливим є також вирішення актуальної проблеми, коли у суб'єкта інноваційної діяльності на стадії старту або випуску інноваційного продукту виникає необхідність підтвердити його якість і безпеку перед замовниками або інвесторами. Оскільки сьогодні до інноваційного продукту немає затверджених вимог, інноваційним технологічним стартапам потрібно в найближчий час розробити національні стандарти для здійснення випереджальної стандартизації. Тому що оцінка відповідності є доказом стабільної відповідності інноваційного продукту заявленим властивостям і забезпечує його прискорене впровадження. Також у цьому дисертаційному дослідженні було запропоновано вперше на законодавчому рівні України закріпити визначення понять: інноваційного технологічного стартапу, Стартап школи та стартап-екосистеми з рекомендацією необхідності розробки та прийняття нового спеціального Закону України «Про розвиток і державну інноваційну підтримку інноваційних технологічних стартапів і стартап-екосистеми».

12. В умовах використання концепції відкритих інновацій суб'єкти права інтелектуальної власності замість зосередження на отриманні власних індивідуальних патентів або свідоцтв, розробляють чіткі правила для встановлення механізмів охорони прав інтелектуальної власності на спільно створені результати інтелектуальної, творчої діяльності. Вони є особливо важливими для визначення обсягу розподілу майнових прав інтелектуальної власності в угодах між суб'єктами інноваційної діяльності при спільному провадженні відкритої інноваційної діяльності (наприклад, на які результати інтелектуальної, творчої діяльності майнові права інтелектуальної власності належать спільно всім стейкхолдерам, а на які результати інтелектуальної, творчої діяльності майнові права інтелектуальної власності належать виключно конкретному стейкхолдеру) та як суб'єкти інноваційної діяльності повинні використовувати та розпоряджатися майновими правами інтелектуальної власності на створений у відкритій інноваційній діяльності об'єкт права інтелектуальної власності (процес взаємодії винахідників та об'єднаної реєстрації майнових прав інтелектуальної власності та отримання патенту або свідоцтва як охоронного документу, що засвідчує правомірне набуття прав інтелектуальної власності (спільне патентування), ліцензування майнових прав інтелектуальної власності через видачу ліцензії на використання об'єкта права інтелектуальної власності або виключне майнове право інтелектуальної власності іншого суб'єкта інноваційної діяльності).

13. Вважаємо необхідним запровадження більш ефективної політики та нових правових механізмів із метою створення та функціонування платформ відкритих інновацій із метою досягнення інтегрованого та синергічного розвитку, зокрема ЗВО, наукових установ і кінцевих користувачів інновацій як в онлайн, так і офлайн. У такий спосіб, зокрема інноваційні підприємства публікують потреби, пов'язані з дослідженнями та розробками, у віртуальному просторі. Платформи відкритих інновацій для краудсорсингу, що використовуються, наприклад, у НДДКР, розробці програмного забезпечення, дизайні тощо, розміщують все більш зростаючу кількість потенційних учасників співпраці для вирішення глобальних проблем у сфері розвитку відкритої інноваційної діяльності та пошуку відкритого інноваційного рішення. Винагорода з метою реалізації моделі справедливої компенсації «натовпу» («crowd») за участь у відкритій інноваційній

діяльності може бути визначеною в грошовій або негрошовій формі. При реалізації краудсорсингу відкритих інновацій питання розподілу майнових прав інтелектуальної власності вирішується на користь суб'єкта інноваційної діяльності-ініціатора, а саме всі майнові права інтелектуальної власності на інноваційну технологію належать ініціатору на підставі договору з усіма учасниками крауд-проекту. Використовуючи платформи відкритих інновацій, що є середовищем для сприяння розвитку відкритих інновацій, суб'єкти інноваційної діяльності виходять за межі власних науково-дослідних центрів і отримують зовнішні технологічні розробки, інноваційні технології, відкриті інноваційні рішення, що дає змогу значно підсилити ефективність створення інноваційних технологій. Тому, було вперше запропоновано законодавчо закріпити визначення понять платформи відкритих інновацій і краудсорсингу відкритих інновацій.

14. Однією з головних пропозицій, спрямованих на досягнення мети дослідження, є визначення нагальної необхідності розробки та прийняття окремої Національної стратегії відкритих інновацій України, зважаючи на позитивний досвід створення окремої стратегії відкритих інновацій у Австрії, з метою узгодження спільних ініціатив між Україною та ЄС щодо зміцнення української та європейських інноваційних екосистем у парадигмі «Відкриті інновації 2.0», а також щоб Україна стала флагманом на міжнародному рівні в створенні та впровадженні рамкових умов за допомогою розробки та прийняття окремої стратегії розвитку відкритих інновацій із включенням правових засад, форм і правових інструментів відкритих інновацій на стратегічному рівні та відкриттям мережі суб'єктів інноваційної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук Г. О. «Модель відкритих інновацій» в інноваційних системах: аспекти інтелектуальної власності. *Проблеми науки*. 2015. № 9/10. С. 63–71.
2. Андрощук Г. О. Патентна міграція в міжнародному трансфері технологій: аспекти технологічної безпеки. *Питання інтелектуальної власності у сфері трансферу технологій* : збірн. наук. прац. IV Всеукр. наук.-практ. конф.-семін. з пробл. екон. інтел. власн., 21 травня 2021 року. Київ : Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2021. С. 11–24.
3. Андрощук Г. О. Україна в Глобальному інноваційному індексі. *Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні* : X Міжнародний бізнес-форум, 21 березня 2017 року. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. С. 16–20.
4. Бажал Ю. М. Розвиток інноваційної діяльності у знанневому трикутнику «держава – університети – промисловість». *Економіка і прогнозування*. 2015. № 1. С. 76–88.
5. Базецька Г. І., Єсіна В. О., Пушкар Т. А. Формування моделі відкритих інновацій в умовах цифрової трансформації суспільства. *Комунальне господарство міст. Серія: Економічні науки*. 2020. Т. 7. С. 18–25.
6. Беззуб І. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності: оцінки експертів. URL : http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=596:intelektualna-vlasnist&catid=8&Itemid=350.
7. Бистрова Ю. В., Покусай Л. В. Відкритість і загальнодоступність правової науки в умовах інтеграційних процесів. *Правова наука та інноваційна діяльність в умовах євроінтеграційних процесів* : зб. матеріалів круглого столу, 8 червня 2018 року. Харків : Право, 2018. С. 16–23.
8. Бояринова К. О., Копішинська К. О. Використання концепції відкритих інновацій як рушія взаємодії локальних інноваційних систем. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 4 (154). С. 16–22.

9. Бублик С. Г. Концептуальні підходи до формування інноваційної моделі державного управління науково-технологічною діяльністю. *Державне управління: теорія й практика*. 2011. № 1. URL : <http://academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Bublik.pdf>.
10. Буняк Н. М. Інноваційний аутсорсинг як інструмент управління підприємством. *Економіка та суспільство*. 2021. № 26. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/377/364>.
11. Бутнік-Сіверський О. Б. Інноваційність цілісних науково-виробничих формувань в умовах поступу до неоекономіки. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2018. № 2. С. 49–58.
12. Відкрита платформа інновацій REACTOR.UA змінює бізнес-модель, 2020. URL : <https://ain.ua/ru/2020/01/22/vidkrita-platforma-innovacij-reactor-ua-zminyuye-biznes-model/>.
13. Ворожейкін О. О. Краудсорсингова платформа як елемент системи інноваційного розвитку субрегіону. *Економічні інновації* : Зб. наук. пр. Вип. 51. Одеса : ІПРЕЕД НАН України, 2012. С. 73–79.
14. Воронкова Т. Є., Гурова К. Г. Підприємницький університет: інтеграція освіти, науки, бізнесу. *Агросвіт*. 2018. № 21. С. 28–33.
15. Всеукраїнська Інноваційна екосистема «Sikorsky Challenge Україна». URL : <https://www.sikorskychallenge.com/>.
16. Гончаренко І. М., Лісун Я. В. Академічне підприємництво: можливості розвитку інноваційних проєктів в університетах. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія «Економічні науки»*. 2016. Спецвип. : Ефективність організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку вищої освіти України. С. 289–297.
17. Грицак О. С., Клим Н. М. Стартап як вид інноваційного бізнесу: обліковий вимір понятійного апарату. *Науковий вісник Ужгородського Університету. Серія: Економіка*. 2019. № 2 (54). С. 110–115.
18. Гурова В. А. Мережеві ефекти глобальної інноваційної взаємодії. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2015. № 1 (11). С. 145–153.
19. Дегтяр А. О., Гончаренко М. В. Зарубіжний досвід державного регулювання процесу комерціалізації інтелектуальної власності. *Державне будівництво*. 2013. № 2.

URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&_S21P03=FILA=&_S21STR=DeBu_2013_2_25.

20. Джемелінська Л. В. Аналіз моделей відкритої та закритої інноваційної діяльності підприємств. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва* : збірник наукових праць. Вип. 7, 2011. С. 86–91.

21. Дибач І. Л. Корпоративно-підприємницький університет у контексті розвитку ринку вищої освіти. *Бізнес Інформ*. 2020. № 4. С. 273–279.

22. Дикань В. Л. Концепція інноваційного розвитку економіки України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. № 52. С. 9–20.

23. Довбенко В. І. Роль інноваційної інфраструктури в економічному розвитку країни. *Створення інноваційної інфраструктури та залучення венчурних інвестицій у інноваційну діяльність: проблеми та перспективи* : Круглий стіл, 15 травня 2018 року. К., 2018. С. 12–17.

24. Дума О. І., Завтура К. О. Екосистема стартапів в Європі: кращі практики та уроки для України. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2021. № 3 (1). С. 119–130.

25. Дуріхіна О. В. Особливості моделі підприємницького університету. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2021. № 3–4. С. 80–85.

26. Європейська мережа стартапів. URL : <http://europeanstartupnetwork.eu/vision/>.

27. Євтушенко К. Стартап-екосистема Ізраїлю. Головні уроки для України, 2021. URL : <https://nv.ua/ukr/opinion/ukrajina-izrajil-chogo-ukrajincyam-var-to-povchitisya-u-izrajiltyan-ostanni-novini-50193659.html>.

28. Єрмакова О. А. Світовий досвід інноваційного розвитку в інтересах інноваційної безпеки України. *Приазовський економічний вісник*. 2017. № 5 (05). С. 16–21.

29. Жилінська О. І. Розвиток інституту патентування в моделі «відкритих інновацій». *Бізнес Інформ*. 2016. № 12. С. 12–23.

30. Жуков С. А. Академічне підприємництво як фактор підвищення ефективності підприємств і формування інноваційного потенціалу економіки України. *Вісник*

Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки. 2017. № 33. С. 65–74.

31. Збанацький Д. В. Стартапи: юридичні та практичні аспекти. Ознайомча частина. *Незалежний аудитор. 2013. № 3 (14). URL : http://n-auditor.com.ua/uk/component/na_archive/155?view=material.*

32. «Зелена» енергетика, IT і агро. Зеленський назвав пріоритетні галузі для інвестицій. *Finance.ua, 2022. URL : <https://news.finance.ua/ua/zelena-enerhetyka-it-i-ahro-zelens-kyu-nazvav-priorityetni-haluzi-dlya-investyciy>.*

33. Зубко О. В. Інновації як детермінанти циклічного економічного розвитку. *Економіка та держава. 2013. № 10. С. 64–69.*

34. Індикатори науки та інновацій: міжнародні стандарти та практика їх вимірювання в Україні : кол. моногр. / за наук. ред. д.е.н., проф. І. Ю. Єгорова. К. : НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», 2016. 156 с.

35. Ініціатива Мінцифри та УЕР «Підприємницький університет» стала однією з найкорисніших у вишах. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України, 2020. URL : <https://thedigital.gov.ua/news/initsiativa-mintsifri-ta-yep-pidpriemnitskiy-universitet-stala-odnieyu-z-naykorisnishikh-u-vishakh>.

36. Інновації в освіті і науці окремих країн Європи, Азії та Америки : Інформаційний бюлетень наукового проєкту «Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейський освітній і науковий простір» / Міністерство освіти і науки України ; Ужгородський національний університет ; ННІ євроінтеграційних досліджень ; за ред. І. В. Артьомова. Вип. 4. Ужгород : ПП «АУТДОР-ШАРК», 2015. 204 с.

37. Інноваційна інфраструктура в контексті національної інноваційної системи (економіко-правові проблеми) : монографія / за наук. ред. О. Б. Бутнік-Сіверського : кол. авторів : О. П. Орлюк, О. Б. Бутнік-Сіверський, С. Ф. Ревуцький, В. І. Нежиборець, Г. О. Андрощук та ін. К. : НДІ ІВ НАПрНУ, «Лазурит-Поліграф», 2011. 414 с.

38. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця та ін. К. : НАН України, 2015. 336 с.

39. Інноваційне підприємництво: креативність, комерціалізація, екосистема : Навчальний посібник для вищих навчальних закладів / авт. кол. : Ю. М. Бажал, І. В.

Бакушевич, У. Венесаар та ін. / за ред. д-ра екон. наук, проф. Ю. М. Бажала. К. : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2015. 280 с.

40. Інноваційний розвиток підприємств сфери торгівлі: світові тенденції та практика в Україні : монографія / С. А. Давимука, Л. І. Федулова, Н. М. Попадинець та ін. ; за заг. ред. С. А. Давимуки. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2016. 432 с.

41. Інноваціям бути: Львівська міська рада та RE:ACTOR запускають проєкт Lviv Open Challenge. Львівська міська рада, 2019. URL : <https://city-adm.lviv.ua/news/city/lviv-changes/261829-innovatsiiam-buty-lvivska-miska-rada-ta-reactor-zapuskaiut-proekt-lviv-open-challenge>.

42. Інформаційне забезпечення інноваційного розвитку: світовий та вітчизняний досвід : монографія / Т. В. Писаренко, Т. К. Кваша, Н. В. Березняк, О. В. Прудка. К. : УкрІНТЕІ, 2015. 239 с.

43. Інформаційно-аналітичні матеріали до проведення парламентських слухань на тему: «Побудова ефективної системи охорони інтелектуальної власності в Україні» від 16 грудня 2019 року.

44. Інформаційно-аналітичні матеріали, підготовлені Комітетом Верховної Ради України з питань науки і освіти та Міністерством закордонних справ України «Інноваційна політика зарубіжних країн: концепції, стратегії, пріоритети», 2016. URL : <https://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/36385.pdf>.

45. Історія розвитку та сутність бізнес-інкубування. Найбільш затребувані бізнес-інкубатори України. Національна освітня інфраструктура удосконалення інноваційної та підприємницької діяльності ІТ-студентів. URL : <http://tempus.nung.edu.ua/uk/news/istoriya-rozvitku-ta-sutnist-biznes-inkubuvannya-naybilsh-zatrebuvani-biznes-inkubatori-ukraini>.

46. Каленюк І., Дяченко А. Підприємницькі університети в глобальному освітньому просторі. *Міжнародна економічна політика*. 2016. № 2 (25). С. 59–75.

47. Карбовська К. А. Окремі питання правового забезпечення функціонування стартапів. *Право та інновації*. 2018. № 4 (24). С. 7–13.

48. Кльов М. В. Особливості виникнення та розвитку «підприємницького університету» в структурі вищої освіти. *Грані: науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах*. 2014. № 8 (112). С. 101–104.

49. Коверга С., Вольська О., Гуменна О., Храпкін О. Управління розвитком національної інноваційної системи як інструмент розвитку територій в умовах посткризового відновлення. *Стратегії сталого розвитку територій в умовах посткризового відновлення* : монографія / під заг. ред. д.е.н., проф. Храпкіної В. В., д.ю.н., проф. Устименка В. А. К. : Інтерсервіс, 2021. С. 102–115.

50. Кодинець А. О. Правові засади комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності закладів вищої освіти: проблеми теорії та практики. *Цифрова трансформація та цифрова економіка в умовах воєнного стану: аспекти інтелектуальної власності* : Збірник матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф. з проблем економіки інтелектуальної власності, 27 травня 2022 року. Київ : Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2022. С. 125–129.

51. Колесник М. В., Командровська В. Є., Созинова І. В. Відкриті інновації як прояв сучасної моделі інноваційного процесу. *Інтелект XXI*. 2019. № 6. С. 73–78.

52. Копішинська К. О. Управління інноваційними системами підприємств машинобудування : дис. ... канд. економ. наук : 08.00.04. Київ, 2016. 244 с.

53. Корнух О. В. Стартап як прогресивна форма інноваційного підприємництва. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 23. С. 26–30.

54. Кохан М. О., Мазур А. В. Стратегія розвитку стартап-підприємництва в Україні з урахуванням досвіду Німеччини. *Стратегія економічного розвитку України*. 2021. Т. 49. С. 34–53.

55. Краус К. М., Краус Н. М., Криворучко О. С. Віртуальна реальність національного інформаційно-інноваційного простору. *Економіка і суспільство*. 2018. № 14. С. 22–35.

56. Краус Н. М. Вплив інноваційної глобалізації на інноваційну глобалізацію економіки України крізь призму інституціоналізму та колаборації. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 9. С. 3–8.

57. Краус Н. М., Краус К. М. Генеза концепцій теорії інновацій та наукові уявлення про основи інноваційного розвитку. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки*. 2017. № 2 (80). С. 61–71.

58. Крилова О. О. Перспективи розвитку інноваційного підприємництва в університетах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 26, ч. 1. С. 161–167.

59. Крос-секторальна експортна стратегія на 2019-2023 рр. «Інновації для експорту» : проєкт. URL : https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:mwvIPH5_Z_AJ:https://www.me.gov.ua/Documents/Download%3Fid%3D3d4ee922-2bb4-4c36-9139-27c53574204c+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua.

60. Лазаренко Ю. О. Концепція відкритих інновацій 2.0 як основа для розробки корпоративної стратегії та особливості її реалізації в умовах цифрових трансформацій. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи* : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф., 22 квітня 2021 року. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. С. 176–177.

61. Лазаренко Ю. О. Передумови запровадження відкритих інновацій у підприємницькому секторі України. *Молодий вчений*. 2014. № 12 (1). С. 179–183.

62. Лисак А. В., Жигалкевич Ж. М. Становлення концепції відкритих інновацій. *Актуальні проблеми економіки та управління* : збірник наукових праць молодих вчених. Вип. 11, 2017. URL : https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/22556/1/2017-11_2-15.pdf.

63. Литвин І. Екосистема стартап-підприємництва в Україні: історія створення та сучасність. *Молодий вчений*. 2019. № 1 (65). С. 476–482.

64. Литюга Ю. В. Відкриті інновації як інструмент ризик-менеджменту. *Ефективна економіка*. 2013. № 5. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2010>.

65. Лісничка В. М. Механізми реалізації державно-приватного партнерства в інноваційній сфері : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2019. 244 с.

66. Лісовська Л. С. Економічне оцінювання та розвиток систем взаємодії в інноваційних процесах : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.05. Луцьк, 2021. 582 с.

67. Мазнев Г. Є. Інновації: теоретико-еволюційні аспекти. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2015. № 162. С. 56–63.
68. Монтрін І. І., Танська Л. В. Стартапи: теоретико-методичні аспекти розвитку інноваційного бізнесу. *Ефективна економіка*. 2021. № 10. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2021/92.pdf.
69. Мрихіна О. Б., Стояновський А. Р., Міркунова Т. І. Перспективи стартап-компаній у контексті конкурентоспроможного розвитку українського ринку високих технологій. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 9. С. 215–225.
70. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025 роки : проєкт від 06 листопада 2019 року. URL : https://drive.google.com/file/d/1oqjabxZiTempwJjaZsO1NoLt7fvP_qxj/view.
71. Нежиборець В. І. Інтелектуальна власність в умовах глобалізації економічних процесів. *Питання інтелектуальної власності* : зб. наук. праць. Вип. 11 / ред. кол. : О. П. Орлюк та ін. К. : НДІ ІВ НАПрНУ, НВП Інтерсервіс, 2013. С. 68–76.
72. Неосязність інновації: інтерв'ю з Генрі Чесбро, 22 листопада 2012 року. URL : <http://www.management.com.ua/interview/int316.html>.
73. Нетудихата К. Л. Відкриті інновації та державна політика на сучасному етапі розвитку економіки. *Наукові праці: науковий журнал. Серія: Економіка*. 2017. Т. 296. Вип. 284. С. 30–36.
74. Никифороук О. І., Гусев Ю. В., Чмирьова Л. Ю. Державно-приватне партнерство: інституціональне середовище для розвитку та модернізації інфраструктури України. *Економіка і прогнозування*. 2018. № 3. С. 79–101.
75. Нікітін Ю. О., Мельник М. В. Парадигма «відкритих інновацій» як визначення відкритого інноваційного процесу. *Інноваційна економіка*. 2016. № 7–8. С. 42–45.
76. Носик О. М. Відкриті інноваційні системи: головні характеристики і напрями інтернаціоналізації. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Менеджмент інновацій*. 2016. Т. 24. № 6. С. 103–113.
77. Ночвай В. І. Трансфер технологій у відкритих інноваційних екосистемах. *Питання інтелектуальної власності у сфері трансферу технологій* : збірн. наук. прац. IV

Всеукр. наук.-практ. конф.-семін. з пробл. екон. інтел. власн., 21 травня 2021 року. Київ : Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2021. С. 156–160.

78. Ночвай В. І., Федосєєв О. І. Роль громадських організацій в інноваційній політиці, трансфері знань та євроінтеграційних процесах : аналітичний матеріал проєкту «Громадська синергія», 2018. 23 с. URL : <https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Rol-gromadskyh-organizatsij-v-innovatsijnij-politytsi-transferi-znan-ta-yevrointegratsijnyh-protseah.pdf>.

79. Ночвай В., Кульчицький І., Гороховський К. Вирівнювання політики інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС та гармонізації цифрових ринків СхП : Аналітичний звіт, 2021. 49 с.

80. Ночвай В. Рекомендації проєкту «Посилення співпраці країн Східного Партнерства і ЄС в галузі наукових досліджень та інновацій на основі порівняльного аналізу національних дослідницьких систем». URL : https://drive.google.com/file/d/1GqAF24oapny1v_EOWRYA79JmC2Nd7GdV/view.

81. Опекун О. «Відкриті інновації» в моделі функціонування регіональної інноваційної екосистеми. *Інноваційне підприємництво: креативність, комерціалізація, екосистема* : Навчальний посібник для вищих навчальних закладів / авт. кол. : Ю. М. Бажал, І. В. Бакушевич, У. Венесаар та ін. / за ред. д-ра екон. наук, проф. Ю. М. Бажала. К. : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2015. С. 222–225.

82. Опитування представників бізнесу щодо інноваційної діяльності та актуальних потреб в R&D. Фінальний звіт. Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, 2020. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/2020/08/28.08/opituvannya-28-08-2020.pdf>.

83. Орлюк О. П. Політика відкритої науки в Європейському Союзі як глобальний орієнтир для України: правовий вимір. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2021. № 6. С. 158–172.

84. Орлюк О. П. Сфера інтелектуальної власності як напрям регулювання у правовій державі: виклики військового часу. *Цифрова трансформація та цифрова економіка в*

умовах воєнного стану: аспекти інтелектуальної власності : Збірник матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф. з проблем економіки інтелектуальної власності, 27 травня 2022 року. Київ : Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2022. С. 165–169.

85. Основу оновлення країни формуватимуть національна безпека, євроінтеграція та економічна трансформація, – Прем'єр-міністр. Департамент комунікацій Секретаріату Кабінету Міністрів України. Урядовий портал, 25 травня 2022 року. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/osnovu-onovlennya-krayini-formuvatimut-nacionalna-bezpeka-uevrointegraciya-ta-ekonomichna-transformaciya-premyer-ministr>.

86. Охріменко О. О., Скоробогатова Н. Є., Манаєнко І. М., Яресько Р. С. Управління інноваційними проєктами в умовах міжнародної інтеграції : монографія. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2018. 262 с.

87. Павленко А. Ф., Антонюк Л. Л., Василькова Н. В., Ільницький Д. О. Дослідницькі університети: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні : монографія. К. : Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, 2014. 350 с.

88. Павлов В. І., Ляхович О. О. Особливості форм державно-приватного партнерства в інноваційній сфері. *Регіональна економіка*. 2013. № 3. С. 57–65.

89. Паневник Т. М., Болгарова Н. К. Формування інноваційних систем як середовища відкритих інновацій. *Бізнес Інформ*. 2020. № 8. С. 53–59.

90. Панков А. В. Особливості ведення інноваційної діяльності в умовах впровадження парадигми відкритих інновацій. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 9. С. 113–118.

91. Панченко Є. Г., Кір'якова М. Є. Концепція відкритих інновацій та її використання транснаціональними корпораціями в Україні. *Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право*. 2013. № 1. С. 155–162.

92. Папш Н. В. Інструменти державно-приватного партнерства у фінансовому забезпеченні інноваційної діяльності. *Сталий розвиток економіки. Всеукраїнський науково-виробничий журнал*. 2010. № 2. С. 109–114.

93. Парламентські слухання: «Побудова ефективної системи охорони інтелектуальної власності в Україні». *Інтелектуальна власність в Україні*. 2019. № 12. С. 4–46.
94. Пасмор Ю. В. Завдання щодо забезпечення відкритого інноваційного простору в Україні. *Право та інновації*. 2019. № 4 (28). С. 74–81.
95. Перерва П. Г., Кобелева А. В. Моделі комерціалізації інтелектуальних технологій. *Цифрова трансформація та цифрова економіка в умовах воєнного стану: аспекти інтелектуальної власності* : Збірник матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф. з проблем економіки інтелектуальної власності, 27 травня 2022 року. Київ : Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2022. С. 119–125.
96. Підоричева І. Ю. Розвиток інноваційних екосистем України в умовах глокалізації та європейської інтеграції : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Київ, 2021. 554 с.
97. Плани роботи Міністерства освіти і науки України на 2020-2024 рр. Міністерство освіти і науки України. URL : <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/plan-roboti>.
98. Порев С. М. Концепція підприємницьких екосистем і реалії українських університетів. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2018. Вип. 48. С. 45–52.
99. Правове забезпечення Національної інноваційної системи у сучасних умовах : монографія / С. В. Глібка, О. В. Розгон, Ю. В. Георгієвський та ін. ; за ред. С. В. Глібка, О. В. Розгон. Харків : НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2020. 360 с.
100. Право інтелектуальної власності : Акад. курс : Підруч. для студ. вищих навч. закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін. ; За ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 696 с.
101. Право інтелектуальної власності для креативних індустрій : хендбук для тих, хто прагне мати під рукою юриста...і/ розробники : О. Сімсон, С. Глотов, Т. Дуденко, К. Зеров, О. Кулініч, М. Попов ; відп. ред. О. Сімсон, С. Глотов. Х. : Точка, 2019. 76 с.
102. Пригара О. Ю. Механізм розробки інноваційної стратегії розвитку підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. № 2. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/53.pdf.

103. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII (зі змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

104. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14 вересня 2006 року № 143-V (зі змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>.

105. Про затвердження дорожньої карти з інтеграції науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору : наказ Міністерства освіти і науки України від 10 лютого 2021 року № 167. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/02/12/edp-nakaz.pdf>.

106. Про затвердження плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2021 року № 1687-р (зі змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1687-2021-%D1%80#Text>.

107. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на 2019-2021 роки : проект розпорядження Кабінету Міністрів України від 2019 року. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-rozporядzhennya-kabinetu-ministriv-ukrayini-pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-shodo-realizaciyi-strategiyi-rozvitku-sferi-innovacijnoyi-diyalnosti-na-2019-2021-roki>.

108. Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та (або) є загроза бойових дій, на безпечну територію : розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 березня 2022 року № 246-р (зі змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>.

109. Про затвердження Положення про впровадження технологічного підходу «Індустрія 4.0» : постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 року № 750 (зі змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/750-2021-%D0%BF#Text>.

110. Про затвердження Положення щодо конкурсного відбору проектів для державного стимулювання створення і використання винаходів (корисних моделей) та промислових зразків : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 12

грудня 2018 року № 1879 (зі змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1421-18#Text>.

111. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 року № 40-IV (зі змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.

112. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII (зі змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.

113. Про Національну систему охорони інтелектуальної власності в Україні : проєкт Закону України від 28 листопада 2016 року. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/NT2855>.

114. ПРООН в Україні. ЛАБОРАТОРІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ. Лабораторії інноваційного розвитку: Переосмислення розвитку у XXI столітті. URL : <https://www.undp.org/uk/ukraine/accelerator-labs-ukraine>.

115. Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності : проєкт Закону України від 2015 року. URL : <http://ndipzir.org.ua/archives/4015>.

116. Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності : проєкт Закону України від 2021 року. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/gromadske-obgovorennya-zakonoprojekt-shodo-pidtrimki-ta-rozvitku-innovacijnoyi-diyalnosti>.

117. Про схвалення дорожньої карти інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA-UA) : рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 22 березня 2018 року № 3/1-7. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/kolegiya-ministerstva/2018/05/1-dorozhnya-karta-integratsii-ukraini-do-evro.pdf>.

118. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 67-р (зі змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>.

119. Про схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України : Постанова Верховної Ради України від 4 жовтня 2019 року № 188-IX (зі змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188-20#Text>.

120. Про схвалення Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації : проєкт розпорядження Кабінету Міністрів

України від 2016 року. URL : <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=c9b6f0b0-1ed5-4aba-a25e-f824405ccc64&>.

121. Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 року № 504-р (зі змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80#n8>.

122. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року № 526-р (зі змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80>.

123. Прудников В. Ф. Формування структури національної інноваційної системи в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 239–243.

124. Пустовойт О. В. Економічне зростання України: проблеми та можливості прискорення. *Економіка і прогнозування*. 2017. № 4. С. 71–92.

125. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Національна інноваційна система: стан та законодавче забезпечення розвитку» від 21 березня 2018 року.

126. Резніков С. Дослідницькі університети як центри інноваційного розвитку країни. *Дзеркало тижня*. 21-28 січня 2011 року. № 2. URL : https://zn.ua/ukr/science/doslidnitski_universiteti_yak_tsentri_innovatsiyynogo_rozvitku_krayini.html.

127. Рилач Н. М. Рушійні сили та основні тенденції розвитку парадигми відкритих інновацій, 2018. URL : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/14565/Rylach_Rushiini_syly_ta_osnovni_tendentsii_rozvytku.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

128. Рилач Н. М. Теоретичні основи формування глобальної інноваційної системи. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. № 110 (2). С. 82–91.

129. Рогоза М. Є., Вергал К. Ю. Стратегічний інноваційний розвиток підприємств: моделі та механізми : монографія. Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. 136 с.

130. Розвиток інноваційної системи України в європейському науково-технологічному просторі : наукова доповідь / за ред. чл.-кор. НАН України І. Ю. Єгорова. К. : НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», 2018. 198 с.

131. Романовський О. О. Базові поняття та визначення підприємницького ВНЗ. *Ефективна економіка*. 2012. № 12. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1628>.
132. Рубель О. Є., Жихарева А. А. Концепція «відкритих інновацій» як складова інтеграції України до Європейського дослідницького простору. *Економічні інновації*. 2018. № 66. С. 162–173.
133. Рудь Н. Т. Відкритті інновації – нова парадигма інноваційного розвитку. *Наукові записки (Національного університету «Острозька академія»). Серія «Економіка»*. 2013. № 21. С. 81–85.
134. Рябова С. Стрибок у майбутнє: як бізнес розвиває інновації в Україні, 29 грудня 2020. URL : <https://mind.ua/publications/20220294-stribok-u-majbutne-yak-biznes-rozvivaе-innovaciyi-v-ukrayini>.
135. Святогор В. В. Теоретичні основи державної інноваційної політики і її складників. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Менеджмент інновацій*. 2016. Т. 24. № 7. С. 258–271.
136. Ситник Н. І. Екосистема стартапів як складова інноваційної екосистеми. *Бізнес Інформ*. 2017. № 8. С. 89–94.
137. Ситник Н. І. Інфраструктурне забезпечення розвитку стартап проєктів в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки*. 2019. № 36. С. 59–63.
138. Сімсон О. Е. Публічно-приватне партнерство у сфері науки та інновацій. *Питання інтелектуальної власності* : зб. наук. праць. Вип. 11 / ред. кол. : О. П. Орлюк та ін. К. : НДІ ІВ НАПрНУ, НВП Інтерсервіс, 2013. С. 126–140.
139. Стартап-гід по Токіо: як міжнародний технохаб змінюється для підприємців нової хвилі, 2020. URL : <https://uaspectr.com/2020/07/16/startap-gid-po-tokio/>.
140. Тараненко І. В., Охінько О. В. Державно-приватне партнерство в інноваційній сфері: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2011. № 1 (4). С. 376–386.

141. Татарінов В. В., Татарінов В. С. Досвід розвитку та фінансування інновацій за кордоном та реалії українського ринку інновацій. *Академічний огляд*. 2013. № 2 (39). С. 162–169.
142. УКРАЇНА 2030E – КРАЇНА З РОЗВИНУТОЮ ЦИФРОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ. URL : <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html?fbclid=IwAR32kdf7vWDm0Tc-ONwHeFjD83K3tky4V5pkyGZ6662pU0i0Dowkg69TM-I>.
143. Федірко О. А. Національна інноваційна система як об'єкт державної інноваційної політики. *Міжнародна економічна політика*. 2007. № 1. С. 63–88.
144. Федулова Л. І., Марченко О. С. Інноваційні екосистеми: сутність та методологічні засади формування. *Економічна теорія та право*. 2015. № 2 (21). С. 21–33.
145. Федулова Л. І. Тенденції розвитку національних інноваційних систем: уроки для України. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 94–104.
146. Фірсова Л. О., Баланчук І. С., Михальченкова О. Є. Міжрегіональна мережа трансферу технологій. *Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні* : матеріали XII Міжнародного бізнес-форуму, 22 березня 2019 року. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. С. 137–139.
147. Хаустов В. К. Інноваційний вимір курсу України на євроінтеграцію. *Економіка і прогнозування*. 2018. № 2. С. 135–150.
148. Хюбнер С., Новікова І. Е., Харіна О. О. Розвиток підприємницького клімату в дослідницьких університетах. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С. 314–320.
149. Цибульов П. М., Чеботарьов В. П. Офіс управління інтелектуальною власністю: створення, робота, ефективність : Навч. посіб. К. : УкрІНТЕІ, 2016. 236 с.
150. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435- IV (зі змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
151. Цифрова трансформація (цифровізація) регіонів України : аналіт. зап. Національна академія державного управління при Президентові України. URL : <http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/4ba4c1b4-cefe-4f27-b58b-3aee7c8cf152.pdf>.

152. Черваньов Д., Названова Л. Пріоритетні напрямки реалізації відкритих інновацій в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2012. № 136. С. 4–7.

153. Чухраєва Н. М. Роль технологічних платформ в інноваційному розвитку України. *Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: виклики постіндустріальної економіки* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 18–19 травня 2017 року. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. С. 986–987.

154. Шевченко Л. С. Стратегічний інноваційний менеджмент : навч. посіб. Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2019. 155 с.

155. Юринець З. В. Інноваційні стратегії в системі підвищення конкурентоспроможності економіки України : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Львів, 2016. 519 с.

156. Afuah A. N., Tucci C. L. Crowdsourcing as a solution to distant search. *Academy of Management Review*. 2012. No 37 (3). P. 355–375.

157. Alexy O., Criscuolo P., Salter A. J. Does IP strategy have to cripple open innovation? *MIT Sloan Management Review*. 2009. Vol. 51, Issue 1. P. 71–77.

158. Almeida F. Open-Innovation Practices: Diversity in Portuguese SMEs. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*. 2021. Issue 7 (3), 169. URL : <https://www.mdpi.com/2199-8531/7/3/169>.

159. Aloini D., Lazzarotti V., Manzini R., Pellegrini L. IP, openness, and innovation performance: an empirical study. *Management Decision*. 2017. Vol. 55, No 6. P. 1307–1327.

160. Álvarez-Castañón L., Palacios-Bustamante R. Open innovation from the university to local enterprises: conditions, complexities, and challenges. *Telos Revista de Estudios Interdisciplinarios en Ciencias Sociales*. 2021. Vol. 23, No 3. P. 692–709.

161. A Practical Guide to Managing Intellectual Property Right in an Open Innovation Context. European Collaborative and Open Regional Innovation Strategies–EURIS, The Interregional Cooperation Programme INTERREG IVC, European Union, 2012. 47 p.

162. Arnkil R., Järvensivu A., Koski P., Piirainen T. Exploring Quadruple Helix. Outlining user-oriented innovation models. Final Report on Quadruple Helix Research for the CLIQ project.

Tampere : University of Tampere, Institute for Social Research, Work Research Centre, 2010.
URL : <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/65758/978-951-44-8209-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

163. Audretsch David B., Grimm H., Wessner Charles W. Local Heroes in the Global Village. Globalization and New Entrepreneurship Policies. New York : Springer, 2005. 210 p.

164. Bacon E., Williams Michael D., Davies Gareth H. Recipes for success: Conditions for knowledge transfer across open innovation ecosystems. *International Journal of Information Management*. 2019. Vol. 49 (C). P. 377–387.

165. Barbic F., Jolink A., Niesten E., Hidalgo A. Opening and closing open innovation projects: A contractual perspective. *Industrial Marketing Management*. 2021. Vol. 94. P. 174–186.

166. Becker B. A., Eube C. Open innovation concept: integrating universities and business in digital age. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*. 2018. Issue 4, 12. URL : <https://jopeninnovation.springeropen.com/articles/10.1186/s40852-018-0091-6>.

167. Bedsted B., Bitsch L., Klüver L., Nielsen Rasmus Øjvind, Jørgensen Marie Louise. Towards an inclusive European innovation policy. *Journal of Science Communication*. 2018. Vol. 17, No 3. P. 1–6.

168. Bénézech D. The Open Innovation model: some issues regarding its internal consistency. *Journal of Innovation Economics & Management*. 2012. No 10. P. 145–165.

169. Better regulations for innovation-driven investment at EU level : commission staff working document. European Commission, Directorate-General for Research and Innovation. Publications Office, 2016. 40 p.

170. Bican Peter M., Guderian Carsten C., Ringbeck A. Managing knowledge in open innovation processes: an intellectual property perspective. *Journal of Knowledge Management*. 2017. Vol. 21, Issue 6. P. 1384–1405.

171. Bigliardi B., Ferraro G., Filippelli S., Galati F. The past, present and future of open innovation. *European Journal of Innovation Management*. 2021. Vol. 24, No 4. P. 1130–1161.

172. Bloomberg 2021 Innovation Index. URL : <https://ec.europa.eu/newsroom/rtd/items/713430/en#:~:text=On%2003%20February%202021%2C%20Bloomberg,dropping%20to%20the%20forth%20place>.

173. Bogers M., Afuah A., Bastian B. Users as Innovators: A Review, Critique, and Future Research Directions. *Journal of Management*. 2010. URL : <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0149206309353944>.
174. Bogers M., Bekkers R., Granstrand O. Intellectual property and licensing strategies in open collaborative innovation. *Open Innovation in Firms and Public Administrations: Technologies for Value Creation*. Hershey, PA : IGI global, 2012. P. 37–58.
175. Bogers M., Chesbrough H., Heaton S., Teece David J. Strategic Management of Open Innovation: A Dynamic Capabilities Perspective. *California Management Review*. 2019. Vol. 62 (1). P. 77–94.
176. Bogers M. The Open Innovation Paradox: Knowledge Sharing and Protection in R&D Collaborations. *European Journal of Innovation Management*. 2011. Vol. 14, Issue 1. P. 93–117.
177. Brady A., Stassen F. Enhancing Europe’s Competitiveness Fostering Innovation-driven Entrepreneurship in Europe. Insight Report. World Economic Forum, June 2014. 64 p.
178. Bramwell A., Hepburn N., Wolfe David A. Growing Innovation Ecosystems: University-Industry Knowledge Transfer and Regional Economic Development in Canada. Final Report. University of Toronto, 2012. 62 p.
179. Brem A., Nylund P. A., Hitchen E. L. Open innovation and intellectual property rights: How do SMEs benefit from patents, industrial designs, trademarks and copyrights? *Management Decision*. 2017. Vol. 55, No 6. P. 1285–1306.
180. Caleb H. Savannah’s startup ecosystem, 2014. URL : <http://www.hiimcaleb.me/savannahs-startup-ecosystem/>.
181. Cambridge Enterprise commercialising University science. UK : University of Cambridge. URL : www.enterprise.cam.ac.uk.
182. Carayannis Elias G., Barth Thorsten D., Campbell David FJ. The Quintuple Helix innovation model: global warming as a challenge and driver for innovation. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*. 2012. Vol. 1, No 2. URL : <https://innovation-entrepreneurship.springeropen.com/articles/10.1186/2192-5372-1-2>.
183. Cavallini S., Soldi R., Friedl J., Volpe M. Using the Quadruple Helix Approach to Accelerate the Transfer of Research and Innovation Results to Regional Growth. Committee of the

Regions of European Union, 2016. 163 p. URL : <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6e54c161-36a9-11e6-a825-01aa75ed71a1>.

184. Ceulemans H., Galtier M., Boeckx T., Oberhuber M., Dillard V. From competition to collaboration: How secure data sharing can enable innovation. June 27, 2021. URL : <https://www.weforum.org/agenda/2021/06/collaboration-data-sharing-enable-innovation/>.

185. Chachoua E. How can we prepare for the next wave of innovation? *GE LookAhead*. September 23, 2015. URL : <https://www.weforum.org/agenda/2015/09/how-can-we-prepare-for-the-next-wave-of-innovation/>.

186. Chataway J., Parks S., Smith E. How Will Open Science Impact on University/Industry Collaborations? *Foresight and STI Governance*. 2017. Vol. 11, No 2. P. 44–53.

187. Cheng Colin C. J., Shiu Eric C. Establishing a typology of open innovation strategies and their differential impacts on innovation success in an Asia-Pacific developed economy. *Asia Pacific Journal of Management*. 2021. Vol. 38 (1). P. 65–89.

188. Chesbrough H., Appleyard M. Open Innovation and Strategy. *California Management Review*. 2007. No 50 (1). P. 57–76.

189. Chesbrough H., Bogers M. Explicating Open Innovation: Clarifying an Emerging Paradigm for Understanding Innovation. *New Frontiers in Open Innovation* / eds. H. Chesbrough, W. Vanhaverbeke, J. West. Oxford University Press, 2014. URL : https://ppnt.poznan.pl/wp-content/uploads/2016/09/Chesbrough_Bogers-2014-ExplicatingOpenInnovation.pdf.

190. Chesbrough H. Open Innovation: A New Paradigm for Understanding Industrial Innovation. *Open innovation: researching a new paradigm* / eds. H. Chesbrough, W. Vanhaverbeke, J. West. UK : Oxford University Press, 2006. URL : <https://www.semanticscholar.org/paper/Open-Innovation%3A-A-New-Paradigm-for-Understanding-Chesbrough-Haas/c90723301cc2c1d0040d3f32eec43371ff93e9eb?p2df>.

191. Chesbrough H. Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology. Boston, Massachusetts : Harvard Business School Press, 2003. 227 p.

192. Chesbrough H. The era of open innovation. *MIT Sloan Management Review*. 2003. Vol. 3, No 44. P. 35–41.

193. Chiaroni D., Chiesa V., Frattini F. Unravelling the Process From Closed to Open Innovation Evidence From Mature. *R&D management. Oxford*. 2010. Vol. 40, No 3. P. 222–245.
194. Chrisman J. Faculty Entrepreneurship and Economic development: The Case of the University of Calgary. *Journal of Business Venturing*. 1995. Vol. 10, Issue 4. P. 267–281.
195. Cirera X., Maloney W. F. The Innovation Paradox Developing-Country Capabilities and the Unrealized Promise of Technological Catch-Up. Washington, DC : World Bank, 2017. 186 p.
196. Clark Burton R. Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation. IAU Press. Issues of Higher Education. UK : Emerald Group Publishing Limited. Howard House, 2008. 164 p.
197. Comai A. A new approach for detecting open innovation in patents: The designation of inventor. *The Journal of Technology Transfer*. 2020. Vol. 45 (6). P. 1797–1822.
198. Committee on Development and Intellectual Property (CDIP). Seventeenth Session Geneva, April 11 to 15, 2016. Report on the WIPO Expert Forum on International Technology Transfer prepared by the Secretariat. URL : http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=39002.
199. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE COUNCIL, THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS. Improving knowledge transfer between research institutions and industry across Europe: embracing open innovation. Implementing the Lisbon agenda. COM(2007) 182 final, Brussels, 4.4.2007. URL : <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0182:FIN:EN:PDF>.
200. Creating an Innovative Europe. Report of the Independent Expert Group on R&D and Innovation appointed following the Hampton Court Summit and chaired by Mr. Esko Aho, 2006. URL : https://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/aho_report.pdf.
201. Cronin J., Shore K. Managing IP in open innovation partnerships. *Intellectual Asset Management*. June/July 2008. P. 17–23.
202. Curley M., Salmelin B. Introducing Open Innovation 2.0. EU OISPG. Dublin Declaration. Open Innovation 2.0 – Sustainable Economy & Society – Stability, Jobs, Prosperity. Dublin, Ireland, May 20-21, 2013. 19 p.

203. Curley M., Salmelin B. Open Innovation 2.0: A New Paradigm. URL : <https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/24-oispgopeninnovation20anewparadigm-whitepaper.pdf>.
204. Curley M., Salmelin B. Open Innovation 2.0: The New Mode of Digital Innovation for Prosperity and Sustainability. Springer, 2018. 147 p.
205. Current challenges in fostering the European innovation ecosystem. JRC Science for Policy Report. Joint Research Centre, European Commission, 2017. 19 p.
206. Davies G. H., Flanagan J., Bolton D., Roderick S., Joyce N. University knowledge spillover from an open innovation technology transfer context. *Knowledge Management Research & Practice*. 2021. Vol. 19, Issue 1. P. 84–93.
207. Davis N., Planjyan L., Pozza S. Collaborative Innovation: Transforming Business, Driving Growth. World Economic Forum, 2015. 44 p.
208. Deschamps I., Macedo M. G., Eve-Levesque Ch. University-SME Collaboration and Open Innovation: Intellectual-Property Management Tools and the Roles of Intermediaries. *Technology Innovation Management Review*. 2013. No 3. P. 33–41.
209. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności od 11 stycznia 2013 roku. URL : http://www.kigeit.org.pl/FTP/PRCIP/Literatura/002_Strategia_DSRK_PL2030_RM.pdf.
210. Entrepreneurial Ecosystems Around the Globe and Company Growth Dynamics. Report Summary for the Annual Meeting of the New Champions 2013. World Economic Forum, September 2013. URL : <https://www.weforum.org/reports/entrepreneurial-ecosystems-around-globe-and-company-growth-dynamics>.
211. Enterprising Ideas: A Guide to Intellectual Property for Startups. *WIPO publication*. Issue 961, 2021. 78 p.
212. ERAC SWG OSI Opinion on Open Innovation. ERAC 1203/19, Brussels, 12 March 2019. URL : https://era.gv.at/public/documents/3778/0_item_4_2_-_st01203_en19_-_Recommend_on_Open_science_and_innovation.pdf.
213. Eric von Hippel. Free Innovation. Cambridge, MA : MIT Press, 2016. 240 p.

214. Eric von Hippel, Ogawa S., Jeroen P. J. de Jong. The Age of the Consumer-Innovator. *MIT Sloan Management Review*. 2011. Vol. 53, Issue 1. URL : <https://sloanreview.mit.edu/article/the-age-of-the-consumer-innovator/>.
215. Esposito M., Tse T. The 5 rules of collaborative innovation, August 10, 2015. URL : <https://www.weforum.org/agenda/2015/08/the-5-rules-of-collaborative-innovation/>.
216. Estellés-Arolas E., González-Ladrón-De-Guevara F. Towards an integrated crowdsourcing definition. *Journal of Information Science*. 2012. No 38 (2). P. 189–200.
217. Etzkowitz H., Leydesdorff L. The dynamics of innovation: From National Systems and «Mode 2» to a Triple Helix of university – industry – government relations. *Research Policy*. 2000. Vol. 29, Issue 2. P. 109–123.
218. Etzkowitz H. Research groups as «quasi-firms»: the invention of the entrepreneurial university. *Research policy*. 2003. Vol. 32, Issue 1. P. 109–121.
219. EUA Annual Workshop on RIS3. Smart specialisation (RIS3) : European workshop on universities as regional lead institutions, November 13, 2018. URL : <https://eua.eu/events/5-eua-annual-workshop-on-ris3.html>.
220. EU4Digital. Innovation ecosystems for start-ups: highlighting the key ingredients for success, 2020. URL : <https://eufordigital.eu/innovation-ecosystems-for-start-ups-highlighting-the-key-ingredients-for-success/>.
221. EU4Digital. Центри цифрових інновацій через кордони, 2021. URL : <https://eufordigital.eu/uk/dihs-over-the-borders/>.
222. Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. COM(2010) 2020, Brussels, 3.3.2010. URL : <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020-%20EN%20version.pdf>.
223. European Commission. Entrepreneurship 2020 Action Plan. Reigniting the entrepreneurial spirit in Europe. COM(2012) 795 final, Brussels, 9.1.2013. URL : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0795:FIN:EN:PDF>.
224. European Innovation Scoreboard. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2021. 95 p.

225. Europe's future: open innovation, open science, open to the world: reflections of the Research, Innovation and Science Policy Experts (RISE) High Level Group. European Commission, Directorate-General for Research and Innovation. Publications Office, 2018. 221 p. URL : <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/15e2ff8d-c525-11e8-9424-01aa75ed71a1/language-en>.
226. Felin T., Zenger Todd R. Closed or open innovation? Problem solving and the governance choice. *Research Policy*. 2014. No 43. P. 914–925.
227. Fernandes S., Castela G. Start-ups' accelerators support open innovation in Portugal. *International Journal of Innovation and Learning*. 2019. Vol. 26, Issue 1. P. 82–93.
228. Fernandes S., Cesário M., Barata J. M. Ways to open innovation: Main agents and sources in the Portuguese case. *Technology in Society*. 2017. Vol. 51. P. 153–162.
229. Flor María Luisa, Díaz José Luis Blasco, Ortiz María Lidón Lara. Innovation policy instruments through the lens of open innovation. An analysis in the Spanish context. *Journal of Evolutionary Studies in Business. Special Issue : Entrepreneurial and Innovation Ecosystems*. 2020. Vol. 5, No 1. P. 52–80.
230. Foegel J. N., Lauritzen G. D., Tietze F., Salge T. O. Reconceptualizing the paradox of openness: How solvers navigate sharing-protecting tensions in crowdsourcing. *Research Policy*. 2019. Vol. 48, Issue 6. P. 1323–1339.
231. Förderkreis Gründungs-Forschung e.V. (FGF). Website. URL : <https://www.fgf-ev.de/>.
232. Fourth Industrial Revolution. Beacons of Technology and Innovation in Manufacturing. In collaboration with McKinsey & Company. World Economic Forum, 2019. 40 p.
233. Fukuda T., Tanyama T. Utilizing Private Capital: Opportunities for Public-Private Partnerships (PPPs) and Private Finance Initiatives (PFIs) in Japan. Nomura Research Institute WP, 2011. 13 p.
234. Gallaud D. Collaborative Innovation and Open Innovation. *Carayannis E.G. Encyclopedia of Creativity, Invention, Innovation and Entrepreneurship*. New York : Springer, 2013. URL : https://doi.org/10.1007/978-1-4614-3858-8_500.

235. Gallaud D., Nayaradou M. Open innovation and co-operation: which choice of means of protection for innovation? *Journal of Innovation Economics & Management*. 2012. Issue 10 (2). P. 167–190.

236. Gassmann O., Enkel E. Towards a Theory of Open Innovation: Three Core Process Archetypes. *R&D Management Conference*, July 6-9, 2004. Lisbon, Portugal, 2004. P. 1–18.

237. Global Innovation Index 2022. What is the future of innovation-driven growth? URL : https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-en-main-report-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf?fbclid=IwAR04APSmg881x9pHoLhyAm3WMHOvvQIbRYPCcWCbYSAZ2wcYlp48Q_kQurE.

238. Global Startup Ecosystem Index 2022. StartupBlink. URL : https://www.startupblink.com/startupecosystemreport?utm_source=StartupBlink+Reporters&utm_campaign=9d4428e3d0-EMAIL_CAMPAIGN_2020_07_13_11_35_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_a6b60b840c-9d4428e3d0-331491329&mc_cid=9d4428e3d0&mc_eid=df52b0c990.

239. Gómez María del Socorro López, Chíncha James Alberto Morales, Aedo-Cobo José Edinson. Mechanisms to manage intellectual property in collaborative innovation projects. *Revista Internacional de Organizaciones*. 2016. No 16. P. 83–98.

240. Gonzalez-Fernandez S., Kubus R., Pérez-Iñigo Juan Mascareñas. Innovation ecosystems in the EU: policy evolution and Horizon Europe proposal case study (the actors' perspective). *Sustainability*. 2019. No 11 (17). P. 1–25.

241. Granstrand O., Holgersson M. The Challenge of Closing Open Innovation: The Intellectual Property Disassembly Problem. *Research Technology Management*. 2014. No 57 (5). P. 19–25.

242. Greco M., Cricelli L., Grimaldi M., Strazzullo S., Ferruzzi G. Unveiling the relationships among intellectual property strategies, protection mechanisms and outbound open innovation. *Creativity and Innovation Management*. 2022. Vol. 31, Issue 2. P. 376–389.

243. Gretsche O., Tietze F., Kock A. Firms' intellectual property ownership aggressiveness in university–industry collaboration projects: Choosing the right governance mode. *Creativity and Innovation Management*. 2020. Vol. 29, Issue 2. P. 359–370.

244. Grimaldi M., Greco M., Cricelli L. A framework of intellectual property protection strategies and open innovation. *Journal of Business Research*. 2021. Vol. 123, Issue C. P. 156–164.
245. Grimaldi M., Quinto I., Rippa P. Enabling Open Innovation in Small and Medium Enterprises: A Dynamic Capabilities Approach. *Knowledge and Process Management*. 2013. Issue 20 (4). P. 199–210.
246. Grimsey D., Lewis M. K. *Public Private Partnerships: The Worldwide Revolution in Infrastructure Provision and Project Finance*. Cheltenham, UK ; Northampton, MA : Edward Elgar, 2014. 345 p.
247. Grzegorzczak T. Managing intellectual property: Strategies for patent holders. *The Journal of High Technology Management Research*. 2020. Vol. 31, Issue 1. URL : https://www.researchgate.net/publication/341214530_Managing_intellectual_property_Strategies_for_patent_holders.
248. Guerrero M., Urbano D., Fayolle A., Klofsten M., Mian S. Entrepreneurial universities: emerging models in the new social and economic landscape. *Small business economics*. 2016. Vol. 47 (3). P. 551–563.
249. Hagedoorn J., Lorenz-Orlean S., Kranenburg H. Inter-firm technology transfer: Partnership-embedded licensing or standard licensing agreements? *Industrial and Corporate Change*. 2009. Vol. 18, No 3. P. 529–550.
250. Hagedoorn J., Zobel A.-K. K. The role of contracts and intellectual property rights in open innovation. *Technology Analysis & Strategic Management*. 2015. Vol. 27, No 9. P. 1050–1067.
251. Harris C., Hodges J., Schur M., Shukla P. Infrastructure Projects. A Review of Canceled Private Projects. *Public policy for private sector*. 2003. No 252. URL : <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/11329/351010PAPER0REV0Infrastructure0VP252.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
252. Hertzfeld Henry R., Link Albert N., Vonortas Nicholas S. Intellectual property protection mechanisms in research partnerships. *Research Policy*. 2006. Vol. 35, Issue 6. P. 825–838.

253. Holgersson M., Granstrand O., Bogers M. The evolution of intellectual property strategy in innovation ecosystems: Uncovering complementary and substitute appropriability regimes. *Long Range Planning*. 2018. Vol. 51, Issue 2. P. 303–319.

254. Holgersson M., Granstrand O. Patenting motives, technology strategies, and open innovation. *Management Decision*. 2017. No 55 (6). URL : https://www.researchgate.net/publication/314178493_Patenting_motives_technology_strategies_and_open_innovation.

255. Horizon Europe. The Next EU Research & Innovation Investment Programme (2021–2027). European Commission, 2019. URL : https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/research_and_innovation/strategy_on_research_and_innovation/presentations/horizon_europe_en_investing_to_shape_our_future.pdf.

256. Howe J. Crowdsourcing: how the power of the crowd is driving the future of business. London : Random House Business, 2009. 312 p.

257. Howe J. The rise of crowdsourcing. *Wired Magazine*. 2006. Issue 14 (6). P. 1–4.

258. Huber B., Kook-Chan An. C., Henry G. Climate Change and Environmental Technologies – The Role of Intellectual Property, esp. Patents. Report. AIPPI Standing Committee on Intellectual Property and Green Technology, 2014. 29 p.

259. IdeaConnection by Planbox. How to Write an Open Innovation Challenge. URL : <https://www.ideaconnection.com/>.

260. Inauen M., Schenker-Wicki A. The Impact of Outside-In Open Innovation on Innovation Performance. *European Journal of Innovation Management*. 2011. Issue 14 (4). P. 496–520.

261. Innovate Europe Competing for Global Innovation Leadership. Insight Report. In collaboration with McKinsey & Company. World Economic Forum. Geneva, 2019. 44 p.

262. Inspiring and Completing European Innovation Ecosystems: the way forward to improve people’s lives. Blueprint. High Level Group on Innovation Policy. High Level Groups, August 2014. 49 p.

263. Israel S. Dell Modernizes IdeaStorm, March 27, 2012. URL : <https://www.forbes.com/sites/shelisarael/2012/03/27/dell-modernizes-ideastorm/?sh=4544a175405a>.

264. Jackson Deborah J. What is an innovation ecosystem? *National Science Foundation*. 2011. P. 1–13. URL : https://erc-assoc.org/sites/default/files/topics/policy_studies/DJackson_Innovation%20Ecosystem_03-15-11.pdf.
265. Jacob M. RIO Country Report Sweden 2014. Luxembourg (Luxembourg) : Publications Office of the European Union, 2015. JRC96470. URL : <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC96470>.
266. Japan's 6th Science, Technology and Innovation Basic Plan, March 26, 2021. URL : https://www8.cao.go.jp/cstp/english/sti_basic_plan.pdf.
267. J. K. de Groote, Backmann J. Initiating open innovation collaborations between incumbents and startups: How can David and Goliath get along? *International Journal of Innovation Management*. 2018. Issue 24 (02). URL : https://www.researchgate.net/publication/329753517_Initiating_open_innovation_collaborations_between_incumbents_and_startups_How_can_David_and_Goliath_get_along.
268. Julião J., Ferreira I., Gaspar M. Why do SMEs Implement Open Innovation? The Case of Portugal. *International Journal of Innovation, Management and Technology*. 2022. Vol. 13, No 3. P. 58–63.
269. Kalanje Christopher M. Role of Intellectual Property in Innovation and New Product Development, 2005. URL : https://www.wipo.int/export/sites/www/sme/en/documents/pdf/ip_innovation_development.pdf.
270. Kilamo T., Hammouda I., Kairamo V., Räsänen P., Saarinen J. P. Open Source, Open Innovation and Intellectual Property Rights – A Lightning Talk : 8th International Conference on Open Source Systems (OSS), September 2012. Hammamet, Tunisia. P. 298–303.
271. Kim S., Lipton V. Joint Ownership of IP Around the World. *LES Nouvelles. Journal of the Licensing Executives Society International*. 2012. Vol. 47, No 4. P. 250–251. URL : http://lesnouvelles.lesi.org/lesnouvelles2012/lesnouvellesPDFDec2012/les-Nouv-Book-12_12.pdf.
272. Kocziszky G., Pererva P. G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc : NTU «KhPI», 2012. 668 p.

273. Kohen A. How Korea is transforming into a creative economy. *GE LookAhead*. January 08, 2015. URL : <https://www.weforum.org/agenda/2015/01/how-korea-is-transforming-into-a-creative-economy/>.

274. Kowalski S. P. SMES, Open Innovation and IP Management: Advancing Global Development : a presentation at the WIPO International Convention on Intellectual Property and Competitiveness of Micro, Small and Medium-Sized Enterprises (MSMEs), December 10-11, 2009. Rome, Italy. URL : https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sme/en/wipo_smes_rom_09/wipo_smes_rom_09_b_theme02_2-related1.pdf.

275. Lakhani Karim R., Panetta Jill A. The principles of distributed innovation. *Innovations: Technology, Governance, Globalization*. 2007. Vol. 2, Issue 3. P. 97–112.

276. Lassen A. H., Laugen B. T. Open innovation: On the influence of internal and external collaboration on degree of newness. *Business Process Management Journal*. 2017. Issue 23 (6). P. 1129–1143.

277. Laursen K., Salter A. J. The paradox of openness: Appropriability, external search and collaboration. *Research Policy. Special issue : Open Innovation: New Insights and Evidence*. 2014. Vol. 43, Issue 5. P. 867–878.

278. Lazzarotti V., Manzini R. Different Modes of Open Innovation: A Theoretical Framework and an Empirical Study. *International Journal of Innovation Management*. 2009. Vol. 13, No 4. P. 615–636.

279. Lee N., Nystén-Haarala S., Huhtilainen L. Interfacing Intellectual Property Rights and Open Innovation. Lappeenranta University of Technology, Department of Industrial Management Research Report No 225. *SSRN Electronic Journal*. 2010. URL : https://www.wipo.int/edocs/mdocs/mdocs/en/wipo_ipr_ge_11/wipo_ipr_ge_11_topic6.pdf.

280. Lee S. M., Olson D. L., Trimi S. Co-innovation: convergenomics, collaboration, and co-creation for organizational values. *Management Decision*. 2012. Vol. 50, No 5. P. 817–831.

281. Leveque F., Meniere Y. Copyright versus Patents: The Open Source Software Legal Battle. *Review of Economic Research on Copyright Issues*. 2007. Vol. 4 (1). P. 27–46.

282. Liotard I., Revest V. Contests as innovation policy instruments: lessons from the US federal agencies' experience. *Technological Forecasting and Social Change*. 2018. Vol. 127. P. 57–69.
283. Liotard I., Revest V. Open innovation and prizes: is the European Commission really comitted? 2022. URL : <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-03524203/document>.
284. Lithuania is One of the First Countries in Europe to Define the Concept of a Start-up by Law. Startup Lithuania, 2019. URL : <https://www.startuplithuania.com/news/lithuania-one-first-countries-europe-define-concept-start-law/>.
285. Lopes J., Ferreira J., Oliveira M., Farinha L., Oliveira J. Regional Innovation Ecosystems: Tuning the Regional Engine's Helix Through Smart Specialization. *Regional Helix Ecosystems and Sustainable Growth* / eds. L. Farinha, D. Santos, J. Ferreira, M. Ranga. Cham, Switzerland : Springer International Publishing, 2020. P. 107–124.
286. Lopes J. M., Gomes S., Oliveira J., Oliveira M. The Role of Open Innovation, and the Performance of European Union Regions. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*. 2021. Issue 7, 120. URL : <https://www.mdpi.com/2199-8531/7/2/120>.
287. Luoma T., Paasi J., Valkokari K. Intellectual property in inter-organisational relationships – findings from an interview study. *International Journal of Innovation Management*. 2010. Vol. 14, No 3. P. 399–414.
288. Majchrzak A., Netland T., Jagjit Singh Srari. Innovation in Next-Generation Production Platforms. University of Southern California, ETH Zurich, University of Cambridge, 2019. 8 p.
289. Manzini R., Lazzarotti V. Intellectual Property Protection Mechanisms in Collaborative New Product Development. *R&D Management*. 2016. Vol. 46, Issue S2. P. 579–595.
290. Marginson S., Considine M. The enterprise university: power, governance, and reinvention in Australia. UK : Cambridge University Press, 2000. 272 p.
291. Mário A.P.M. Da Silva. Open innovation and IPRs: Mutually incompatible or complementary institutions? *Journal of Innovation & Knowledge*. 2019. Vol. 4, Issue 4. P. 248–252.
292. Marques J. Closed versus Open Innovation: Evolution or Combination? *International Journal of Business and Management*. 2014. Vol. 9, No 3. P. 196–203.

293. Marques R. C., Berg S. Risks, Contracts and Private Sector Participation in Infrastructure. *Journal of Construction Engineering and Management*. 2010. No 137 (11). P. 925–933.
294. Mathews J., Lee K. How emerging economies can take advantage of the Fourth Industrial Revolution, January 11, 2018. URL : <https://www.weforum.org/agenda/2018/01/the-4th-industrial-revolution-is-a-window-of-opportunity-for-emerging-economies-to-advance-by-leapfrogging/>.
295. Mehlman Stewart K., Uribe-Saucedo S., Taylor Ronald P., Slowinski G., Carreras E., Arena Ch. Better Practices for Managing Intellectual Assets in Collaborations. *Research-Technology Management*. 2010. Vol. 53, Issue 1. P. 55–66.
296. Mergel I. Opening government: designing open innovation processes to collaborate with external problem solvers. *Social Science Computer Review*. 2015. Vol. 33, Issue 5. P. 599–612.
297. Mergel I. Open innovation in the public sector: drivers and barriers for the adoption of Challenge.gov. *Public Management Review*. 2017. No 20 (5). P. 726–745.
298. Module 3: Innovation and Intellectual Property Protection. DL450E – DL-450 Intellectual Property Management. 60 p. URL : https://welc.wipo.int/acc/index.jsf?page=courseCatalog.xhtml&lang=en&cc=DL450E#plus_DL450E.
299. Moreira S., Klueter T. M., Tasselli S. Competition, Technology Licensing-in, and Innovation. *Organization Science*. 2020. Vol. 31, Issue 4. P. 797–1051.
300. Munroe T. Triple Helix Newsletter. Triple Helix Association. *Stanford*. 2012. No 1. P. 12–15.
301. Nagaoka S., Kwon H. U. The incidence of cross-licensing: a theory and new evidence on the firm and contract level determinants. *Research Policy*. 2006. Vol. 35. P. 1347–1361.
302. Napoly O. AMICI. Accelerator and Magnet Infrastructure for Cooperation and Innovation. CEA/Irfu, January 18, 2017. URL : https://indico.cern.ch/event/595751/contributions/2428189/attachments/1397440/2138142/Introduction_-_18jan17.pdf.

303. Natalicchio A., Messeni Petruzzelli A., Garavelli A. C. Innovation problems and search for solutions in crowdsourcing platforms – A simulation approach. *Technovation*. 2017. Vol. 64. P. 28–42.

304. NineSigma. We make innovation happen. URL : <https://www.ninesigma.com/>.

305. Novikova I. E., Huiyu Z., Bedyuh A. R. Підприємницький університет як імператив реалізації стратегії інтеграції в систему європейського трансферу знань: досвід України. *Науковий вісник Полісся*. 2018. Т. 1. № 2 (14). С. 222–231.

306. O’Gorman B., Donnelly W. Ecosystems of open innovation: their applicability to the growth and development of economies within small countries and regions. *Routledge Handbook of Politics and Technology*. Devon, UK : Routledge, 2016. P. 262–278.

307. Open Innovation: A Research Agenda. *Open Innovation: Researching a New Paradigm* / eds. H. Chesbrough, W. Vanhaverbeke, J. West. Oxford University Press, 2005. URL: https://www.academia.edu/2008516/Open_Innovation_A_Research_Agenda?email_work_card=view-paper.

308. Open Innovation in Global Networks. OECD, 2008. 128 p. URL : <https://www.oecd.org/sti/inno/openinnovationinglobalnetworks.htm>.

309. Open innovation, open science, open to the world – a vision for Europe. European Commission, Directorate-General for Research and Innovation. Publications Office, 2016. 102 p. URL : <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3213b335-1cbc-11e6-ba9a-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-search>.

310. Open Innovation Strategy for Austria. Goals, Measures & Methods (2016 – end of 2025). URL : https://openinnovation.gv.at/wp-content/uploads/2015/08/OI_Barrierefrei_Englisch.pdf.

311. Open Innovation 2.0. The Open Innovation Strategy and Policy Group. Digital Single Market. URL : <https://wayback.archive-it.org/12090/20160329142444/https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/open-innovation-20>.

312. Open Innovation 2.0. Welcohe World of Open Innovate ați venit umea Inovării Deschise 2.0 : EVENT BOOKLET of Conference 2017 (5th edition), June 13-14, 2017. Cluj-Napoca, Romania, 2017. 78 p. URL : <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/events/open-innovation-20-conference-2017>.

313. Open Science. The Open Innovation Strategy and Policy Group. Digital Single Market. URL : <https://wayback.archive-it.org/12090/20160325013720/https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/open-science>.

314. Open source software strategy 2020-2023. Think Open. C(2020) 7149 final, Brussels, 21.10.2020. URL : https://ec.europa.eu/info/departments/informatics/open-source-software-strategy_en.

315. Owen R., Macnaghten P., Stilgoe J. Responsible research and innovation: From science in society to science for society, with society. *Science and Public Policy*. 2012. Vol. 39, Issue 6. P. 751–760.

316. Paiva T., Ribeiro M., Coutinho P. R&D Collaboration, Competitiveness Development, and Open Innovation in R&D. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*. 2020. Issue 6 (4), 116. URL : <https://www.mdpi.com/2199-8531/6/4/116/htm>.

317. Pénin J., Neicu D. Patents and Open Innovation: Bad Fences Do Not Make Good Neighbors. *Journal of Innovation Economics & Management*. 2018. Vol. 25, Issue 1. P. 57–85.

318. Piller F., West J. Firms, users, and innovation: an interactive model of coupled open innovation. *New Frontiers in Open Innovation* / eds. H. Chesbrough, W. Vanhaverbeke, J. West. Oxford University Press, 2014. P. 29–49.

319. Premium Challenges. InnoCentive. URL : <https://www.innocentive.com/wp-content/uploads/2017/08/Premium-Challenges-v1.4.pdf>.

320. Radziwon A., Bogers, M. Open innovation in SMEs: Exploring inter-organizational relationships in an ecosystem. *Technological Forecasting and Social Change*. 2019. Vol. 146. P. 573–587.

321. Raunio M., Nordling N., Kautonen M., Rasanen P. Open Innovation Platforms as a Knowledge Triangle Policy Tool – Evidence from Finland. *Foresight and STI Governance*. 2018. Vol. 12, No 2. P. 62–76.

322. Rauter R., Globocnik D., Perl-Vorbach E., Baumgartner Rupert J. Open innovation and its effects on economic and sustainability innovation performance. *Journal of Innovation & Knowledge*. 2019. Vol. 4, Issue 4. P. 226–233.

323. Readiness for the Future of Production Report 2018. World Economic Forum. URL : https://www3.weforum.org/docs/FOP_Readiness_Report_2018.pdf.

324. Realising the European Open Science Cloud : First report and recommendations of the Commission High Level Expert Group on the European Open Science Cloud. European Commission. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2016. 20 p. URL : <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2ec2eced-9ac5-11e6-868c-01aa75ed71a1>.

325. Reffell C. 10 Indispensable Open Innovation Platforms for Global Corporations. *Crowdsourcing Week*. January 14, 2021. URL : <https://crowdsourcingweek.com/blog/10-indispensable-open-innovation-platforms-global-corporations/>.

326. Report of the Working Group on Knowledge Transfer and Open Innovation. Boosting open innovation and knowledge transfer in the European Union. European Commission, Directorate-General for Research and Innovation. Publications Office, 2014. 76 p. URL : <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5af0ec3a-f3fb-4ccb-b7ab-70369d0f4d0c>.

327. Research and innovation. European Commission. URL : https://ec.europa.eu/info/strategy/research-and-innovation_en.

328. Responsible Partnering. Joining forces in a world of open innovation. A guide to better practices for collaborative research and knowledge transfer between science and industry, 2005. 20 p. URL : <https://eua.eu/downloads/publications/responsible%20partnering%20-%20a%20guide%20to%20better%20practices%20for%20collaborative%20research.pdf>.

329. Roggema R., Dobbelsteen Andy van den, Stegenga K. Pallet of Possibilities: Spatial Team, Grounds for Change. Province of Groningen, 2007. 150 p.

330. Röpke J. The Entrepreneurial University, Innovation, academic knowledge creation and regional development in a globalized economy. *Working Paper Department of Economics*. 2000. P. 1–19. URL : <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.112.637&rep=rep1&type=pdf>.

331. Rosa J. L., Gibovic D., Torres-Padrosa V., Maicher L., Miralles F., el-Fakdi A., Bikfalvi A. Innovation for SME by means of blockchain and smartcontracts. 2016. URL : <http://eia.udg.edu/~aelfakdi/papers/woic16.pdf>.

332. Russell Martha G. et al. Transforming Innovation Ecosystems through Shared Vision and Network Orchestration. *Silicon Valley: Global Model or Unique Anomaly?* : Conference: Triple Helix IX International Conference, July 2011. Stanford, California, USA, 2011. URL : https://www.leydesdorff.net/th9/3NWFYZH9_Russell.pdf.

333. Saarnivaara V. RIO Country Report Finland 2014. Luxembourg (Luxembourg) : Publications Office of the European Union, 2015. JRC96563. URL : <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC96563>.
334. Schwab K., Zahidi S. The Global Competitiveness Report. SPECIAL EDITION 2020. How Countries are Performing on the Road to Recovery. World Economic Forum, 2020. 95 p.
335. Second EOSC Stakeholders Forum, November 21–22, 2018. Austria Center Vienna, 2018. URL : <https://eoscpilot.eu/search/node/Second%20EOSC%20Stakeholders%20Forum>.
336. Siegel D. S., Wright M. Academic entrepreneurship: time for a rethink? *British journal of management*. 2015. Vol. 26. P. 582–595.
337. Silvi J. How open innovation is transforming healthcare. *GE Look Ahead*. February 17, 2015. URL : <https://www.weforum.org/agenda/2015/02/how-open-innovation-is-transforming-healthcare/>.
338. Simoes-Brown D. The Open Innovation Methods Matrix – Part 2. 100%Open, October 9, 2016. URL : <https://www.100open.com/the-open-innovation-methods-matrix-part-2/>.
339. Siota J., M^a Julia Prats. Open Innovation. How Corporate Giants Can Better Collaborate with Deep-Tech Start-ups. The Case of East and Southeast Asia. IESE Business School, 2021. 53 p. URL : <https://media.iese.edu/research/pdfs/75321.pdf>.
340. Sloane P. A Guide to Open Innovation and Crowdsourcing: Advice from Leading Experts. Kogan Page, 2011. 240 p.
341. Softserve INNOVATION PLATFORM. ВТЛІЮЙТЕ ІННОВАЦІЇ. URL : <https://www.softserveinc.com/uk-ua/services/innovation-platform>.
342. Spigel B. The relational organization of entrepreneurial ecosystems. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 2015. Vol. 41, Issue 1. P. 49–72.
343. Spithoven A., Vanhaverbeke W., Roijackers N. Open innovation practices in SMEs and large enterprises. *Small Business Economics*. 2013. No 41. P. 537–562.
344. Stam E., Spigel B. Entrepreneurial ecosystems. Discussion Paper Series 16-13. Utrecht School of Economics, Tjalling C. Koopmans Research Institute, 2016. 15 p.
345. Startup Ecosystem Development. Startup Commons. URL : <https://www.startupcommons.org/>.

346. Startup Europe Partnership. Shaping Europe's digital future. European Commission. URL : <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/startup-europe-partnership>.

347. Stefan I. Knowing the Ropes in Open Innovation: Understanding Tensions through a Paradox Lens. Stockholm : KTH Royal Institute of Technology, 2018. 116 p.

348. Steigertahl L., Mauer R. EU Startup Monitor 2018 Report. URL : <http://startupmonitor.eu/EU-Startup-Monitor-2018-Report-WEB.pdf>.

349. Strategy for National Research Infrastructures in Finland 2020–2030. Creativity, renewal and knowledge on a sustainable basis. URL : https://www.aka.fi/globalassets/1-tutkimusrahoitus/4-ohjelmat-ja-muut-rahoitusmuodot/4-tutkimusinfrastruktuurit/aka_tik_strategia_2019_en_digi_a.pdf.

350. Subotzky G. Alternatives to the Entrepreneurial University: New Modes of Knowledge Production in Community Service Programs. *Higher Education*. 1999. Vol. 38, No 4. P. 401–440.

351. Taubman A. Sharing technology to meet a common challenge. *WIPO Magazine. Special Edition : World Intellectual Property Day*. 2009. No 2. P. 4–7.

352. Tech Trends 2020. Deloitte. URL : <https://www2.deloitte.com/content/campaigns/za/Tech-Trends-2020/Tech-Trends-2020/Tech-Trends-2020.html>.

353. The Commission's proposal for Horizon Europe. European Commission. URL : [https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/how-horizon-europe-was-developed_en#:~:text=the%20legal%20acts,-,The%20Commission's%20proposal%20for%20Horizon%20Europe,multiannual%20financial%20framework%20\(MFF\)](https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/how-horizon-europe-was-developed_en#:~:text=the%20legal%20acts,-,The%20Commission's%20proposal%20for%20Horizon%20Europe,multiannual%20financial%20framework%20(MFF)).

354. The Global Competition for Talent: Mobility of the Highly Skilled. OECD, 2008. 165 p. URL : https://www.oecd-ilibrary.org/employment/the-global-competition-for-talent_9789264047754-en.

355. The Global Startup Ecosystem Report. Startup Genome, 2022. URL : <https://startupgenome.com/report/gser2022>.

356. THE INNOVATION PLATFORM: THE STRATEGIC INVESTMENT DIRECTION FOR INNOVATION-DRIVEN GROWTH (2019-2023) in Korea. URL : <https://stip.oecd.org/stip/interactive-dashboards/policy-initiatives/2021%2Fdata%2FpolicyInitiatives%2F99991662>.

357. THE KOREAN NEW DEAL: NATIONAL STRATEGY FOR A GREAT TRANSFORMATION, 2021. URL : <https://stip.oecd.org/stip/interactive-dashboards/policy-initiatives/2021%2Fdata%2FpolicyInitiatives%2F99991604>.

358. The Lund Declaration 2015: EUROPE MUST SPEED UP SOLUTIONS TO TACKLE GRAND CHALLENGES THROUGH ALIGNMENT, RESEARCH, GLOBAL COOPERATION AND ACHIEVING IMPACT. The Lund Declaration, December 2015. URL: <https://www.vr.se/download/18.3936818b16e6f40bd3e5cc/1574173770601/The+Lund+Declaration+2015%20final.pdf>.

359. The National Roadmap for Research, Development and Innovation 2021–2024 in Finland. URL : <https://okm.fi/en/rdi-roadmap>.

360. The Open Innovation Strategy and Policy Group. Digital Single Market. Digital Economy & Society. European Commission. URL : <https://wayback.archive-it.org/12090/20160329142615/https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/open-innovation-strategy-and-policy-group>.

361. THE SCIENCE AND TECHNOLOGY FUTURE STRATEGY 2045 in Korea, 2020. URL : <https://stip.oecd.org/stip/interactive-dashboards/policy-initiatives/2021%2Fdata%2FpolicyInitiatives%2F99991589>.

362. The 4th Science and Technology Master Plan in Korea, 2018. URL : <https://stip.oecd.org/stip/interactive-dashboards/policy-initiatives/2021%2Fdata%2FpolicyInitiatives%2F24489>.

363. The 5th Science and Technology Foresight (2016-2040). Discovering Future Technologies to Solve Major Issues of Future Society. Republic of Korea. April 2017. URL : https://www.kistep.re.kr/board.es?mid=a20401000000&bid=0046&act=view&list_no=35988&tag=&nPage=1.

364. Thomke S., Eric von Hippel. Customers as Innovators: A New Way to Create Value. *Harvard Business Review*. 2002. No 4. P. 74–81.

365. Turning Science into Business: Patenting and Licensing at Public Research Organisations. Paris : OECD Publishing, 2003. 307 p. URL : <http://dx.doi.org/10.1787/9789264100244-en>.
366. UpLink. Accelerate business unusual for people and planet. URL : <https://uplink.weforum.org/uplink/s/>.
367. 35 U.S. Code Chapter 18 – PATENT RIGHTS IN INVENTIONS MADE WITH FEDERAL ASSISTANCE. URL : <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/35/part-II/chapter-18>.
368. Usman M., Roijackers N., Vanhaverbeke W., Frattini F. A systematic review of the literature on open innovation. *Researching Open Innovation in SMEs*, 2018. P. 3–35. URL : https://www.worldscientific.com/doi/pdf/10.1142/9789813230972_0001.
369. Vanhaverbeke W. Managing open innovation in SMEs. Cambridge University Press, 2017. URL : https://www.researchgate.net/publication/317087587_Managing_Open_Innovation_in_SMEs.
370. Veer T., Lorenz A., Blind K. How open is too open? The mitigating role of appropriation mechanisms in R&D cooperation settings. *R&D Management. Special Issue : Management of external resources in R&D*. 2016. Vol. 46, Issue S3. P. 1113–1128.
371. Wang P. Advancing the Study of Innovation and Globalization in Organizations. *Conference on Advancing the Study of Innovation and Globalization in Organizations*. Nuremberg, Germany, 2009. P. 301–314.
372. Wen W., Ceccagnoli M., Forman Ch. Opening up IP Strategy: Implications for Open Source Software Entry by Start-Up Firms. *Management Science*. 2016. No 62 (9). P. 2668–2691.
373. West J., Bogers M. Leveraging External Sources of Innovation: A Review of Research on Open Innovation. *Journal of Product Innovation Management*. 2014. Vol. 31, Issue 48. P. 814–831.
374. Whelan E., Parise S., Jasper de Valk, Aalbers R. Creating Employee Networks That Deliver Open Innovation. *MIT Sloan Management Review*. September 21, 2011. URL : <https://sloanreview.mit.edu/article/creating-employee-networks-that-deliver-open-innovation/>.
375. Wikhamn B., Wikhamn W. Structuring of the Open Innovation Field. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*. 2013. Issue 8. P. 173–185.

376. Wood Matthew S. A process model of academic entrepreneurship. *Business Horizons*. 2011. Vol. 54, Issue 2. P. 153–161.

377. World Competitiveness Ranking. IMD World Competitiveness Yearbook (WCY), 2021. URL : <https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness/>.

378. World Intellectual Property Report 2022. The Direction of Innovation. World Intellectual Property Organization, 2022. 98 p. URL : <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-944-2022-en-world-intellectual-property-report-2022.pdf>.

379. Yousheng Zh. Opportunities and Challenges for Open Innovation, 2011. URL : https://www.wipo.int/edocs/mdocs/aspac/en/wipo_ip_han_11/wipo_ip_han_11_ref_t8b.pdf.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Ярмолюк А. А. Впровадження моделі відкритих інновацій в умовах розвитку цифрової економіки. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. № 3 (113). С. 81–93.
2. Ярмолюк А. А. Відкриті інновації з точки зору правової охорони інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. № 5 (115). С. 105–120.
3. Ярмолюк А. А. Роль інтелектуальної власності як складової інноваційної діяльності: правові засади. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2021. № 6 (122). С. 120–131.
4. Ярмолюк А. А., Старовіт О. М. Правова охорона «зелених» технологій у межах концепції відкритих інновацій. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2021. Vol. 2, № 2 (38). С. 174–180. (Ярмолюк А. А. – 50 %, Старовіт О. М. – 50 %)
5. Ярмолюк А. А. Вплив концепції відкритих інновацій на законодавство у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2022. № 7 (53). С. 66–76.
6. Ярмолюк А. А. Розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності в умовах використання концепції відкритих інновацій. *Право і суспільство*. 2022. № 4. С. 114–122.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати:

7. Ярмолюк А. А. Роль інтелектуальної власності в межах впровадження концепції відкритих інновацій. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри* : матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем

інтелектуальної власності, 27 вересня 2019 року. Київ : КНУ імені Т. Шевченка, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2019. С. 364–372.

8. Ярмолук А. А. Особливості відкритих інновацій у взаємозв'язку з правовою охороною інтелектуальної власності. *Актуальні питання розвитку юридичної науки та практики* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції до Всесвітнього дня науки, 15 листопада 2019 року. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2019. С. 561–563.

9. Ярмолук А. А. Правова охорона інтелектуальної власності в межах концепції відкритих інновацій. *Інтелектуальна власність як складова системи забезпечення національної безпеки* : збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інтелектуальна власність в Україні: проблеми та перспективи розвитку в інформаційному суспільстві», секція 1, 28-29 листопада 2019 року. Дніпро-Київ : НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2019. С. 59–63.

10. Ярмолук А. А. Вплив моделі відкритих інновацій на правову охорону інтелектуальної власності в Україні. *Проблеми юридичної відповідальності за порушення прав у сфері інтелектуальної власності. Секція 2* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Інтернет-міст КИЇВ – ДНІПРО», Управління проектами. Ефективне використання результатів наукових досліджень та об'єктів інтелектуальної власності, 17 квітня 2020 року. Київ : НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2020. С. 333–341.

11. Ярмолук А. А. Циклічно-мережевий характер інноваційної діяльності: правові засади. *Методологія оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності та практичні аспекти її застосування* : збірник наукових праць III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Всеукраїнський семінар з проблем економіки інтелектуальної власності», 24 вересня 2020 року. Київ : НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2020. С. 187–191.

12. Ярмолук А. А. Правові засади впровадження концепції відкритих інновацій. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри* : матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності,

25 вересня 2020 року. Київ : КНУ імені Т. Шевченка, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2020. С. 238–242.

13. Ярмолюк А. А. Інтелектуальна власність як складова інноваційної діяльності: правові засади. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування* : матеріали наук. семінару, 10 грудня 2020 року. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. С. 144–146.

14. Ярмолюк А. А. Правові засади ролі інтелектуальної власності як складової інноваційної діяльності. *Правова охорона інтелектуальної власності в умовах євроінтеграційних процесів. Том 2* : ел. збірн. матер. III Міжн. наук.-практ. конф. «Інтерн.-міст КИЇВ – ДНІПРО», Управл. проект. Ефектив. використ. результ. наук. досл. та об'єкт. інтел. власн., 17 березня 2021 року. Київ : Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2021. С. 234–239.

15. Ярмолюк А. А. Можливості та виклики для відкритих інновацій: правові засади. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики у XXI столітті* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 18-19 березня 2021 року. Рівне : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 81–84.

16. Ярмолюк А. А. Взаємозв'язок прав інтелектуальної власності та відкритих інновацій. *Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку* : зб. тез наук. доп. XVII Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених, 25 березня 2021 року. Луцьк : «Завжди поруч», 2021. С. 257–260.

17. Ярмолюк А. А. Модель відкритих інновацій: правові засади інтелектуальної власності. *Система права інтелектуальної власності у порівняльному контексті* : матеріали Міжнародної наукової конференції, 14 травня 2021 року. Київ, 2021. С. 167–173.

18. Ярмолюк А. А. Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності в межах концепції відкритих інновацій. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри* : матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності, 24 вересня 2021 року. Київ : КНУ імені Т. Шевченка, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2021. С. 389–400.

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Положення і висновки дисертації доповідалися і обговорювалися на засіданні кафедри права інтелектуальної власності та інформаційного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Основні положення та висновки, що отримані в процесі дослідження, обговорювалися на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, круглих столах, а саме: Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри (м. Київ, 27 вересня 2019 р.), Актуальні питання розвитку юридичної науки та практики (м. Київ, 15 листопада 2019 р.), Інтелектуальна власність як складова системи забезпечення національної безпеки (м. Дніпро-Київ, 28-29 листопада 2019 р.), Проблеми юридичної відповідальності за порушення прав у сфері інтелектуальної власності (м. Київ, 17 квітня 2020 р.), Методологія оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності та практичні аспекти її застосування (м. Київ, 24 вересня 2020 р.), Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри (м. Київ, 25 вересня 2020 р.), Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування (м. Дніпро, 10 грудня 2020 р.), Правова охорона інтелектуальної власності в умовах євроінтеграційних процесів (м. Київ, 17 березня 2021 р.), Актуальні проблеми юридичної науки та практики у ХХІ столітті (м. Рівне, 18-19 березня 2021 р.), Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку (м. Луцьк, 25 березня 2021 р.), Система права інтелектуальної власності у порівняльному контексті (м. Київ, 14 травня 2021 р.), Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри (м. Київ, 24 вересня 2021 р.).



ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. директора
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
доктор юридичних наук, професор

Оксана ВАСИЛЬЧЕНКО

«29» серпня 2022 р.

АКТ

«29» серпня 2022 р.

м. Київ

Про впровадження результатів дисертаційного дослідження Ярмолюк Анастасії Андріївни на тему: «Охорона прав інтелектуальної власності в умовах використання концепції відкритих інновацій» на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «право» за спеціальністю 081 – право.

Цим Актом засвідчується, що результати дисертаційного дослідження використовуються співробітниками кафедри інтелектуальної власності та інформаційного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка у навчальному процесі під час викладання навчальних дисциплін «Інтелектуальна власність», «Інтелектуальна власність в сфері інноваційної діяльності та трансфер технологій», «Актуальні проблеми цивільного права та розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності», а також в діяльності Науково-освітнього центру з інтелектуальної власності при реалізації освітньо-професійних, освітньо-наукових та наукових програм, підготовці наукових експертних висновків і консультацій з питань інтелектуальної власності та при проведенні просвітницьких заходів з питань інтелектуальної власності для широкої громадськості.

Голова комісії:

Мороз (Зав кафедрою І. Кофман)

Члени комісії:

Зар (к.ю.н. Зар К. О.)

Мороз (к.ю.н. Мороз Ю. В.)

Б.Бриванг (к.ю.н. Бриванг І. В.)

Уклала комісія у складі:

Голови комісії:

Мороз (Зав кафедрою І. Кофман)

Членів комісії:

Зар (к.ю.н. Зар К. О.)

Мороз (к.ю.н. Мороз Ю. В.)

Б.Бриванг (к.ю.н. Бриванг І. В.)

Документ підписано у сервісі Вчасно (продовження)
Дисертація_Ярмолюк А.А..pdf

Документ відправлено: 23:40 10.11.2022

Власник документу

Електронний підпис

23:40 10.11.2022

Ідентифікаційний код: 3436207367

ЯРМОЛЮК АНАСТАСІЯ АНДРІЇВНА

Власник ключа: ЯРМОЛЮК АНАСТАСІЯ АНДРІЇВНА

Час перевірки КЕП/ЕЦП: 23:40 10.11.2022

Статус перевірки сертифікату: Сертифікат діє

Серійний номер: 248197DDFAB977E5040000002E0ADE00C868BA03

Тип підпису: удосконалений